

TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLÁK
EGYETEMES TÖRTÉNELEM

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

az egyetemes történelem tanulmányozásához
(1789—1966)

EGYSÉGES JEGYZET

KÉZIRAT

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1990

TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLÁK
EGYETEMES TÖRTÉNELEM

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

az egyetemes történelem tanulmányozásához
(1789—1966)

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

EGYSÉGES JEGYZÉT

KÉZIRAT
12. változatlan kiadás

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1990

Készült az oktatási miniszter 86 088/1971. VI. sz. megbízása
alapján a Pedagógusképző Osztály irányításával

Összeállította és a jegyzeteket készítette:

Az első részt: Sallai József
a második részt: Polányi Imre

Bíráltá:

Dr. Kováts Zoltán
Dr. Szebenyi Péter

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

ELSŐ RÉSZ

AZ ÚJKOR

(A francia forradalomtól az első világháború végéig)

**A FRANCIA FORRADALOM
ÉS NAPÓLEON KORA**

1. Sieyés: Mi a harmadik rend?

A Rendi Gyűlés előkészítésének szakaszában - a hallgatólagos sajtószabadság lehetőségével élve - írók, jogászok, publicisták, egyházi személyiségek írásai nyomán fellendült a francia politikai irodalom. A közvélemény formálásában, megmozgatásában ezek közül talán legnagyobb hatást Sieyés abbé 1789 januárjában megjelent *Mi a harmadik rend?* c. írása váltotta ki, amelynek bevezetőjét és első fejezetét közöljük. (1)

Míg a filozófus nem lépi túl az igazság határait, nem szabad azzal megvádolni, hogy tulságosan messzire megy. Az a rendeltetése, hogy megjelölje a célt, szükséges tehát, hogy oda meg is érkezzon. Ha utközben megállna és ott mutatná fel jelvényét, ez a jelvény becsaphatna bennünket. Ezzel szemben a tisztviselőnek az a kötelessége, hogy a nehézségek természetének megfelelően kombinálja és ossza be az utját... Ha a filozófus nem éri el célját, nem tudja, hogy hol van. Ha a tisztviselő nem látja a célt, nem tudja, hogy merre tart.

Ennek az írásnak a terve meglehetősen egyszerű. Három kérdést kell feltennünk magunknak.

1. Mi a harmadik rend? - Minden.
2. Mi volt mind ez ideig a politikai rendszerben? - Semmi.
3. Mit kíván? - Hogy legyen valami.

Látni fogjuk, hogy ezek a válaszok helyesek. Addig pedig helytelen volna tulzásnak bélyegezni olyan igazságokat, amelyeknek bizonyítékait még nem láttuk. Azután megvizsgáljuk azokat az eszközöket, amelyeket eddig kipróbáltak, és amelyeket igénybe kell venni abból a célból, hogy a harmadik rend csakugyan valamivé legyen. Így tehát elmondjuk:

4. Mit kíséreltek meg a miniszterek és mit kínáltak fel a kiváltságosok érdekében.

5. Hogy mit kellett volna tenni.

6. Végül, hogy mit kell tennie a harmadik rendnek, hogy elfoglalja az őt megillető helyet.

I. FEJEZET

A harmadik rend tökéletes nemzet

Mi szükséges ahhoz, hogy egy nemzet létezzék és virágozzék? A magánosok munkája és a közfeladatok ellátása.

A magánosok mindenfajta munkáját be lehet osztani négy osztályba. 1. Minthogy a föld és a víz jelentik az ember szükségleteinek nyersanyagát, az első osztályba fog tartozni minden mezei munkával foglalkozó család.

2. Az anyagokhoz első eladásuktól egészen elfogyasztásukig vagy felhasználásukig több vagy kevesebb munkáskéz több vagy kevesebb új értéket ad hozzá. Az emberi ipar ezzel eléri a természet jótéteményeinek tökéletesítését, és az eredeti anyag értéke kétszeres, tízszeres, százszoros lesz. Ezek a második osztály munkái. 3. A termelés és a fogyasztás, valamint a termelés egyes fokozatai között az ügynököknek mind a termelő, mind pedig a fogyasztó szempontjából értékes sora áll: a kereskedők és a vállalkozók: a vállalkozó térben és időben állandóan összehasonlítja a szükségleteket és a tárolás, valamint a szállítás hasznára spekulál; a kereskedők, akik végső sorban a nagybani vagy kicsinybani eladásra vállalkoznak. A hasznosságnak ez a fajtája jellemzi a harmadik osztályt. 4. A fogyasztásra és felhasználásra alkalmas tárgyakkal foglalkozó dolgos és hasznos polgárok e három osztályán kívül még rengeteg olyan magánmunkára is szükség van egy társadalomban, amely az embernek közvetlenül hasznos és kellemes. Ez a negyedik osztály foglalja magában a legkiválóbb tudományos és szabad foglalkozásoktól kezdve a legkisebb mértékben megbecsült cselédi szolgálatokig a munkák hosszú sorát.

Ezek azok a tevékenységek, amelyek fenntartják a társadalmat. Ki végzi? A harmadik rend.

A dolgok jelen állása mellett minden köztevékenységet négy közismert elnevezés: a kard, a talár, az egyház és a közigazgatás köré lehet csoportosítani. Felesleges volna végigmenni rajtuk, hogy bebizonyítsuk: a harmadik rend itt is élvez tizenkilenc-huszadrészt, mégis azzal a különbséggel, hogy ő van megbízva mindazzal, ami valóban fáradtságos, azzal, aminek az ellátását a kiváltságos rend elutasítja. A kiváltságos rend tagjai csak a jövővelmező és megbecsüléssel járó helyeket foglalják el. Talán bizony ezt érdemükül rójuk fel? Ehhez vagy az kellene, hogy a harmadik rend megtagadja ezeknek a helyeknek a betöltését, vagy hogy kisebb mértékben legyen abban a helyzetben, hogy ezeket a helyeket is betöltse. Tudjuk, hogy mi a helyzet. Mégis kitiltással merték sujtani a harmadik rendet. Azt mondták neki: "Bármilyenek legyenek is érdemeid, bármilyen legyen is tehetséged, idáig jöhetsz, ezt a határt túl nem lépheted. Nem jó dolog, ha megbecsülésben részesülsz." A ritka kivételek, azok az ösvények, amelyek szükségképpen vannak, csak nevetségesek, és azok a beszédek, amelyeket ilyenkor megengednek maguknak, csak további sértések.

De ha már ez a kizárás szociális bűncselekmény a harmadik renddel szemben, ha ez már egyenesen ellenséges viselkedés, mondhatjuk-e legalább, hogy hasznos dolog a közjóra? Ugyan már, hát nem ismerjük a monopólium eredményeit? Amilyen mértékben elkedvetleníti azokat, akiket kizár, ugyanolyan mértékben teszi ügyetlenebbé azokat, akiknek kedvez. Hát nem tudjuk-e, hogy minden olyan munkát, amelyből a szabad versenyt kizárjuk, drágábban és rosszabbul végeznek el?

Amikor egy tisztséget arra szántak, hogy hozományként szolgáljon a polgárok egy kiváltságos rendjének, gondoltak-e arra, hogy nemcsak azt az embert kell díjazni, aki dolgozik, hanem mindenki mást is, aki ugyanabba a kasztba tartozik és nincs alkalmazásban, mindazoknak a teljes családját, akik alkalmazottak vagy nem alkalmazottak? Észrevették-e: hogy attól a pillanattól fogva, hogy a kormányzat rövid idő alatt határtalanul megdagad, egymás után hozzák létre az állásokat, mégpedig nem a kormányzottak, hanem a kormányzók érdekében...?

Felfigyeltünk-e arra, hogy a dolgoknak ezt a rendjét, amely magunk között alázatosan, sőt, merem mondani, állat módjára megtürtünk, megtalálhatjuk, hogyha az ókori Egyiptom történetét vagy az indiai utibeszámolókat olvassuk. Ez a rendszer megvetendő, szörnyűséges, ellensége minden iparnak, ellensége a társadalmi haladásnak, minden vonatkozásban hitványvá teszi az emberi nemet és különösen az európaiak számára tűrhetetlen... stb.? De abba kell hagynunk ezeket a megfontolásokat, amelyekre talán új fényt tudnánk vetni, ha felnagytanók és tüzetesebben megvizsgálók őket, mégis, ez visszatartana bennünket további megfontolásainkban. (Még csak annyit hadd jegyezzünk meg: milyen képtelenség egyrészt nagyképpen arról beszélni, hogy a nemzet nem az uralkodója érdekében létezik, másrészt pedig azt akarni, hogy az arisztokrácia érdekében létezzék.)

Elég, ha itt csupán érzékeltetjük, milyen agyremény egy kiváltságos osztály állítólagos hasznossága a közjóra; hogy mindazt, ami a közjó szolgálatában fáradságot jelent, nélküle végzi el a harmadik rend: ha ők nem lennének, a felsőbb helyek munkáját összehasonlíthatatlanul jobban ellátná a harmadik rend; hogy ezeknek a felsőbb állásoknak tulajdonképpen a tehetőség elismerésének és a szolgálatok jutalmazásának kellene lenniök; és hogy ha már most a kiváltságosok eljutottak odáig, hogy minden jövedelmező és megbecsülést hozó állás az ő kezükben van, ez éppen olyan gyűlöletes igazságtalanság az állampolgárok többsége szempontjából, mint amilyen elárulása a közös ügynek.

Ki merészné tehát azt állítani, hogy a harmadik rend nem rendelkezik mindazzal, ami egy teljes nemzet megszervezéséhez szükséges? Ő az az életerős és izmos ember, akinek az egyik karja még láncra van verve. Ha félreállítanánk a kiváltságos rendet, a nemzet ettől nem veszítené, hanem egyenesen nyerne. Mi tehát a harmadik rend? Minden, de egy megbéklyózott és elnyomott Minden. Mi lenne a kiváltságos rend nélkül? Min-

den, de egy szabad és virágzó Minden. Nélküle semmi sem képes működni, de a többiek nélkül minden sokkal jobban működne...

(A francia forradalom dokumentumai. Összeállította, az előszót és a jegyzeteket írta Vadász Sándor. Budapest, 1967.)

2. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata

Hosszas vita után 1789. augusztus 26-án fogadta el az Alkotmányozó Nemzetgyűlés. Ideológiai forrása a felvilágosodás filozófiája. Az alapvető szabadságjogok törvénybe iktatásával a polgári társadalmi rend alapjait rakta le, s így joggal nevezik "az ancien régime halotti levelének". (2)

A francia nép Nemzetgyűlésben összeült képviselői abban a meggyőződésben, hogy a közszerencsétlenségeknek s a kormányok romlásának egyedülvaló oka az ember jogainak nem-ismerésében, feledésében, vagy megvetésében rejtezik, elhatározták, hogy ünnepélyes nyilatkozatban terjesztik elő az ember természetes, elidegeníthetetlen és megszentelt jogait, avégből, hogy a társadalom tagjait ez az állandóan szemük előtt lebegő Nyilatkozat szüntelenül emlékeztesse jogaikra és kötelességeikre, valamint avégből, hogy a törvényhozó s a végrehajtó hatalom cselekedetei, minden politikai intézmény céljával bármely pillanatban összehasonlíthatók lévén, nagyobb tiszteletben részesüljenek, s végül avégből, hogy a polgároknak ezentul immár egyszerű és kétségbevonhatatlan elveken nyugvó kötelességei mindenkor az alkotmány s a közjólét fenntartását szolgálják.

Következésképpen tehát a Nemzetgyűlés a Legfelsőbb Lény jelenlétében és oltalma alatt ezennel elismeri és kinyilatkoztatja az ember és a polgár alább következő jogait.

I. Minden ember szabadnak s jogokban egyenlőnek születik és marad; a társadalmi különbségek csakis a közösség szempontjából való hasznosságon alapulhatnak.

II. Minden politikai társulás célja az ember természetes és elévülhetetlen jogainak megőrzése. E jogok: a szabadság, a tulajdon, a biztonság s az elnyomatással szemben való ellenállás.

III. Minden szuverénitás elve természeténél fogva a nemzetben lakozik; sem testület, sem egyén nem gyakorolhat hatalmat, ha mely nem határozottan tőle ered.

IV. A szabadság annyit jelent, hogy mindent szabad, ami másnak nem árt. Az egyes ember természetes jogainak gyakorlása tehát más korlátokba nem ütközhetik, mint azokba, amelyek a társadalom többi tagjai számára ugyane jogok élvezetét biztosítják; s e korlátokat csakis a törvény határozhatja meg.

V. A törvénynek csak a társadalomra nézve ártalmas cselekedetek megtiltására van joga. Amit a törvény nem tilt, azt senki nem akadályozhatja meg, s amit a törvény el nem rendel, arra senkit kényszeríteni nem lehet.

VI. A törvény a közakarat kifejezése; alkotásában minden polgárnak joga van személyesen vagy képviselői révén közreműködni. A törvény egyformán törvény mindenki számára, akár védelmez, akár büntet; s mivelhogy a törvény előtt minden polgár egyenlő, tehát minden polgár egyformán alkalmazható minden közhivatalra, állásra és méltóságra, erényeik, s képességeik különbözőségén kívül egyéb különbséget nem ismerve.

VII. Vád alá helyezni, letartóztatni s fogva tartani bárkit is csak a törvény által meghatározott esetekben s a törvény által előírt formák közt lehet. Mindenki büntetendő, aki önkényes rendelkezéseket szorgalmaz, kiad, végrehajt, vagy végrehajthat; viszont minden polgárnak, akit a törvény értelmében megidéznek, vagy őrizetbe vesznek, haladéktalanul engedelmeskednie kell - s ha ellenállást tanusít, bűnösnek vallja magát vele.

VIII. A törvény csak szigoruan és nyilvánvalóan szükséges büntetési tételeket állapíthat meg, s büntetéssel sújtani senkit másként nem lehet, mint a bűncselekmény elkövetése előtt meghozott és kihirdetett, valamint szabályszerűen alkalmazott törvény értelmében.

IX. Mindaddig, míg bűnössé nem nyilvánítják, minden ember ártatlannak vélelmezendő. Ha tehát letartóztatása mégis elkerülhetetlenné válik, a törvénynek szigoruan meg kell torolnia minden olyan keményebb rendszabályt, amelyet a szökés megakadályozásának szükségessége nem indokol.

X. Senkit meggyőződése s vallási nézetei miatt háborgatni nem szabad, feltéve, hogy e meggyőzések s nézetek megnyilvánulása a törvény által megszabott közrendet nem zavarja.

XI. A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben.

XII. Az ember és a polgár jogainak biztosítása karhatalom fenntartását teszi szükségessé; e karhatalomnak tehát az összesség hasznára kell szolgálnia, nem pedig azoknak külön céljaira, akiknek személyére e karhatalom rábízatik.

XIII. A karhatalom és a közigazgatás költségeinek fedezésére nélkülözhetetlenül szükséges mindenkinek közös hozzájárulása; s e hozzájárulást, kinek-kinek képessége szerint, a polgárok összessége közt egyenlően kell elosztani.

XIV. A polgároknak saját személyükben, vagy képviselőik útján joguk van e közös hozzájárulás szükségességét megállapítani s azt szabadon megszavazni, valamint felhasználását nyomon követni s meghatározni mennyiségét, alapját, elosztását, behajtását és időtartamát.

XV. A társadalomnak joga van a közigazgatás minden tisztviselőjét számadásra vonnia.

XVI. Az olyan társadalomnak, amelyből e jogok biztosítékai hiányoznak s ahol a törvényhozó és a végrehajtó hatalom szétválasztását nem hajtották végre, semmiféle alkotmánya nincs.

XVII. Tulajdonától - lévén a tulajdonjog szent és sérthetetlen - senki meg nem fosztható, legfeljebb csakis oly esetekben, amikor ezt a közösség érdekéből fakadó nyilvánvaló és törvényes uton megállapított szükséges-követeli meg - ám ekkor is csak igazságos és előzetes kártalanítás fejében.

(Édouard Herriot, Szabadság. Budapest, 1946.)

3. A Le Chapelier törvény

A párizsi munkások, akik a forradalomtól addig még semmit sem kaptak, 1790-ben helyzetük javítását, a bérek felemelését, a munkaidő csökkentését szorgalmazták. Követelésüknek 1791 tavaszán már sztrájkokkal és szervezkedésekkel is hangsúlyt adnak. Ezek hatására emeli törvényerőre 1791. június 14-én az Alkotmányozó Nemzetgyűlés Le Chapelier (1754-94) képviselő javaslatát, amely kimondja a munka szabadságát, de a tulajdonosok védelmében megtiltja a munkások szervezetekben való egyesülését és közös fellépését. A törvényt csak 1864-ben törölte el III. Napóleon.

II. cikkely. Ugyanazon helyzetű és foglalkozású polgárok, olyan vállalkozók, akiknek működő üzletük van, bármilyen mesterségű munkások, ha a jövőben összegyűlnek, nem nevezhetnek ki sem elnököt, sem titkárt, sem pedig előljárót; nem készíthetnek tagnyilvántartó jegyzéket, nem hozhatnak határozatokat, nem foglalhatják pontokba közös érdekeiket kifejező követeléseiket...

VIII. cikkely: A kézműveseknek, munkásoknak, mesterlegényeknek, napszámosoknak mindazon csoportjait, amelyek különféle személyekből állnak és bármilyen feltételek között szabad megegyezés útján jöttek létre, továbbá amelyek az iparüzés és a munkavállalás szabad gyakorlása, a rendőrség beavatkozása és az ezt követő ítéletek végrehajtása, valamint a különböző vállalatok nyilvános árverései és bírói odaitélései ellen izgatnak, ezentul számon tartják mint lázadó csoportokat, és mint ilyeneket felosztatják a közhatalom törvényes igénybevételével. A törvény teljes szigorával fogják büntetni a fent nevezett csoportok értelmi szerzőit, szervezőit és vezetőit, és mindazokat, akik részt vesznek erőszakos cselekedeteikben...

(A francia forradalom dokumentumai 60.)

4. Az 1791. évi alkotmány

A harmadik rend képviselői az üléstermüket bezárató királyi rendeletre a "labdaházi esküben" kinyilatkoztatták, hogy helyükön maradnak mindaddig, "amíg az alkotmány szilárd alapokon létre nem jön, és jogerőre nem emelkedik." Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés nem is maradt ezzel adós, és két évi kitartó munka és harc eredményeként 1791. szeptember 3-án elfogadta Franciaország új alkotmányát, amely lerakta az ország polgári átalakulásának és fejlődésének alapjait. Részleteket közlünk az alkotmányból.

A közhatalomról

I. A Főhatalom egy, oszthatatlan, elidegeníthetetlen és korlátok közé nem szorítható: a Főhatalom a Nemzeté; a népnek sem egyetlen csoportja, sem egyetlen személy nem sajátíthatja ki a maga számára annak gyakorlását.

II. A Nemzet, akitől egyedül származik minden hatalom, ezt a hatalmat csak megbízás útján gyakorolhatja.

A francia Alkotmány népképviselési alapon áll, a törvényhozó testület tagjai és a Király hajtják végre.

III. A törvényhozó hatalom a Nemzetgyűlésre van bízva, amely a nép által szabadon, meghatározott időre választott képviselőkkel áll, akik hatalmukat a király szentesítésével az alantabb meghatározandó módon gyakorolják.

IV. A kormányzat monarchikus: a végrehajtó hatalom a Királyra van bízva, hogy tekintélye alatt a miniszterek és más felelős személyek az alant meghatározandó módon gyakorolják.

V. A bírói hatalom a nép által meghatározott időre megválasztott bírákra van bízva.

A Törvényhozó Nemzetgyűlésről

I. A Törvényhozó Testületet alkotó nemzetgyűlés állandó, és csak egy kamarából áll.

II. Minden két évben új választások alapján alakul meg.
Minden kétéves szakasz egy törvényhozási időszakot alkot.

III. Az előző cikkely rendelkezése nem érvényes a következő törvényhozó testületre, melynek hatalma 1793. április havának utolsó napján szűnik meg.

IV. A Törvényhozó Testület megújítása természetesen törtenik.

V. A Törvényhozó Testületet csak a király oszthatja fel.

A Királyság intézményéről, és a Királyról

I. A Királyság intézménye oszthatatlan, az uralkodó családban örökletesen száll fiuról fiura, az elsőszülöttség rendje szerint, nők és leszármazottaik mindenkorli kizárásával.

(A jelenleg uralkodó családdal kapcsolatban a lemondás eredményére vonatkozólag semmiféle előzetes intézkedés nincs.)

II. A Király személye szent és sérthetetlen, egyedüli címe a Franciák Királya.

III. Franciaországban nincs nagyobb tekintély a Törvény tekintélyénél. A Király csak ennek az erejénél fogva uralkodik, és csak a Törvény nevében követelhet engedelmességet.

IV. A Király trónralépésekor vagy nagykorúságának elérésekor a Törvényhozó Testület jelenlétében megesküszik a Nemzetnek, hogy hű lesz a Nemzethez és a Törvényhez, hogy minden ráruházott hatalmával megtartja az Alkotmányt, amelyet az Alkotmányozó Nemzetgyűlés az 1789., 1790. és 1791. években megalkotott, és hogy végrehajtja a törvényeket.

Ha a Törvényhozó Testület nem ülészik, a Király nyilatkozatot ad ki, amely tartalmazza ezt az esküt és azt az ígéretet, hogy amint a Törvényhozó testület összeül, esküjét megismétli.

V. Ha a Király a Törvényhozó Testület meghívása után egy hónappal nem tette le az esküt, vagy letétele után visszavonja, úgy kell tekinteni, mint aki lemondott a királyi méltóságról.

VI. Ha a Király hadsereg élére áll, és ennek erejét a Nemzet ellen fordítja, vagy ha formális ténykedésével nem áll ellene egy ilyen vállalkozásnak, amelyet az ő nevében hajtanak végre, úgy kell tekinteni, mint aki lemondott a királyi méltóságról.

VII. Ha a Király eltávozik a királyság területéről, és oda nem térne vissza a Törvényhozó Testület által küldött meghívásra azon a nyilatkozat által tartalmazott határidőn belül, amely két hónapnál rövidebb nem lehet, úgy kell tekinteni, mint aki lemondott a királyi méltóságról.

A határidőt attól a naptól kell számítani, midőn a Törvényhozó Testület nyilatkozatát kihirdetik azon a helyen, ahol üléseit tartja; a miniszterek ettől kezdve teljes felelősséggel kötelesek mindazokat a végrehajtó hatalommal kapcsolatos ténykedéseket folytatni, amelyek gyakorlása alól a Király, távol lévén, fel van függesztve.

VIII. A Király kifejezett vagy törvényes lemondása után a polgárok sorába kerül, lemondása utáni cselekményei miatt ugyanugy megvádolható és elítélhető, mint ők.

IX. A Király magánvagyonra, amely felett trónrajutásakor rendelkezik, visszavonhatatlanul a Nemzet tulajdonába megy át. Rendelkezik azonban azon vagyon felett, amelyet mint magánszemély szerez. Ha azonban külön nem rendelkezett róla, uralkodása végén ugyancsak a Nemzet vagyonává lesz.

X. A Nemzet a trón fényéről civillista⁽³⁾ útján gondoskodik, ennek összegét minden uralkodóváltozáskor, az uralkodás teljes tartamára a Törvényhozó Testület határozza meg.

XI. A Király civillistájának gondnokot nevez ki, ő intézi a Király bírói ügyeit, ellene, mint a Király megbízottja ellen kell a pereket intézni és az ítéleteket kimondani. A civillista hitelezői a civillistát terhelő ítéleteket a gondnok ellen, annak személyes vagyona ellen érvényesíthetik.

XII. A Királynak, függetlenül attól a diszörségtől, amelyet lakóhelyének nemzetőr-polgárai adnak, a civillistából fizetett testörsége is lesz. Létszáma nem haladhatja meg az ezerkétszáz gyalogost és hatszáz lovat.

A rendfokozatok és az előlépés szabályai ugyanazok, mint a sorkatonaságnál; a Király testörségének tagjai azonban csak egymással szemben léphetnek elő, a sorkatonaságnál rendfokozatot nem kaphatnak.

Testörségének tagjait a Király csak a jelenleg a sorkatonaságnál tényleges szolgálatot teljesítők közül, vagy azok közül a polgárok közül választhatja, akik egyéves nemzetőri szolgálatot teljesítettek, feltéve, hogy a királyság területén laknak és előzőleg letették az állampolgári esküt.

A királyi testőrség nem vezényelhető ki és nem igényelhető semmiféle más közszolgálatra...

A Törvényhozó Nemzetgyűlés jogköre és működése

I. Az alkotmány az alábbi kizárólagos jogkörrel és szereppel bizza meg a Törvényhozó Testületet:

1. Hogy törvényeket javasoljon és határozzon el; a Király csak felkérheti a Törvényhozó Testületet, hogy egy tárgyat megfontoljon;

2. Hogy megszabja a közkiadásokat;

3. Hogy kivesse a közadókat, megállapítsa azok természetét, felosztását, tartalmát és a beszédés módját;

4. Hogy az egyenes adókat felossza a királyság tartományai között; hogy örködjék minden közjövedelem felhasználása felett, és erről magának beszámoltasson;

5. Hogy közhivatalok alapítását és megszüntetését határozza el;

6. Hogy meghatározza a pénzek címletét, súlyát, nyomását és elnevezését;

7. Hogy megengedje vagy megtiltsa, hogy idegen csapatok tartózkodhassanak francia területen, illetőleg idegen tengeri erők tartózkodhassanak a királyság kikötőiben;

8. Hogy a Király javaslatára évenként eldöntse azoknak az embereknek és hadihajóknak a számát, akiből a szárazföldi, és amelyekből a tengeri haderő állni fog; hogy megállapítsa minden rendfokozat zsoldját és annak kereteit; a felvétel és előlépés szabályait, a toborzás és elbocsátás körülményeit, a tengeri csapatok megszervezését; idegen csapatok és tengeri erők föl vételét Franciaország szolgálatába, és a csapatok ellátását elbocsátás esetén;

9. Hogy intézkedjék a nemzeti javak igazgatásáról és elrendelje azok elidegenítését;

10. Hogy a legfelsőbb nemzeti törvényszék előtt felelősségre vonja a minisztereket és a végrehajtó hatalom főtisztviselőit;

Ugyanazon törvényszék előtt vádolják be és üldözik azokat, akik az Állam általános biztonsága vagy az Alkotmány ellen merényletet követnek el, vagy összeesküsznek;

11. Hogy meghozzák azokat a törvényeket, amelyek szerint tisztán személyi jellegű megbecsülésben és kitüntetésben lehet részesíteni azokat, akik szolgálatot tettek az Államnak.

12. Egyedül a Törvényhozó Testület jogosult elrendelni, hogy köztisztviselőnek kell részesíteni a nagy emberek emlékét.

II. Háborút csak a Törvényhozó Testület határozata alapján lehet indítani, a Király formális és szükséges javaslata alapján és az ő utólagos szentesítésével.

Ha küszöbön álló vagy elkezdett ellenségeskedésekről, egy szövetséges támogatásáról vagy egy jognak fegyveres erővel való megvédéséről van szó, a Király haladéktalanul értesíti a Törvényhozó Testületet és tudatja a körülményeket.

Ha a Törvényhozó Testület szabadságon van, a Király késedelem nélkül összehívja.

Ha a Törvényhozó Testület a háboru ellen dönt, a Király azonnal megtesz minden intézkedést, hogy megszüntesse vagy megelőzze az ellenségeskedéseket, a késedelmekért a miniszterek felelősek.

Ha a Törvényhozó Testület úgy véli, hogy az elkezdett ellenségeskedés bűnös támadás a miniszterek vagy a végrehajtó hatalom valamely más tisztviselője részéről, a támadás okozóját büntetőjogilag felelősségre kell vonni.

A Törvényhozó Testület a háboru egész ideje alatt felszólíthatja a Királyt, hogy békétárgyalásokat kezdjen, és a Király köteles ennek a felszólításnak engedni.

A háboru megszűnésének pillanatában a Törvényhozó Testület megszabja azt a határidőt, amelyen belül a békelétszámon felüli csapatokat el kell bocsátani, és a hadsereget rendes létszámra kell csökkenteni.

III. A Törvényhozó Testület hatáskörébe tartozik a békeszerződések, szövetségi szerződések és kereskedelmi szerződések ratifikálása; e nélkül a ratifikálás nélkül semmiféle szerződés sem érvényes.

IV. A Törvényhozó Testületnek joga van arra, hogy üléseinek helyét kijelölje, hogy addig tartsa üléseit, ameddig jónak látja, vagy pedig, hogy elnapolja azokat; amennyiben nem ülészik, minden uralkodóváltáskor haladéktalanul köteles összegyűlni.

Ülésezése helyén, valamint annak általa megállapítandó külső körzetében rendőri jogai vannak.

Tagjai felett fegyelmi jogot gyakorol; de megrovásnál, nyolc napos kitiltásnál és három napos fogságnál szigorubb ítéletet nem hozhat.

Saját biztonsága és az őt megillető tisztelet fenntartása érdekében rendelkezhet azzal a karhatalommal, amely üléseinek színhelyén tartózkodik.

V. A végrehajtó hatalom nem tarthat és nem vonultathat fel semmiféle katonaságot a Törvényhozó Testülettől harmincezer ölnyi távolságra, ha csak nem ennek felszólítására, vagy engedélyével...

A francia Nemzetnek kapcsolatairól az idegen Nemzetekkel

A francia Nemzet lemond arról, hogy bármilyen hódító célú háborút kezdjen, és sohasem használja fel erejét valamely nép szabadsága ellen...

(A francia forradalom dokumentumai...)

5. A jakobinusok agrártörvényei

A népforgalom 1793. május 31 - június 2-i újabb hulláma eltörli a külső és belső ellenség, valamint a gazdasági nehézségek leküzdésében tehetetlen Gironde hatalmát. A köztársaság és a közjó szolgálatát szem előtt tartó jakobinusok felismerték, hogy a néptömegek cselekvő részvétele nélkül az országot fenyegető veszély nem hárítható el, ezért forradalmi eréllyel és gyorsasággal határoztak a földkérdésnek a parasztság javára történő megoldásáról, a feudális földtulajdon felszámolásáról. Szemelvényeket közlünk a parasztságot a forradalom számára megnyerő törvényekből.

a) A Konvent rendelete az emigránsok földjének eladásáról (1793. június 3.)

A Nemzeti Konvent miután meghallgatta saját bizottságának jelentését a nemzeti javak eladásáról, elrendeli amint következik:

VI... Az emigránsok ingatlan vagyonának eladását.

1. Az emigránsok ingatlan vagyonát el kell adni annak, aki magasabb árat fizet értük, az egyéb nemzeti javak elidegenítésére megalkotott szabályzatnak megfelelően. Nem vonatkozik az eladás az alább következő cikelyekben felsorolt kivételekre.

2. Azokban a községekben, ahol nincs faluközösségi föld, de vannak olyan földek, amelyek az emigránsok tulajdonát képezik, ki kell hasítani ez utóbbiakból akkora részt, amekkora elegendő ahhoz, hogy tíz holdankint kiosszák az ennél kevesebbel rendelkező vagy teljesen nincstelen család-fők között.

b) Rendelet a faluközösségi földek felosztásáról

1793. június 10.

A Nemzeti Konvent miután meghallgatta földművelési bizottságának jelentését, elrendeli a következőket:

I.

1. Közösnek minősülnek az olyan földek, amelyeknek birtoklására vagy termékeire közös joga van egy bizonyos vagy néhány község lakóinak, vagy pedig a község egy részének.

III.

1. A közös földek felosztását az ott élő személyek számának megfelelően kell végrehajtani, tekintet nélkül korukra, földjükre, függetlenül attól, hogy az adott időpontban a községben tartózkodnak-e vagy sem.

...3. Községi lakosnak számít minden francia állampolgár, aki az 1792. augusztus 14-i törvény kihirdetése előtt legalább egy évvel az illető községben lakott, s a folyó évben nem hagyta el abból a célból, hogy áttelepüljön más községbe.

4. Bérlők, mezőgazdasági cselédek, tisztviselők, általában minden állampolgár jogosult részt venni a felosztásban, amennyiben megfelel a községi lakossá nyilvántartáshoz megkívánt feltételeknek.

...9. A községi hatóságokat külön is megbízzák azzal a feladattal, hogy messzemenően gondoskodjanak ama földdarabok megőrzéséről és fenntartásáról, amelyeket olyan polgárok kaptak, akik a haza védelmére siettek. Kötelesek megműveltetni e parcellákat a község terhére, valamint begyűjteni a termést a felosztás távollevő résztvevői számára; ez utóbbi rendelkezés azonban csak a háboru idejére vonatkozik.

10. A korábbi hűbérurnak, lakjék bár a községben, nincs joga részt venni a felosztásban, ha már élt a harmadolás jogával⁽⁴⁾ az 1669. évi XXV. rendelet 4. cikkelye alapján, még abban az esetben sem, ha átadná saját részét egyes polgároknak, akik nem minősülnek földesurnak.

...12. Minden polgár teljes joga magántulajdonként használja a felosztás után neki jutott részt.

13. Mégis a jelen törvény kihirdetésétől számított 10 éven belül nincs joga elidegeníteni ezt a részt. Ha esetleg megvalósítaná az eladást, ez olybá minősül, mintha meg sem történt volna és érvénytelennek tekintendő.

c) Rendelet a feudális szolgáltatások kárpótlás nélküli eltörléséről
1793. június 17.

A Nemzeti Konvent elrendeli:

1. Az összes korábbi, a feudális jogokkal összefüggő földesuri adók, robotszolgáltatások, mind az állandók, mind az esetlegesek, ideértve az elmúlt év augusztus 25-i rendelet által érvényben hagyottakat is, kárpótlás nélkül eltöröltetnek.

2. Nem tartoznak az előbbi cikkely hatálya alá azok a járadékok és pénzfizetések, amelyek kizárólag a földviszonyokból, nem pedig a feudális tulajdonviszonyokból következnek.

3. Az 1. cikkelyben eltörölt jogok alapján a hátralékokért indított polgári és büntető pereket meg kell szüntetni.

A perek során felmerülő költségekkel egyik fél sem terhelhető...

5. Azok a személyek, akik az 1. cikkelyben eltörölt jogokkal összekapcsolt nemzeti javakat vettek bérbe, nem követelhetnek maguknak semmiféle kárpótlást amazok eltörléséért. Lemondhatnak ellenben bérletükről azonnal a kötelezettséggel, hogy a jelen rendelet kihirdetésétől számított egy hónapon belül elhatározásukat hivatalosan bejelentik a járás igazgatóságának. A bérletről való lemondás esetén a járás igazgatósága végső elszámolást készít velük azoknak az összegeknek alapján, amiket akár alaptőke, akár kamatok formájában befizettek, valamint az általuk behajtott jövedelem alapján.

6. A volt földesurak, feudisták⁽⁵⁾, földbirtokosok, jegyzők és mások, kötelesek három hónapi határidőn belül beszolgáltatni a helyi törvényhatóság titkárságának mindazokat az okleveleket, amelyek a jelen rendelettel eltörölt jogokat életbe léptetik vagy megerősítik, ugyancsak az előző nemzeti gyűlések által kiadott dokumentumokat. Az augusztus 10-ig beérkező okiratokat ugyanezen a napon elégetik az összes polgárok, valamint a községi főtanács tagjainak jelenlétében; az összes többi dokumentumot a következő 3 hónap folyamán kell elégetni.

7. Mindazok a személyek, akiket tetten értek azon, hogy elrejtették, eltitkolták vagy eltagadták az előző cikkely értelmében elégetésre ítélt okiratok eredeti példányait, vagy másolatait, 5 évi fegyházzal büntetendők.

(A francia forradalom dokumentumai...)

6. A "sans-culottizmus" kiáltványa

A jakobinus kormányzat ellen fellázadt és hadat viselt Lyonba a Konvent és a Közjóléti Bizottság javaslatára bizottságot küldtek ki. Collot d' Herbois és Fouché konventbiztosok - megbízatásuknak megfelelően - intézkedtek a város nevének megváltoztatásáról, épületek lebontásáról, valamint megszervezték a sans-culotte-okra támaszkodó Ideiglenes Köztársasági Felügyelő Bizottságot. E bizottság a diktatura elméletét és gyakorlatát tartalmazó nyomtatott utasítást adott ki a Rhone és Loire département-ek hatóságai részére, amelyet A. Soboul a "sans-culottizmus kiáltványának" nevez. Idézzünk a dokumentumból.

A forradalmi szellemről

A forradalom a népért van, célja a nép boldogsága. A nép iránti szeretet a forradalmi érzület próbaköve.

Könnyű megérteni, hogy népen nem a vagyona által kiváltságos osztályt értjük, amely a multban kisajátította magának az élet minden élvezetét, a társadalom összes javait. A nép - a francia állampolgárok egyeteme, mindenekelőtt a szegények hatalmas osztálya. Ez az osztály ad férfiakat a Hazának, hogy határainkat védelmezzék; munkájával elteti a társadalmat, tehetségével széppé teszi az életet, erényeivel ékesíti az emberi közösséget. A forradalom szörnyszülött leme, politikai és erkölcsi értelemben egyaránt, ha célja csupán az lett volna, hogy néhány száz egyének jólétet biztosítson, 24 millió polgárt pedig örökös szegénységre kárhoztasson. Az emberiség megcsufolása lenne, ha szüntelenül egyenlőséget hirdetnénk, miközben áthidalhatatlan szakadék választana el egymástól embert és embert, bőséget és szegénységet, jólétet és nyomort. Sértő gunyt üznénk a világból, ha a fenti különbségek miatt megsemmisítve kellene látnunk az Emberi Jogok Nyilatkozatát, amely egyetlen különbséget ismer el: a tehetőség és az erény jogán alapulót.

Azoknak, akik kezdettől fogva megértették a forradalom értelmét, és elősegítették fejlődését, látniuk kellett, miként igyekezett a forradalom fokozatosan eltüntetni a francia földön található embertelen szörnységeket. Bár az emberek közti tökéletes egyenlőség - sajnos - nem valósítható meg, legalább a különbségek csökkenése elérhető. A republikánusok tapasztalhatták, milyen szörnű aránytalanság áll fenn a paraszt és kézműves munkája, s az érte kapott csekély bér között. Látták, hogy gyakran éppen azoknak nem jut kenyér, akiknek izmos karja polgártársaiknak előteremtette azt. Többször öntözték könnyeikkel a kenyeret, mint ahányszor verítékezték érte. Ha a republikánusok tekintetüket emberségüktől vezelve a vidékre irányították, és bepillantottak a műhelyekbe, padlásszobákba, a szűkölkö-

ködök pinceoduiába, a nyomor rongyain akadt fenn pillantásuk, látták az éhség sápadtságát, hallották a szükség keserves jajszavát, a betegség metsző kiáltását. És mindez a sok szenvedés a munka oldalán, holott a munkát mindig bőségnak kellene kísérnie.

És mit láttak a másik oldalon, a gazdagok házaiban? Tétlenséget és erkölcsi fertőt, egy barbár-luxus összes tulzásaival. A nép vérszivóit, arannyal teleaggatott bectelen csirkefogókat, akik sokkal inkább a nép zsirján, mint kihívóan bőséges étkezésüktől hízta kövérre. Ők pazarolnak el mindent, aminek a szorgalom és erény ellenértékéül kellene szolgálnia.

Végül, hogy teljes legyen a gyalázat, a gőgös gazdagok megvetése kunyhójába üldözte a szegényt. A republikánusok ilyen szörnyetegeket láttak, akik ahelyett, hogy elérzékenyülnének a bajok felett - pedig ezeket egyesegyedül az ő fénytűzésük okozta -, még lenézéssel súlyosbítják azokat. Meggyalázottnak hiszik magukat, amikor a balsorssal találkoznak, s méltatlannak találják, hogy egy levegőt szivjanak a szegényekkel.

Változásra, mindent átfogó forradalomra volt szükség, hogy megszűnjék az elveknek ez a teljes felforgatása, az emberiesség lefokozása, valamint az erény megalázása, mert elvi kérdésekben nem lehetséges félmegoldás. Hagyj meg egyetlen alapvető visszaélést Franciaországban, s ezzel valamennyit újjáélesztesz. Az összes fejét le kell vágni ennek a sárkánynak, ha nem akarjuk viszontlátni azokat. Olyan ez, mint a mérgezett fatörzs; ha lombja kihajt, ismét elhullatja maga körül halált hozó magvait, s ezek újabb fákat növesztenek.

A burzsoá arisztokrácia, ha életben maradt volna, hamarosan kitermelte volna a pénzarisztokráciát, ez pedig a nemesi arisztokráciát. A gazdag ember ugyanis hamarosan úgy tekintett volna magára, mint akit más anyagból gyurtak. Egyik bitorlás a másik után, s nemsokára elért volna egy olyan ponthoz, ahol szükségesnek tartotta volna, hogy néhány új intézménnyel szentesítse rablásait. Ime itt az egyház feltámasztott dogmaival, de ez még nem minden. Magányos oltár a Köztársaságban könnyen szenved megrázkódtatást, és önmagába omolhat. Trónt kell mellé állítani, hogy védelmezze, hogy kölcsönösen támogassák egymást. Lám, megint csak eljutottunk a királyság intézményéhez! Ez az út kikerülhetetlen: a gazdagok osztálya szakadékból szakadékba vezette volna Franciaországot mindaddig, amíg csak fel nem vette volna a gyalázatos igát, amelytől alighogy megszabadult. Ne kételkedjetez abban, polgártársak, hogy ezek a szörnyetegek még elviselhetetlenebbé tették volna szolgásgátokat, hogy még súlyosabb láncokkal béklyóztak volna meg benneteket, nehogy lerázhassátok magatokról. Megtorolnák korábbi szabadságtörekvéseiteket, visszatért volna a kekébtorés, a börtönbevetés, a robot, a holtkéz, a tized, a fejadó. Ezek a kilátások, ide vezetne egy befejezetlen forradalom!

Ilyen veszélyektől mentettek meg benneteket a Köztársaság megalapítói. Hálával tartoztok nekik ezért, és ez nagy kötelezettséget ró rátok, de teljesítése sok örömet okoz majd nektek: teremtetek magatoknak jólétet! Ezt az egyetlen viszontszolgálatot várják el tőletek!

Republikánusok, ha valóban méltók akartok lenni erre a névre, éreztétek át méltóságotokat, büszkén emeljétek fel fejetekeket, hogy mindenki kiolvashassa szemetekből: tudatában vagytok végre, kik vagytok, és mi is az a Köztársaság. Ne tévesszétek meg önmagatokat, republikánusnak lenni annyit jelent, hogy minden polgár megszenvedti és végrehajtja önmagában a forradalmat, hasonlót ahhoz, amely megváltoztatta Franciaország arculatát. Az égvilágon semmilyen közös vonás nincs egy zsarnok rabszolgájában és egy szabad állam polgárában. Neki minden vonatkozásban: szokásaiban és elveiben, érzelmeiben és cselekedeteiben különböznie kell az előbbtől. Ha elnyomottak voltatok, meg kell döntenetek elnyomóitokat. Ha babonák rabjai, úgy mostantól fogva csak a szabadság kultuszában szabad himnetek, és nem létezhet számotokra más erkölcs, mint amire a természet tanít. Szokatlan a hadseregben betöltött tisztség? Mától kezdve minden francia katonai szolgálatot teljesít. Aki tudatlanságban élt, képezze magát, hogy meg tudja védeni kivívott jogait. Mostanáig nem tudtátok, mi a haza; e szó édes csengése sohasem keltett visszhangot szívetekben. Most mindenben a hazát lássátok, őt halljátok, csodáljátok. A hivatalnok csak az ő érdekeit tartsa szem előtt, a szántó-vető neki vesse a magot, a katona érte harcoljon, a polgár élete csak a haza szolgálatában nyerjen értelmet. Megszentelt képe legyen jelen a honpolgár minden cselekedetében, fokozza örömét, jutalmazza fáradozásait. - Éljen a Köztársaság, éljen a Nép! Ez ma a honpolgár csatakiáltása, ezzel a jelszóval fejezi ki jókedvét, kárpótolja magát szenvedéseieért. Meneküljön a szabadság földjéről mindenki, akitől idegen ez a lelkesedés, akinek a népén kívül más öröme és gondja is van; aki szívét megnyitja az érdek hideg számításainak, és csak pénzben tudja kifejezni egy darab föld, hivatás vagy tehetség értékét! Ellenkező esetben hamarosan felismerik, és tisztátalan vérével öntözik a hon földjét. Fusson el ebből az országból minden olyan ember, aki akárcsak egyetlen pillanatra is el tudja választani saját érdekét a közérdektől, akinek a vére nem kezd forrni a zsarnokság, a rabszolgaság és a gazdagság nevének hallatára, aki nem érez sajnálatot a zsarnokság áldozatai és a szabadság mártírjai iránt. Az ilyenek, bár republikánusnak merészelik magukat nevezni, meghazudtolják a természetet és saját szívüket. A Köztársaság csak szabad embereket akar tudni keblében, mindenki mást kivet magából. Csak azokat fogadja gyermekeivé, akik érte élnek, harcolnak és halnak.

A gyanusak bebörtönzése

A fentebb kifejtett egyszerű és világos alapelvekből következik, hogy a republikánus nem tud többé együtt élni a rabszolgasággal. Ennek bünei és hitványságai kimerítették türelmét. Öt éve nyújtunk feléje segítő kezet, de megvetéssel viszonozta közeledésünket. Elérkezett az idő, hogy meglakoljon gőgjéért, és saját szabadsága kényszerű feláldozásával tanulja meg,

hogymilyen ára van a szabadságnak. A jogos bosszuvágy itt parancsoló szükségesség mindazok számára, akik a közérdek szempontjából indultak ki. A közérdek ugyanis azt követeli, hogy rémületet keltsünk ellenségeink soraiban, lecsapjunk valamennyi összeesküvőre, és megbüntessük őket vétkeikért. Megfosztjuk őket a jólétől, amiről hallani sem akartak. Éppen ezen a területen, a Nemzeti Konvent határozatai által előírt rendszabályok foganatosításában kell leginkább megmutatkoznia a hazafias lelkesedésnek és cselekvőskészségnek, itt kell háttérbe szorulnia az egyéni szempontoknak és kapcsolatoknak. Be kell bizonyítani, hogy a haza szózata erősebb még a vér szavánál is. Olyan vidék lakói vagytok, amelyet gyalázatos lázadás szennyezett be. Nos hát, Polgártársak, Népi Tisztségviselők, fejvesztéssel lakoljanak a vérpadon mindazok, akik közvetve vagy közvetlenül részt vettek ebben a lázadásban. Ti fogjátok őket kiszolgáltatni a nemzet bosszújának!

Nem csak a papokról, a nemesekről, az emigránsok szüleiről, vagy az esküszegő hivatalnokokról és tisztviselőkről szólunk most; róluk a törvény kifejezetten említést tesz. Feltételezzük, hogy velük szemben teljesítettétek kötelességeket. Fejetekkel felelték értük! Mi azonban ezuttal az emberek ama csoportjaira hívjuk fel figyelmeteket, akiket a rendeletek név szerint ugyan nem emlitenek, de szemmel tartásukat a Nemzet éberségére bízták. A képmutatókra gondolunk, bár ők állandóan hirdetik a szájukkal, csak a szájukkal, hogy tiszteletben tartják a törvényeket és a szémélyiséget, ugyanakkor nap mint nap elnyomnak benneteket. A nincstelennel szemben a legszentebb törvények: a humanitás és a természet parancsait is áthágyják. Hadd szóljunk azokról, akik szokásaik és társadalmi helyzetük következtében rideggé, érzéketlenné váltak. Ők nem is szerethetik a forradalmat, mert szembeszállt előjogaikkal, megsemmisítette reményeiket, s halálos csapást mért kapzsiságukra. A törvény embereinek nevezik magukat, holott jobban illene rájuk a vér emberei megjelölés. Abból élnek, hogy kihasználják embertársaik viszálykodásait, állandóan táplálják a széthuzást és gyűlölködést. A feudalizmusnak ezek a vizslái kimutatást vezettek arról, hogy mennyi hasznót vágtak zsebre, amikor zsarnokaitok erőszakosan hajtották be rajtatok az adókat és csalásokat követtek el veletek szemben. A bőségesen terített asztalhoz fűződő reményeiket a ti könnyeitekre és sóhajaitokra alapozták. Rajtuk kívül itt vannak még a fanatikusok - ők kiálltak a törvény ellen lázadó papok mellett -, végezetül pedig mindazok, akik a lyoni arisztokrátiák elleni szabadságharc idején bűnös rokon-szenvet vagy érdeklődést tanúsítottak a haza ellen lázadó csőcselék iránt. Kell-e erről többet mondani nektek? Amennyiben hazafiak vagytok, felismeritek majd barátaitokat, az összes többit pedig elkülönítitek tőlük.

Remélhetőleg nem lesztek olyan ostobák, hogy a hazafiság megnyilatkozásának tekintetek néhány kierőszakolt, pusztán külsőséges cselekedetet, aminőkkel az árulók gyakorta igyekeznek félrevezetni benneteket. A legtöbben így szólnak majd hozzátok: "Ugyan mit lehet felróni nekünk? mi mindig

helyes magatartást tanusítottunk: szolgáltunk a Nemzeti Gárdában, kifizettük minden adónkat, letettük áldozatunkat a haza oltárára, sőt még gyermekeinket is elküldtük a határok védelmére. Mit követelnek, mit akarnak tőlünk?" Ti a következőképpen válaszoljatok: mindez kevésbé érdekel minket, mert az igazi hazafiság belül, a szívben van. A csirkefogók, akik minket elárultak, a Lafayette-k, a Dumouriez-k, a Custine-ek⁽⁷⁾ ugyanezt megtették, sőt még többet is. Sohasem szerették a Népet, az Egyenlőséget agyémnek tekintették, és odáig merészkedtek, hogy megmosolyogtatók a sans-culotte nevet. Bőségben éltetek, miközben testvéreitek mellettetek fordultak fel éhen. Nem vagytok méltók arra, hogy együtt éljete velük. Mivel a multban méltóságtokon alulnak tartottátok, hogy meghívjátok asztalaitokhoz éhező testvéreiteket, ők most undorral fordulnak el tőletek, és arra ítélnék benneteket, hogy a bilincseket hordjátok, amiket ti készítetetek az ő számukra, részint könnyelműségből, részint bűnös számításból.

Republikánusok, ezek a ti kötelességeitek. Semmilyen megfontolás ne tartson vissza titeket, korra, nemre, rokon kapcsolatokra való tekintet nélkül cselekedjete, félelem ne bénítsa tetteiteket. Csak a sans-culotte-okat kíméljéte, vigyázzatok, nehogy rossz helyre irányítsátok a bosszu villámát. Emlékezzetek, milyen jelmondat áll a sans-culotte-ok zászlain: Békét a kunyhóknak, háborút a palotáknak.

A gazdagok forradalmi adója

A háborus költségeket, a forradalom összes kiadásait fedezni kell. Ki más siethetne a Haza segítségére, gondjainak enyhítésére, ha nem a gazdagok? Ha arisztokraták, feltétlenül igazságos, hogy ők teremtsék elő a hadviseléshez szükséges pénzt, hiszen a háborút kizárólag ők és hiveik robbantották ki; ha ellenben hazafi módjára gondolkodnak, egyenesen szívük szerint cselekedtek, amikor azt kéríte, hogy vagyonukat a republikánushoz egyedül méltó módon, vagyis a Köztársaság javára használják fel. Semmi akadály a sincs tehát annak, hogy adót vessetek ki rájuk, mégpedig haladéktalanul. Kivételt ne tegyetek, mindenkinek ki kell vennie a részét ebből a rendkívüli segélyből, amennyiben jövedelme meghaladja szükségleteit. Ennek az adónak arányban kell állnia a haza nagy gondjaival, ezért nagyvonaluan, valóban forradalmi módon kezdjete hozzá annak megállapításához, hogy mekkora összeggel kell hozzájárulnia az egyéneknek a közös ügy sikeréhez. Nincs szükség arra, hogy matematikai pontossággal, félénken aggályoskodva történjék meg ez a kivetés, mint a közadók elosztásánál. Rendkívüli intézkedésről van szó, amely magán viseli a rendkívüli idők bélyegét. Járjatok el nagyvonaluan, vegyetek el mindent, amire a polgárnak nincs szüksége, mert a felesleg nyilvánvaló módon és szükségtelenül sérti a Nép jogait. A szükségleteket meghaladó bőség csak arra jó,

hogy birtokosa visszaéljen vele, ezért csak annyit hagyjatok meg neki, amennyi feltétlenül indokolt; a fennmaradó rész a Köztársaság és szűkölködő polgárainak tulajdonát képezi...

A piacok ellátása és az élelmiszerekre vonatkozó rendszabályok

Az ellenforradalmárok nagy reményeket fűztek a nép kiéheztetéséhez. A gazdag földtulajdonosokra, nagybérlőkre és üzérkedő felvásárlókra számítva azt merészelték hinni, hogy az éhség a rabszolgaság karjaiba dönti Franciaországot. A Nemzeti Konvent meghiusította terveiket, midőn elrendelte avagy inkább meghirdette a nagy elvet: a francia föld minden terméke Franciaország tulajdonát képezi, azzal a feltétellel, hogy a parasztot ezért kárpótlás illeti meg. Következésképpen a népek joga van fáradozásainak gyümölcseire, nem hajlandó többé eltűrni, hogy az általa megtermelt gabona néhány kiváltságos zsarnokot, néhány tucat elnyomó tulajdonost hizlaljon. Ezenkívül az igazságtalan tulajdonos nem szabhat törvényt a népeknek. Nem fordulhat elő, hogy dolgos emberek az ő kénye-kedvétől függjenek, holott egzisztenciáját egyes-egyedül nekik köszönheti. Ezeket az alapelveket tegyék magukévá a hatóságok és a sans-culotte-ok, mert senki sem lehet szabad, amíg azt hiszi, hogy az ő és családjának megélhetése egy másik ember szeszélyétől függ.

Ezekből az alapelvekből kiindulva a Forradalmi Bizottságok és az Élelmezési Bizottságok különös gonddal foglalkozzanak a piacok ellátásának kérdésével.

A piacokra kell vinni a föld összes termését, mivel innen éllelmezi magát minden polgár, tekintet nélkül arra, hogy gazdag-e vagy szegény. Tudjuk, hogy törvény rendelte el a készletek összeírását, de a kapzsiság sokaknál hamis bevalláshoz vezetett. A hazafiak helyesbítsék ezeket az összeírásokat, és könyörtelenül foglaljanak le minden élelmiszert, amit csalással visszatartottak. Egyébként a falvak jó polgárainak emlékezetébe idézzük, hogy nekik kell ellátniok élelmiszerekkel mind a hadsereget, mind a városokat, mert ez utóbbiak a falusi lakosságért is dolgoznak, ők védelmezik...

Falusi Polgártársak, segítsétek elő a közszükségleti cikkek cseréjét, amint erről már szoltunk nektek; ez esetben megkapjátok az ellenszolgáltatást a fogyasztóktól buzgalmatokért, amit a törvények végrehajtásában tanusítottatok. Ezek megszégése viszont pusztulástokat jelentené.

A fanatizmus kiirtása

Franciaország szenvedéseit kizárólag a papoknak köszönheti. Ők építették fel fokról fokra szolgásguk épületét tizenhárom évszázadon át, és megszentelt csecsebecsékekkel díszítették, hogy eltitkolják hiányosságait az

ész figyelő tekintete, a filozófia éles pengéje elől. Ők azok, akik az emberi szellemet ostoba előítéleteik igájába hajtották, továbbá megszentelt csalásaikkal igazolták mindazokat a tévedéseket, amikkel századokon át pusztították az emberiséget. Csak természetes, hogy a forradalom, mint a felvilágosodás eszméinek diadala, elégedetlenül szemléli e maroknyi hazugságosan lassu haldoklását. Uralmuk már a végét járja, és hamarosan átadja helyét a józan ész és értelem birodalmának. A hazafiak tartásuk kötelességüknek e folyamat meggyorsítását, ismertessék meg kevésbé felvilágosult polgártársaikkal a francia forradalom újító elveit.

Először is polgártársak, Isten és ember kapcsolatai kizárólag belső természetűek. Őszinteségükhöz nincs szükség sem a szertartások pompájára, sem a babonák feltűnést keltő tárgyaira. Lássatok hozzá, hogy a Köztársaság kincstárába küldjétek az összes vázát, arany- és ezüstdarabokat, melyeknek birtoklása kielégíthette a papok hiúságát, de semmit sem jelentenek az igazán hívő embernek, és a Legfőbb Lény színe előtt, akit ők tisztelni kívánnak. Tüntessétek el az utakról és közterekről a vallás összes külső szimbólumait, mert amazok a nép tulajdonát képezik, márpedig a franciák különféle vallásokat követnek. Ha meghagynátok e szimbólumokat, szükségtelenül kedveznétek egyesek hitének, ugyanakkor a másvalásuak sértve éreznék magukat jogaikban, mivel Franciaország nem ismer el uralkodó vallást, mindegyikkel szemben türelmet tanusít. Nem engedhető meg, hogy bármelyik vallás elsőbbségre, kiváltságos helyzetre tegyen szert riválisaival szemben. Ezért tilos mindenfajta külsőleges vallási jel használata, ugyanis ez feltételezi egyik vallás uralkodó helyzetét...

(A francia forradalom dokumentumai...)

7. Robespierre: A forradalmi kormány alapelvei

Robespierre-nek 1793. december 25-én a Konventben elhangzott beszédéből idéztünk, amelyben az "engedékenyeknek" válaszolva a diktatura jogosultságát igazolja.

... A forradalmi kormány eszméje éppen annyira új, mint maga a forradalom, amely megalkotta. Hiába keressük a politikai írók könyveiben - ők nem látták előre ezt a forradalmat - vagy a zsarnokok törvényeiben. Mivel ez utóbbiak elégedettek voltak azzal, hogy visszaélhetnek hatalmukkal, csak igen kis mértékben kutatták ennek törvényes eredetét. Az arisztokrácia ezt a két szót a terror fogalmával azonosítja, vagy éppen rágalmazza. A zsarnokok csak botránkozni tudnak nevének hallatára, de még a

jó szándéku emberek számára is talányt jelent. Ebből az következik, hogy meg kell magyarázni mindenkinek a forradalmi kormány fogalmát, hogy legalább a jó polgárok magukévá tegyék a közérdeket szolgáló alapelveket.

A kormánynak az a funkciója, hogy a nemzet erkölcsi és fizikai erőt a forradalmi kormány létrehozására irányítsa.

Az alkotmányos kormány célja a Köztársaság fenntartása, a forradalmi kormányé pedig annak megalapítása.

A forradalom a szabadság háborúja ellenségei ellen, az alkotmány a győztes és békés szabadság uralma.

A forradalmi kormánynak rendkívüli tetterőt kell tanusítania, éppen azért, mert háborút visel. Kevésbé kötik pontosan körvonalazott és szigorú előírások, mert a körülmények viharosak és gyorsan változók; s főként azért, mert állandóan új erőforrásokat kell felkutatnia és gyorsan felhasználnia a megújuló és szorongató veszélyekkel szemben.

Az alkotmányos kormány elsősorban az egyén szabadságával törődik, ezzel szemben a forradalmi kormány a közszabadság biztosításával. Az alkotmányos rendszerben majdhogya nem elegendő, ha az egyént megvédelmezik a közhatalom tulkapásaival szemben. A forradalmi rendszerben viszont maga a közhatalom kénytelen védekezni az ellene irányuló lázadás ellen.

A forradalmi kormány a jó polgároknak tartozik azzal, hogy biztositja számukra a nemzet teljes támogatását. A nép ellenségeinek csak a halállal tartozik.

Ezek a fogalmak kielégítő magyarázatot adnak azoknak a törvényeknek eredetéről és természetéről, amelyeket forradalminak nevezünk. Csak ostoba vagy romlott szofisták mondják önkényesnek és zsarnokinak ezeket a törvényeket, olyanok, akik ellentétes fogalmakat kevernek össze: egy és ugyanazon rendszerben akarják megvalósítani a háborút és a békét, az egészséget és betegséget, vagy helyesebben szólva, ők a zsarnokság visszaállítását, a haza pusztulását kívánják. Amikor az alkotmány elveinek betű szerinti végrehajtását követelik, csak azért teszik, hogy büntetlenül áthághassák azokat. Hitvány gyilkosok ők, kockázat nélkül szeretnék megfojtani bölcsőjében a Köztársaságot, ezért minden erejükkel arra törekednek, hogy guzsba kössék, és ily módon saját magukat szabaddá tegyék.

(A francia forradalom dokumentumai...)

8. Mercier: Táncórület, meztelenség

Szemelvényünk a thermidori Konvent időszakának Párizsát Mercier 1799-ben megjelent 6 kötetes művéből vett idézettel mutatja be. Louis Sebastien Mercier (1746-1814) párizsi iparos családból származott. Girondeista képviselőként tagja lesz a Konventnek, később a Vének Tanácsának. Párizs életének nemcsak jószemű megfigyelője, ismerője, hanem kitérő krónikása is.

A pénzen kívül manapság csak a táncot bálványozza a párizsi.

Minden osztálynak táncoló társadalma van; kicsinyek és nagyok, gazdagok és szegények; mind táncolnak; egyetemes láz ez, kollektív örület. A jó párizsiak táncolnak, jobban mondva csak kergén forgolódnak, mert botfűlűknek nehéz a zene ütemét követni.

A rémuralom idején a párizsiak megnémultak, s kishitűen remegtek; a klubokban huzódtak meg, s csak a nyilvános ünnepségeken táncoltak, vagy néha a vesztőhely körül. Egyszerre a falakon kivirítottak a plakátok, s mindenféle színű táncmulatságot hirdettek. Egypárra a cselédlány garasából is telik.

Minden urikisasszonynak kéznél van a gavallérja, aki a dáridó és csábitás iskolájába kíséri. Ha egy fiatalember megmakacskodik és nem akarja bálba vinni, vagy nem táncol elég ügyesen, a fiatal hölgy nyomban kiteszi a szűrét, és a gyűlölködés minden mérgét fröcskölti reá, persze a kedveskedés álarcában, női módon.

Áll a bál a karmelitáknál, ahol tömegmészárlás volt; a jezsuita Noviciátusban; a karmeliták Marais-beli⁽⁸⁾ kolostorában; a St. -Sulpice-szémináriumban; a Szűz Mária Leányainál; áll a bál az én szekcióm három kifosztott templomában az összes sírköveken; a táncolók lába az elhunytak kőbe vésett neveit tapossa, s mindenki feledi, hogy csontvázakon táncol.

Áll a bál a boulevardok, a Champs-Elysée, a rakpartok mulatóhelyein. Áll a bál az összes vendégfogadóknál, ahol az agiotéurók⁽⁹⁾ rohamcsepatai tanyáznak. És áll a bál minden táncmesternél.

A zenészeket álmukból verik fel. Kopogtatnak, csöngetnek, dörömbölnek kapujukon, mint a bábaasszonyoknál sürgős esetben. "Hé, kelj fel gyorsan! Várnak!" A zenész kidörzsöli az álmot a szeméből, káromkodik és magára kapkodja ruháját. A hegedűsöket három héttel előre foglalják le.

A felséges nép táncol. Minden nap táncol. Talán kevésbé elégedetlen mostanában? Minden bálterem mellett játékszoba, buffet frissítőkkal, ragyogó kivilágítás az egyik oldalon, jótékony félhomály a másik oldalon; itt árnyak suhannak, de nem a Milton árnyai.

De mind a kétszáz bál, még a legelegánsabbja is, elhalványul - mint a bogáncs a rózsá mellett - a Hotel Richelieu báljának fényétől. Ez itt az átlátszó ruhák, a csipkétől remegő kalapok, az arany, a gyémánt, a fáty-

lak, a selyemsálakba burkolódzó állak fejedelmi gályája. Ide csak vagyoni cenzus alapján lehet belépni. Ezen az elvárásolt helyen száz illatos, rózsafűzéres istennő lejt athéni ruhákban. Minden nő fehérbe borult, s a fehér minden nőnek jól áll. A keblük mezitelen, a karjuk mezitelen.

A férfiak hanyagok. Engem azokra a lakájokra emlékeztetnek, akiknek az ancien régime alatt, egyszer egy évben, hushagyó kedden, éjfélkor megengedték, hogy husz perccel az urak lefekvése előtt a szalonban táncolhasanak. A férfiak hűvös, morcos ábrázattal táncolnak; mintha politikáról töprengenének; pedig semmiről sem töprengenek; legfeljebb spekulációs terveket szőnek.

A szünetben a nők mohó mustrálása kezdődik. A pamlagokon keresztbe fonódnak a lábak és gyűrűk csillannak meg a lábujjukon; a ruhák engedelmesen kirajzolják a női test vonalait, ing nincs alattuk, a meztelen alakra simulnak.

A vacsorán a nők kedvükre esznek, már nem feszélyezi őket a fűző, a testük felszabadult. Libamájjal töltött pulykát habzsolnak, ők esznek a katona, az évjáradékos, a hivatalnok és a köztársaság tisztviselője helyett; közben szidják a köztársaságot. Szerintük nincs szörnyűbb, mint a mai kormányzat; csak azért táncolnak, hogy bosszantsák a köztársaságot, mert az a mende-monda járja, hogy a két Tanács⁽¹⁰⁾ nem kegyeli a táncot. Franciaország pusztulás útján van, csacsogják; minden romba dől, s a romhalmaz fölött persze csak a bálók maradnak. S a szájon felül selyemsálakba bugyolált nyafka gavallérok ezt selypitik: "Nem tarthat sokáig..." A köztársaságot ócsárló nők egyébként a köztársaság szállítóinak leányai, nővérei, feleségei; nem győznek eleget falni; bort nem isznak, mert gyöngye idegeik nem bírják; de kirschwassert, marasquinót, gyarmati likőrt annál mohóbban.

A nőnek még soha, egyetlen népnél se volt annyi szabadsága, mint a mai Franciaországban; a jakobinus nyersség is megjuhászodott előtte. A táncoló, ivó, lakomázó nő három-négy ellentétes pártállású imádóját csalja; s oly könnyedén és nyíltan, hogy már-már azt hinnéd, századunk levetkezett minden képmutatást és bujócskázást. Igaz, hogy a francia nőben van a legtöbb grácia a világ minden nője között, még a legkevésbé kecses helyzetekben is, például ha falánkan eszik, kihívóan néz, túl hangosan beszél és szidja a köztársaságot. S nem hiszem, hogy egyetlen kor, egyetlen ország dámája csikorgó téli hidegben meztelán járt volna; a mi nőink ilyen hősök; harisnyát nem hordanak, csupasz lábukhoz szalaggal kötözött szandál-féle tapad és lábujjaikat gyűrűk nyomoritják; a táncnál nagyon kellemetlen lehet ez a sok gyűrű, de nőink elszántan helytállnak.

...Ki törődik a báli forgatag mámorában a határainkon dúló háborúval? s hogy áll a harc a Rajnánál, a Sambre és a Meuse partján, a hegyek között és a tengereken? Senkisem gondol a vérfolyamra és az uralkodók ligájára, mely trónját Franciaország hulláján szeretné újraécsolni. Itt vannak ezek a 23 éves tacsók: kravátlíjukat most már a szájuk fölött

kötik meg, s izzadtra táncolják magukat örömben, hogy kibujnak a sorozásból.

Micsoda duruzsolás kél? Ki ez a nő, akit taps fogad? Lépjünk közelebb. Meztelen? Talán mégsem. Könnyed selyemnadrágja tökéletesen combjaihoz tapad; halványan árnyalt habredők borulnak felsőtestére, pihegő melleit sejtetve. Áttetsző szoknyájának fátolyfüggönye rivaldafénybe állítja gyémántos-aranyos karikákba szorult lábszárait és combjait. Aranyifjak csapata ragyogja körül s fesztelen szavak szállonganak, de a hölgy nem pirul. Innen már csak egy lépés s hölgyeink az antik Laconia leányainak meztelen táncát lejtik; oly kevés lehullani való maradt, hogy biz' Isten kételyeim vannak: a teljes meztelenség nem szemérmesebb-e, mint az áttetsző fátoly sejtelmessége? A testszínű, feszesen simuló nadrág felzaklatja a képzeletet s a rejtett bájakat a félhomály izgató ködén át villantja meg. S alig multak még el Robespierre napjai...!

(Mercier, A forradalmi Páris.
Összeválogatta, fordította, valamint bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Kürti Pál. Budapest, 1942.)

9. A Plebejus Kiáltvány

A Plebejus Kiáltvány, Babeuf (1760-1797) elgondolásainak legteljesebb összefoglalója, 1795. november 30-án jelent meg lapjában, a "Tribun du peuple" (Néptribun) 35. számában. Megjelenése után a Direktórium letartóztatási parancsot adott ki Babeuf ellen, de 1796. május 26-án történt bebörtönzéséig felvilágosító munkáját az illegálisan is folytatta.

Itt az ideje, hogy magáról a demokráciáról beszéljünk, meghatározzuk, mit értünk ez alatt, mit várunk tőle s végül megállapodjunk az egész néppel, milyen eszközökkel lehet megalapozni és fenntartani.

Nagyon tévednek, akik szerint fáradozásaim célja csupán annyi, hogy mostani alkotmányunkat másikkal helyettesítsem. Most elsősorban intézményekre és nem alkotmányra van szükség. A 93-as alkotmány csupán azal vivta ki a becsületes emberek elismerését, hogy új intézmények számára tört utat. Nem lett volna okom csodálni, ha ezt a célt nem lehetett volna elérni általa. Semmiféle alkotmányért nem lelkesedem, míg épségben hagyja a régi jogtalan, gyilkos intézményeket. Senkit nem fogok törvényhozónak tartani és elismerésre méltatni, ha embertársai életének jobbátételével bizta meg a sors, ő pedig e helyett nagy ügyel-bajjal ván-

szorog az előző intézmények elavult utjain, amelyek barbár szelleme jóvá-hagyja a nyomor és a gazdagság állapotát.

Hozzunk létre mindenekelőtt helyes, plebejus intézményeket: biztosak lehetünk, hogy akkor a helyes alkotmány sem késhet soká.

A köz javát, minden társult egyén jólétét plebejus intézményeknek kell biztosítaniuk.

Gondoljunk vissza, milyen alapelveket fejtegettünk legutolsó számunk-nak A gazdagok és szegények háborujáról írt cikkében. Az ilyen ismételések nem unalmasak, ha érdeklődünk tárgykörük iránt.

Lefektettük a következőket: A tökéletes egyenlőséget született jogunk biztosítja. A társadalmi szerződés nemcsak hogy nem veszélyeztetheti ezt a természeti jogot, hanem a jogsérelmek ellen épp benne kell biztosítékra lelnie az egyénnek, ennél fogva jogtalan minden intézmény, amely az egyenlőségnek és mohóságnak kedvez, vagy lehetőséget nyújt egyesek kifosztá-sára, hogy szükségleteikből mások fölös vagyont halmozhassanak fel. Még-is mindennek a fordítottja következett be: képtelen szokások ütötték fel fe-jüket a társadalomban, védelmezték az egyenlőtlenséget és lehetővé tették, hogy a kisebbség a többséget kirabolja. Volt idő, mikor e gyilkos társadal-mi szabályok végeredményeként teljes egészében néhány ember mohó ke-zében összpontosultak a közösség javai. Akkor szükségszerűen megbom-lott a béke, amely természetes állapot, ha mindenki jólétben él. A tömeg nem tudta megélhetését biztosítani, minden birtokából kiturták s a bitor-lók kasztjában csupán rideg szivekre talált: ezek a tényezők határozták meg a nagy forradalmak korszakát és rögzítették le az Idő és Sors könyvében megírt emlékezetes időpontokat, amikor már nem lehet elodázni a magán-tulajdon rendszerének teljes összeomlását s amikor a szegények lázadása a gazdagok ellen a leküzdhetetlen szükség erejével jelentkezik.

Bebizonyítottuk, hogy 89-ben jutottunk el idáig s ezért tört ki akkor a forradalom. Bebizonyítottuk, hogy 89, de különösen 94 és 95 óta a közösség bajainak és az általános elnyomásnak súlyosbodása különösképpen sürgős-sé tette a nép fenséges erejű megmozdulását zsarolói és elnyomói ellen.

Ilyen időkből tribunusok kellene, hogy megfújják a riadót és megad-ják szenvedő testvéreiknek a felkelés jelét. Az elnyomottak megbecsülik és magukénak vallják azokat, akik elég tetterőt mutatnak az elnyomók el-leni késhegyig menő küzdelemben. Ez történt Lucius Junius Brutus-szal, Róma első tribunusával is a Szent-hegyre való kivonuláskor. A rómaiakat akkor patriciusaik embertelen kegyetlensége taszította nyomorba. Nyo-morult állapotukat azonban össze sem lehet hasonlítani jelenlegi helyze-tünkkel, amiért szintén a mi milliós aranypolgárságunk rendkívüli bar-bársága felelős. A rómaiak roskadoztak adósságaik terhe alatt, hitelező-ik pedig törlesztés fejében rabszolgaságra vetették őket. Ezek az adóssá-gok azonban legalább annyit bizonyítanak, hogy zsarnokok kasztja segit-séget nyújtott nekik s rabszolgaságra vetve őket, legalább ellátásukról gondoskodott. Nálunk viszont nem lehet eladósodni; tőlünk egyszerűen el-

szedik utolsó ruhadarabjainkat; senki sem tesz bennünket rabszolgává és jobb megoldásnak látják, ha éhen pusztulunk, mikor már se mmink sem maradt!...

Máris hallok, mily hevesen támadnak rám derék emberek ezrei: csak nem agrártörvényt⁽¹¹⁾ akar? Nem, még annál is többet. Tudjuk, milyen cáfolhatatlan érvek szólnak ellenünk. Joggal vethetik fel, hogy az agrártörvény csak ideig-óráig tartana; szentesítését követő napon az egyenlőtlenség újra felútná fejét. Francia tribun-elődeink jobb rendszert találtak a társadalom jólétének megteremtésére. Érezték, hogy ez csak oly intézményekkel érhető el, melyek biztosítani tudják és változatlanul fenntartatják a tényleges egyenlőséget.

A tényleges egyenlőség nem agyrém. Első gyakorlati kísérletét a nagy Lykurgos tribunus vezette le szerencsésen. Tudjuk, hogyan alkotta meg csodálatos rendszerét: egyenlően osztotta el a társadalom előnyeit és terheit, egyenlő mértékben, elveszíthetetlen módon biztosította mindenkinek megélhetését és lehetetlenné tette, hogy valaki felesleget szerezzen.

Minden jóhiszemű moralista elismerte ezt a nagy elvet és igyekezett szentesíteni. Véleményem szerint azok voltak a legtiszteletreméltóbb emberek és legkiválóbb tribunusok, akik világosabb megfogalmazást adtak neki. A zsidó Jézus nem érdemli meg teljes joggal e címet, mert kifejezőmódja túl homályos. Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat - mondta. Ez eléggé sejteti, de nem mondja ki elég világosan a legfőbb törvényt: senki sem kívánhatja jogosan, hogy embertársa kevésbé éljen jól, mint őnmaga.

Jean-Jacques⁽¹²⁾ már határozottabban fejezte ki ugyanezt az elvet alábbi mondatában: A társadalom akkor tökéletesedik, ha mindenkinek van elég, de túlsok nincs senkinek. Érzésem szerint ez a rövid mondat a társadalmi szerződés veleje. A szerző korának adottságaihoz mérten a lehető legvilágosabban fejezte ki magát, s aki érthet, annak e néhány szó is elég.

Az idő sürget. Ütött az óra, hogy a megtiport és legyilkolt nép minden eddiginél nagyszabásúbb, ünnepélyesebb és általánosabb formában nyilvánítsa ki akaratát, amely nemcsak a nyomor tüneteit és járulékait, hanem a valódi, az igazi nyomort is meg fogja semmisíteni. Tegye közzé Kiáltványát a nép. Határozza meg benne, milyen demokráciát akar és hogyan kell annak tiszta elvek szerint fennállnia. Bizonyítsa be, hogy a demokrácia parancsa: akinek sok van, pótolja ki annak hiányát, akinek nincs elég! Bizonyítsa, hogy ez utóbbiak vagyonának deficitjét a többiek lopással idézték elő. Törvényes lopással, ha éppen akarjuk, azaz olyan zsiványtörvények védelmében, melyek a legújabb és legrégibb kormányzatok alatt minden tolvajlást egyaránt szentesítettek és amilyenekkel most is rendelkezünk; amelyek arra kényszerítenek, hogy önfenntartásom érdekében minden nap kifoszsam saját háztartásomat és utolsó rongyaimmel házaljak a tolvajoknál, akiket e törvények védenek! Tegyen a nép nyilatkozatot,

hogy visszaköveteli elrablott jogait, melyeket szégyenletes módon koboztak el a szegényektől a gazdagok. Ez a visszajuttatás minden bizonnyal lesz olyan jogos, mintha az emigránsok részesülnének benne. A demokrácia visszaállításával először is vissza akarjuk kapni günceinket és régi butorainkat és azt akarjuk, hogy a jövőben ne kezdhesék újra merényleteiket azok, akik holmijainkat elrabolták. Rámutattunk már egyes dolgokra, amelyeket azok követeltek, akiknek világos elképzelésük volt a demokráciáról: mindehhez mi is ragaszkodunk.

Ki kell-e vajon vonulnunk a SZENT HEGYRE, vagy a PLEBEJUS VENDÉE eszközéhez kell-e folyamodnunk, ha az emberiséget vissza akarjuk helyezni jogaiba és véget akarunk vetni bajainknak? Álljon készen az Egyenlőség minden barátja és legyen éber! Töltsön el mindenkit emberföltölti szépségével ez a hatalmas vállalkozás. Most kell a zsidókat az egyiptomi fogságból kiszabadítani! most kell vezetni őket, hogy elfoglalják Kánaánt! Volt-e valaha hadjárat, mely méltóbban lelkesíthetett hősi jellemeket? A szabadság Istene, bizvást hihetjük, védelmébe veszi majd az irányítást vállaló új Mózeseket. Ezt ígérte az Isten, mégpedig Áron közvetítése nélkül, akivel éppugy semmi dolgunk, mint papjainak seregével. Megígérte, mégpedig nem égő csipkebokorban. Hagyjuk békében a csodákat; az mind csak ostobaság. A Köztársaság istenségei nagyon egyszerűen, a természet (a legfőbb Isten) utmutatása szerint, a köztársasági sziveken keresztül fejezik ki akarataikat. Kinyilatkoztatásunk tehát azt mondja nekünk, hogy míg egy szép napon új Józsuék fognak küzdeni a harcmezőn és nem lesz miért megállítaniuk a napot, azalatt az egykori egy zsidó törvényhozó helyett többet is láthatunk majd a plebejusok valódi Hegyén. Ott fogják ők az örök igazság szava szerint összeállítani a szent emberiséget, a sans-culotteizmus és az elévülhetetlen jogok tizparancsolatát. Százezernyi lándzsánk és ágyunk védelmében kiáltjuk ki majd a természet első igazi törvénykönyvét, amely ellen soha nem lett volna szabad véteni:

Világosan ki fogjuk fejteni, mi is a társadalom célját képviselő közjava.

Bebizonyítjuk, hogy az ember sorsának nem szabad rosszabbodnia, amikor természeti állapotból társas állapotra tér át.

Meghatározzuk a magántulajdont.

Bebizonyítjuk, hogy a föld nem egyeseké, hanem mindenkié.

Bebizonyítjuk, hogy a társadalomtól lop, aki többet szerez, mint amennyire önfenntartásához szüksége van.

Bebizonyítjuk, hogy az elidegenítés ún. joga gyalázatos merénylet a nép élete ellen.

Bebizonyítjuk, hogy a családok öröklési joga ennél semmivel sem kisebb szörnyűség, mert elszigeteli a társadalom tagjait és kis köztársaságot formál minden családból, amely csak arra jó, hogy a nagy ellen intrikáljon és az egyenlőtlenségnek adjon polgárjogot.

Bebizonyítjuk, hogy ha a társadalom egy-egy tagjának vagyona bármilyen tekintetben mindennapi megélhetésének szükségletei alá süllyed, ez

csak olyan rablás eredménye lehet, amellyel a közösség javainak összeharcsolói természetes magántulajdonából turták ki őt.

Ennek következtében, ha a társadalom egy-egy tagjának vagyona bármilyen tekintetben mindennapi megélhetésének szükségletei fölé emelkedik, ez csak olyan lopás eredménye lehet, mely a társult egyének kisebb-nagyobb hányadától szükségképpen eltulajdonítja a közösség vagyonából őt megillető részesedést.

Semmilyen körmönfont okoskodás nem döntheti meg ezeket a maradandó igazságokat.

Bizonyításunk pontjai még a következők:

A tehetségek és a szorgalom fölénye csupán agyrém és hazug ámitás, melyet mindig jogtalanul használtak föl az egyenlőségellenes összeesküvők.

Az emberi munka gyümölcseinek értékkülönbségei csupán azon alapulnak, hogy ezzel kapcsolatban egyes emberek rá tudták erőszakolni a többiekre egyéni véleményüket.

Ez az elfogultság kétségekivül jogtalanul értékelte huszszor magasabbra az órás munkanapját, mint a szántóvetőt.

Az órás mégis erre a hamis becslésre támaszkodva szerezhette annyi jövedelmet, amennyi husz földműves keresményével fölért, akiket így sikerül kizsákmányolnia.

A proletariátust csakis ehhez hasonló arányossági viszonylatok felállításának eredménye hozta létre, melyek mind abból indulnak ki, hogy kizárólag egyéni vélemények alapján értékkülönbségeket állítanak föl a dolgok között.

Képtelen és jogtalan az az állítás, hogy nagyobb ellenszolgáltatás illeti azt a munkát, mely nagyobb intelligenciát, szorgalmat és szellemi erőfeszítést igényel, - hiszen ettől a gyomor befogadóképessége sem lesz nagyobb.

Semmilyen alapon nem követelhető olyan ellenszolgáltatás, amely az egyéni szükségletek kielégítésének mértékét meghaladja.

Az intelligencia értéke is felfogás dolga csupán, sőt talán még az is megvizsgálandó, nem ér-e föl vele értékben minden természetes és fizikai erő.

Elméjük elképzeléseinek az értelmesek adtak magas értéket, de ha az erősek szabták volna meg közös megegyezéssel a dolgok állapotát, bizonyára egyértékűnek ítélték volna a fejjet a kart és úgy döntöttek volna, hogy az egész test fáradtsága felér a gondolkozó testrészt fáradtságával.

Az egyenlőség megkövetelése nélkül az értelmesebbeknek és szorgalmasabbaknak jogcímet adunk a harácsolásra és arra, hogy büntetlenül kifoszthassák a gyengébbeket.

Igy omlott össze és így billent meg a társadalomban a jólét egyensúlya, mert nincs még egy igazság, melyet jobban bizonyítottak volna a miénknél: csak úgy szerezhettünk többletet, ha nem hagyunk eleget embertársainknak.

Politikai intézményeink és kölcsönös ügyleteink kivétel nélkül a szüntelen rablások láncolatát alkotják: erre képtelen és barbár törvényekben találunk bátorítást, amelyek védelmében mást sem teszünk, mint egymást fosztogatjuk.

Züllött társadalmunk seregestül idézi fel szörnyűséges alapelveivel a bajokat, bűnöket és hibákat, melyek ellen hiába lép harci szövetségre néhány jobbérzésű ember: győzelmük lehetetlen, mert nem gyökerében támadják meg a bajt, hanem csupán saját szervezeti romlottságuk téveszméinek lomtarából kerítik elő fájdalomcsillapítóikat.

Mindezek alapján világos, hogy csak lopás és bitorlás minden tulajdon, amely meghaladja a társadalom javaiból az egyénre eső hányadot.

Jogosan cselekszünk tehát, ha elveszünk az ilyen vagyont.

Még akkor is társadalomellenes összeesküvőnek kell tekinteni mindenkít, ha bebizonyítaná, hogy természetes erővel egymaga négy ember munkáját képes elvégezni és ennek következtében négy javadalmazásra tart igényt, mert már ezzel is megingatná az egyensúlyi helyzetet és legfőbb javunkat, az egyenlőséget ásná alá!

A józan és ellentmondást nem tűrő módon parancsolja minden társult egyénnek, hogy bénítsák meg az ilyen embert, tekintsék a társadalom rákfenéjének, vagy legalább kényszerítsék, hogy csupán egy ember munkáját végezhesse el, mert akkor csak egy embernek kijáró ellenszolgáltatást követelhet.

Egyedül a mi fajtánk találta fel az értékkülönbség gyilkos őrtületét, de meg is ismerte, mi a gond és nélkülözés.

A természet mindenkinek egyformán termeli és osztja szét javait, tehát csak olyan nélkülözés tűrhető el, amelyet előre nem látható véletlen vált ki a természetben. Ilyenkor a nélkülözés terhet úgy kell elosztani, hogy mindenki egyenlően vehesse ki belőle részét.

A köz tulajdonát és az egész társadalom birtokát képezik a szorgalom és tehetség termékei is, már abban a percben, mikor a feltalálók és munkások megalkották őket, mert ezek csupán a tehetség és szorgalom megelőző termékeinek viszonzásai, amelyek a társas életben már hasznót hajtottak a jelenlegi munkásoknak és feltalálóknak, és segítették őket felfedezéseikben.

A műveltségnek is egyenlően kell megoszlania, mert az is közös tulajdonunk.

Teljesen céltalan rosszindulatu előítélethez, vagy meggondolatlanságból vitába szállni azzal az igazsággal, hogy a műveltség egyenlő megosztása majdnem minden emberben egyforma képességeket, sőt tehetséget fejlesztene ki.

Az igazság megcsufolása az is, ha a műveltség egyenlőtlenül oszlik meg és a társadalom egy rétegének kizárólagos tulajdona marad, mert akkor ez a réteg százféle fegyvert fog kovácsolni belőle intrikáinak szolgálatára, hogy hasznukat vegye a másik, fegyvertelen réteg ellen, ame-

lyet így könnyebben tud a harcban megölni, becsapni, kifosztani és végül szégyenletes rabságba vetni.

Nem ismerünk fontosabb igazságot annál, melyet már idéztünk, s amelyet egy filozófus e szavakkal fogalmazott meg: Kár minden szóért, amit a legjobb államforma kérdésére vesztegettünk; míg a kapzsiságot és a nagyravágyást csirájában nem tiptortuk el, mindez semmit sem ér.

A társadalmi intézményeknek azt a célt kell tehát követniük, hogy senki ne remélhesse, hogy valaha is gazdagabb, hatalmasabb, vagy szellemi fölénye miatt tekintélyesebb lehessen embertársainál.

Ennek biztosítására meg kell tanulnunk a sors megrendszabályozását: a társult egyének életét függetlenítenünk kell a kedvező, vagy kedvezőtlen körülmények szeszélyeitől, biztosítanunk kell mindenkinek, bármily számos utódaival együtt a megélhetést, de csak a megélhetést és mindenki előtt el kell zárunk minden utat, amely lehetővé tenné, hogy egyéni részesedését meghaladó mértékben vegye ki részét a természet javaiból és a munka gyümölcseiből.

Ezt egyedül akkor érhetjük el, ha közösségi államrendszert szervezünk, megszüntetjük a magántulajdont, minden embert tehetségének, vagy tanult mesterségének gyakorlásához kötünk; kötelezzük, hogy munkája gyümölcset természetben szolgáltatassa be a közösség raktárába és egyszerű elosztási rendszert, közellátási hivatalt létesítsünk, mely nyilvántartásba vesz minden egyént és az összes javakat; ez utóbbiakat a legszigorubb egyenlőség alapján osztja szét és minden polgár számára házhoz szállítja.

A gyakorlat bizonyossága szerint ez a kormányrendszer megvalósítható, mert tizenkét hadseregünk egymillió kétszázézer főnyi katonája jelenleg is eszerint él, s ami kicsinyben lehetséges, az lehetséges nagyban is. Csak ettől a kormányzattól várható az általános, változatlan, zavartalan jólét, a társadalom célja, a köz java.

Az ilyen államrendben nem lesz határ, sövény, fal, lakat, nem lesznek viták, pörök, rablás, gyilkosság s más ezerféle gazság; nem lesz bíróság, börtön, akasztófa, gond és kétségbeesés, mely e csapásoktól származik; eltűnik az irigység, féltékenység, telhetetlenség, góg, csalás, képmutatás, egyszóval minden bűn; sőt megszűnik az általános és egyéni nyugalanság férgének örökös mardosása mindannyiunkban, akik sohasem tudtuk mi lesz holnap, egy hónap múlva, jövőre, öregségünkben, velünk, gyermekeinkkel és az ő gyermekeikkel.

Ez annak a rettenetes Kiáltványnak rövid foglalata, amelyet a francia Nép elnyomott tömegei elé fogunk bocsátani: most vázlatosan ismertettük, hogy előre sejtse lényegét.

(Babeuf válogatott írásai. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Köpeczi Béla. Budapest, 1950.)

10. Részlet a Code Napóleonból

Az új polgári törvénykönyv kidolgozására Napóleon 1800 augusztusában négytagú jogi bizottságot nevezett ki. A Polgári Törvénykönyvet (Code Napóleon, Code Civile) 1803-ban szavasták meg a törvényhozó testületek, és 1804-ben lépett életbe Napóleon aláírásával. A Code Napóleon - noha a megelőző forradalom törvénykezéséhez visszalépést is jelentett - a korabeli Európa törvényeihez képest kimagaslóan progresszív és maradandó alkotásnak bizonyult, amely túlélte Napóleon bukását is.

A házasságról

I. fejezet. A házassági szerződés megkötésére megkívánható tulajdonságokról és föltételekről

144. A férfi csak tizennyolcadik évének betöltése után, a nő pedig tizenötödik évének betöltése után köthet házassági szerződést.

145. A császárnak mindazonáltal jogában áll fontos okoknál fogva fölmentést adni e kor alól.

146. Házasság nem létezik beleegyezés nélkül.

147. Második házassági szerződés nem köthető az elsőnek felbontása előtt.

148. Azon fiú, ki még nem töltötte be huszonötödik évét, és azon lány, ki még nem töltötte be huszonegyedik évét, szüleik beleegyezése nélkül nem köthetnek házassági szerződést; ha ezek közt véleménykülönbség létezik, elegendő az apai beleegyezés.

149. Ha ezek közül valamelyik meghalt vagy képtelen az akaratnyilvánításra, elegendő az egyik beleegyezése is.

150. Ha a szülők elhaltak vagy képtelenek az akaratnyilvánításra, akkor a nagyszülék helyettesítik őket: ha ugyanazon ágbeli nagyszülék közt véleménykülönbség van, elegendő a nagypapa beleegyezése. - Ha a két ágbeli nagyszülök közt véleménykülönbség létezik, a beleegyező fél veendő figyelembe.

A házasságból gyermekek tartoznak, ha a 148. cikkben meghatározott nagykorúságot elérték, a házasság megkötése előtt szüleiktől vagy ha ezek képtelenek az akaratnyilvánításra, a nagyszüléktől formyszerű tiszteségi folyamodvány útján tanácsot kérni...

III. fejezet. A házasság elleni ellenvetésekről

172. A jog valamely házasságkötés ellen ellenvetéseket tenni azon személyt illeti, ki valamelyik szerződő féllel házasság által összeköttetésben áll.

173. Az apa, és ennek nemlétében az anya, és szülők nem lévén, a nagyszülők tehetnek gyermekeik és maradékaik házasságának ellenében ellenvetéseket, habár ezek huszonötödik évüket betöltötték is.

174. Felmenő rokonok nem lévén, a testvérek, nagybátya és nagynéne, a nagykoru unokatestvérek csak a következő két esetben tehetnek ellenvetéseket: - 1. Ha a családi tanácsnak a 160. cikk szerint megkívánt beleegyezése nem eszközöltetett ki; - 2. Ha az ellenvetés a jövődöbeli házastárs örökltségén alapul. Ez ellenvetés, mely alól a bíróság föltétlenül adhat valakinek fölmentést, csak oly föltétel alatt fogadható el, hogy az elmentmondó a tilalomra hivatkozzék és az a végzésileg kitűzött idő alatt eldönthető legyen...

V. fejezet. A házasságból eredő kötelezettségekről

203. A hitestársak a házassági szerződés által arra kötelezik magukat, hogy egymást táplálják, segítik és gyermekeiket nevelik.

204. A gyermekeknek szüleik ellen nincs keresetök⁽¹³⁾ a kiállítás vagy más ellátás iránt.

205. A gyermekek tartoznak szüleiket s más felmenő rokonaikat táplálni, ha azoknak arra szükségök van.

VI. fejezet. A házastársak kölcsönös jogairól és kötelezettségeiről

212. A házastársak egymásnak hűséggel, segítséggel és istáplással tartoznak.

213. A férj nejének oltalommal, a nő pedig férjének engedelmességgel tartozik.

214. A nő tartozik férjével együttlakni, és azt mindenhová követni, hol az megtelepedni jónak látja: a férj köteleztetik nejét elvállalni, és annak az o vagyonához és állapotához képest minden életszükségletét fedezni.

215. A nő nem léphet föl a bíróság előtt férje jóváhagyása nélkül, habár közkereskedő is vagy nem él férjével közösségben, vagy elkülönülve birják vagyonukat.

216. Nem kívántatik meg a férj jóváhagyása, ha a nő ellen bűnvádi vagy rendőri kereset indittatik.

217. A nő, habár közös vagy elkülönözött javakkal bir is, azért sem ingyenes sem terhes szerződés utján semmit el nem ajándékozhat, el nem

idegeníthet, el nem zálogosíthat, nem szerezhethet a férj együttműködése nélkül az okiratnál vagy írott beleegyezése nélkül.

218. Ha a férj megtagadja a nejétől az engedélyt, akkor annak, hogy a bíróság előtt fölléphessen, a bíró adhat engedélyt.

VII. fejezet. A házasság fölbontásáról

227. A házasság felbomlik - 1. Az egyik házastárs halálával; - 2. A törvényesen kinyilvánított elválás által; - 3. Az egyik házastársnak polgári halált⁽¹⁴⁾ eredményező büntetésre döntőleg elítéltetése folytán.

VIII fejezet. A második házasságról

228. A nő nem léphet új házasságra csak tíz hó elteltével az előbbi házasság felbontása után.

HATODIK CIM. Az elválásról

I. fejezet. Az elválás okairól

228. A férj kívánhatja az elválást nejének házasságtörése miatt.

230. A nő kívánhatja az elválást férje házasságtörése miatt, ha ágyasát ez a közös házban tartotta.

231. A házastársak viszonyosan kívánhatják az elválást kicsapongás, rossz bánásmód vagy súlyosabb bántalmazás miatt.

232. Az egyik házastársnak becsstelenítő büntetésbeni elmarasztaltatása miatt a másik félre nézve ok az elválásra.

233. A házastársak kölcsönös és állhatatos, a törvény által kiszabott, a rendelt föltételek alatt és próbák után nyilvánított beleegyezése elegendő bizonyíték arra, hogy az együttélés rájuk nézve elviselhetetlen, és hogy náluk teljes erejű ok van az elválásra.

(Nyugat-Európa és Amerika 1789-1918. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1/1. kötet. Szerkesztette Urbán Aladár. Budapest, 1970.)

11. Napóleon és Metternich megbeszélése Drezdában

A sikertelen oroszországi hadjárat után 1813 tavaszán Napóleon a hatodik koalíció csapataival találta magát szemben. Szászországi győzelmei után Metternich közvetítésével fegyverszünet jött létre az ellenfelek között, s ezt követően - 1813. júniusában - került sor Napóleon és Metternich találkozására. Az esetleges békétárgyalást előkészítő beszélgetést - amelynek nem lett folytatása - Metternich később írott emlékirataiból idézzük.

Napóleon dolgozószobája közepén állva várt reám; kardja oldalán függött, kalapját kezében tartotta. Nyugodtságot színelve lépett hozzám, és a császár hogyléte felől tudakozódott. Arcvonásai ezután csakhamar elsötétültek, és elébem állva következőképpen szólott hozzám:

"Önök tehát háborút akarnak - helyes - megkapják. Lützennél megsemmisítettem a porosz hadsereget, az oroszokat megvertem Bautzen-nél, ⁽¹⁵⁾ Önök is sorra akarnak kerülni; legyen hát; Bécsben adunk egymásnak találkozót. Az emberek javithatatlanok, mit sem használ nekik a tapasztalás. Ferenc császárt háromszor helyeztem vissza a trónra, megígértem neki, hogy világeletemben békességben élek vele, feleségül vettem a leányát; akkoriban ezt mondtam magamban: örültséget követsz el, - mindazonáltal elkövettem, és ma már bánom."

Ez a bevezetés megerősítette bennem pozícióm erősségének érzését; a döntésnek ezen pillanatában az egész európai társadalom képviselőjének tekintettem magamat. Hadd mondjam ki: Napóleon kicsinynek tűnt előttem!

"Háboru és béke" - válaszoltam - "Felséged kezében van. Uramnak, a császárnak, olyan kötelességeket kell teljesítenie, amelyek minden más szempontot háttérbe szorítanak. Európa sorsa és jövője, de az Öné is - mindez az Ön kezében van. Európa és az Ön eddigi céljai között feloldhatatlan ellentét áll fenn. A világnak békére van szüksége. Önnek a béke biztosítása végett hatalmának az általános nyugalommal összeegyeztethető határait kell visszatérnie, ellenkező esetben a harcban le fogják győzni..."

"Nos hát, mit akarnak akkor tőlem?" - ordított reám Napóleon - "azt, hogy gyalázzam meg sajátmagamat? Soha! Tudni fogok meghalni, de egy talpalatnyi földet át nem engedek. Az Ön uralkodói, akik a trónra születtek, megengedhetik maguknak, hogy huzszor is megverjék őket, mégis mindig visszatérhetnek fejedelmi székhelyükre; én, aki a szerencse fia vagyok, ezt nem tehetem. Uralmam nem éli túl a napot, amelyen nem vagyok többé erős és ennek folytán nem félek tőlem. Nagy hibát követtem el, mikor nem vettem tekintetbe azt, ami nekem egy hadseregbe került, a legnagyobb hadseregbe, amely valaha létezett. Az emberekkel megküzdhettek, de az elemekkel nem; a hideg tett tönkre. Egyetlen éjszaka

harmincezer lovat vesztettem el. Mindent elvesztettem, egyedül azt a becsületet és öntudatot nem, amivel egy bátor népnek tartozom, amely oly szörnyű szerencsétlenségek után is új bizonyítékait adta odaadásának és azon meggyőződésének, hogy egyedül én kormányozhatom. Pótoltam az elmúlt év veszteségeit; nézze csak meg a hadsereget azok után a csaták után, amelyeket nemrég nyertem! Hadi szemlét fogok tartani Ön előtt!"

"És éppen a hadsereg kívánja a békét" - válaszoltam.

"Nem a hadsereg" - szakított félbe hevesen Napóleon - "nem tábornokaim akarják a békét. Nincsenek többé tábornokaim. A hideg Moszkva előtt demoralizálta őket. Láttam gyermekek módjára sirni a legbátrabbakat. Testileg-lelkileg meg voltak törve. Két héttel előbb köthettem volna békét, ma nem köthetek többé. Két csatát nyertem, nem fogok békét kötni."

"Mindabban, amit Felséged az imént mondott" - jegyeztem meg - "bizonyítékát látom annak, hogy Európa és Felséged nem juthat megegyezésre egymással. Az Ön békekötései mindig csak fegyverszünetek voltak. Önt a balszerencse és a siker egyaránt a háború felé űzi. Elérkezett a pillanat, amikor Ön és Európa kölcsönösen kesztyűt vet egymásnak; a kesztyűt mindkét részről felveszik, és nem Európa lesz az, amely alulmarad a harcban."

"Önök valamiféle koalícióval akarnak végezni velem" - kérdezte Napóleon - "Mennyien vannak Önök, szövetségesek? Vannak négyen, öten, hatan huszan? Minél többen vannak, annál jobb nekem; elfogadom a kihívást. De biztosíthatom Önt" - folytatta kényszeredett nevetéssel - "hogy jövő októberben Bécsben fogunk találkozni. Akkor majd meglátjuk, mi lett az Önök jó barátaiból, az oroszokból és a poroszokból. Talán Németországra számít? Emlékezzen, mit tett Németország 1809-ben! A német lakosság fékentartásához elegendőek a katonáim, ami pedig a fejedelmek hűségét illeti, nekem az a félelem jelent biztosítékot, amit Önök iránt éreznek. Nyilvánítsák ki Önök semlegességüket, tartsák is meg, és akkor belemegegyek, hogy Prágában tárgyaljunk..."

"A császár" - válaszoltam - "közvetítését és nem semlegességét ajánlotta fel a hatalmaknak. Oroszország és Poroszország elfogadta a közvetítést, most Önön a sor, hogy még ma nyilatkozzék..."

Itt Napóleon ismét félbeszakított, hosszasan kitérve seregeink lehetséges erejének fejtegetésére... Elmondotta egész oroszországi hadműveletét, hosszasan és aprólékosan részletezte Franciaországba történő utolsó visszatérésének időszakát. Mindebből világos lett előttem, hogy folyton azt kívánja kidomborítani, miszerint 1812. évi veresége teljesen az évszaknak tudható be, míg erkölcsi pozíciója Franciaországban soha szilárdabb nem volt, mint most, éppen ezen események következtében. Mint mondotta: "Kemény próba volt, de tökéletesen megállottam."

Miután jó félórán át hallgattam őt, félbeszakítottam azzal a megjegyzéssel, hogy iménti szavaiból azt veszem ki, mily nagyon szükséges véget vetni e forgandó szerencsétől kísért eseményeknek - és hozzáfűztem:

"A szerencse Önt másodszor is ugyanugy cserben hagyhatja, mint 1812-ben. Rendes időben a hadseregek csak a lakosság kis részét teszik, míg Ön ma az egész népet fegyverbe szólítja. Avagy mostani serege nem az utánunk következő nemzedékből való-e? Láttam az Ön katonáit; ezek gyermekek. Felségednek az az érzése, hogy Ön a nemzetnek feltétlenül szükséges; de nincs-e Önnek is szüksége a nemzetre? És mi történik akkor, ha a háború elragadja ezt az ifjú hadsereget, melyet Ön ma fegyverbe szólított?"

Mikor Napóleon ezeket a szavakat hallotta, erőt vett rajta a harag; el-sápadt és vonásai eltorzultak. "Ön nem katona" - ordított rám - "és nem tudja, mi játszódik le egy katona lelkében. Én a harcmezőn nőttem fel, és a magamfajta férfi keveset törődik egymillió ember életével." Ezt kiáltva a szoba sarkába vágta kalapját, melyet eddig a kezében tartott. Én teljesen nyugodt maradtam, rátámaszkodtam egy, a két ablak közötti tűkrös asztal sarkára és az előbb mondottaktól mélyen megindultan mondtam: "Miért engem választott ki Ön arra, hogy négy fal között az előbbeni kijelentéseket megtegye? Nyissuk ki az ajtókat és hadd hangozzanak szavai Franciaország egyik végétől a másikig. Ezen nem az általam képviselt ügy fog veszíteni."

Napóleon összeszedte magát és nyugodtabb hangon a következő, az előbbieknél nem kevésbé figyelemre méltó szavakat mondotta nekem: "A franciáknak nem lehet panaszkodni reám; az ő kimelésük végett áldoztam fel a németeket és a lengyeleket. A moszkvai hadjáratban háromszázezer embert vesztettem, ezek között francia nem volt több harmincezernél."

"Elfelejtí, felséges ur, - kiáltottam fel - "hogý egy némethhez beszél."

Napóleon most ismét fel és alá járkált velem a szobában; a második fordulónál felemelte földön fekvő kalapját. Ezután nyomban ismét házasságáról kezdett beszélni. "Igen ostoba játékot játszottam" - kezdte - "mikor egy osztrák főhercegnőt vettem feleségül... Ezzel a házassággal az újat a régivel akartam egyéólvasztani, a gót előítéleteket évszázadom intézményeivel. Csalódtam, és ma érzem tévedésem egész nagyságát. Ez trónomba kerülhet, de a világot romjai alá fogom temetni..."

(Uj- és legújabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

A SZENT SZÖVETSÉG KORA

(1815 – 1848)

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

NEMZETKÖZI VISZONYOK, FÜGGETLENSÉGI ÉS FORRADALMI MOZGALMAK

12. A Szent Szövetség alapokmánya

A bécsi kongresszus a konzervativizmus és a legitimitás elvei szerint rendezte ujja Európát. Az osztrák, a porosz és az orosz uralkodó 1815 szeptember 26-án írta alá a megvert forradalom fővárosában, Párizsban a Szent Szövetség alapokmányát, hogy Európát a hit védelme alá helyezve közösen "oltalmazzák" meg a forradalmi és nemzeti mozgalmak ellen.

Az oszthatatlan és legszentebb Háromság nevében!

Ő Felségeik Ausztria Császára, Poroszország Királya és Mindegyik Oroszország cárja azon nagy események következtében, melyek az utolsó három év lefolyását Európában jellemezték, és különösen azon jótétemények következtében, melyeket az isteni Gondviselés azon államok iránt tanusított, melyek bizalmukat és reményeiket egyedül beléje vetették; bensőleg meggyőződve lévén annak szükséges voltáról, hogy a hatalmak kölcsönös viszonyaikat azokra a magas igazságokra alapítsák, melyeket nekünk és az isteni Megváltó vallása tanít:

Ünnepélyesen kijelentik, hogy jelen rendelkezésnek egyetlen célja az, hogy az egész világ előtt megvallják rendíthetetlen elhatározásukat az iránt, hogy nem vesznek mást szabály gyanánt, akár államaik igazgatását illetőleg, akár minden kormánnyal fenntartott politikai viszonylataikban, mint ennek a szent vallásnak parancsait, melyek távolról sem lévén egyedül a magánéletre alkalmazhatók, ellenkezőleg közvetlenül befolyásolni hivatván a fejedelmek elhatározásait, és vezetni minden lépésüket az emberi intézmények megszilárdítása és tökéletlenségeik orvoslásának egyetlen eszköze gyanánt.

Ennek következtében Ő Felségeik a következő pontokra nézve egyeztek meg:

I. A Szentírás azon pontjainak megfelelően, melyek minden embernek megparancsolják, hogy egymást testvéreknek tekintsék, a három szerződő uralkodó egy igaz és feloldhatatlan testvériség köteléke által egyesítve, magokat honfitársnak tekintvén, egymásnak minden alkalommal és minden helyen segítséget és támogatást fognak nyújtani; alattvalóikkal és hadseregeikkel szemben családapáknak tekintik magukat; és őket ugyanannak a

testvériségnek a szellemében fogják kormányozni, melyek őket a vallás, a béke és igazság védelmére lelkesítik.

II. Ennek következtében úgy a nevezett kormányok, mint alattvalóik között az legyen az egyetlen alapelv, hogy egymásnak közvetlen szolgálókat tegyenek, hogy változatlan jóakarattal bizonyítsák kölcsönös hajlandóságukat, melynek őket lelkesíteni kell az iránt, hogy egy keresztény nemzet tagjainak tekintsék magukat; a három szövetséges fejedelem is csak a Gondviselés meghatalmazottjának tekinti magát velök szemben, hogy egy és ugyanazon család három ágát kormányozzák, nevezetesen Ausztriát, Porosz- és Oroszországot; ezáltal is megvallván, hogy a keresztény nemzetnek, melyhezők és népeik tartoznak, a valóságban nincs más szuverén ura, mint akit egyedül illet a hatalom, mert benne rejlenek a szeretet, a tudás és a határtalan bölcsesség minden kincsei, vagyis az Isten, a mi isteni Megváltónk Jézus Krisztus, a Legnagyobb Igéje és az Élet Szava. Ő Felsőgeik ennek következtében a leggyöngédebb gondossággal ajánlják népeiknek, mint egyetlen eszközt annak a békének, mely a jó lelkiismeretből születik és egyedül tartós, hogy naponta jobban megerősítsék magokat azon kötelességeik elveiben és gyakorlásában, melyekre az isteni Megváltó az embereket tanította.

III. Mindazon hatalmak, melyek ünnepélyesen meg akarják vállalni a szent elveket, melyek a jelen okmányt diktálták és elismerik, hogy az oly régóta nyugtalanított nemzetek sorsára mennyire fontos, hogy az igazságok ezentúl egész megillető befolyásukat az emberi sorsra gyakorolhassák, szeretettel fognak felvételni a Szent Szövetségbe.

Kiállították három példányban és aláírták Párizsban, a Kegyelem 1815. évében, szeptember (14) 26-án.

Ferenc

Frigyes Vilmos

Sándor

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

13. A Szent Szövetség beavatkozási politikája

Az Ausztria, Poroszország, Oroszország és Nagybritannia képviselői által 1815. november 20-án aláírt Négyes Szövetség szerződése értelmében a szövetséges hatalmak uralkodóinak vagy minisztereinek részvételével "Európa békéjének fenntartása" céljából időközönként kongresszusokat tartanak. Szemelvényeink a troppai kongressz-

szusnak a nápolyi, valamint a veronai kongresszusnak a spanyolországi forradalom ellen hozott intézkedéseit tartalmazzák.

a) A troppau nyilatkozat,
(1820. november 19.)

A szövetséges kabinetek összegyűltek avégből, hogy az európai forradalom veszedelmét fontolóra vegyék, alkalmazni óhajtván szövetségük elveit, és megóvni népeiket és Európát a bűn ragályától, és biztosítani óhajtván a civilizáció, az igazság és a törvény békés és boldog fejlődését a keresztény erkölcs alatt.

Ebből a célból Ausztria, Porosz- és Oroszország meghatalmazottai a következő pontokat írták alá:

I. Mindazon államok, melyek az európai szövetség részét alkotván, forradalmi állapotban vannak és más államokra nézve veszedelmet képeznek, megszűnnek a szövetség tagjai lenni, amíg a rend helyreállítva nem lesz.

II. A hatalmak törvénytelen kormánytól eszközölt semmiféle változást nem fognak elismerni.

III. Ha bármely állam bármely más állam közelségét veszedelmesnek fogja tartani, először rábeszéléssel, ha szükséges fegyverrel fognak fellépni.

IV. A szövetséges hatalmak e módokat fogadják el, hogy Két Szicília Királyának szabadságát visszaállítsák.

V. Ha a barátságos előterjesztések elégteleneknek bizonyulnak, a hatalmak a nápolyi királyságnak hadsereggel eszközözendő fegyveres meghódítását indítványozzák. A katonai megszállást a hatalmak nevében egy oszt-rák hadsereg fogja eszközölni.

VI. A fenti határozatok végrehajtása végett a szövetséges hatalmak meghatalmazottakat fognak kinevezni a tárgyalások felvételére az említett hatalmak és Ő Felsége Szicília Királya között.

Aláíratott 1820. nov. 19-én

Metternich

Hardenberg

Bernstoff

Nesselrode

Capo d'Istria

b) A veronai nyilatkozat
(1822. november 19.)

Ausztria, Franciaország, Poroszország és Oroszország meghatalmazottai szükségesnek tartván meghatározni azokat az eseteket, melyekben a francia udvarnak Ausztria, Porosz- és Oroszország udvaraival azon esetre vállalt kötelezettségei, ha Spanyolország jelen kormánya háborút üzenne vagy provokálna, az azokban részt vevő hatalmakra nézve kötelezőkké lennének, elhatározták, hogy az említett kötelezettségek alkalmazását a következő pontokban határozzák meg:

I. § Azon három eset, melyekben a jelen jegyzék aláíró hatalmai között fennálló esetleges kötelezettségek kötelezőkké válnak, a következők:

1. A spanyol hadsereg támadása francia terület ellen, vagy a spanyol kormányok hivatalos eljárása, mely az egyik vagy másik nagyhatalom alattvalóit egyenes felkelésre hívja fel.

2. A támadás Ő Felsége Spanyolország Királya ellen vagy felséges személyének perbefogása, vagy hasonló merénylet családjának tagjai ellen.

3. A spanyol kormány oly intézkedése, mely királyi házának törvényes öröklési jogát érinti.

II. § Mivel a jelen rendelkezést egyik vagy másik aláíró hatalom függetlenül a fenn részletezett és meghatározott esetektől ugyanoly értékűnek és ugyanoly eredményt elérőnek tartaná, mint amelyek az I. §-ban megjelenlölve vannak, elhatározták, hogy ha oly eset, mely részletezve nincsen, vagy bármely eset állana elő, a magas szövetséges udvaroknak Ő Legke-resztényibb Felségénél⁽¹⁶⁾ akkreditált miniszterei a francia kabinettel együtt összeülnek, hogy megvizsgálják és meghatározzák, vajon a kérdéses eset az előrelátott és előre meghatározott casus foederis⁽¹⁷⁾ esetébe illik-e, és mint olyan megkívánja-e a magas hatalmaktól vállalt kötelezettségek egyenes alkalmazását.

Metternich	Lebzeltern	Montmorency	Garaman
La Ferronays gróf	Chateaubriand		Bernstoff
Hatzfeldt	Nesselrode	Lieven	Taticsev
Pozzo di Borgo			

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

14. Tudor Vladimirescu felkelése

Szoros kapcsolatban a görög függetlenségi harccal, 1821. januárjában robbant ki Tudor Vladimirescu (1780-1821) vezetésével a Havasalföldre és Moldva egy részére kiterjedő törökellenes és antifeudális felkelés. A török ellen azonban nem elég határozott, a bojárok ellen pedig nem elég következetes felkelést a török csapatok levertek.

Tudor Vladimirescu első kiáltványa

Havasalföld népéhez

1821. január 23 - február 4.

Az egész bukaresti s Havasalföld más városai és falvai népének jó egészségét!

Havasalföld bármely nemzethez tartozó testvére!l

Egyetlen törvény sem gátolja meg az embert, hogy rosszal ne viszonozza a rosszat! Ha kigyó bukkan eléd, bottal csapsz rá, hogy megvédd életed, hogy többé ne jelentsen veszélyt harapása!

De a sárkányokat, vezetőinket, az egyháziakat és világiakat, akik élve nyelnek el bennünket, meddig hagyjuk, hogy vértünket szivják? Meddig legyünk rabjaik?

Ha az Isten nem fogadja el a rosszat, akkor akik elpusztítják a rosszat cselekvőket, Istennek tetsző dolgot mivelnek! Mert jó az Isten, s jót kell tennünk, ha hozzá akarunk hasonlítani! De ezt nem tehetjük addig, amíg nem pusztítjuk el a gonoszt. Míg nem jön a tél, addig nem lesz tavasz sem!

Világosságot akar az Isten? Azután lett, miután eltűnt a sötétség!

Isten helytartója, a mi igen hatalmas császáruk⁽¹⁸⁾ azt akarja, hogy mi, mint hívei, jól éljünk. De nem engedi a gonosz, amelyet vezetőink szabadítanak ránk!

Gyertek hát, testvérek, mindnyájan, rosszal veszejtsük el a rosszat, hogy jó legyen nekünk! És a mi vezetőinkből válasszuk meg azokat, akik jók lehetnek. Azok a mieink és velünk együtt dolgoznak majd a jón, hogy nekik is jó legyen, ahogy nekünk megfogadták!

Ne henyéljete, hanem törekedjete, hogy a többiekkel együtt jöjjetek: akinek lesz fegyvere fegyverrel, akinek nem lesz fegyvere, vasvillával és lándzsával, cselekedjete gyorsan és gyertek oda, ahol meghalljátok, hogy az ország javára és hasznára összejött Gyűlés található. S aki a Gyűlés vezetőjének mondja magát, azt kövesséte, s ahová hiv benneteket, oda menjete. Mert elég volt már, testvérek, abból az időből, hogy könyneink orcákon meg nem száradhattak!

És tudjátok meg, hogy közülünk senkinek sem szabad ennek a közhasznát szolgáló Gyűlésnek az ideje alatt akár egy szemet is megérinteni bár-

melyik városi vagy falusi kereskedő, vagy bármelyik országlakos javaiból vagy házából, csak a zsarnok bojárok gonoszul szerzett vagyonát és javait szabad feláldozni: de csak azokét, akik - fogadalmukkal ellentétben - nem követnek bennünket, csak azokét szabad a köz javára elvenni.

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 4.)

15. A Monroe-elv

A dél-amerikai függetlenségi harc eredményeinek a felszámolására tervezett szent-szövetségi intervenciót Anglia és az Egyesült Államok ellenzi. Monroe elnöknek (1817-1825) 1823. december 2-án a Kongresszushoz intézett üzenete az USA intervenció elleni fellépésének dokumentuma. Az "Amerika az amerikaiaké" haladó elv később az Egyesült Államok nyugati kontinensen történő beavatkozási politikájának válik eszközévé.

... A mult ülæsszak elején megállapítottuk, hogy Spanyolországban és Portugáliában nagy buzgalmat fejtenek ki azon országok népeinek jobb sorát illetőleg, de úgy látszik, hogy azt rendkívüli mérséklettel irányították. Alig szükséges megjegyezni, hogy az eredmény nagyban különbözött attól, amit akkor feltételeztünk.

Mi mindig aggodalommal érdeklődő szemlélői voltunk azon földrészek eseményeinek, mellyel oly sok kapcsolatban vagyunk, és melyet anyaterületnek tartunk, és az Egyesült Államok polgárai szívből ujjonganak az érzelmeiken, melyek az Atlanti-óceán ezen oldalán lakó embertársaink szabadságára és boldogságára kedvezőek.

Az európai hatalmak háborúiban, melyek az ő belső ügyeik voltak, sohasem vettünk részt, sem azok politikáinkat közelebbről nem érintik. Csak akkor utasítjuk vissza a sérelmeket vagy készültünk védelemre, ha jogainkat megtámadják, vagy komolyan fenyegetik. Féltékénk mozgalmaiban már ily okoknál fogva is közvetlenebbül vagyunk érdekelve, melyek minden felvilágosodott és részrehajlatlan szemlélőnek szemébe tűnnek.

A szövetséges hatalmak politikai rendszere lényegesen különbözik az amerikaitól. E különbség a kormányok különbözőségéből veszi eredetét, és a miénk védelmén, melyet oly sok vér és kincs elvesztése árán és felvilágosodott polgáraink bölcsességével alkottunk meg, és mely alatt példátlan boldogságot élveztünk, odaadóan csüggy az egész nemzet. Mi tehát, az Egyesült Államok és azon hatalmak közt fennálló baráti viszonyt illetőleg kijelentjük, hogy békénkre és biztonságunkra veszedelmesnek tartunk min-

den kísérletet az 6 részükről rendszereiknek e félgömb bármely részére való kiterjesztése iránt. Mi egyik európai hatalom fennálló gyarmataiba és függőségeibe sem avatkozunk és beavatkozni nem fogunk, de bármely európai hatalomnak mindennemű beavatkozását azon kormányok elnyomása vagy sorsuknak bármely más módon való irányítása végett, melyek függetlenségüket kihirdették és megtartották, és amelynek függetlenségét mi beható vizsgálat után és méltányos elvek alapján elismertük, nem tudnánk másnak minősíteni, mint barátságtalan magatartásnak az Egyesült Államok iránt. Az új kormányok elismerésekor ezek és Spanyolország iránt semlegességet deklaráltunk, ahhoz ragaszkodtunk és ragaszkodni fogunk, feltéve, ha változás nem történik - ami kormányunk hivatott tényezőinek ítélete szerint az Egyesült Államok részéről is biztonságunknak megfelelő elengedhetetlen változást fog előidézni.

Spanyolország és Portugália közelmúlt eseményei azt mutatják, hogy Európában még nem teljes a rend. E fontos ténynek erős bizonyítéka az, hogy a szövetszerezett hatalmak helyénvalónak tartották valamely tőlük helyesnek tartott elv alapján fegyveres erővel Spanyolország ügyeibe avatkozni. Hogy mennyire lehet hasonló elv alapján ily beavatkozást keresztülvinni, oly kérdés, melyben mindazon független kormányok, melyek az övéiktől különböznek, érdekelve vannak; még a távoliak is, és bizonyára egyik sem annyira, mint az Egyesült Államok.

A mi politikai magatartásunk Európát illetőleg, melyet a földrészt felkavart háborúk kezdetén elfogadtunk, ezek ellenére is ugyanaz marad; azaz a hatalmak egyikének sem avatkozunk ügyeibe; azzal nyílt, erős és férfias politikát folytatunk; minden hatalom igaz törekvéseit szívesen várjuk, de jogtalanságot egyiktől sem fogadunk el.

Ezen földrészt illetőleg azonban a körülmények kiválóan és szembe-tűnően különböznek. Lehetetlen, hogy a szövetséges hatalmak politikai rendszertüket e kontinens bármely részére kiterjeszthessék békén és boldogságunk veszélye nélkül; azt sem hiheti senki, hogy déli testvéreink önszántukból a magukévá tennék azt. Azért éppen úgy lehetetlen az is, hogy mi közömbösen vennénk bármely formában is ilyen beavatkozást. Ha Spanyolország és az új kormányok erejét és erőforrásait, valamint az őket elválasztó távolságot összehasonlítjuk, világos, hogy leigázni sohasem fogja tudni őket. Az Egyesült Államoknak hivatott politikája tehát az, hogy a feleket magukra hagyja, abban a reményben, hogy a többi hatalom is ugyanazt fogja tenni...

(Uj- és legújabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1)

16. A dekabristák alkotmánytervezetéből

A Napóleon felett aratott győzelem erejének tudatára ébresztette az orosz népet, felkeltette nemzeti érzését, nemzeti büszkeségét. A megélénkülő parasztmozgalmak mellett elsősorban ez táplálta azokat a haladószellemű nemesi és értelmiségi fiatalokat, katonatiszteket, akik a nyugat-európai hadjáratok során személyesen győződhetek meg a polgári társadalom fölényéről, az orosz társadalmi és politikai viszonyok elavult voltáról. Főleg közülük kerültek ki a cári önkényuralom és a jobbágyrendszer megszüntetésére alakult titkos társaságok - "Honmentő Szövetség", "A Közjó Szövetsége", "Északi Társaság", "Déli Társaság" - szervezői és résztvevői. Az 1821-ben létrejött "Északi Társaság" alkotmánytervezetét Muravjov készítette, és három változatban maradt ránk. Szemelvényünkben a második változathoz (3. fejezet) idézünk.

Az orosz állampolgárok állapotáról, személyi jogairól és kötelezettségeiről

10. A törvény előtt minden orosz egyenlő.

11. Oroszoknak kell tekinteni Oroszország valamennyi őslakosát, továbbá külföldiek Oroszországban született gyermekeit, ha elérték a nagykorúságot, - mindaddig, amíg ki nem jelentik, hogy nem kívánnak élni ezzel a kiváltsággal.

12. A közterhek viselésére mindenki egyformán köteles. Mindenki köteles a törvényeknek és a Haza hatóságainak engedelmeskedni és a Haza védelmére jelentkezni, amikor a Törvény kívánja.

13. A jobbágyi állapot és a rabszolgaság megszűnik; az a rabszolga, aki lábát Oroszország földjére tette, szabaddá válik. A nemesi születésű és az egyszerű népből származó emberek között különbséget tenni nem szabad, mert az ellenkezik a hittel, amely szerint minden ember testvér, isten akaratából valamennyien jónak és jóra születtek és valamennyien egyszerűen csak emberek: hiszen valamennyien esendők és tökéletlenek.

14. Véleményét és érzelmeit mindenki szabadon nyilváníthatja s azokat sajtó útján honfitársaival közölheti. A könyvek ellen, hasonlóan az összes többi cselekedethez, a polgárok vádat emelhetnek a bíróság előtt, és ezekben az ügyekben esküdtek ítéleznek.

15. A kereskedelemben és az iparban ez idő szerint fennálló gildák és céhek megszűnnek.

18. Minden bűnügyben esküdtek bevonásával kell eljárni.

19. A gonosz szándékkal gyanúsítottat az Alkotmány által felállított hatóságok a megállapított módon őrizetbe vehetik, de 24 óra alatt (azok

felelősségére, akik letartóztatták) írásban közölni kell vele letartóztatásának okát, ellenkező esetben haladéktalanul szabadlábra kell helyezni.

20. A letartóztatott, amennyiben bűnvádat nem emelnek ellene, haladéktalanul szabadlábra kerül, ha van, aki kezességet vállal érte.

21. Senkit sem lehet másként, mint olyan törvény alapján elítélni, amelyet a büntett elkövetése előtt kihirdettek, s szabályszerűen és törvényes módon életbeléptettek.

22. Ez az Alkotmány meghatározza, hogy milyen hivatalnokoknak és milyen körülmények között van joguk írásbeli parancsot kiadni valamely állampolgár letartóztatására, iratai lefoglalására és levelei felbontására vagy házkutatás tartására. Ugyancsak az Alkotmány határozza meg a felelősséget ezekért az intézkedésekért.

23. A tulajdonjog, amely csupán dolgokra vonatkozhat, szent és sértetetlen.

24. A földbirtokosoknak földjeik megmaradnak. A telepesek házai veteményes kertjeikkel együtt a telepesek tulajdonát képezik minden, a földműveléshez szükséges szerszámmal és az azokhoz tartozó jószággal együtt.

25. Az állami és koronaparasztoikat közbirtokosoknak fogják nevezni, valamint azokat is, akiket ez idő szerint szabad földműveseknek neveznek, amennyiben azt a földet, amelyiken élnek, közbirtokukba bocsátják és tulajdonukul ismerik el. A koronabirtokok igazgatósága megszűnik.

26. Későbbi törvények fogják meghatározni, hogy ezek a földek milyen módon jutnak köztulajdonból minden egyes telepes magántulajdonába, és milyen szabályokon fog alapulni a közös földeknek ez a felosztása közöttük.

27. A bérelt birtokokon élő telepesek szintén szabaddá válnak, de a föld azoké marad, akiknek azt adták, mégpedig addig az ideig, amennyire adták.

28. A katonai telepek haladéktalanul megszűnnek. A telepes zászlóaljok és századok a közkatonák rokonaival együtt a közbirtokosok rendjébe lépnek.

29. Az emberek 14 osztályra való felosztása hatályát veszti. A polgári szolgálat rangfokozatai, amelyeket a németektől vettünk kölcsön s az övéiktől semmiben sem különböznek, megszűnnek az Orosz Nép ősrégi intézményeinek megfelelően. Az egytelkes, kispolgár, nemes, tekintélyes polgár elnevezéseket és rendeket, valamennyit a Polgár vagy az Orosz elnevezés váltja fel.

30. A papok járandóságukat megkapják ezentul is. Hasonlóképpen mentesülnek a beszállásolás alól és a fogatállitás kötelezettsége alól.

31. A nomád törzseknek polgárjogaik nincsenek. Az a jog azonban, hogy a körzeti előljáró választásában részt vegyenek, őket is megilleti.

37. A földalatti börtönök és a várak kazamatái, általában az összes ugynevezett állami börtönök megszűnnek; s senkit sem lehet másként, mint az erre a célra szolgáló állami fogházakba becsukni.

38. A vádlottakat nem szabad egy helyre becsukni az elítéltekkel, az adósságért vagy könnyebb vétkekért elítélteket - a büntetéseikkel és gonosztevőikkel.

39. A Polgárok kötelesek fogházigazgatókká olyan lelkiismeretes embereket választani, akik vállalni tudják a felelősséget minden, a becsukottakkal szemben elkövetett törvényellenes és embertelen cselekedet miatt.

40. Az ez idő szerint szolgáló rendőrtisztviselőket fel kell menteni és helyükre a lakosság által választott tisztviselőket kell állítani.

41. Azt a polgárt, aki akár erőszakkal, akár vesztegetéssel megzavarja a népképviselők szabad választását, bíróság elé kell állítani.

42. Senkit sem szabad háborgatni abban, hogy vallását lelkiismerete és érzelmei szerint gyakorolja, amennyiben azzal a természet és az erkölcsösség törvényeit nem sérti meg.

(A dekabristák válogatott írásai.
Összeállította Niederhauser
Emil. Budapest, 1954.)

17. A júliusi forradalom Franciaországban

Az 1824-ben trónra került X. Károly megsértette az 1814-es alkotmányt, a kormányzásban csak a főnemességre és az egyházra támaszkodott. Az ellenzék felháborodása 1830. július 27-én forradalmi felkeléshez, a Bourbon-monarchia megdöntéséhez vezetett.

a) A párizsi Községi Bizottság kiáltványa, 1830. július 30.

Párizs lakosai!

X. Károly többé nem uralkodik Franciaország fölött! Minthogy nem tudta elfelejteni hatalmának eredetét, mindig úgy tekintette magát, mint hazánknak és hazánk szabadságának ellenségét, mert ezt nem tudta megérteni. Miután az álszentség és a csalárdság által rendelkezésre bocsátott minden eszközzel alattomosan megtámadta intézményeinket, amikor eléggé erősnek hitte magát arra, hogy ezeket nyíltan lerombolja, elhatározta, hogy a franciák vérébe fojtja őket; a ti hősiességeteknek köszönhető, hogy bűneinek és hatalmának vége van.

Néhány pillanat elég volt arra, hogy ezt a romlott kormányt megsemmisítse... Csupán a vére árán megszerzett nemzeti színeivel díszített nemzet áll; önmagához méltó kormányzatot és törvényeket kíván. Vajon a

világnak melyik népe érdemelte meg jobban a szabadságot!... Községi bizottságok csatlakozni akart önfeláldozásokhoz és erőfeszítéseikhez; tagjai indítatva érzik magukat, hogy kifejezzék a haza irántuk érzett csodálatát és háláját.

Érzéseik és elveik a ti érzéseitek és elveitek; egy idegen fegyverek segítségével rátok erőltetett kormányzat helyett olyan kormányotok lesz, amely nektek köszönheti eredetét; az erény minden osztályban megtalálható; minden osztálynak ugyanazok a jogai; ezek a jogok biztosítva vannak.

Éljen Franciaország! Éljen Párizs népe! Éljen a szabadság!

b) A Párizsban tartózkodó képviselők a francia néphez,
(1830. július 31.)

Franciák!

Franciaország szabad! Az önkényuralom kimondta a véleményét, de Párizs hősie lakossága leverte az önkényt. A megtámadott Párizs a fegyverek segítségével vitte diadalra azt a szent ügyet, amely hiába diadalmaskodott a választásokon...⁽¹⁹⁾ Helyreállítjuk a rendet és a szabadságot. Nem kell többé aggodnunk a megszerzett jogok miatt; nincs többé sorompó közöttünk és azok között a jogok között, amelyekre még szükségünk van.

A hazának ma mindenekelőtt olyan kormányra van szüksége, amely ezeket a javakat haladéktalanul biztosítja. Franciák! Képviselőitek közül azok, akik már Párizsban vannak, összegyűlekeztek; a kamarák összegyűlekezését várva, meghívták az ORLEANSI HERCEGET, azt a franciát, aki mindig csak Franciaországért küzdött, hogy vegye át a helytartó ügykörét... Szemünkben ez a legbiztosabb eszköze annak, hogy a legjogosabb védelem sikerét békés uton a leggyorsabban biztosítsuk.

Az ORLEANSI HERCEG hiva a nemzeti és alkotmányos ügynek... Törvények útján minden szükséges biztosítékot meg fogunk szerezni, hogy a szabadságot erőssé és tartóssá tegyünk...

Végül pedig intézményeinket az államfővel egyetértésben úgy fejlesztjük, ahogy erre szükség lesz...

Az alkotmány ezentul valóság lesz.

c) Az 1830. évi francia alkotmány

LAJOS FÜLÖP,

a franciák királya üdvözl minden élet és eljövendőt.

ELRENDELTÜK ÉS ELRENDELJÜK,

hogy az 1814. évi Alkotmánylevelét újra közzététessék abban a formájában, ahogy azt a két Ház módosította augusztus 7-én, és ahogy mi azt elfogadtuk augusztus 9-én, a következő szöveggel:

12. cikkely: A király személye szent és sérthetetlen. Miniszterei felelősek. A végrehajtó hatalom egyedül a király személyében testesül meg.

13. cikkely: A király az állam legfőbb feje; ő a szárazföldi és tengeri erők parancsnoka, ő üzen hadat, köt békeszerződést, szövetségi és kereskedelmi szerződést, ő nevezi ki a közigazgatás minden tisztviselőjét, és ő adja ki a törvények végrehajtásához szükséges rendszabályokat és rendeleteket, anélkül, hogy valaha akár felfüggeszthetné őket, akár felmenthetne végrehajtásuk alól. Mindenesetre bármilyen idegen katonaságnak az állam szolgálatába való állítását csak törvény engedheti meg.

14. cikkely: A törvényhozó hatalmat a király, a páirek háza⁽²⁰⁾ és a képviselőház együttesen gyakorolja.

15. cikkely: Törvénybeterjesztési joga van a királynak, a felsőháznak és a képviselőháznak.⁽²¹⁾ Minden, az adóra vonatkozó törvényt azonban a képviselőháznak kell először megszavaznia.

67. cikkely: Franciaország visszanyeri színelétét. A jövőben más kokárdát mint a háromszíntű kokárdát nem fognak hordani.

69. cikkely: Egymást követően külön törvényekkel és a lehető legrövidebb határidőn belül a következő tárgyakról történjék gondoskodás:

1. a sajtóvétségeknel és a politikai vétségeknel az esküdszék alkalmazása,

2. a minisztereknek és a hatalom egyéb képviselőinek felelőssége, a fizetett közhivatalba lépő képviselők ujraválasztása,

4. az ujonckontingens évi megszavazása,

5. nemzetőrség megszervezése, a nemzetőröknek tisztjeik kiválasztásába való beleszólása mellett,

6. a minden rangu szárazföldi és tengerésztiiszt helyzetét törvényes módon biztosító intézkedések,

7. választott rendszeren nyugvó megyei és városi intézmények,

8. közoktatás, az oktatás szabadsága,

9. a kettős szavazat eltörlése és a választó és választhatóság feltételeinek rögzítése.⁽²²⁾

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

18. Az Ifju Itália programja

Az 1820-1821. évi nápolyi és piemonti felkelések vereséget szenvedtek, de az 1830-as évek a nemzeti felszabadító mozgalom új szakaszát nyitják meg. 1831-ben újabb felkelés tört ki, amelynek elfojtása után Mazzini (1805-1872) olasz emigránsokból megalakítja az Ifju Itália szervezetet Marseilles-ban. Az 1832. március 18-án megjelent, Mazzini által kidolgozott programból idézünk.

Az Ifju Itália azoknak az olaszoknak testvérisége, akik hisznek a haladás és a kötelesség törvényében, akiknek meggyőződésük, hogy Itália hivatása a nemzetté válás, amit önjelétől végbevihet - hogy a múltbeli kísérletek balsikere nem a gyengeségnek, hanem a forradalmi elemek erőtlenségének tudható be -, hogy a siker titka az erőfeszítések állhatatosságában és egységességében rejlik; olaszok testvérisége, akik szövetkezésben egyesülten gondolataikat és tevékenységüket a nagy célnak szentelik, hogy felélesszék Itáliát, mint szabad és egyenlő emberek nemzetét, amely egységes, független és államilag önálló...

A nemzet az egyetlen szövetségben testvérré vált és egyetlen közös törvény alatt élő olaszok egyetemessége.

Az Ifju Itália köztársasági és egységes.

Köztársasági: - mivel elméletben egy nemzet minden tagja isteni és emberi törvény értelmében arra hivatott, hogy szabad, egyenlő és egymással testvér legyen; márpedig a köztársaság intézménye az egyedüli, ami biztosítja ezt a jövőt; - mivel a főhatalmat lényegileg a nemzet birtokolja, amelyben a legfőbb erkölcsi törvény egyedül kap hangot progresszív és folyamatos módon; - mivel az előjogok, ott, ahol a társadalom épületének csúcsára emeltetnek, mindenhol semmivé teszik az állampolgárok egyenlőségét és közöttük szétterjedni törekszenek, fenyegetve az ország szabadságát; - mivel az európai változások egymás nyomába lépő sora a társadalmat elkerülhetetlenül a köztársasági elvű berendezkedés felé vezérli, míg a monarchikus elv bevezetése néhány év múltán egy további forradalom szükségességét vonná maga után Itáliában.

Köztársasági: mivel Itáliában gyakorlatilag nincsenek meg a monarchia elemei, nincs tiszteletben álló és hatalmas arisztokrácia, amely odaállhatna a trón és a monarchia közé, nincs olasz fejedelmek olyan dinasztiaja, amely régi dicsőségre és a nemzet fejlődésének tett jelentős szolgálatokra visszatekintve uralkodnék, körülvéve az Itáliában fennálló összes állam ragaszkodásától és rokonszenvétől; - mivel az olasz hagyomány teljességgel köztársasági: az emlékeztető nagy események és a nemzeti haladás egyaránt köztársaságiak, míg a monarchia a maga romboló kihatásával tönkretételünk megindultával férfőzött az itáliai államokba, folyvást az idegen szolgája volt, a nép és a nemzeti egység ellensége; - mivel a különböző olasz államok népessége, amely a helyi törekvések sérelme nél-

kül egy elvben egyesülne, nem egykönnyen vetné alá magát az államok valamelyikéből kikerülő egy embernek, és a sok kívánság mellett a föderalizmus is folytonos nehézségekkel küzdene; - ... mivel az a jelleg, melyet az Itáliában egymást követően megkísérelt megmozdulások öltöttek, a jelenlegi köztársasági irányzat felé mutat; - mivel egy egész nép felkelésre indításához olyan cél szükséges, mely közvetlenül teszi érthetővé előtte az őt megillető jogokat és előnyöket...

Az Ifju Itália egységes, mivel egység nélkül valódi nemzet nem létezik; - mivel egység nélkül nincs erő, márpedig az egységes, hatalmas és féltékeny nemzetektől körülvett Itáliának mindennél inkább erőre van szüksége; - mivel a föderalizmus, Itáliát ugyanolyan tehetetlenségre kárhoztatva, mint Svájcot, szükségszerűleg egyik vagy másik szomszéd nemzet befolyása alá juttatná; - mivel a föderalizmus, újból életre keltve a már kihunytt helyi versengéseket, Itáliát a középkor felé térítené vissza; - mivel a föderalizmus, a nemzet nagy területét számos kis területre szabdalva, a kis törekvéseknek nyitna teret, amin az arisztokrácia nyerne; - mivel a föderalizmus a nagy olasz család egységének megsemmisítésével radikálisan elfojtaná azt a küldetést, melynek teljesítése az emberi nemmel szemben Itáliára vár; - mivel az európai változások egymás nyomába lépő sora az európai társadalmakat elkerülhetetlenül nagy, egységes tömbökké alakulás felé vezérli; - mivel az olasz civilizáció egész műve, amit Itáliában végzett - miként az kutatói előtt nyilvánvaló - századok óta az egység kialakításának irányába mutat; - mivel az egységgel szemben felhozott minden ellenvetés egy központosító és közigazgatási despotizmuson alapuló rendszerrel szembeni ellenvetéssé zsugorodik, mely utóbbinak az egységhez semmi köze.

Az Ifju Itália felfogása szerint a nemzeti egység tartalma nem a despotizmus, hanem a nemzet tagjainak egyetértése és összefogása. A helyi viszonyoktól elválaszthatatlan életmódot szabadnak és szentnek kell tekinteni. A közigazgatási szervezet széles alapokon kell létrejöjjön és hiven tiszteletben kell tartsa a községek szabadságát; viszont a nemzetet Európában képviselni hivatott politikai szervezetnek egységesnek és központi-nak kell lennie. Hitbéli egység és társadalmi megállapodás nélkül, a politikai, polgári és büntető törvényhozás egysége nélkül, a nevelés és a képviselet egysége nélkül nincs nemzet...

Az Ifju Itália színei: fehér, piros, zöld.

Ezekon a színeken az Ifju Itália zászlaján egyik oldalon "Szabadság, Egyenlőség, Emberség", másik oldalon "Egység, Függetlenség" szavak díszelnek.

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

19. A krakkói felkelés

Krakkót a bécsi kongresszuson "szabad várossá" nyilvánították, mégis osztrák csapatok tartották megszállva. A függetlenségért és antifeudális követelések megvalósításáért robbant ki 1846. február 20-án a krakkói felkelés. Miután az osztrák csapatok 1846. február 22-én a város elhagyására kényszerültek, a krakkói felkelők kikiáltották Lengyelország függetlenségét, és megalakították a Lengyel Köztársaság Nemzeti Kormányát, amely még e napon a következő felhívást tette közzé:

A Lengyel Köztársaság Nemzeti Kormányának kiáltványa (1846. febr. 22.)

A Lengyel Nemzethez!

Lengyelek! Ütött a felkelés órája, az egész darabokra szabdalt Lengyelország megmozdul és egybeforr, felkeltek már testvéreink a Poznani Nagyhercegségben, a Kongresszusi Lengyelországban, Litvániában és Oroszországban harcolnak az ellenséggel. Harcolnak a legszentebb jogokért, amelyet csellel és erőszakkal vettek el tőlük. Hiszen tudjátok, mi történt és mi történik állandóan, ifjúságunk színe-java börtönben pusztul, az öregeket, akik tanácscsal láttak el, megbecstelenítették, a minden tekintély alapján megválasztott papokat is; egyszóval mindenki, aki csak tettel és gondolattal élni, halni akar Lengyelorszáért, vagy elpusztult, vagy börtönben sinylődik, vagy hamarosan ez a sors vár rá. Szívünkben visszhangra leltek és véresre szaggatták azt a megköttözött milliók jajszaivai, akik elfonnyadtak a föld alatti pincékben, akiket az elnyomók seregéibe hajtottak, akiket mindennel kinoztak; amire csak képes az ember ereje; elrabolták dicsőségünket, nem engedik meg atyáink hitének megvallását, leküzdhetetlen akadályokat állítanak a társadalmi rend megjavításának útjába, testvér ellen uszítják a testvért, rágalmakat szórnak a haza legtehetségesebb fiaira.

Testvérek! Csak még egy lépés, és nem lesz többé Lengyelország és egyetlen lengyel sem, unokáink megátkozzák emlékünket, hogy a világ legszebb országából csak romot és pusztaságot hagyunk rájuk, hogy megengedtük, hogy a legszegényebb népet bilincsbe fogják, hogy rákényszerítenek idegen hit vallására, hogy idegen nyelven beszéljünk, és jogaink megrablóinak rabszolgái legyünk; sirjaikból felénk kiáltanak atyáink hamvai, akik vértanuságot szenvedtek a nemzet ügyéért, hogy bosszuljuk meg őket, felénk kiáltanak a csecsemők, hogy tartsuk meg számukra az Istentől ránk bízott Hazát, felénk kiáltanak az egész világ szabad nemzetei, hogy ne engedjük elveszni a nemzetiség legszentebb elvét, felénk kiált

maga az Isten, aki egykor számadást követel majd tőlünk. Husz milliónyi-an vagyunk, keljünk fel egyszerre egy emberként, és erőnket nem győzheti le semmi hatalom, olyan szabadságunk lesz, amilyen még eddig nem volt a földön, olyan társadalmi rendet vivünk ki a magunk számára, amelyben mindenki érdemei és tehetsége szerint részesülhet majd a földi javakból, semmi kiváltságnak sem lesz helye semmiféle formában, amelyben minden Lengyel biztonságot talál a maga, felesége és gyermekei számára, amelyben a születésénél fogva testi vagy lelki hibában szenvedő megalázkodás nélkül megkapja az egész társadalom tévedhetetlen segítségét, amelyben a föld, amelyet a parasztok most csak feltételesen birtokolnak, feltétlen tulajdonukká válik, megszűnik a pénzszolgáltatás, a robot és minden hasonló kötelezettség kárpótlás nélkül, és ha valaki fegyverrel a kezében a nemzet ügyének szenteli magát, a nemzeti javakból kap jutalmat föld formájában.

Lengyelek! Ne ismerjünk ezentúl egymás között semmiféle különbséget, legyünk mostantól kezdve testvérek, egy anya, a Haza, egy mennyei Atyaisten gyermekei! Őt hívjuk segítségül, és Ő megáldja fegyverünket és győzelmet ad; de hogy meghallgassa szavunkat, ne szennyezzük be magunkat iszákoskodással és rablással, ne ejtsünk foltot a felszentelt fegyveren önkényeskedéssel vagy fegyvertelen más hittűk és idegenek meggyilkolásával, mert nem emberek ellen folytatjuk a harcot, hanem elnyomóink ellen. És most az egység jeleként tüzzük ki a nemzeti kokárdákat és tegyünk esküt: "Esküszöm, hogy tanáccsal, szóval és tettel szolgálom Hazámat, Lengyelországot! Esküszöm, hogy neki szentelem minden egyéni nézetemet, vagyonomat és életemet! Feltétlen engedelmességet esküszöm a Nemzeti Kormánynak, amely f. hó 22-én alakult meg Krakkóban este 8 órakor a Kristófházban, és minden általa rendelt hatóságnak, Isten engem úgy segítjen."

Ezt a kiáltványt közzé kell tenni a Dziennik Rzdowy-ban (Kormánylap), különlenyomatban el kell terjeszteni egész Lengyelországban, és mindenütt valamennyi templomban a szószékről felolvasni és minden községben a közhelyen való felfüggesztés útján mindenkinek tudomására hozni.

Ludwik Gorzkowski, Jan Tyssowski, Aleksander Grzegorzewski és Karol Rogawski.

(Kelet-Európa 1789-1900. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 4. kötet. Szerkesztette Niederhauser Emil. Budapest, 1968.)

20. A galíciai parasztfelkelés

A galíciai antifeudális parasztfelkelés a krakkói felkelés idején robbant ki, amelyet az osztrák hatóságok a saját céljaikra használtak fel - a nemesek ellen -, majd katonai erővel leverték. Szemelvényünkben Reiss kormányzósági titkárnak 1846. március 13-án az udvarnak küldött jelentéséből idézünk.

Folyó év első napjaiban az itteni sztarosztaság⁽²³⁾ néhány uradalmi és urasági hivatalnok veszélyes összejöveteleinek a nyomára akadt, s arra is, hogy ezek az emberek, meg nagybirtokok bérlői és földesurak fiai részben szabályszerű titkos verbuválás, részben elejtett szavak útján arra törekedtek, hogy megnyerjék a felkelés gondolatának a jobbágyokat, akár egyenkint, akár többeket egyszerre, rendszerint a majorsági földön végzett robot alkalmával, mégpedig úgy, hogy röviden kifejtették előttük azokat az elveket, amelyek bővebben ki vannak fejtve abban az általános felkelésre szólító forradalmi felhívásban, amely a sztarosztaság tudomására jutott, s amelyet még 1845. december 23-án a poznańi tartomány főelnök ura küldött meg az itteni országos kormány elnökségének, s amelyet onnan küldtek szét a sztarosztaságoknak folyó év január 3-án 5. sz. alatt ggg.⁽²⁴⁾

A merényletre biztatott jobbágyok, akik között elsősorban a szabadságos katonákat szemlélték ki, mindenütt többé-kevésbé állhatatosoknak bizonyultak ezzel szemben, ürügyként pedig azt hozták fel, hogy félnek a kormány hatalmától, vagy hogy kételkednek a vállalkozás véghezvitelében. A rábeszélés pedig mindenütt azzal a fenyegetéssel végződött, amely később a döntő pillanatban olyan ártalmára lett a felkelőknek, hogy az ellenkező jobbágyokat rákényszerítik a csatlakozásra vagy pedig lemészárolják őket. Voltaképpen ezek miatt a fenyegetések miatt, amelyektől a felkelők, a felhívással egyetértően, a legnagyobb eredményeket várták, ez a kényszer-verbuválás hamarosan általános szóbeszéd tárgya lett a falvakban. És, mint ahogy most kiderült, nem a tiszta ragaszkodás a kormányzathoz, hanem a félelem, hogy megölik őket, vagy hogy a régi Lengyelország önkényuralma alá kerülnek, ez készítette a jobbágyokat arra, hogy ezekről a hírekről jelentést tegyenek a sztarosztaságnak. Azt lehet mondani, hogy ez a szabály, igen csekély kivételekkel. A legtöbb feljelentés a korábbi rábeszélésekre vonatkozólag csak most érkezik a sztarosztasághoz, amikor a felkelők törekvése katasztrófával végződött.

Ugyanebben az időben, folyó év január elején, az itteni sztarosztaság elrendelte az első letartóztatásokat, de éppen az a megnyugtató körülmény, hogy a jobbágyok nem rokonszenveznek a demokratákkal és felkelőkkel, megtevesztette az erről értesült hatóságokat is, és nem tartották valószínűnek, hogy a felkelők meg mernék kockáztatni a kitörést, hiszen meg voltak győződve, hogy nem számíthatnak a jobbágyok segítségére, enélkül pe-

dig minden lengyel felkelés kudarcot vallott, ahogy azt a felhívás kifejezetten bevallja. Ezenkívül az összeesküvők annyira óvatosak voltak, hogy semmit sem bíztak levélre, vagy legalábbis minden írott értesítést azonnal megsemmisítettek, aminek a következtében a leggondosabb házkutatások sem vezettek semmiféle további nyomra, és a már megtett felfedezések néhány személy szűk körére korlátozódtak.

Mialatt így a hatóságok erőfeszítései eredménytelenek maradtak, a parasztság körében elterjedt az "uraktól" való félelem és mindegyik község figyelemmel és bizalmatlansággal kísérte, mi történik az udvarházakban, ahol az összeesküvők éjjeli összejövetelei egyre gyakrabban lettek, de ahol ugyancsak minden eltűnt nyom nélkül, úgyhogy a hatóságok mindig későn jelentek meg, még ha a felkelés kitörése előtt csakugyan meg is tudtak valamit, és erről meg akartak győződni. A sztaroszták törekvései főképp éppen azért vallottak kudarcot, mert valamennyi meghatalmazott részese volt az összeesküvésnek, csak nagyon kevés kivétellel.

Ilyen módon a hatóságokat meglepte a felkelés tényleges kitörése. De mégis valamilyen különös végzet irányította ezt a vállalkozást, úgyhogy éppen azok az eszközök vezettek elkerülhetetlen bukásra, amelyeknek a legbiztosabb sikert kellett volna hozniuk. A kitörés időpontjául folyó év február 21-ről 22-re virradó éjszakát jelölték ki. Azonban azon körülmények miatt, amelyeket a tarnówi sztarosztaság részletesebben fel tud vázolni, ezt a szerencsétlen kitörést a tarnówi körzetben előrehozták február 18-ról 19-re virradó éjszakára. Ez a siettetés, egybekapcsolva azzal, hogy Lisa Górában néhány parasztot megöltek, aminek híre villámgyorsan elterjedt a tarnówi körzet valamennyi falvában, erősen felnagyítva, ahogy ez lenni szokott, ez lett a jel arra, hogy a jobbágyság általános támadást intézzenek saját, a szomszédos és távolabb fekvő uraságaik ellen és azok rokonsága ellen.

A jobbágyparasztok tehát falvankint összegyűlekeztek, felfegyverezték magukat kaszákkal, cséphadarókkal, szekercékkel és furkósbotokkal, és arra készültek, hogy a felkelőket - akik minden baljóslatu előjel ellenére továbbra is gyűlekeztek azon a február 21-ről 22-re virradó szerencsétlen éjszakán - részben utközben megtámadják, részben behatoljanak lakásaikba, ott megöljék vagy megsebesítsék őket, és ilyen állapotban vigyék őket a sztarosztaságra...

Hallatlanul kevés kivételtől eltekintve, már a veszedelem első pillanatában is a paraszt nem a kormányzat iránti odaadásból cselekedett, hanem urától és annak környezetétől való félelméből, az elszenvedett, nem egyszer nagyon régi kínzások miatt bosszúból. Ahol pedig nem ez volt az eset, ott a többiek példáját követte, vagy a saját vagy az idegen "ur" dőlyfőssége miatt, s ha nem is ölte meg, legalábbis kifejezte megvetését, megmotozta és szidalmak közepette a sztarosztaságra szállította. Sőt mi többi a jobbágyság általában azt sajnálja, hogy nem ütöttek agyon minden urat, egyesek azt ígérgetik, hogy ezt még pótolják.

Igaz, hogy a jobbágyok mostanáig tiszteletet tanúsítanak a kormánnyal és szerveivel szemben, és mindenben engedelmességek, amibe azonban nem fér bele a robot elvégzése; csak hogy az a jobbágy, aki ösztönszerűen érzi a kormányzat szükséges voltát, mert nélküle nem volna semmiféle rend, csak ösztönösen támaszkodott szükségszerűen a fennálló kormányzatra, mert már nem tud kijönni a nemességgel, de még nem jutott el annak a tudatáig, hogy a vele egyenlő embernek is megvan a képessége arra, hogy kormányt alakítson.

Ennek szembeszökő bizonyítékát nyújtja a már említett vezérnek, Szelának⁽²⁵⁾ az álláspontja, aki már több mint 50 falura terjesztette ki befolyását, amelyek csak az ő intésére várnak. Ha befolyása terjedésének nem vetnek gátat, akkor a jobbágyparasztok rájönnek, hogy maguk is tudnak kormányozni, de akkor a kormányzat is megérti, mi volt a jobbágyok mozgalmának valódi rugója.

Már most sem tagadható, hogy a kommunizmus vetése termékeny talajra talált a parasztság körében. A jobbágyok, akik eltitkolták a kormányzat előtt, hogy fogalmat kaptak a kommunizmusról, itt is, ott is kommunisztikus tendenciákkal kezdenek fellépni. Az egyik helységben azt kívánják a városiaktól, hogy úgy öltözzenek, mint a parasztok; másutt az urasági földnek a felosztását követelik a házas és házatlan zsellérek közt, akiknek semmi földjük sincs; és mindenütt a felkelő körzetekben az urasági gabona a jobbágyok őrizete alatt van, azok meg nem engedik eladni, mert a jobbágyoknak szükségük van rá a maguk számára.

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 4.)

21. Az 1848-as februári forradalom Franciaországban

1848. február 22-én a választójogi reform hívei és a párizsi munkások barikádokat emelnek, tüntetnek a gyűlölt Guizot-kormány ellen. Ezzel veszi kezdetét az 1848-as francia forradalom. Másnap Guizot már bukott miniszter, 24-én pedig ideiglenes kormány veszi kezébe a hatalmat. Szemelvényünkben Lamartine-nak (1790-1869), az ideiglenes kormány külügyminiszterének "Histoire de la Révolution de 1848" című, 1849-ben megjelent munkájából (a) és az ideiglenes kormány intézkedéseit tartalmazó dokumentumokból idézünk.

a) Lamartine február 23-a estéjéről

Este 10 óra felé a polgári fiatalság egy kisebb, republikánus csoportja bukkant fel a Lepelletier utcánál, csendben a Le National című ujság kapu-

jánál csoportosult, mintha találkozóban állapotott volna meg. Mindegyik forradalmunkban egy ujság kiadó hivatalában ül össze a tanács, ott adják ki a jelszót, onnan kapnak ösztönzést. A közvélemény népgyűléseit, a népmozgó szószerkeket jelentik. Rövid és lázas szóváltás hallatszott a portásfülke alacsony rácsos ablakán át. A csoportot feltűzte a sortűz, amiről most értesült. Éljen a reform! Le a miniszterekkel - kiáltással haladt tovább a körut felé.

Alig hagyta el a National hivatalának környékét, amikor egy munkásokból és a nép embereiből álló másik menet jelent meg és állt meg ott vezetője szavára. Ugy tűnt, várták ide ezt a csoportot. A ház belsejéből tapsoltak nekik, majd egy alacsony fiatal ember, lángoló tekintettel, a lelkesedéstől remegő ajkakkal, az ihlet lehelletétől borzolt hajjal, az ablak belső párkányára állt és beszédet mondott a sokaságnak. A nézők csak a mozdulatokat látták, csak hangja zenéjét és egy déli száj hangsúlyával néhány vibráló mondatot hallottak. Ékesszólása népies izű volt, de ebben a tudatos és képgazdag népiességben nem volt semmi köznapi. A párizsi utcát a római Forum szintjére emelte fel. A modern szenvedély szólalt meg az antikvitáson nevelt ember ajkán. A lámpa fényénél az ember felismerni vélte a népszónok mögött a művelt embert. Azt mondják, Marrast⁽²⁶⁾ volt, a szerkesztő, aki hol szarkazmusával nevettegette meg, hol a köztársaságpárti ellenzék dühétől villámlott.

A harcolók e csoportjának türelmetlenségében, egész magatartásában és néma rezzenéseiben érződött a szónoklat hatása. Eltávoztak, hogy csatlakozzanak az első csoporthoz, úgy tűnt - ez irányította őket. Két másik szintén csendes csoport jelent meg ugyanebben a pillanatban, mint előre megadott irányban haladó különítmény. Ugy tűnt, hogy az egyik a Bastille körut népes és mindig nyugtalan negyedéből jött, a másik Párizs központjából, mivel magja a La Réforme ujság kiadóhivatalában alakult ki. A királyság elleni összeesküvés lélekben megedzett legfáradhatatlanabbjai, élükön olyan emberekkel, akik inkább a tettek mint a szavak emberei, fegyvert viseltek ruhájuk alá rejtve. Tűzben felnőtt és edzett csoportként vonultak, ahol minden harcos bizalommal támaszkodik bajtársának sokat tapasztalt karjára.

A Bastille körut környéki oszlop nagyobb létszámu volt, de kevésbé összeforrott és kevésbé határozott. Emlékeztetett ugyanezen nép forradalmi felvonulásaira, amelyek belzavaraink döntő napjaiban jelentek meg Párizsban. Sok rongyos asszonyt és gyermeket láttunk köztük, a külvárosok özönlése volt ez, amely időről-időre feltűnik, hogy megdöbben a fővárosok gazdag és élvhajlás központját az egyszerű nép határozottságának és szűkölködésének látványával.

Az élen katonás lépésekkel egy 40 év körüli hatalmas, szikár ember haladt, göndör haja egészen a nyakába lógott, használt és sárfoltos fehér köpeny volt rajta. Mellén keresztbe fonta a kezét. Fejét egy kissé előre hajtotta, mint az az ember, aki tudatosan készül szembenézni a golyókkal,

és aki úgy megy a halálba, hogy büszkén hal meg. Ennek az embernek, akit a tömeg jól ismert, a szemelben ott összpontosult a forradalom minden tüze. Tekintete kihívást fejezett ki, szembenállást az erőszakkal. Ajkai sápadtak és remegők voltak, és a belső beszédől folytonosan mozogtak. Egészében marcona alakjában volt azonban a mélyben valami álmodozó, szomorú és szánakozó vonás, amely elszántságából mindenféle kegyetlenség gondolatát kizárta. Azt mondták, Lagrange⁽²⁷⁾ a neve.

A tortoni kávéháznak, a léhűtők e találkozásihelyének környékén ez a három oszlop összetömrült. Súlyukkal szétnyomták a dologtalanok és kíváncsiak tömegét, amely a tömeg természetes hullámozásának szeszélyét követve, a körutak nagy kereszteződéseinél csoportosult. A békés néptömeg egy része gépiesen követte a néma oszlop szárnyait. Egy kis karddal és lándzsával felfegyverzett munkásokból álló különítmény, a Choiseul utca magasságában levált a főcsapattól és lármá nélkül benyomult az utcába. Ugy tűnt, hogy ennek a különítménynek a feladata az volt, hogy kerítse meg a katonaság által megszállva tartott Külügyminisztérium épületét, mialatt a menetoszlop éle szemből közelíti azt meg. Egy láthatatlan terv hangolta össze a mozgást. Egy forradalom mindent átfogó szele fellázítja a tömegeket. Ilyen pontosan egyedül csak az összeesküvők irányíthatják a véletleneket, és így csak ők kormányozhatják a kibontakozását.

A tömeg első sorai fölött a fáklyafüstben vörös zászló lengett. A menet összetömrülve haladt tovább. Szomorú titokzatosság tapadt ezen emberfelhőhöz, amely a nap rejtélyét látszott magában hordani.

A Külügyminisztérium épülete előtt parancsnokával az élen egy csatasorban, töltött fegyverrel álló szerezred zárta el a Körutát. A menetoszlop hirtelen megállt ezen szuronykerítés előtt. A zászlólengés és a fáklyafény megbokrosította a parancsnok lovát. A ló, rémületől remegő térdekkel az ezred irányába hátraugrik, az pedig szétnyílik, hogy vezérét befogadja. A mozgás okozta zavar közepette egy lövés dördült el. Valóban rejtett és bűnös kézből eredt? ahogymondják, hogy a nép egy agitátora lőtt a tömegre, hogy a vér láttán újraélezze a kialudt harci tüzet? Vagy pedig - ez tűnik a legvalószínűbbnek - egy töltött fegyver mozdulat közben, önmagától sült el vagy az egyik katona kezében, aki a ló rémületét látva azt hitte, hogy megütötték parancsnokát? A felkelők közül lőttek a katonákra? Senki nem tudja; a bűnös vagy véletlen eredetű lövés egy forradalmat lobbantott lángra.

A katonák azt hitték, megtámadták őket, vállhoz emelték puskájukat, az egész soron egy tűzcsik lobbant végig. A magas házak és a szűk utcák által visszhangzott sortűz az egész körutát megrázta. A külvárosi nép felvonulása a golyóktól megtizedelve hullott szét. A halálsikolyok és a sebesültek nyögései egybefolynak a kíváncsiak, az asszonyok és gyermekek rémült kiáltásával. Menekülnek a szomszédos házakba, a szűk utcákban a boltozatos kapuk alá igyekeznek. A kövezeten a vérben kialakuló fáklyák fényénél az ember felfedezi itt is, ott is a kövezetre hullott holttestek hal-

maít. A rémült tömeg, azt hívén, hogy követik, bosszút kiáltva visszaözlön-
lik egészen a Lafitte utca környékéig, ürességet, csendet és az éjszakát
hagyva maga és az ezred között...

b) Az ideiglenes kormány első kiáltványa (február 24)

A francia nép nevében!

Párizs népének hősiessége megbuktatott egy elmaradott és oligarchi-
kus kormányt. Ez a kormány elmenekült, vérnyomokat hagyva maga után,
és ezek a nyomok örökre lehetetlenné teszik számára a visszatérést.

A nép vére éppen úgy folyt, mint júliusban; ezuttal azonban ez a nemes
nép nem lesz becsapva. Nemzeti és népszerű kormányra tett szert, amely
helyesli jogait, a haladást és ennek a nagy és nemes népnek az akaratát.

A kormány ideiglenes, mely a nép és a megyék képviselőinek február
24-i ülésén közfelkiáltás útján és sürgősen alakult meg, megbízatása pil-
lanatnyilag abból áll, hogy gondoskodjék a nemzeti győzelem biztonságá-
ról és megszervezéséről. Összetétele: (28)...

Ezek a polgártársak egy pillanatig sem haboztak, hogy elfogadják-e azt
a hazafias küldetést, amellyel sürgősen megbízták őket. Amikor Francia-
ország fővárosa tűzben áll, az ideiglenes kormány megbízatása egyenlő a
nép üdvével. Ezt az egész Franciaország meg fogja érteni és hazafiasan
együtt fog vele működni. Az ideiglenes kormány által meghirdetett népi
kormány uralma alatt minden állampolgár tisztviselő.

Franciák! Adjatok a világnak olyan példát, amelyent Párizs adott Fran-
ciaországnak; készüljétek fel a rend és az önmagatokba vetett bizalom út-
ján azokra az erős intézményekre, amelyeknek a megszavazására majd
felszólítunk benneteket.

Az ideiglenes kormány a nép jóváhagyásától függően a köztársaságot
akarja, erről a népet haladéktalanul megkérdezi.

Akarja a nemzet egységét, amely ezentul minden benne élő osztályt és
polgárt fel fog ölelni; akarja a nemzet önkormányzatát;

Elyként akarja a szabadságot, az egyenlőséget és a testvériséget,
jelmondatként és jelszóként a népet, ime, ez az a demokratikus kormány,
amelyet Franciaország önmagának köszönhet, és amelyet erőfeszítéseink
biztosítani fognak a számára.

**c) A Francia Köztársaság dekrétuma a munkához való jogról
(1848 február 25.)**

Francia Köztársaság

A Francia Köztársaság kormánya megfogadja, hogy garantálja a mun-
kásoknak a munkából való megélhetést;

Megfogadja, hogy munkát biztosít minden polgár számára;
Elismeri, hogy a munkásoknak szervezeteket kell létrehozniuk abból a célból, hogy munkájuk törvényes hasznát élvezhessék;

Az Ideiglenes Kormány visszaadja a munkásoknak, akiket az megillet, az egy milliót(frankot), amely a civillistából⁽²⁹⁾ kezéhez jut.

Louis Blanc,
az Ideiglenes Kormány minisztere

Garnier Pages
Párizs polgármestere

d) Rendelet a zálogházi tárgyokról
(február 25.)

Francia Köztársaság.

A Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya elrendeli:

A Mont de Piété-n⁽³⁰⁾ február 1. óta zálogba tett tárgyakat, melyek fehérműből, ruhából stb. állnak és értékük tíz franknál kisebb, vissza kell adni a letétbe helyezőknek. A Pénzügyminiszter utasítást kap, hogy az így felmerült költségekről gondoskodjon.

e) Rendelet a királyi palota felhasználásáról
(1848. február 25.)

Francia Köztársaság

A Francia Köztársaság Ideiglenes Kormánya elrendeli:

Ettől fogva a Tuileriák palotája kórházzul fog szolgálni az iparban megsérült munkások részére.

f) Rendelet a nemzeti műhelyek felállításáról
(1848. február 28.)

Francia Köztársaság

Szabadság, Egyenlőség, Testvériség

Az Ideiglenes Kormány elrendeli a nemzeti műhelyek azonnali felállítását.

A Közmunkák Minisztere megbíztatik ezen rendelet végrehajtásával.

g) A közmunkák miniszterének rendelete
a nemzeti műhelyek megszervezéséről
(1848. február 28.)

Francia Köztársaság
Szabadság, Egyenlőség, Testvériség
Munkások!

A mai napon, 1848. február 28-án kelt döntés értelmében a Közmunkák Minisztere elrendelte, hogy azokat a közmunkákat, melyeket egyszer már elkezdtek, azonnal folytassák.

Szerdától, március 1-től kezdődően nagy fontosságú munkákat fognak szervezni különböző helyeken.

Mindazok a munkások, akik részt kívánnak venni ezekben, keressék fel Párizs valamelyik polgármesterét, aki el fogja fogadni jelentkezésüket és késedelem nélkül a műhelyekbe fogja irányítani őket.

Párizs munkásai!

A munka általi tisztességes megélhetést kívánjátok. Legyetek bizonyosak, hogy az Ideiglenes Kormány minden igyekezetével segítségetekre lesz ebben.

A Köztársaság elvárja, mégpedig joggal, hogy valamennyi polgár hazafiasságból követni fogja ezt a példát. Ily módon a kínálkozó munkaalkalmak mennyisége növekedni fog.

Most pedig folytatódjék tovább a munka mindenütt. Munkások! a győzelem után a munka a másik szép példa, mellyel az egész világnak szolgálhattok. És ti ezt meg is fogjátok tenni.

A Közmunkák Minisztere
Marie

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

22. Az 1848-as forradalom Havasalföldön

A párizsi februári forradalom hatására márciusban forradalmi mozgalom indult Moldvában. A Havasalföldön Nicolae Balcescu vezetésével kitört a forradalom pedig szervezettségében és erejében még a moldvait is felülmulata. E forradalom nyitányát az Islaz hegységben június 21-én kiadott kiáltvány jelenti, amely Balcescu munkája. Szemlényünkben a programot közöljük a kiáltványból.

Az Islazi Kiáltvány
(1848. június 9/21.)

A román nép röviden összefoglalva elhatározza:

1. Közigazgatási és törvényhozási függetlenségét, Mircea és IV. Vlad szerződéseinek alapján. Semmilyen külhatalom sem illetékes belügyeibe avatkozni.
2. A politikai jogok egyenlőségét.
3. Általános adózást.
4. Minden társadalmi osztály képviselőiből alkotott nemzetgyűlést.
5. Ötévenként bármely társadalmi osztályból választható felelős ural-
kodót.
6. A fejedelmi udvartartásra előírányzott összeg csökkentését, minden
korruptiók lehetőség kiküszöbölését.
7. A miniszterek és a köztisztviselők felelősségét az általuk betöltött
tiszségben.
8. A teljes sajtószabadságot.
9. Minden jutalmazás az államtól, képviselőin keresztül és ne az ural-
kodótól származzék.
10. A vármegyék jogát tisztviselők megválasztásához, mely az egész
népnek ama jogából származik, hogy uralkodóját maga választhatja meg.
11. Nemzetőrséget.
12. A felajánlott kolostorok felszabadítását.
13. A jobbágyság felszabadítását, akik kártalanítás fejében tulajdonosok
lesznek.
14. A cigányok felszabadítását, kártalanítás fejében.
15. Az ország román képviseletét Konstantinápolyban.
16. Egyenlő és általános oktatást minden románnak, mindkét nem.
17. A tisztséget nem jelentő címek és rangok eltörlését.
18. A verés általi megalázó büntetés eltörlését.
19. A halálbüntetés eltörlését tettben és szóban egyaránt.
20. Büntető intézetek létesítését, melyekben a bűnösök megszabadulhat-
nak bűneiktől, és ahonnan megjavulva kerülhetnek ki.
21. Az izraeliták felszabadítását, minden máshitű polgártárs politikai
jogait.
22. Rendkívüli alkotmányozó nemzetgyűlés azonnali összehívását a
nemzet minden érdekeltségének és foglalkozási ágának választott képvise-
letével, melynek kötelessége az ország alkotmányát a román nép által
meghatározott fenti 21 cikkely alapján megalkotni.

(Uj- és legujabbkori egyetemes tör-
téneti szöveggyűjtemény 4.)

23. A prágai szláv kongresszus kiáltványa az európai nemzetekhez

1848. június 2-12 között ülésezett Prágában a szláv kongresszus. Képviselői zömmel a Habsburg birodalomból érkeztek, de jöttek a határokon túlról is. Az idézett kiáltványt Palacky - cseh polgári történész, az ausztrioszlávizmus híve - fogalmazta.

A prágai szláv kongresszus új esemény mind Európában, mind a szlávok körében is. Mindenekelőtt, amit a történelem tart rólunk, összeültünk, egy nagy néptörzs szétszórt ágai nagy létszámban távoli országokból, hogy megismerkedve egymással, mint testvérekkel, ismét békésen megtanácskozzuk közös ügyeinket. És megértettük egymást nemcsak nyolcvan millió ember által beszélt gyönyörű nyelvünkön, hanem szívünk egybehangzó dobogásával és lelki eredményeink azonosságával. Az igazság és az őszinteség, amelyek minden tárgyalásunkat vezették, arra késztettek, hogy Isten és a világ előtt is kifejtjük, mit akartunk, és milyen elvek vezettek tárgyalásaink során. A román és germán nemzetek, amelyek valamikor híresek voltak Európában, mint hatalmas hódítók, egy évezrede kardjuk erejével biztosították nemcsak állami függetlenségüket, hanem sokféleképpen ki tudták elégíteni uralkodási igényeiket is. Államművészetük, amely főképp a nagyobb erő jogán alapult, csak a felsőbb rendeknek juttatta a szabadságot, kiváltságok segítségével uralkodott, a népre azonban csak kötelezettségeket rótt; csak a legújabb időben sikerült a közvélemény hatalmának, amely isteni fuvallatként ömlött szét hirtelen minden országon, szétzuznia a feudalizmus minden bilincsét, és mindenütt visszaadnia az egyénnek az ember és az emberiség elévülhetetlen örök jogait. Ezzel szemben a szlávoknál, akik világlétejükben annál forróbban szerették a szabadságot, minél kevésbé mutatkozott meg náluk az uralkodás és a mások alávetése iránti vágy, míg a függetlenségre irányuló vágy mindig megakadályozta valamiféle felsőbb központi hatalom létrejöttét, az évszázadok során egyik törzs a másik után függésbe került; olyan politika révén, amelyet a világ szeme előtt már régen elítéltek, ahogy illik, végül a lengyelek, a mi nemes testvéreink hősi nemzetét is megfosztották államiságától; úgy látszott, hogy az egész nagy szláv világ mindörökké szolgaságba süllyedt, s a szolgaság készséges kiszolgálói nem is mulasztották el, hogy még a szabadságra való alkalmas voltát is meg ne tagadják. De ez a balga hiedelem is eltűnik végül az Isten szavával szemben, amely világosan szól mindenkinek a szívéhez korunk hatalmas fordulataiban; a szellem végül győzelmet aratott; az ősi átok varázsa megtört; az ezeréves épület, amelyet a nyers erő épített és védett a csellel és a sötétséggel szövetségben, szemünk láttára hull a porba; az élet friss lehellete, amely bejárja a széles mezőket, új világokat teremtet; a szabad szó, a szabad tett végre igazsággá lett. Most a sokáig elnyomott szláv is felemeli újból fejét, lerázza magáról az erőszakot, és

erőteljes hangsúllyal jelentkezik Ősi örökségéért, a szabadságért. Szám szerint erős, még erősebb akaratával és törzseinek ujonnan visszaszerzett testvéri egyetértésével, de mégis hű marad természetes jelleméhez és atyái elveihez: nem kíván uralmat és hódítást, hanem szabadságot kíván mind a maga számára, mind mindenki számára, általában kívánja, kivétel nélkül, hogy ismerjék el a legszentebbnek az ember jogát. Ezért mi szlávok elvetjük a nyers erő mindenféle uralmát, és undorodunk tőle, mert szembeszegül a törvényekkel; elvetünk mindenféle kiváltságot és előjogot, épp úgy, mint a rendek közti valamennyi politikai különbséget; kivétel nélkül követeljük a törvény előtti egyenlőséget és a jogok és kötelességek egyenlő mértékét mindenki számára; bárhol, ahol milliók között is egy rabszolga születik, ott még nem ismerik az igazi szabadságot. Igen, minden államban élők szabadsága, egyenlősége és testvérisége a jelszavunk most is, mint egy évezrede.

Mi azonban nemcsak az államon belül az egyes személyek érdekében emeljük fel szavunkat és terjesztjük elő követeléseinket. Nem kevésbé szent számunkra az embernél a maga természetes jogállapotában a nemzet szellemi eredményeinek összességével. Jóllehet a történelem egyes nemzeteknek tökéletesebb emberi fejlődést biztosított más nemzetekkel szemben, mégis, mindig kiderül, hogy ezeknek az egyéb nemzeteknek a képessége a fejlődésre semmiképp sincs korlátozva. A természet önmagában véve nem ismer sem nemes, sem nemtelen nemzeteket, egyiket sem hívta meg uralkodásra a másik felett, nem is rendelte arra, hogy a másiknak saját céljaihoz eszközül szolgáljon; mindegyiknek egyforma a joga a legnemesebb emberiséshöz, az Isten törvényét egyiknek sem szabad áthágnia büntetés nélkül. Sajnos, mégis úgy látszik, hogy ezt a törvényt napjainkban még a legműveltebb nemzeteknél sem ismerik el, és nem tartják be, ahogy kellene; amiről az egyes személyekkel szemben már önként lemondtak, a fennhatóságról és gyámkodásról ugyanis, azt az egyes nemzetekkel szemben még mindig maguknak tulajdonítják; maguknak tulajdonítják az uralmat a szabadság nevében, talán azért, mert nem tudják kölcsönösen elválasztani egymástól. Így vonakodik a szabad brit teljesen egyenrangúnak elismerni az irt, így fenyeget a német sok szláv törzset erőszakkal, ha nem óhajt segítséget nyújtani Németország politikai szabadságának felépítéséhez, így nem szégyelli a magyar, hogy csak saját magának követeli a nemzetiség jogát Magyarországon. Mi szlávok egyszerűen elítélünk minden ilyen igényt, és annál határozottabban elutasítjuk, mennél inkább burkolózik jogtalanul a szabadság köntösébe. Minthogy azonban hívek vagyunk természetes jellemünkhöz, és nem engedjük magunkhoz férkőzni a bosszúvágy érzését az elmúlt bántalmakért, ezért testvéri kezünket nyújtjuk valamennyi szomszédos nemzetnek, amely kész hozzánk hasonlóan elismerni és valóban megvédeni valamennyi nemzetiség teljes egyenjoguságát, tekintet nélkül politikai hatalmukra és nagyságukra.

Hasonlóképpen elítéljük és megvetjük azt a politikát, amely arra méréskedik, hogy az országokkal és nemzetekkel úgy rendelkezék, mint

az uralkodói hatalomnak alávetett anyaggal, elvegye, kicserélje és felosz-
sza kénye-kedve szerint, tekintet nélkül fajra, nyelvre, erkölcsökre és a
nemzetek hajlamaira, figyelembe sem véve természetes szövetségüket, jo-
gosult önállóságukat. A kard kegyetlen ereje határozta meg egyedül a leigá-
zottak sorsát, akik gyakran még harcba sem keveredhettek, rendszerint
nem is követeltek tőlük mást, mint katonát és pénzt az erőszakos uralom
megerősítésére, legfeljebb még hamis hízelt az erőszaktevőnek.

Azon a meggyőződésen alapulva, hogy mai korunk hatalmas szellemi
áramlata új politikai alakulatokat követel, és az államot, ha nem is új ha-
tárok között, de legalább is új alapokon kell felépíteni, javaslatot tettünk az
osztrák császárnak, akinek alkotmányos uralma alatt élünk többségünkben,
hogy az államot mint császárit változtassa át az egyenjogú nemzetek szö-
vetségévé, ami egyaránt javára válna az ő különböző szükségleteinek, vala-
mint a birodalom egységének. Egy ilyen szövetségben látjuk nemcsak sa-
ját üdvünket, hanem a szabadságát, a felvilágosodását és az emberiségét
általában, és bízunk abban, hogy Európa szívesen hozzájárul megvalósulá-
sához. Mindenesetre el vagyunk rá szánva, hogy nemzetiségünk számára
Ausztriában minden rendelkezésünkre álló eszközzel megszerezzük ugyan-
annak a jognak teljes elismerését az államon belül, amelyet a német és a
magyar nemzet már élvez, számítva ezen a téren arra a hatalmas támoga-
tásra, amely az igaz jogért minden valóban szabad szívben forrón buzog.

Nemzetiségünk ellenségeinek sikerült Európát megrémíteniük a polití-
kai pánszlávizmus kísértetével, amely állítólag romlással fenyeget mindent,
amit bárhol is megnyertek a szabadság, felvilágosodás és emberiesség
számára. Mi azonban ismerjük azt a varázsszót, amely egymagában elegen-
dő arra, hogy szétfoszlassa ezt a kísértetet, és a szabadság, felvilágoso-
dás és emberiesség hasznára nem is akarjuk eltitkolni a saját lelkiisme-
retünk furdalásától nyugtalanított nemzetek előtt; ez a szó az igazsá-
gosság, az igazságosság a szláv nemzet iránt általában is és elnyomott
ágai iránt különösen. A német azzal dicsekszik, hogy a többi nemzetnél
jobban képes és hajlandó elismerni és igazságosan értékelni minden egyéb
nemzetiség sajátos jellemvonásait; kívánjuk és szeretnénk, hogy a szlávok-
ról szólva ne kapják rajta hazugságon. Határozottan felemeljük szavun-
kat szerencsétlen lengyel testvéreinkért, akiket az álnok erőszak megfosz-
tott önállóságuktól; felszólítjuk a kormányokat, hogy végül is tegyék jóvá ezt
a régi bűnt, ezt az átkot, amely örökösen megüli kabinetpolitikájukat, s eb-
ben Európa együltérzésére számítunk. Tiltakozunk ugyancsak az országok
önkényes felosztása ellen, amilyent éppen napjainkban a poznani tartomány-
ban akarnak végrehajtani; ⁽³¹⁾ elvárjuk a porosz és a szász kormánytól,
hogy végül is felhagy a szlávok eddigi rendszeres elnemzetlenítésével
Luzsicében, Poznanban és Kelet- és Nyugat-Poroszországban; követeljük
a magyar kormánytól, hogy haladéktalanul szüntesse be az embertelen és
erőszakos eszközök alkalmazását a magyarországi szláv törzsekkel, ne-
vezetesen a szerbekkel, horvátokkal, szlovákokkal és ruszinokkal szem-

ben, és hogy az őket megillető nemzeti jogokat a lehető leggyorsabban teljességgel biztosítsa számukra; és végül reméljük, hogy az érzéketlen politika már nem fogja sokáig megakadályozni a törökországi szláv testvéreinket abban, hogy nemzetiségüket állami uton is ápolják, és természetes uton fejlesszék. Amikor ugyanis nemesen ellenállunk az ilyen méltatlan tetteknek, éppen a szabadság jótékony hatása iránti bizalmunkban tesszük. A szabadság az eddig uralkodó nemzeteket igazságosabbakká teszi, és megérteti velük, hogy a sérelem és a gőg nem arra hoz szégyent, akinek el kell tűrnie, hanem arra, aki elköveti.

Amikor mi mint a legfiatalabbak, bár korántsem a leggyengébbek, ismét fellépünk Európa politikai színpadán, javaslatot teszünk tehát a nemzetek általános európai kongresszusának összehívására, valamennyi nemzetközi kérdés megtárgyalására; szilárd meggyőződésünk, hogy a szabad nemzetek könnyebben megegyeznek, mint a fizetett diplomaták. Bárcsak ez a javaslatunk figyelmet keltene, mielőtt egyes udvarok reakciós politikája ismét oda vezet, hogy a nemzetek gyűlölségtől és irigységtől felbujtva, ismét kölcsönösen egymást pusztítsák.

Minden nemzet szabadsága, egyenlősége és testvérisége nevében

Frant. Palacky
a szláv kongresszus előljárója

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 4.)

AZ UTOPISTA SZOCIALIZMUS ÉS A MUNKÁSMOZGALOM KEZDETEI

24. Owen terve termelői közösségek alakítására

Owen (1771-1858) az elsők között ismerte fel, hogy az ipari forradalom eredményeként nemcsak a gazdagság gyarapodik, hanem a nyomor is oly mértékben felhalmozódik, hogy azt jótékonykodással legfeljebb enyhíteni lehet, de megszüntetni nem. Az emberbarát gyárosként ismert Owent 1816-ban a szegénység megvitatására összehívott londoni konferencián beválasztották a segélyezés módszereinek kidolgozására létrehozott bizottságba. E bizottság részére 1817-ben készült jelentésében foglalja először írásba híres Tervét - amelyből részletünk is való -, és amelynek javításán, gyakorlati megvalósításán egész életén át fáradozott.

Tisztelettel bátorkodom a bizottság figyelmét felhívni a jelentéshez csatolt tervrajzra és a hozzáfűzött magyarázatokra.

A tervrajz előterében egy nagy épületet látunk melléképületeivel és a hozzá tartozó megfelelő nagyságú földdarabbal; majd bizonyos távolságra hasonló jellegű falvakat.

A rajzon felüntetett épülettömbök mindegyike körülbelül 1200 személy részére biztosít megfelelő lakóhelyet; a körülöttük elterülő földdarab területe 1000 és 1500 hektár között váltakozik.

Az épületek alkotta négyszögön belül középületek osztják a térséget egyenlő parallelogrammákra.

A központi épületben található a közös konyha, éttermek és mindazon helyiségek, amelyek gazdaságos és kényelmes főzést tesznek lehetővé és kellemes étkezést biztosítanak.

A központi épülettől jobbra levő épület földszintjén az óvoda, emeletén pedig olvasóterem és imaterem található.

A balra levő épületben van a nagyobb gyermekek iskolája, valamint földszintjén a tárgyalóterem, az emeleten a könyvtár és a felnőttek terme.

Az épületek közötti térséget felosztjuk játszó- és gyakorlóterekre, amelyekre fákat is ültetnénk.

A terek három oldalán lakóházak állnak, elsősorban családok részére. A lakások mindegyike négy irodából állna. Minden egyes szoba elég tágas a férj, feleség és két gyerek számára.

A negyedik oldalt elfoglaló épületben hálótermek lennének, ahova a három évesnél idősebb gyermekeket és a többgyermekes családok gyermekeit helyeznénk el, mert egy családi otthonban legfeljebb két gyermek lakhat.

Ennek az épületnek a centrumában laknak a hálótermek felügyelői; az épület egyik végébe a kórházat helyezném, a másik végében pedig szálláshelyeket tartanánk fenn a barátaik vagy rokonaik látogatására távolabbi vidékekről érkező idegenek részére.

A két oldalsó épületsor közepén a főfelügyelők, papok, iskolamesterek, az orvos stb. lakosztályai találhatók; a harmadik épületbe pedig a szükséges cikkek raktárait helyeznénk.

Kivülről, a teret körülfogó házak mögött utakkal szegélyezett kertek vannak.

Közvetlen mögöttük az egyik oldalon a gépház és a műhelyek sorakoznak. Vágóhidat, istállókat stb. a lakott helyektől bevetett földek választanak el.

A másik oldalon mosodák, tisztítók stb. láthatók, távolabb pedig a gazdasági épületek, ugymint érlelő, serfőző, malmok stb.; körülöttük terülnek el a szántóföldek és legelők stb. sövénykerítéssel, a sövény között mindenfelé gyümölcsfákat ültetünk.

A bemutatott tervrajz körülbelül 1200 személy részére biztosít kényelmes elhelyezkedést.

A lakosság feltehetően mindenféle koru, képességtű és hajlamu férfiakból, nőköl és gyermekekböl tevődik össze; legtöbbjük nagyon tudatlan, nem egy valószínűleg rossz és bűnözésre hajlamos; vannak köztük olyan testi és szellemi adottsággal rendelkezők, akiket a szűkölködők istápolására rendelt alaphöl kell eltartani - nemcsak haszontalan, a közösség részére nagy megterhelést jelentő egyedek, hanem igen veszedelmesek is, mert káros erkölcsi befolyást gyakorolhatnak a többiekre mint a tudatlanság, a bűnözési hajlam és különféle vétkek terjesztésének eszközei, amit éppen miattuk oly nehéz kiirtani a társadalomböl.

Világos, hogy amig a nincstelenek kénytelenek a jelenlegi viszonyok között élni, addig ők és gyermekeik generációk hosszú során át kevés kivétellel nem változnak meg.

Helyzetükön radikálisan javítani csak akkor leszünk képesek, ha megszabadítjuk őket környezetük hatásától, ha megváltoztatjuk életkörülményeiket; és helyette az emberi természetnek és a társadalomnak sokkal jobban megfelelő viszonyok közé helyeztük őket, amelyek következtében biztosan megjavulnak, márpedig ez kivétel nélkül minden osztály érdeke.

A terv megvalósításának többféle lehetősége van.

Megvalósíthatjuk egyes személyek - egyházközségek - járások - több járást magában foglaló megyék - végső fokon pedig a legszélesebb nemzeti alapon a kormány. Kinek-kinek tetszése szerint; mindenesetre nagyon előnyös lenne a lehető legtöbb változatot kipróbálni, mert így a sok különféle gyakorlati módszerek közül ki tudnánk választani a legmegfelelőbbet, és azt a továbbiakban általánosságban elfogadtatni. Ezért a legjobb lenne a helyi adottságok és elképzelések figyelembevételével megvalósítani mindent.

A legfontosabb teendő megfelelő alaptőke biztosítása a föld megvásárlására (esetleg csak bérletére) - az épülettömb, üzemek, mezőgazdasági épületek felépítése - a farm ellátása állatállománnyal - majd a megindításhoz szükséges összes kellék beszerzése.

Az egyes szakterületek élére megfelelő vezetőkröl kell gondoskodni, akik irányítják a különböző munkálatokat mindaddig, amig saját maguk köréböl megfelelően képzett tagok foglalhatják el helyüket.

A befogadott tagok feladata, hogy miután munkájukkal bőséges ellátást biztosítottak maguk és családjuk számára, szükség esetén a befektetett tőkét törlesszék.

Ha a tagok munkáját ily módon szakértelemmel és türelemmel irányítják és nem terhelik túl a dolgozókat, akkor nagyon hamar eljutunk odáig, hogy minden normális szükségletüket bőségesen fedezni tudják. Így érkezik el annak az ideje, amikor a társadalomban követelő szükségességgé válik bizonyos intézkedések megtétele a jómóduak és szorgalmasok mentesítésére a szegényalap terheinek viselésétöl, a nincsteleneket pedig kiragadhatjuk az állandóan növekvő nyomorböl és a megaláztatásból.

Az intézmények ügyeinek vezetése nem egyöntetű szabvány szerint történik, hanem azoktól függ, akik alkotják.

A földbirtokosok és kapitalisták, vállalatok, egyházközségek, vagy megyék létrehozta közösségek az illető szervektől kiküldött megbízottak felügyelete alatt működhetnek, mégpedig az alapítók rendelkezései alapján.

A közép- és munkásosztály tagjainak érdekközösségen alapuló vállalkozásait ők maguk vezetik olyan elvek alapján, amelyek lehetetlenné teszik a széthuzást, érdekellentétből származó veszedelemeket, a féltékenységet, gyanakvást és mindazon pórias szenvedélyt, amiket a hatalomért folytatott küzdelem szül. Az ügyek vitelére bizottságot kell választani, a szervezetkezésben részt vevők bizonyos megszabott korcsoportjának tagjai közül - például a harmincöt-negyvenöt, vagy a negyven és ötven év közöttiek közül. Az előbbi feltehetően jobban egyesíti az ifjúság nagyobb aktivitását az idősebbek tapasztalatával; de igazán nagyon kevésbé számít, melyik életkorhoz tartozókra esik a választás. Rövid idő múlva ugyanis a szervezetek könnyen ellátják feladatukat, úgy, hogy a vezetés inkább üdülésnek számít majd. Mivel pedig a vezetők néhány év múlva maguk is egyszerű vezetetteké válnak újra, így mindig tudatában lesznek, hogy a jövőben saját bőrükön érzik majd jól vagy rosszul végzett vezetői munkásságuk hatását.

Ezzel a kiegyenlítő és természetes eljárással kiküszöbölhetjük a választás és választhatóság kérdése körül felmerülő számtalan hercehurcát.

(Robert Owen válogatott írásai.
Válogatta és a bevezető tanulmányt
írta A. L. Morton. Budapest, 1965.)

25. Saint-Simon: Az iparosok kiskatéja

Saint-Simon (1760-1825) felismerve korának nagy problémáit, a polgári forradalom teremtette burzsoá rendszer ellentmondásait, élete legfőbb céljának a civilizáció tökéletesítését, tudományos és szociális reformok megvalósítását tekintette. A jövő társadalmát szerinte a tudományra kell alapozni, és a termelőknek ("iparosok") kell vezetni. A nagy francia utópista szocialistának e gondolatokat kifejtő, 1823-1824-ben megjelent írásából idézünk.

Kérdés: Mi az iparos?

Válasz: Az iparos olyan ember, aki azért dolgozik, hogy a társadalom számára előállítsa, illetőleg hozzáférhetővé tegye a szükségleteik vagy fizikai igényeik kielégítésére szolgáló anyagi eszközöket; iparos tehát a földművelő is, aki búzát vet, baromfit vagy háziállatokat tenyészt; iparos

a bognár, a kovács, a lakatos, az asztalos is. A cipőgyáros, a kalapgyáros, a vászon-, a posztó- és a selyemgyáros ugyancsak iparos; iparos a kereskedő, a fuvaros, a kereskedelmi hajón alkalmazott tengerész is. Mindezen iparosok összessége azért dolgozik, hogy a társadalom minden tagja számára előállítsa, illetőleg hozzáférhetővé tegye a szükségleteik vagy fizikai igényeik kielégítésére szolgáló összes anyagi eszközöket. Az iparosok három nagy osztályba sorolhatók - a földművelők, a gyárosok és a kereskedők osztályába.

Kérdés: Milyen rang illeti meg az iparosokat a társadalomban?

Válasz: Az iparos osztályt a legmagasabb rang illeti meg, mert ez az osztály a legfontosabb mind között; mert ez meg tud lenni a többiek nélkül, de egyetlen másik sem létezhet nélküle; mert az iparos saját erejéből, egyéni munkájával tartja fenn magát. A többi osztálynak érte kell dolgoznia, mert valamennyien az ő termékei, ő biztosítja létezésüket; egy szóval, mivel minden az ipar által történik, mindennek érte kell történnie.

Kérdés: Milyen rangot foglalnak el az iparosok a társadalomban?

Válasz: A jelenlegi társadalmi szervezetben az iparos osztály a legutolsó helyen áll. A társadalmi rend ma több megbecsülést és hatalmat biztosít a másodrendű munkáknak, sőt még a semmittevésnek is, mint a legfontosabb és a legközvetlenebb hasznot hozó munkáknak...

Kérdés: Milyen jellegű munka ez? Vagy más szóval: milyen célt tűzött ki maga elé a szerző a kiskaté megírásakor?

Válasz: Az a célunk, hogy megmutassuk az iparosoknak, milyen módon gyarapíthatják leginkább jólétüket; ismertetni akarjuk továbbá azokat az általános eszközöket, amelyek felhasználásával növelhetik saját társadalmi jelentőségüket.

Kérdés: Miképpen akar hozzálátni e cél megközelítéséhez?

Válasz: Egyrészt az iparosok elé tárjuk társadalmi helyzetük valóságos képét; megmutatva nekik annak egészen alárendelt jellegét, mely következtésképpen jóval alatta marad annak, aminek lennie kellene, hiszen ők alkotják a társadalom legtehetségesebb és leghasznosabb osztályát.

Másrészt megjelöljük, milyen uton haladjanak, hogy tekintélyben és hatalomban az első helyre kerüljenek.

Kérdés: Ezek szerint a felkelést és a lázadást akarja hirdetni kátéjában? Hiszen a ma különös tekintéllyel és hatalommal felruházott osztályok bizonyára nem lesznek hajlandók önként lemondani azokról az előnyökről, amelyeket élveznek.

Válasz: Mi sem áll tőlünk távolabb, mint felkelést és lázadást hirdetni; ellenkezőleg, azt az egyetlen eszközt akarjuk megmutatni, amelynek segítségével elkerülhetők a társadalmat esetleg fenyegető erőszakos cselekedetek, holott aligha menekülhetne meg tőlük, ha az ipari erő továbbra is tétlenül nézné a hatalomért vetélkedő csoportok küzdelmét. Nem lehet addig szilárd a rend és a nyugalom, amíg a közvagyon kezelését nem bízzák a legjelentősebb iparosokra.

Kérdés: Magyarázza ezt meg nekünk; fejtse ki, miért forog addig veszélyben a közrend, amíg a közvagyon kezelését nem bizzák a legjelentősebb iparosokra.

Válasz: Ennek oka igen egyszerű: a társadalom óriási többségének legtöbb politikai törekvése az, hogy minél olcsóbban kormányozzák, a lehető legkevésbé kormányozzák, a leghozzáértőbb emberek kormányozzák, mégpedig úgy, hogy a köznyugalom tökéletesen biztosítva legyen. A többség mindeme óhajainak csak egyféleképpen lehet eleget tenni: ha a legjelentősebb iparosokra bizzák a közvagyon kezelését, mert a legjelentősebb iparosok a legérdekeltebbek a közvagyon megővésében, s közköltségekkel való takarékoskodásban, s a legérdekeltebbek az önkény korlátozásában is; végül pedig, mert a társadalom összes tagjai közül ők bizonyították legjobban rátermettségüket a konkrét közigazgatási teendőkre, hiszen a magánvállalkozásaik során elért eredmények már igazolták ilyen irányú képességeiket.

A dolgok jelenlegi állása mellett az a körülmény veszélyezteteti a köznyugalmat, hogy a kormány magatartása szöges ellentétben áll a nemzet legkézzelfoghatóbb szándékaival. A nemzet elsősorban azt kívánja, hogy minél olcsóbban kormányozzák, és soha kormánya nem került ilyen sokba, mint ma; sokkal költségesebb, mint a forradalom előtt. A forradalom előtt a nemzet három osztályra tagozódott: a nemesekre, a polgárookra és az iparosokra. A nemesek kormányoztak, s a polgárok és az iparosok fizették őket.

Ma csupán két osztályra oszlik a nemzet: a polgárok, akik kirobbantották s a maguk érdekei szerint irányították a forradalmat, megszüntették a nemeseknek azt az előjogát, hogy kizárólag ők gazdálkodhatnak a közvagyonnal; kivívták, hogy őket is felvegyék a kormányon levők osztályába, s ilyen módon az iparosoknak ma a nemeseket is, a polgárokat is fizetniük kell. A forradalom előtt ötszázmillióval szemben ma egymilliárdot fizet adóba a nemzet, s ez a milliárd nem is elég; a kormány gyakran vesz fel tekintélyes kölcsönöket.

A köznyugalmat mindinkább veszélyeztetni fogja az a körülmény, hogy a terhek szükségképpen növekednek. Egyetlen mód van megakadályozni a felkelést, amelyre sor kerülhet; a legjelentősebb iparosokra kell bízni a közvagyon igazgatását, másszóval a költségvetés összeállításának feladatát.

Kérdés: Amit ön elmondott, nagyon helyes, nagyon érdekes, és rendkívül fontos; de nem nyújt közvetlen felvilágosítást arra vonatkozólag, amit mi tudni szeretnénk. Kérjük, világítsa meg a következő kérdést: ki lehet-e venni a társadalom pénzügyeinek legfelsőbb irányítását a nemesek, a katonák, a jogászok és a tőkepénzesek, egyszóval a nem iparos osztályok kezéből, s át lehet-e adni az iparosoknak - erőszakos eszközök alkalmazása nélkül?

Válasz: Az erőszakos eszközök megfelelnek a felforgatáshoz, a rom-

boláshoz, de csakis ahhoz. Az építéshez, az alkotáshoz, egyszóval tartós alkotmány létrehozásához csak békés eszközöket lehet használni. A legjelentősebb iparosokra ruházni a nemzet pénzügyeinek legfelsőbb irányítását: az építő cselekedet, a legfontosabb politikai intézkedés, amelyet el lehet fogadtatni; ez az intézkedés szolgál minden új társadalmi építmény alapjául; ez az intézkedés lezárja a forradalmat, és biztosítja a nemzetet minden további megrázkódtatás ellen. A legjelentősebb iparosok díjtalanul látják majd el a költségvetés összeállítóinak tisztjét, s ennek az lesz a következménye, hogy általában sokkal kevésbé fognak áhitozni e tisztségre. A költségvetést összeállító iparosok takarékoskodni fognak a közügyek igazgatása során; a köztisztviselők számára tehát majd mérsékelt fizetést állapítanak meg. Ha ez állások nem lesznek olyan keresettek, számuk jelentősen csökkenni fog, s az ilyen állásra pályázók száma ugyancsak csökken majd; szükségképpen kialakul egy olyan rend, amelyben igen sok tisztséget díjtalanul töltenek be, mert a gazdag semmittevőknek nem áll rendelkezésükre más eszköz, hogy tekintélyre tegyenek szert.

Ha megvizsgáljuk, milyen az iparosok jelleme, s milyen magatartást tanusítottak a forradalom idején, meg lehet állapítani, hogy alapvetően békés természetűek. Igazán nem az iparosok csinálták a forradalmat, hanem a polgárok, más szóval a nem nemesi származású katonák, a nyárs-polgári eredetű jogászok, a kiváltságokkal nem rendelkező tőkepénzesek. Az iparosok még ma is másodrendű szerepet játszanak csupán a fennálló politikai pártokban, s nincsen sem önálló politikai álláspontjuk, sem saját külön politikai pártjuk. Kétségtelenül inkább a bal-, mint a jobboldal felé vonzódnak, mert a polgárok követelései nem sértik annyira az egyenlőség gondolatát, mint a nemesek törekvései; de nem teszik magukévá a liberális eszméket sem: nyugalmat kívánnak mindenekfelett. A liberálisok vezetői, mind a képviselőházban, mind azon kívül, tábornokok, jogászok és tőkepénzesek. A nemesek és a polgárok főképpen azért akarnak megbízást kapni a közvagyon kezelésére, mert saját javukra szeretnék kihasználni azt. A legjelentősebb iparosok viszont azért pályáznak e megbízásra, hogy maximálisan takarékoságot vezessenek be.

Az iparosok érzik ugyan, hogy ők a legalkalmasabbak a nemzet pénzügyeinek megfelelő intézésére, de nem állnak elő ezzel az elgondolással, mert félnek, hogy pillanatnyilag megzavarnák vele a nyugalmat; titelmentesen megvárják, hogy kialakuljon az ilyen értelmű közvélemény, s egy valóban szociális tan a kormányrudhoz szólítsa őket.

Az eddig elmondottakból levonhatjuk azt a következtetést, hogy az iparosok kizárólag békés eszközöket, tehát a vita, a bizonyítás és a meggyőzés eszközeit fogják alkalmazni vagy támogatni abból a célból, hogy a közvagyon legfelsőbb kezelése kikerüljön a nemesek, a katonák, a jogászok, a tőkepénzesek és a köztisztviselők kezéből, s az ő legjelentősebb képviselőik kezébe menjen át.

Kérdés: Tegyük fel egyelőre, hogy az iparosok nem igyekeznek erőszakot alkalmazni, hogy a társadalom pénzügyeinek legfelsőbb irányítását

kivegyék a nemesek és a polgárok kezéből s átadják saját legjelentősebb képviselőiknek; ám abból, hogy az iparosok szándékai békések, még nem következik az, hogy e társadalmi osztály valóban képes is a legelső helyet betölteni; kérjük, mondja meg, milyen eszközök állnak az iparosok rendelkezésére ama gyökeres társadalmi átalakulás végrehajtása céljából, amelyről szó van.

Válasz: Az iparosok több mint huszonnégy-huszonötöd részét teszik a nemzetnek; főlényben vannak tehát fizikai erő tekintetében.

Ők termelnek minden gazdagságot, tehát anyagi erővel is rendelkeznek.

Főlényben vannak értelmi tekintetben; mert az ő gondolataik járulnak hozzá a legközvetlenebbül a közösség jólétéhez. Végül, minthogy ők a legalkalmasabbak a nemzet pénzügyeinek igazgatására, mind az emberi, mind az isteni erkölcs értelmében az ő legjelentősebb képviselőik hivatottak a pénzügyek intézésére.

Minden szükséges eszköz az iparosok rendelkezésére áll tehát; ellenállhatatlan eszközeik vannak ama társadalmi átmenet végrehajtására, amely a kormányzottak osztályából a kormányzók osztályává teszi majd őket...

Kérdés: Térjünk most át a jövő tanulmányozására; fejtse ki világosan, mi lesz végeredményben az iparosok politikai sorsa.

Válasz: Az iparosok válnak a társadalom első osztályává; a legjelentősebb iparosok ellenszolgáltatás nélkül elvállalják a közvagyon kezelését; ők hozzák majd a törvényeket; ők fogják meghatározni a többi osztály rangját egymáshoz képest; mindegyiküket olyan jelentősnek fogják elismerni, amilyen szolgálatokat tesznek az iparosoknak. Ez lesz a jelenlegi forradalom elkerülhetetlen végső eredménye, s ha az eredményt elértük, tökéletesen biztosítva lesz a nyugalom, a közjólét az elképzelhető leggyorsabb ütemben fokozódik, s a társadalom hozzájut ahhoz az egyéni és kollektív boldogsághoz, amelyre az emberi természet egyáltalán igényt tarthat.

Ez a véleményünk az iparosok és a társadalom jövőjéről; véleményünket az alábbi megfontolásokra alapítjuk:

1. A társadalom elmúlt történetének áttekintése révén meggyőződünk arról, hogy az iparos osztály jelentősége állandóan nőtt, míg a többieké folytonosan csökkent; ebből arra kell következtetnünk, hogy végül szükségképpen az ipari osztály válik valamennyi közül a legfontosabbá.

2. A józan emberi ész a következő okoskodást oltotta mindenkibe: mivel az emberek állandóan sorsuk megjavításán dolgoztak, mindig is a felé a cél felé törekedtek, hogy olyan társadalmi rendet hozzanak létre, amelyben a leghasznosabb munkákat végző osztály részesül a legnagyobb megbecsülésben, s ezt a célt a társadalom végül szükségképpen el is fogja érni.

3. Minden erény forrása a munka; a leghasznosabb munkákat kell a legjobban megbecsülni; illetéknéppen az isteni és az emberi erkölcs egyaránt azt kívánja, hogy az iparosok osztálya játssza a vezető szerepet a társadalomban.

4. A társadalom egyénekből tevődik össze; a társadalom értelmi fejlődésének, nagyobb méretekben, azonosnak kell lennie az egyén értelmi fejlődésével. Ha az egyén nevelésének menetét tanulmányozzuk, megállapíthatjuk, hogy az elemi iskolákban a legerősebb a gyermekek irányítására való törekvés; a magasabb fokú iskolákban ez az irányítás állandóan csökken, az oktatás pedig egyre jelentősebb szerepet játszik. Ugyanugy áll a dolog a társadalom nevelésével is; a katonai tevékenység, azaz a hűbéri vezetés nyilván kezdetben volt a legerősebb; azután állandóan gyengülnie kellett, míg egyre fontosabbá vált a közigazgatási tevékenység, s végül szükségképpen a közigazgatási hatalomnak kell uralkodnia a katonai hatalom felett.

El kell következnie annak az időnek, amikor a katonák és a jogászok a közigazgatásban legtehetségesebb emberek utasításait hajtják végre; mert a felvilágosult társadalmat csupán igazgatni kell; a felvilágosult társadalomban a törvények erejét, valamint a törvények érvényesítésére szolgáló katonai erőt csak azok ellen kell igénybe venni, akik netán megpróbálkoznak a közigazgatás rendjének megzavarásával. A társadalmi erőt irányító elgondolásoknak a közigazgatásban legtehetségesebb emberektől kell származniuk. Nos, miután a legjelentékenyebb iparosok adták tanujelét a legnagyobb közigazgatási képességeknek, hiszen éppen e képességeiknek köszönhetik jelentőségüket, végső fokon szükségképpen rájuk kell bízni a társadalom érdekeinek irányítását.

Kérdés: ... Mondja meg nekünk, hogyan megy majd végbe az a gyökeres átalakulás, amelynek elkerülhetetlen voltát kimutatta; ... s főleg azt mondja meg, kik lesznek azok a bátor emberek, akik erre az akcióra vállalkoznak?

Válasz: A lehető legvilágosabb és legkonkrétabb választ fogjuk adni az önök által feltett kérdésre; mi vagyunk azok a merész halandók, akik erre az akcióra vállalkozunk; mi vállalkozunk arra, hogy az iparosokat állítsuk mind tekintélyben, mind hatalomban az első helyre.

Többet mondunk: kijelentjük, hogy e vállalkozás már meg is kezdődött, mégpedig azzal, hogy elkészült "Az iparosok kiskatéjának" ezen első füzetete...

(Claude-Henri de Saint-Simon válogatott írásai. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta Nyilas Vera. Budapest, 1963.)

26. Fourier a falanszterről

A nagy utópista tanítványai 1848-ban kétkötetes gyűjteményt (Az egyetemes harmónia és a falanszter) adtak ki Fourier munkáiból. Szemelvényünket Bebelnek e műből vett idézeteiből állítottuk össze.

A filozófusok⁽³²⁾ épp annyira lehetetlennek tartották a földművesszövetkezetet, mint a rabszolgaság megszüntetését, mivel ilyen szövetkezet eddig még nem volt. Azt látták, hogy a falusiaknál minden háztartás önerejére támaszkodva dolgozik, de nem ismerték egyesítésük módját, bár számtalan előnye látszott annak, ha egyes községek lakói, tőkájukkal és munkájukkal arányban közös tevékenységre egyesülnek. Tehát 200-300, vagyoniilag egyenlőtlen család egy körzetet (canton) művelne. A nehézség óriásinak tűnik. Még 20-30-40 embert is alig lehet összehozni közös munkára, hogyan lehetne hát százakat? S legalább nyolcszázra lenne szükség egy természetes és tagjaira nézve vonzó egyesüléshez...

Ezalatt olyan társaságot értek, melynek tagjait versengés, önszeretet és más, érdekeikkel összhangban levő indokok kötnek a munkához. A szóban forgó rendszernek vonzerőt kell gyakorolnia azokra, akik benne részt vesznek, ellentétben a mostani mezőgazdasági munkával, mely ellenszenves, és amit csupán az éhhaláltól való félelemből végeznek. Az ilyen szervezet látszatra nevetséges, de mégis lehetséges. A mezőgazdasági társulás, amely, ahogy számítottam, ezer személyt fűzne egybe, olyan rendkívüli előnyökkel járna, hogy a mai állapothoz viszonyítva a gondatlanságot jelelentené. Ezt már a közzgazdászok egy része is elismerte, csupán ahhoz nem vett fáradságot, hogy megvalósításának módját kikutassa. Ők is elismerik, hogy pl. háromszáz falusi családnak a 300, többnyire rossz gabonaföld helyett egyetlen, gondosan művelt és felszerelt földre lenne szüksége; egyetlen borpincére 300 helyett, melyeket gyakran teljesen kontár módjára kezelnek. S ahelyett, hogy száz küldönc vinné be a városba a tejet, száz félnapot eltöltve, elég lenne egyetlen is, kocsival. És ez csupán néhány szembetűnő megtakarítás, amit husszorosára lehet növelni. De hogy jöhet létre olyan társaság, ahol az egyik családnak 10 000 frankja van, a másiknak pedig egy obulusa sincs? Hogyan kerülhető ki az irigység és hogyan lehet az érdekeket egyetlen tervhez igazítani? Miként lehet összehábitani a sok ellentétes érdeket, összeegyeztetni annyi szemben álló akaratot? A válaszom erre: a gazdagság és vagyon csáberejével. A falusi és városi embernél egyaránt a haszon a legerősebb ösztönző. Ha a részvevők látják, hogy háromszor, ötször, hatszor több előnnyel jár a közös, szervezett munka, mint amennyit az elszigetelt magángazdálkodásban értek, hogy az egyesülés minden tagjának a legkülönbözőbb élvezeteket biztosítja, mindenki felelti féltékenységét, és siet belépni a társulásba; s az gyorsan elterjed mindenhol, mert az emberek mindenütt gazdagságra és élvezetekre törekcszenek...

A mezőgazdasági egyesülés tehát megváltoztatja az emberi nem sorát, mert számol mindenki közös hajlamaival. S mivel a hajlamok mindentűt egyformák, a vadak és barbárok is csatlakoznak hozzá. Ezt az új szervezetet három névvel jelölöm: "progresszív szériák" (sorok), vagy "csoportok" szériái és "hajlamok" szériái. Széria alatt több társult csoport⁽³³⁾ egyesülését értem, melyek egy és ugyanazon ipar⁽³⁴⁾ vagy egy és ugyanazon hajlam különböző ágaiban tevékenykednek...

A civilizációt a társas rendszer követi, amelyben azonban nem lesz helye sem a mérsékletnek, sem az egyenlőségnek, sem a filozófusok egyéb szempontjainak. Minél izzóbbakká és tisztábbakká válnak a hajlamok, minél élénkebbek és számosabbak, annál könnyebben jönnek létre az egyesülések. Nem kell változtatni hajlamaink (ösztöneink) természetén, melyeket isten oltott belénk, csak a helyes irányt kell megszabni nekik. Az én elméletem a hajlamok hasznos felhasználására szorítkozik, változások nélkül, olyannak véve azokat, mint amilyenek a természet teremtetten ők. Ebben rejlik a titka a hajlamok vonzására vonatkozó számításnak. Nem vitatván, vajon igazságos vagy igazságtalan volt-e isten, amikor ilyen vagy olyan hajlamokkal ajándékozta meg az embert, a társas rend úgy használja fel azokat, ahogy isten adta, anélkül, hogy valamit is változtatna rajtuk...

A civilizáció szervezete minden formájában igen pusztító és hamis. A kereskedelmen kívül él benne még ezer meg ezer parazita egzisztencia, például a jogszolgáltatásban foglalkoztatott személyek, olyan intézmény, amelyet tisztára a civilizált rend hibái tartanak fenn... Ezzel szemben a legszükségesebbhez hiányoznak az anyagi eszközök. Franciaországnak például hiányzik egynéhány százmillió frank az utak és utcák megjavítására; a társas állapotban, ahol falanx falanxszal határos, a legkittűnőbb közlekedési eszközök létesülnek, melyeket minden falanszter maga fizet anélkül, hogy ehhez szüksége lenne állami adókra. Éppen így megszűnik az ingatlanok költséges állami kataszterizálása. A választás, amely ma végtelen sok idő- és pénzáldozatot kíván, s egész csomó, ma visszatartó cselszövással jár együtt, a falanxban az egyes embereknek alig pár percükbe kerül, s nem lesz hozzá szükségük semmiféle utazásra...

A nem termelők közé tartoznak továbbá a katonák, a határőrök, az adóhivatalnokok; a cselédek nagy része és más, az elszigetelt, egyéni gazdaságban foglalkoztatott személy is a paraziták közé számítható. Mihelyt férfiak, asszonyok, gyermekek - az utóbbiak hároméves koruktól - kedvteléssel dolgoznak, ha egybe vág a hajlam, az ügyesség, versengés, a munka megjavított szervezete, a cselekedetek egysége, a szabad forgalom, a megjavult klíma, az ember megnövekedett ereje és hosszabb életkora, a munkaeszközök és erők elképzelhetetlenül megnőnek, és a termékek ennek megfelelően mennyiségileg és minőségileg is megnemesednek és megszoródnak...

Leginkább a gyermekek sorsa javul meg a társas szervezetben. A legtöbb esetben nagyon rosszul és hibásan vezetett magángazdaságban a gyermek nem találja meg a maga kunyhójában, kis gazdaságában, csútrjében sem

az eszközt, sem az oktatást, sem a bírálatot, sem a hajlandóságot, amire szüksége lenne, hogy megfelelő módon fejlődhessen. Emellett tömegesen halnak meg vagy sinylódnek az egészségtelen lakásviszonyok és életmód miatt. A társas rendben a halálozás rendkívüli módon le fog csökkenni, s a gyermekek testi és szellemi egészsége ma még el sem képzelhető mértékben fog gyarapodni. A fenyegető túlnépesedést a társas szervezet ki tudja kerülni...

Mindezekkel a kérdésekkel a civilizáció hibás körben mozog (*cercle vicieux*), és ezt lassanként felismerik az emberek. Csodálkozva tapasztalják, hogy a civilizációban a bőség maga szüli a szegénységet. A mi viszonyaink nem boldogságot, hanem boldogtalanságot teremtenek...

A legkellemetlenebb munka után jár a legnagyobb osztalék, ezt a falanxban a kis hordák⁽³⁵⁾ kapják; ezután következik a mézárszék, ahol a munka kellemetlen és rossz szagu. A csecsemők és a legfiatalabb koru gyermekek gondozása, táplálása nehezebb munkának számít, mint a tulajdonképpeni földművelés. Orvosok, sebészek és a nehéz testi munkát végzők a szükségességi fokozatban az első helyet foglalják el, tehát miként a kis hordák munkáját, a legjobban díjazták. A munkát nem értéke szerint jutalmazták, hanem ama vonzóereje alapján, amelyet kifejt; minél nagyobb a vonzóereje, egyben tehát a kellemessége, annál kisebb a díjazás...

Ma megkérdezik a civilizáltakat, véleményük szerint mi érdemel magasabb díjazást: a gyümölcstermelők vagy a virágtermesztők szériája, azt válaszolnák: az előbbieké, ezek tehát a hasznosság osztályába, a virágtermesztők pedig a kellemesség osztályába sorolandók. Ez azonban egészen helytelen következtetés. Ámbár a gyümölcsfa- és gyümölcsstermelés a harmóniában nagyon produktív, a kellemes munkák osztályába sorolják, mivel rendkívül vonzó. A gyümölcsfatermelés a harmóniában egyike a legvonzóbb szórakozásoknak. Minden gyümölcsös virágágyakkal van teli, melyek körül dísznövények sorakoznak; itt töltik a pihenőidőt, itt találkoznak a nemek; a baromfitenyésztés mellett ez a kultúra a legvonzóbb. Ezért a gyümölcsstermelést a harmadik osztályba, a kellemesek osztályába sorolják és a legalacsonyabban díjazták. Ami a virágtermesztést illeti, melyet a civilizációban általában nem sokra becsülnék, mert alig fedezi a költségeket, habár termékei szerelmi vonzalmat ébresztenek, a munka nagy pontosságot, sok ismeretet és gondosságot igényel, s élvezetet csak rövid ideig nyújt. Ám ez a kultúra nagyon értékes mind a gyermekek nevelése szempontjából, mind pedig arra, hogy az asszonyokat megnyerjék e kultúra követelményeihez és az agronómiai tudásuk fejlesztéséhez szükséges tanulmányokhoz. Emellett a gyümölcsstermesztés munkálatai nem mindig valók a gyermekeknek, viszont a virágok ápolása erre nagyon is alkalmas. A virágtermesztők szériáit ezért a második osztályba, a hasznossági osztályba fogják sorolni.

A gyümölcsfatermelést tehát, amely nagyon értékes, mivel termékei akár természetes formájukban, akár mint kompót vagy gyümölcsíz stb. a

táplálkozás és az életmód megjavítása terén fontos szolgálatot teljesítenek, mégis a harmadik osztályba sorolják, az opera⁽³⁶⁾ pedig - melyet hajlamosak vagyunk teljesen fölösleges dolognak tartani - az első, szükségesség osztályának második fokozatába kerül. Természetesen azt fogják mondani, hogy a molnár és a pék hasznosabbak, de ez csak olyan társadalmi viszonyokra érvényes, amely nem ismeri az ipari vonzást. Ez utóbbi szempontjából azonban az opera igen értékes a harmóniában, mert a legfontosabb segédeszköze a gyermekek ügyességre és az ipari tevékenység egységére nevelésének. Ezért az első, a szükségesség osztályába tartozik. Mivel viszont a felnőtteknek szórakozásul szolgál, az 6 számukra a harmadik, a kellemességek osztályába kerül.

A munka beosztásának mértékei tehát a következők: 1. a közvetlen hatás, amelyet a szociális mechanizmuson belül a falanx egységét biztosító kötelelékre gyakorol; 2. az az érték, amellyel a kellemetlen akadályok eltávolítása szempontjából rendelkezik; 3. fordított arány az ébresztett vonzás erejével. Az első pontba tartozik - ahogy azt már megjegyeztük - a kis hordák tevékenysége, a harmadikba a felnőttek számára az opera, a másodikba sorolandók többek közt az aknában és bányákban végzett munkák.

Ilyen módon csoportosulnak a különböző tevékenységek, melyek osztályozását és besorolását a falanx tagjai maguk határozzák meg. A megegyezés annál könnyebb, mivel minden tag egész sor szériában és még ennél is nagyobb számú csoportban dolgozik. Az az előny, melyet az osztalék szétosztásánál, mint valamely széria vagy csoport tagja szerez, hátrányként jelentkezik számára egy másik szériában és csoportban, saját érdeke kényszeríti tehát a legnagyobb tárgyilagosságra; abban is érdekelt, hogy a harmóniát ne zavarják meg, mert az összesség károsodása neki is a legnagyobb kárt okozná. Ilyen szempontok szerint osztják el a bevételt a tőke, a munka és a képesség alapján... (37)

(August Bebel, Charles Fourier
élete és eszméi. Fordította és a
bevezetést írta Haraszi Sándor.
Budapest, 1962.)

27. A chartista mozgalom

A chartizmus a munkásmozgalom első politikai szervezete. Programját 1837-ben a Nép Alkotmánylevelében (Peoples Charter) hat pontban - egyenlő képviselő, általános választójog, évenkénti országgyűlés, a vagyoni cenzus eltörlése, titkos szavazás, a parlament évenkénti újjáválasztása és a képviselők fizetése - foglalta össze és adta ki a

Londoni Munkások Szövetsége, amelyet 1838-ban nagyszabású tömeggyűléseken vitattak meg és hagytak jóvá. Az 1839 februárjában Londonban, majd májustól Birmingham-ben ülésező Chartista Konvent által szerkesztett petíciót pedig több mint egy millió ember aláírásával juttatják el a parlamenthez. A mozgalom két 1839-ben keletkezett dokumentumából idézünk.

a) A Dolgozó Osztályok Általános Konventjének kiáltványa,
(Birmingham, 1839. május 13.)
(Befejező rész)

A következőkben felvetett kérdéseket tisztelettel elétek terjesztjük komoly megfontolás végett.

Valamennyi, július 1-ig egyidejűleg tartandó nyilvános gyűlésen - melyek célja a királynőhöz folyamodni, hogy jóindulatu embereket hívjon meg tanácsaiba - , valamint egyesületeiket és szövetségüket valamennyi későbbi gyűlésen a következő kérdéseket tegyék fel az ott egybegyűlteknek:

1. Készek-e arra, hogy a Konvent felkérésére visszavegyék minden pénzüket, amit egyénileg vagy együttesen takarékpénztárakba, magánbankokba, vagy igaz jogaikkal szemben ellenséges bármely személy kezébe tettek?

2. Készek-e arra, hogy ugyanilyen felkérésre minden papírbankójukat azonnal aranyra váltsák át?

3. Amennyiben a Konvent döntésének értelmében egy "Szent Hónap"⁽³⁸⁾ válik szükségessé, hogy előkészítsék a milliókat politikai üdvük Chartájának biztosítására, szilárdan elhatározzák-e, hogy ez alatt az idő alatt tartózkodnak a munkától és minden részegítő italtól?

4. Felkészültek-e arra, hogy régi alkotmányos joguknak megfelelőleg - olyan joguk, amit mai törvényhozók örömet semmissé tennének - mint teljes jogu polgárok, fegyverrel védelmezzék meg az elődeiktől rájuk hagyott törvényeket és alkotmányos előjogokat?

5. Akarnak-e chartista jelöltjeikről gondoskodni és felkészülni, hogy őket a legközelebbi általános választáson képviselőiknek javasolják, továbbá ezen jelöltek megválasztásuk esetén a nép igazi képviselőinek tekintnék-e magukat, hogy azután egy jövőben megállapítandó időben Londonban összejöjjenek?

6. Kívánják-e elhatározni, hogy kizárólag chartistákkal érintkezzenek, és az üldöztetés mindegyik esetében körülvesznek és védnek minden igaz ügyért szenvedőt?

7. Akarnak-e minden létező hatalmukban álló eszközzel állhatatosan küzdeni a Nép Chartájának nagy célkitűzéseért, és elhatározzák-e, hogy az igazság csorbitását célzó semmiféle ellenagitáció nem fogja őket igazi célkitűzéseiktől eltántorítani?

8. Eltökélik-e az emberek, hogy engedelmeskednek a Konvent többsége minden méltányos és alkotmányos kérésének?

Ezek után

az egyidejűleg tartandó nyilvános gyűlések után, a Konvent meg fogja tartani üléseit, amelyeken arra törekszik majd, hogy tanácskozásai és küldöttei révén, vagy más módon megtudja a nép véleményét minden fontos kérdésben; és bizonyosan kiderítvén az ország véleményét és elhatározottságát, közvetlenül július 1. után megkezdi a nép akaratának megvalósítását a gyakorlatban.

Emlékezzetek felebarátaink jelszavunkra: "Egység, Ovatosság, Erély!" Ezeket egyesítve el fogjuk nyerni a Nép Alkotmánylevelét, a nép ellenségei ellenére is.

Remélve, hogy rendületlenül és körültekintően tartjátok meg jelszavunkat,

Maradunk hű képviselőitek,

a Konvent tagjai

Ellenjegyezte megbízásukból

Hugh Craig elnök
William Lovett titkár

b) A chartista mozgalom első országos petíciója, (1839)

Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királyság
parlamentben összeült tisztelt Alsóházának, az alulírottak szenvedő
földiek petíciója,
amely

Alázatosan mutatja,

hogy mi, a kérvényezők egy olyan országban élünk, ahol a kereskedők híresek vállalkozó szellemükről, a gyárosok nagyon ügyesek, a dolgozók szorgalma pedig közmondásos.

Maga az ország jókora, a föld gazdag, a hőmérséklet egészséges; a kereskedelem és az ipar bőségesen el van látva minden szükségessel; számos és jó kikötő van; a belső közlekedés lehetőségei pedig minden országnál jobbak.

Huszonhárom éve élvezzük az igazi békét.

Mégis, a virágzás minden eleme ellenére, és az ezek kihasználására való hajlam és képesség mellett, lenyom bennünket a közös és az egyéni szenvedés.

Legörnyedünk az adóteher alatt, ami ennek ellenére elmarad uraink igényeitől; iparosaink a csőd szélén remegnek, munkásaink éheznek; a föld nem hoz hasznót, és a munka nem jár javadalommal; a kézműves otthona elhagyatott, míg a zálogkölcshöz raktára teli van; a dologház zsufolt és a gyár üres.

Minden oldalt megvizsgáltunk, szorgalmasan kutattuk, hogy megtaláljuk ennek a fájdalmas és hosszú inségnek az okait.

Sem a természetben, sem a Gondviselésben nincsen.

Az ég kegyelmesen gondoskodott a népről, de a felettünk uralkodók esztelensége Isten jóságát hatástalanná tette.

Egy ilyen erős királyság energiái önző és tudatlan emberek hatalmának felépítésére lettek elpazarolva, és forrásait eltékozolták ezek még hatalmasabbá tételére.

A nemzet hasznának feláldozásával mozdították elő egy csoport hasznát; a kiválasztottak a saját érdekeik szerint kormányoztak, míg a többség érdekét elhanyagolták, vagy dőlyfösen és zsarnoki módon eltiporták. (39)

A nép azzal a dédelgetett várakozással nézett az 1832-es Reform Act felé, hogy sérelmeik nagy részére vagy az egészre, abban gyógyírt lelnek.

A népet arra tanították, hogy a törvényt tekintsék egy méltó cél bölcs eszközének, a javított törvényhozás gépezetének, mikor is a tömegek akaratára végül is hatékony lesz.

Keservesen és alaposan be lettünk csapva.

Az a gyűmölc, ami a szemnek oly szépnek látszott, a leszedéskor porrá és hamuvá esett szét.

A Reform Act azt eredményezte, hogy a hatalom az egyik uralkodó csoporttól a másikhoz került át, és a népet épp oly tehetetlennek hagyta meg, mint az korábban volt.

Rabszolgasorsunk a szabadság tanonckodásává változott, ez csak súlyosbította társadalmi lealacsonyításunk fájdalmas érzetét, mivel ahhoz hozzáadta a még tovább halasztott remény betegítő érzését.

Teljes alázattal azzal járulunk a t. Ház elé, hogy közöljük: a dolgok jelenlegi állapota nem szabad, hogy folytatódjon, soká nem is folytatódhat anélkül, hogy ne veszélyeztetné a trón stabilitását és a királyság békéjét; és ha Isten segítségével és minden törvényes és alkotmányos eszközzel véget lehet ennek vetni, úgy határozottak is vagyunk, hogy ez rövidesen véget ér.

Kijelentjük a t. Háznak, hogy a mester tőkéjét nem szabad továbbra is megfosztani az öt megillető haszontól, hogy az élelmiszert drágán tartó törvényeket, és azokat, melyek a pénzt ritkává téve a munkát olcsóvá tesszik, el kell törölni; hogy az adózást a tulajdonra és nem az iparra kell

alapozni; hogy a kormány egyetlen törekvése a közjó, az egyetlen törvényes cél kell, hogy legyen.

Előzetes alapvető feltételként mindezekhez és az egyéb nélkülözhetetlen változásokhoz, melyekkel a nép érdekei eredményesen védhetők meg és biztosíthatók, követeljük, hogy ezeket az érdekeket bizzák rá magára a népre.

Amikor az állam védelmezőket vagy pénzt kíván, a szegénységre vagy tudatlanságra való hivatkozás nem használ a kérés visszautasítására, vagy késleltetésére.

Minthogy tőlünk egyetemlegesen megkövetelik, hogy támogassuk a törvényeket és engedelmeskedjünk azoknak, a természet és a józan ész felhatalmaz bennünket annak követelésére, hogy a törvények megalkotásában a köz hangja magátólértetődően meghallgattassék.

Teljesítjük a szabad emberek kötelezettségeit, megilletnek minket a szabadok előjogai is.

ÁLTALÁNOS VÁLASZTOJOGOT KÖVETELÜNK.

Hogy mind a gazdagok korrupciójától, mind a hatalmasok erőszakoskodásától mentes legyen, a választásnak titkosnak kell lennie.

Jogunk érvényesítése szükségszerűen magában foglalja annak korlátozószoktól mentes gyakorlását.

TITKOS VÁLASZTÁST KÖVETELÜNK.

Hogy a képviselők és a nép közötti kapcsolat hasznos legyen, meghittnek kell lennie.

A törvényhozó és a választó hatalmat gyakori kapcsolatba kell hozni, hogy lehető legyen a helyesbítés és az utasítás.

Olyan hibák, melyek gyors népi orvoslás lehetősége esetén aránylag csekély súlyúak, katasztrófális hatásúak lehetnek, ha háborítatlanul növekednek a kötelező eltérés közepette.

Mind a köz biztonságára, mind a köz bizalmára nézve szükségese a gyakori változások.

ÉVENKÉNTI ORSZÁGGYÜLÉST KÖVETELÜNK.

Ha hatalmunkban áll választani és szabadon választhatunk, úgy választásunk körének korlátozásmentesnek kell lennie.

A fennálló törvények szerint olyan embereket vagyunk kényszerítve képviselőnek választani, akik képtelenek nehézségeink megértésére, azokkal csak kevéssé rokonszenveznek; olyan kereskedőket, akik már visszavonultak és így nem érzik a foglalkozás nehézségeit: olyan földbirtokosokat, akik egyformán nem ismerik a földdel járó bajokat és azok ellenszerét: olyan ügyvédeket, akik a képviselőséggel járó tisztségre csak azért törekednek, hogy a bíróságok előtt így tegyék személyüket ismertté.

A képviselők munkája, ha feladatai elvégzésében ügybuzgó, úgy számos és terhes.

Nem igazságos, nem ésszerű és nem is biztonságos, hogy mindezt ők továbbra is önkéntesen végezzék.

Követeljük, hogy a T. Ház elkövetkező megválasztásaikor az egyedüli kíváncsi a választókerület helybenhagyása legyen; és hogy minden így megválasztott képviselőt az állami adókból méltányos és elegendő javadalmazás illesse meg arra az időre, melyet a köz szolgálatára szentel.

Végül a leghatározottabban felhívjuk a t. Ház figyelmét, hogy ezt a folyamatot nem a változás üres szeretete diktálta; hogy nem ábrándos elméletekhez való elhamarkodott csatlakozásból nőtt ki; hanem sok és hosszú megfontolás eredménye, és olyan meggyőződésé, melyet az egymást követő évek eseményei egyre jobban erősítenek.

Eme gazdag királyság vezetése eddig egymással versengő frakciónak volt alárendelve, hogy rajta próbálják ki önző kísérleteiket.

Ennek következményeit fájdalmasan tapasztaltuk - a bizonytalan élvezet fel-fel villanásait a szenvedés hosszú és sötét időszakai nyelték el.

Ha a nép önkormányzata nem is szüntetné meg az inséget, de megszüntetné a zugolódást.

A nemzet számára csak az általános választójog fog és tud igazi és tartós békét hozni; mi határozottan hisszük, hogy virágzást is ez hoz.

Kérjük ezért a t. Házat, hogy eme folyamatunkat tegye a legkomolyabb megfontolás tárgyává és minden törekvéssel, minden alkotmányos eszközzel legyen rajta, hogy törvény hozassék, amely minden törvényes koru férfinak, akinek elméje ép és büntetve nem volt, megadja az országgyűlési képviselő választásának jogát; és minden elkövetkező képviselőválasztást titkos szavazás útján tartat meg, és meghagyja, hogy az így választott országgyűlés időtartama semmilyen esetben se legyen hosszabb egy évnél; a képviselőknél eltöröl minden vagyoni cenzust; és gondoskodik az országgyűlési kötelezettségeik ellátása közben őket megillető javadalmazásról.

Tisztelettel kérvényezők.

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

**A SZABADVERSENYES KAPITALIZMUS
ELŐRETÖRÉSE
(1849 – 1871)**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

Marx e munkáját - amelyből részletet közlünk -, 1853 júniusában írta, és ugyanekkor jelent meg a "New York Daily Tribune"-ban. Fontos megállapításokat tartalmaz az indiai társadalom szerkezetére és felbomlására.

... Az összes polgárháboruk, inváziók, forradalmak, hódítások, éhínségek, bármily különösen bonyolultnak, rohamosnak és rombolónak látszik is Hindusztánra gyakorolt sorozatos hatásuk, csak a felszint érintették. Anglia lerombolta az indiai társadalom egész szerkezetét az újjáépítésnek azonban mind ez ideig semmi jele sincs. A régi világ letűnt, de új nem lépett a helyébe, s ez sajátos melankólikus jelleget kölcsönöz a hinduk mostani nyomorúságának, és elszakítja a brit uralom alatt álló Hindusztánt minden ősi hagyományától, egész történelmi múltjától.

Ázsiában időtlen idők óta általában csak három kormányzati ágazat volt: a pénzügy, vagyis a belföld fosztogatása; a hadügy, vagyis a külországok fosztogatása; és végül a közmunkák igazgatási ágazata. Az éghajlat és a területi feltételek - különösen a Szaharától Arábián, Perzsián, Indián és Tatár földön át a legmagasabb ázsiai felföldekig terjedő roppant sivatagsávok - a keleti mezőgazdaság alapjává a csatornákkal és vízművekkel történő mesterséges öntözést tették. Akárcsak Egyiptomban és Indiában, az áradásokat Mezopotámiában, Perzsiában és más országokban is felhasználják a talaj megtermékenyítésére; a magas vízállást kihasználják az öntözőcsatornák felduzzasztására. A víz gazdaságos és közös felhasználásának ez az elsőrendű szükségessége, amely Nyugaton, így Flandriában és Itáliában, a magánvállalkozást önkéntes társulásra készítette, Keleten, ahol a civilizáció túl alacsony és a területi kiterjedése túl nagy volt ahhoz, hogy önkéntes társulás jöhessen létre, a kormány központosító hatalmának közbelépését követelte meg. Ezért minden ázsiai kormányra egy gazdasági funkció hárult, a közmunkákról való gondoskodás funkciója. A talajnak ez a mesterséges megtermékenyítése, amely a központi kormánytól függ, és ha elhanyagolják az öntözési és lecsapolási munkákat, nyomban veszendőbe megy, magyarázatul szolgál arra az egyébként különös tényre, hogy egykor kitűnően megművelt nagy területek, mint Palmyra, Petra földje, Jemen romjai, és Egyiptomnak, Perzsiának és Hindusztánnak nagy tartományai ma terméketlen sivatagok; ez magyarázatul szolgál arra is, hogy egyetlen pusztító háború hogyan népteleníthetett el egy országot évszázadokra, hogyan foszthatta meg egész civilizációjától.

Mármost a britek Kelet-Indiában átvették elődeiktől a pénzügyet és a hadügyet, de a közmunkák ügyét teljesen elhanyagolták. Ezért indult romlásnak az a mezőgazdaság, amelyet nem lehet a szabad verseny brit elve, a laissez faire és laissez aller elve alapján irányítani. De ázsiai birodalmakban már hozzászoktunk ahhoz, hogy a földművelés az egyik kormány

alatt leromlik, s egy másik kormány alatt ismét feléled. A termés ott úgy függ a jó vagy rossz kormánytól, ahogy Európában változik a jó vagy rossz időjárás szerint. Ezért a földművelés tönkretételét, elhanyagolását, akár milyen nagy kárt okozott is, nem tekinthetnők a brit betolakodó által az indiai társadalomra mért halálos csapásnak, ha nem kísérté volna egy egészen más jelentőségű, az ázsiai világ krónikájában teljesen újszerű körülmény. Bármennyire változatos is India multjának politikai képe, társadalmi viszonyai a legősibb időktől fogva egészen a XIX. század első évtizedéig nem változtak. A kézi szövőszék meg a rokka, amelyek rendre kitermelik a fonók és a szövők miriádjait, volt e társadalom szerkezetének két alappillére. Európa időtlen idők óta vásárolta az indiaiak keze munkájával készült csodálatos kelméket, cserébe pedig nemesfémeket szállított, s ezáltal ellátta nyersanyaggal az aranyművest, az indiai társadalomnak ezt a nélkülözhetetlen tagját; ez a társadalom ugyanis annyira szereti a cicomát, hogy még a legalsóbb néposztály tagjainak is, akik csaknem mezitelenül járnak, rendszerint van egy pár arany fülbevalójuk és valamilyen arany csecsebecse lóg a nyakuk körül. A kéz- és lábujjakon viselt gyűrű is mindennapos látvány. Az asszonyok és gyermekek gyakran hordtak tömör arany és ezüst kar- és bokapecereket, a házakban pedig istenségek arany és ezüst szobrocskái láthatók. A brit betolakodó törte össze az indiai kézi szövőszéket, rombolta szét a rokkát. Anglia előbb kiszorította az indiai pamutárukat az európai piacról; aztán fonalat vitt be Hindusztánba, és végül a pamut szülőhazáját elárasztotta pamutáruval. 1818-tól 1836-ig Nagy-Britannia indiai fonalexportja 1:5200 arányban emelkedett. 1824-ben az Indiában exportált brit muszlin alig ért el egymillió yardot, 1837-ben viszont már a 64 millió yardot is meghaladta. Ám ugyanezen idő alatt Dakka lakossága 150 000 főről 20 000-re apadt. Csakhogy a brit uralom legsúlyosabb következménye korántsem a kelméikről híres indiai városok hanyatlása volt. A brit gőzerő és a brit tudomány szét tépte Hindusztán egész területén azokat a kötelékeket, amelyek a földművelést és a kézműipart egymáshoz fűzték.

Ez a két körülmény - hogy a hinduk egyrészt, mint minden keleti nép, a nagy közmunkáknak, földművelésük és kereskedelmük fő feltételeinek gondját a központi kormányzatra bízták, másrészt, hogy az ország területén szétszórta éltek és kis központokba tömörültek a földművelő és a kézműves foglalatosság házijellegű egysége folytán - ez a két körülmény a legrégibb idők óta sajátos jellegű társadalmi rendszert hozott létre, az úgynevezett faluközösségi rendszert, amely e kis egységek mindegyikének független szervezetet és különálló életet biztosított...

A társadalmi szervezet e kicsiny sztereotip formái - nem annyira a brit adószedő és a brit katona durva beavatkozása, mint inkább az angol gőzerő és az angol szabadkereskedelem következményeképpen - nagyrészt felbomlottak és letűnőben vannak. A családi közösségek a háziiparon alapultak, a kézi szövésnek, a kézi fonásnak és kézi erővel üzött földműve-

lésnek ama sajátos összekapcsolásán, amely önellátó erővé tette őket. Az angol beavatkozás áthelyezte a fonót Lancashire-be, a szövőt pedig Bengáliába, vagy a hindu fonót és szövőt egyaránt elsöpörte, s minthogy felrobbantotta gazdasági alapjukat, felbomlasztotta ezeket a kis, félbarbár, félcivilizált közösségeket és így létrehozta a legnagyobb és, őszintén szólva, az egyetlen társadalmi forradalmat, amely valaha is lezajlott Ázsiában.

Ámde ha az emberi érzésnek viszolyognia kell is attól a látványtól, hogy e szorgos, patriarchális és ártalmatlan társadalmi szervezetek mirádjai széthullanak, a szenvedések tengerébe vetve egységeikre bomlanak, egyedi tagjaik pedig elvesztik civilizációjuk ősi formáját és egyuttal hagyományos létfenntartási eszközeiket is, nem szabad megfélemlenünk arról, hogy ezek az idillikus faluközösségek, bármily ártalmatlannak látszanak is, mindenkor szilárd alapzata voltak a keleti despotizmusnak, hogy az emberi szellemet a lehető legszűkebb körre korlátozták, a babona engedelmes eszközévé tették, a hagyományos szabályok rabjává süllyesztették, megfosztották minden nagyságától és történelmi energiától. Nem szabad megfélemlenünk a barbár önzésről, amely valami nyomoruságos földarabra összpontosulva nyugodtan szemlélte birodalmak pusztulását, ki-mondhatatlan kegyetlenségek elkövetését, nagy városok lakosságának lemészárlását, és nem fordított erre több figyelmet, mint a természeti eseményekre, miközben maga is tehetetlen prédája volt bármely támadónak, aki egyáltalán észrevételre méltatta. Nem szabad megfélemlenünk arról, hogy ez a méltatlan, tespedő és tengődő élet, ez a passzív létforma a másik oldalon, ellenkező végletként, vad, céltalan, féktelen romboló erőket idézett fel és magát a gyilkosságot vallásos ritussá avatta Hindusztánban. Nem szabad megfélemlenünk arról, hogy ezek a kis közösségek kaszt-megkülönböztetésekkel és rabszolgasággal szennyeződtek, hogy az embert a külső körülményeknek vetették alá ahelyett, hogy a körülmények urává emelték volna, hogy egy önfejlődő társadalmi állapotot változhatatlan természeti végzetté alakították át és így módon egy brutalizáló természet-kultuszt hoztak létre, amely szem elé tárja lealacsonyodását azzal, hogy az ember, a természet ura, áhitatosan térdre hullott Hanumán, a majom és Sabalá, a tehén előtt.

Igaz, hogy Angliát a hindusztáni társadalmi forradalom előidézésében csak a leghitványabb érdekek fűtötték, és hogy ostoba módon juttatta érvényre ezeket az érdekeket. De nem ez a kérdés. A kérdés az, hogy az emberiség teljesítheti-e rendeltetését anélkül, hogy alapvető forradalom következne be az ázsiai társadalmi állapotban? Ha nem, akkor Anglia, bármilyen bűnököt követett is el e forradalom felidézésével, a történelem öntudatlan eszközéül szolgált...

(Marx-Engels Válogatott Művek I.
Budapest, 1963.)

29. A tiencsini szerződés Franciaország és Kína között

1856-ban Anglia hadüzenetével megkezdődött Kína ellen az ún. második ópiumháború (1856-60), amelyhez hamarosan Franciaország is csatlakozott, az Egyesült Államok pedig segítette a nyugati hatalmakat. Tiencsin elfoglalása után 1858. júniusában ebben a városban kötötték meg az angol-kinai és francia-kinai, majd az orosz-kinai szerződést. E kényszerű, egyenlőtlen szerződések Kínát félgymarmati sorba súlyosztották.

2. cikk. Hogy a két birodalom között szerencsés módon helyreállított békét meg lehessen őrizni, a magas szerződő felek megegyeztek abban, hogy annak miután, ahogyan ez a nyugati nemzeteknél szokásos, hogy őfelsége a franciák császáranak őfelsége Kína császára előtt megfelelő módon meghatalmazott diplomáciai tisztviselői esetleg megjelenhetnek a császárság fővárosában, amikor ezt fontos ügyek szükségessé teszik.

A magas szerződő felek megegyeztek abban, hogy abban az esetben, ha azoknak a hatalmaknak egyike, amelyeknek Kínával szerződése van, megkapná a jogot diplomáciai képviselői számára, hogy állandó székhellyel Pekingben tartózkodhassanak, Franciaország haladéktalanul ugyanazzal a joggal élhessen.

6. cikk. Minthogy a tapasztalat megmutatta, hogy újabb kikötőknek a külföldi kereskedelem előtti megnyitása a kor szükséglete, megegyezés történt, hogy Kuang-Ton tartományban Kiung-Csau és Csau-Csau kikötője, Formosa szigetén Fo-Kien tartományban Taivan és Taasvi, Csang-Tong tartományban Tan-Csau és Kiang-Nan tartományban Nankin ugyanazokkal a kiváltságokkal fog rendelkezni, mint Kanton, Sanghai, Ning-Po, Amoyet és Fou-Cséu.

Ami Nankint illeti, a Kínában levő francia tisztviselők honfirásaiknak addig nem adnak ki erre a városra utlevelét, amig onnan a császári csapatok ki nem űzik a lázadókat.

7. cikk. A franciák és családjuk megjelenhetnek, letelepedhetnek, kereskedhetnek, ipart űzhetnek teljes biztonságban és mindennemű akadályoztatás nélkül a kínai birodalomnak a tengerparton és a nagy folyók mentén fekvő kikötőiben és városaiban, melyeknek felsorolását az előző cikk tartalmazza.

Szabadon közlekedhetnek egyikből a másikba, ha van utlevelük; szigorúan tilos azonban hajóiknak és áruiknak elkobzása terhe mellett a partvidéken titkos vásárlásokat és eladásokat lebonyolítani. Az elkobzás a kínai kormány javára történik, ez azonban a lefoglalás és elkobzás törvénye s kinyilvánítása előtt a legközelebbi kikötő francia konzulját értesíteni köteles.

8. cikk. Azok a franciák, akik a belső városokba vagy olyan kikötőkbe akarnak menni, amelyek idegen hajók számára tilosak, teljes biztonsággal megegyezhetnek ezzel a kifejezett feltétellel, hogy francia és kínai nyelvű utlevelük van, amelyet Franciaországnak Kínában levő diplomáciai vagy konzuli tisztviselői jogosan adtak ki, és amelyet a kínai hatóságok ellenjegyeztek.

Ennek az utlevélnek az elvesztése esetén azt a franciát, aki hivatalos felszólításra nem tudja azt felmutatni, ha a helyi kínai hatóság megtagadja a tartózkodás engedélyét, hogy időt adjon neki, hogy a konzultól új utlevelét kérhessen, a legközelebbi konzulátusra kell kísérni, anélkül azonban, hogy bántalmazni, vagy bármilyen más módon sértegetni szabad volna.

9. cikk. Mint ahogyan ez már a régi szerződésekben meg volt fogalmazva, a kereskedelem számára megnyitott kikötőkben lakó vagy átutazó franciák szabadon, utlevél nélkül közvetlen környezetükben végezhetik foglalkozásukat, akárcsak az ottani polgárok; bizonyos határokat, amelyeket a konzul és a helyi hatóságok közös megegyezésével megszavaz, azonban nem léphetnek át.

A Kínában tartózkodó francia tisztviselők honfitársaiknak csak azokra a helyekre adnak ki utlevelet, ahol akkor nincsenek lázadók.

Ezeket az utleveleket a francia hatóságok csak olyan személyeknek adják ki, akik minden megkívánható biztosítékot megadnak nekik.

Minden olyan változás, amely valamely szerződő hatalom és Kína között létrejön, és amely kedvezőbbé teszi az érvényben levő illetékeket vagy a jövőben életbe léptetendőket, a vámtételeket, a tonnatartalom alapján megszabott kikötőilletéket, a behozatali, átviteli és kiviteli illetéket, csupán annál a ténynél fogva, hogy életbe léptették, azonnal alkalmazandó a francia kereskedelemre és a francia kereskedőkre.

10. cikk. Minden francia, aki a jelen szerződés 6. cikke rendelkezéseinek megfelelően megérkezik egy, a külföldi kereskedelem számára megnyitott kikötőbe, ott tartózkodásának tartamára való tekintet nélkül bérelhet házat, árui beraktározására raktárat, vagy bérelhet területet, és ott saját maga építhet házakat és raktárakat. Hasonló módon hozhatnak létre a franciák templomokat, kórházakat, vendégfogadókat, iskolákat és temetőket. Ebből a célból a helyi hatóság, a konzullal történt megegyezés után, kijelöli a franciák tartózkodására legalkalmasabb negyedeket és azokat a helyeket, ahol az említett épületeket fel lehet építeni.

A lakbérek és a telekbérek felől az érdekelt felek szabadon egyezkednek, a lehetőség szerint a helyi árak átlagát kell szem előtt tartani.

A kínai hatóságok megakadályozzák honfitársaikat abban, hogy felhajtásuk az árakat és túlzott összegeket követeljenek és a konzul a maga részéről szintén vigyázni fog arra, hogy a franciák ne alkalmazzanak erőszakot vagy kényszert a tulajdonosok beleegyezésének kieroszakolására. Egyébként természetes, hogy a külkereskedelem számára megnyitott kikötőkben a franciák részére bérbeadandó házak száma, valamint a nekik bérbeadan-

dó területek nagysága nem korlátozható, hanem a jogosultak szükségletei és kényelme szerint kell megszabni. Ha a francia templomokat vagy temetőket kínaiak megszeptségtelenítének vagy lerombolnák, országuk törvényeinek teljes szigorával kell őket büntetni.

11. cikk. A külkereskedelem számára megnyitott kikötőkben a franciák szabadon, a felek között kialakult áron vagy csupán a konzul útján választhatnak bevásárlókat, tolmácsokat, irnokokat, munkásokat, hajósokat és cselédeket. Azonkívül joguk lesz az ország irástudó lakosait felfogadni, hogy megtanulhassák a kínai nyelv írását és olvasását, vagy bármilyen más, a birodalomban használatos nyelvet vagy tájszólást, valamint arra is, hogy ezek mind irományaik, mind pedig tudományos vagy irodalmi munkásságuk folyamán segítségükre legyenek. Ugyancsak ők maguk is taníthatják országuk nyelvét vagy idegen nyelveket minden kínai alattvalónak, akadálytalanul árulhatnak francia könyveket, és maguk is vehetnek mindenfajta kínai könyvet.

12. cikk. A kínaiak a kínai birodalomban a franciák mindennemű tulajdonát sérthetetlennek tekintik és mindig tiszteletben tartják. A kínai hatóságok, bármi történjék is, semmiképpen sem rendelhetnek el a francia hajókra kihajózási tilalmat, sem pedig semmiféle köz- vagy magánszolgáltatásra nem vehetik erővel igénybe.

13. cikk. Minthogy a keresztény vallásnak főcélja, hogy az embereket az erényre nevelje, minden keresztény vallás tagjai személyükre, vagyonukra és vallásgyakorlatukra nézve teljes szabadságnak örveendhetnek, és a misszionáriusok, akik békésen mennek az ország belsejébe, szabályszerű utlevéllel ellátva, amilyenről a 8. cikkben van szó, hatásos védelemben részesülnek. A kínai birodalom hatóságai semmiféle akadályt nem gördítenek minden egyénnek ama joga elé Kinában, hogy ha akar, kereszténnyé lehet és gyakorolhatja vallását anélkül, hogy ezért a tettéért bármilyen büntetésben részesülne.

Mindazt, amit eddig a kormány rendeletére a keresztény vallás ellen irtak, hivatalosan kijelentettek vagy közreadtak Kinában, teljesen visszavonják és hatályát veszti a birodalom valamennyi tartományában...

29. cikk. Őfelsége a franciák császára hadihajót állomásoztathat a birodalomnak azoknak a főbb kikötőiben, ahol ennek a jelenléte szükségesnek bizonyul a kereskedelmi hajók legénysége rendjének és fegyelmének fenntartására és hogy megkönnyítse a konzuli tisztség gyakorlását. Minden szükséges intézkedést meg kell tenni, hogy ezeknek a hadihajóknak a jelenléte ne vonjon maga után kellemetlenséget... A hadihajók semmiféle jogszabály alá nem tartoznak.

30. cikk. Minden francia hadihajót, amely a kereskedelem védelme érdekében cirkál, barátként kell fogadni és kezelni Kina minden kikötőjében, ahol csak jelentkezik. Ezek a hadihajók itt beszerezhetik mindazt a

tartalékot és élelmet, amire szükségük van, amennyiben pedig a hajó megsérült, megjavíthatják, és az ebből a célból szükséges anyagokat megvásárolhatják, mindezt pedig a legcsekélyebb ellenállás nélkül.

Ugyanez vonatkozik a francia kereskedelmi hajókra is, amelyek nagyobb károsodás miatt vagy bármi más okból kénytelenek lesznek Kínában bármely kikötőben menedéket keresni.

Ha ezeknek a hajóknak valamelyike esetleg elpusztulna a partvidéken, a legközelebbi kínai hatóság abban a pillanatban, amikor erről tudomást szerez, azonnal segítséget nyújt a legénységnek, gondoskodik elsődrendű szükségleteiről, és sürgősen megteszi a szükséges intézkedéseket a hajó megmentésére és az áruk biztonságba helyezésére. Azután mindezt tudomására hozza annak a konzulnak, vagy konzuli tisztviselőnek, aki a legközelebb van a baleset színhelyéhez, hogy ez, az illetékes hatóságokkal egyetértve megfelelő módon gondoskodik a legénység hazaszállításáról, és hogy megmentse a hajó és a rakomány roncsait.

31. cikk. Abban az esetben, ha az idők folyamán Kína háboruba keveredne egy másik hatalommal, ez a körülmény semmiképpen sem érintené Franciaországnak Kínával vagy az ellenséges nemzettel folyó kereskedelmét. A francia hajók, tényleges blokádk kivételével, mindig szabadon és akadálytalanul járhatnak egyiknek a kikötőiből a másikéba, úgy kereskedhetnek, mint egyébként, bevihetnének és kivihetnének mindenféle nem tilos árut.

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

30. A jobbágyszabadítás Oroszországban

A cárizmusnak a krími háboruban elszenvedett veresége, a parasztfelkelések növekvő száma és ereje, valamint a megélénkülő burzsoá liberális mozgalom Oroszországban is elkerülhetetlenné tette a jobbágyszabadítását. II. Sándor cár 1861. február 19-én aláírta a jobbágyszabadításról szóló Kiáltványt és Rendeleteket. Személyünkben az első két rendeletből idézünk.

a) Általános rendelkezés a jobbágyszabadítás alól kikerülő parasztokról

1. A magánföldesuri parasztok és urasági cselédek jobbágyszabadításuk után örökre megszűnik oly módon, ahogy azt a jelen Törvény és a vele együtt kiadott egyéb rendelkezések és szabályzatok előírják.

2. Ezen rendelet és az általános törvények alapján a jobbágyi függőség alól kikerült parasztok és urasági cselédek - mind személyi, mind pedig vagyoni tekintetben - a szabad falusi lakosok jogait kapják meg. Jogaikba oly módon és akkor léphetnek, ahogy azt a parasztokról szóló rendelet végrehajtási utasítása és a cselédekről szóló külön rendelet előírja.

3. A földesurak, földjük tulajdonjogának megtartása mellett, a törvényben meghatározott szolgáltatások ellenében a parasztnak örök használatra engedik át a paraszti beltelkeket és ezenfelül a helyi rendeletek alapján megállapított nagyságu szántóföldet és más birtokterületet is abból a célból, hogy a parasztnak életfenntartása, valamint az állam és a földesurak iránti kötelezettségeik teljesítése biztosítva legyen.

6. A parasztnak földdel és egyéb mezőgazdasági birtokterülettel történő ellátását, hasonlóképpen a földesurnak járó szolgáltatásokat is főként a földesurak és parasztnak közötti önkéntes megegyezés szerint állapítják meg az alábbi feltételek figyelembevételével:

1. hogy az osztásföld, amelyet a parasztnak életfenntartásuk céljára az állami szolgáltatások teljesítése végett örökös használatra megkapnak, ne legyen kisebb, mint amekkora területet a helyi rendeletek megállapítanak;

2. hogy a földesurnak járó mindazon szolgáltatásokat, amelyeket munkával rónak le, ne határozza meg más, mint egy nem több, mint három évre kötött ideiglenes szerződés (amellett azonban nem kell megtiltani az ilyen szerződések megújítását olyankor, ha azt mind a két fél kívánja, de akkor is nem több, mint három évre szóló ideiglenes szerződésről lehet szó);

3. hogy a földesurak és parasztnak között létrejött megegyezések ne mondjanak ellent az általános polgári törvényeknek, és ne korlátozzák azokat a személyi, birtok- és állapotbeli jogokat, amelyeket jelen rendelet a parasztnak számára biztosít.

Abban az esetben, ha a földesurak és parasztnak között nem jön létre önkéntes megegyezés, a parasztnak földellátását és a földért járó szolgáltatások megállapítását pontosan a helyi rendeletek alapján kell eszközölni.

8. A földesurak, midőn a parasztnak számára a törvényben meghatározott szolgáltatások ellenében a helyi rendeletek alapján örök használatra engedik át a földet, semmilyen esetben sem kötelesek ezt a megállapított földmennyiségnél nagyobb mennyiségben megtenni.

9. Jelen rendelet érvénybelépésétől kezdődően a földesurakat nem terheli: 1. a parasztnak eltartásának és a felettük gyakorolt felügyelet kötelessége; 2. annak a felelőssége, hogy a parasztnak fizetik-e az állami adót, és hogy teljesítik-e a pénzbeni és természetbeni szolgáltatásokat; 3. a parasztnak polgári és büntetőbírószágra tartozó ügyeiben való eljárás kötelezettsége... és 4. a felelősségvállalás azért, hogy befizetik-e az államkincstárnak járó összegeket, úgymint: bírságokat, vámdíjakat stb

17. A jobbágyi függőség alól kikerült parasztok gazdasági tekintetben községeket alkotnak, közvetlen közigazgatási és bírósági szempontból pedig ugynevezett körzetekben (volosztyokban) egyesülnek. Minden községben és minden körzetben a közügyek intézése a faluközösség (mir) és választott embereinek feladata e jelen rendeletben lefektetett elvek alapján.

59. Amíg a parasztok az ideiglenes kötelezettség állapotában vannak, a községi bíró (sztaroszta) köteles: a robottal tartozó parasztokat munkára küldeni, az obrokos parasztokon pedig behajtani az obrokat a földesur számára a földesurnak a helyi rendeletek pontjain alapuló követelésének megfelelően, ugyancsak köteles késedelem nélkül teljesíteni a földesur egyéb törvényes követelését is. Mindezekért a parasztokról szóló rendelet értelmében személyes felelősség terheli.

63. A községi bíró ellentmondás nélkül köteles a békeközvetítő⁽⁴⁰⁾ (mirovoj poszrednyik), a vizsgálóbíró, a területi rendőrség és egyéb felettes hatóságok minden követelését teljesíteni.

85. A körzet elöljárója⁽⁴¹⁾ (volosztnoj sztarsina) köteles ellentmondás nélkül teljesíteni a békeközvetítő, a vizsgálóbíró, a területi rendőrség és más felettes hatóságok minden követelését.

124. Mindazok, akik választás útján hivatalt töltenek be, az alábbi kedvezményekben részesülnek:

1. Mindazok a személyek, akik választás útján hivatalt töltenek be, szolgálati idejük tartamára személyükben mentesek minden természetbeni szolgáltatás alól. A szolgáltatásokat helyettük a közösség viseli;

2. a körzeti elöljáró, az öt helyettesítő községi bírák, körzeti elöljáróság ülnökei, a körzeti bíróság bírái, az adószedők és a gabonaraktárnokok szolgálatuk idejére a testi fenytetés alól mentesítettnek;

3. a körzeti elöljáró szolgálati idejére családjával együtt mentesül a katonai szolgálat alól;

4. az a körzeti elöljáró, aki két ízben példásan szolgált le három évet, személy szerint véglegesen mentesül a katonai szolgálat alól; ha pedig az elöljárónak hároméves példás szolgálata volt, ez a kedvezmény kiterjeszthető egyik fiára vagy rokonára, vagy pedig nevelt gyermekei közül egyre, akit ő választ.

125. A körzeti elöljárók és helyetteseik, ugyszintén a községi bírák is, ha hivatali munkájuk során kisebb jelentőségű ballépést követnek el, a békeközvetítő ítéletének megfelelően figyelmeztetésben, dorgálásban, öt rubelig terjedő pénzbürségben vagy hét napig terjedő elzárásban részesülnek...

130. A parasztnak a faluközösségből történő kilépésük alkalmával a következő általános feltételeket kell szem előtt tartani:

1. Hogy az a paraszt, aki a közösségből való elbocsátását kívánja, örökre lemondjon a közösségi földből való részesedés jogáról, a helyi

rendelet erre vonatkozó pontjának betartásával adja le a használatában lévő földterületet.

Megjegyzés. Hogy a közösségből kilépő paraszt mikor és hogyan adja le a használatában lévő földterületet, azt a helyi szokások szabályozzák; ha mégis ennek kapcsán nézeteltérésre kerülne sor, akkor a végleges határidőt a Járási Békeközvetítők Gyűlése⁽⁴²⁾ állapítja meg.

2. Az elbocsátás ne akadályozza a katonai kötelezettségek teljesítését.

Megjegyzés. Ez az akadály azonban végső soron az Ujoncozási Szabályzatban kifejtettek alapján elhárítható.

3. A közösségből kilépő családja ne tartozzon semminemű állami, területi vagy közösségi adóval, és emellett az adók a következő év január 1-ig ki legyenek fizetve.

4. A közösségből kilépőnek ne legyenek olyan magántartozásai, amelyeket előzőleg a körzet elöljáróságának már bejelentettek.

5. Ha a közösségből kilépő ellen nincs jogerős bírói ítélet vagy bírósági eljárás folyamatban.

6. Ha a közösségből kilépő szülei a kilépési szándékkal egyetértenek.

7. Ha a közösségből kilépő parasztnak a közösségben visszamaradt családjában fiatalok és más munkaképtelen családtagok ellátása biztosítva van.

8. Ha a közösségből kilépő paraszt nem tartozik a földesurnak az osztásföld használatáért...

138. Parasztnők (hajadonok vagy özvegyek), ha nem vesznek részt a közösségi földhasználatban, kiléphetnek a közösségből anélkül, hogy annak beleegyezését kérnék, a körzet elöljárója tanusítványt állít ki nekik arról, hogy a közösségből szülei beleegyezésével léptek ki, vagy hogy szülei nem élnek, és hogy a parasztnők nincsenek jogerősen elítélve, és nem is folyik ellenük bírói eljárás.

148. A földesur a lejjebb meghatározott alapokon és keretek között a birtokán található és az ideiglenes kötelezettség állapotában lévő parasztnak falvaiban földesuri rendőrség jogával rendelkeznek, és ezzel együtt a földesur gyámja is a faluközösségnek.

149. A földesur gyakorolja a hozzá tartozó birtok területén a közrend és a közbiztonság védelmének a jogát.

150. Ezért a községi bírónak haladéktalanul teljesítenie kell a földesur minden törvényes követelését a következő dolgokban:

1. A közösségben történő mindennemű garázdaság és erőszakoskodás esetén, és mindakkor, amikor a társadalmi rend és a törvények nyilvánvaló megsértéséről van szó;

2. gyujtogatás, fosztogatás, rablás, erőszakoskodás stb. esetén segítséget és védelmet kell nyújtania egyrészt magának a földesurnak, másrészt a birtokon élő minden személynek;

3. meg kell védeni a földbirtokost, annak vagyonát és a birtokán élő személyeket is a veszélytől szerencsétlenség idején; tűzvész alkalmával (beleértve az erdőtüzet is), árvíz, járvány, dögvész esetén, és végre kell hajtania az ilyen és ehhez hasonló szerencsétlenség megszüntetésének módzatairól szóló intézkedéseket;

4. a gyanus magatartást tanúsító személyek viselkedését szemmel kell tartania, vissza kell tartania a szökevényeket, csavargókat és azokat, akik nincsenek utlevéllel ellátva;

5. a parasztek által használt községi utakat karban kell tartania és

6. abban az esetben, ha valaki büntettet követ el, a területi rendőrség vagy a vizsgálóbíró megérkeztéig a bűnöst fogva kell tartania, és a bűnjeleket meg kell őriznie.

151. A földesur földjén levő parasztek kötelesek a birtokost és háza népét a 150. cikkely 1. és 2. pontjában feltüntetett mindennemű erőszakos tevékenységtől megóvni, és segíteniök kell őt váratlanul jött társadalmi szerencsétlenségek (l. 150. cikkely 3. pont) idején, amikor is a baj elhárításakor nagyszámu munkaerőnek az egyesítésére van szükség. Ezért veszély esetén a falu vezetői is meg a parasztek is a földesur hívását be sem várva, kötelesek segítségre sietni...

153. Visszaélések esetében és általában, ha a bíró vagy körzet előljárójának helyettese nem megfelelően látja el a tisztét, a földesurnak jogában áll leváltásukat követelni...

158. A földesur, ha valamelyik paraszt jelenlétét a közösségben károsnak vagy veszélyesnek tartja, az első kilenc év folyamán a rendelet értelmében javasolhatja a közösségnek, hogy zárja ki magából azt a parasztot, és bocsássa a kormány rendelkezésére. Abban az esetben, ha a közösség nem ért egyet a földesur javaslatával, a földesur kérelmével a Járási Békeközvetítők Gyűléséhez fordulhat, hogy az továbbítsa kérelmét a kormányzáság parasztügyi hivatalába. ⁽⁴³⁾

160. Ha a földesur, midőn felülvizsgálja a közösség által hozott határozatokat, úgy találja, hogy azok ellentétesek a fennálló rendeletekkel, a közösségre nézve károsak, vagy pedig a földesuri jogokat sértik, az ilyen határozatok végrehajtását felfüggeszti, jelentést tesz a békeközvetítőnek, aki a földesur törvényes követeléseit azonnal köteles kielégíteni. Ha a békeközvetítő nem ismeri el a földesur követelését megalapozottnak, akkor a közösség határozata hatályba lép. Abban az esetben, ha a határozat végrehajtásának megakadályozása a paraszteknek kárt okozott, a földesur kárpótolja őket.

163. A földesur saját belátása szerint törvényes meghatalmazás útján

teljes mértékben vagy megkötésekkel ráruházhatja jogait mindazokra a személyekre, akik számára a törvények nem tiltják meg, hogy egy birtokot vezessenek.

187. Minden község, akár közösségi a földhasználat, akár parcellánkénti, vagy pedig portánkénti (örökletes), egyetemes kezességet vállal minden tagjáért abban, hogy pontosan fizetik a kincstári, a területi és a közösségi adót...

188. Azok irányában, akik nem fizetik pontosan a kincstári és közösségi adókat, a község a behajtás alábbi módjaihoz folyamodhat:

1. A tartozás kiegyenlítésére fordítható az adós tulajdonát képező ingatlanból származó jövedelem.

2. Magát az adóst vagy családjának egy tagját ugyanabban a járásban, vagy a vele szomszédos járásban munkára küldeni azzal a feltétellel, hogy a megkeresett pénzt a község pénztárába befizeti; más, közeli kör mányzóságba külden munkára csak a falugyűlés határozata útján lehet, ha azt a békeközvetítő jóváhagyta, de ezt csak olyan pontatlan adófizetőkkel lehet megtenni, akik konokságból, nemtörődömségből vagy feslett életmódjuk következtében nem fizetik adójukat.

3. Az adós mellé gyámot kell rendelni, akinek engedélye nélkül a hátralékos gazda semmit sem idegeníthet el sem jövedelméből, sem vagyonából mindaddig, amíg nem rendezi tartozását; de lehet a pontatlan gazda helyett a család fejének a házban a családtagok közül mást is megtenni.

4. Eladható a megváltott porta kivételével az adós tulajdonát képező ingatlan.

5. Eladható a hátralékos tulajdonát képező ingóságok és épületek azon része, amelyek nem szükségesek a gazdaságban és

6. vissza lehet venni az adóstól az osztályföld egy részét vagy az egész szántóföldet.

b) Rendelet a jobbágyi függőség alól kikerült parasztok belső telkeinek megváltásáról és a kormány támogatásáról azzal kapcsolatban, hogy a parasztok a szántóföldet tulajdonuknak szerezzék meg

2. A jobbágyi függőség alól kikerült parasztoknak jogukban áll tulajdonukba megváltani a belső telket.

3. Az állandó használatra kapott szántóföldek tulajdonjogának megszerzése a belső telekkel együtt nem engedhető meg másként, mint a földesur beleegyezésével.

10. Ha az egész paraszti közösség vagy valaki a házbirtokosok közül azt a kívánságát fejezi ki, hogy meg akarja váltani a belső telket, akkor a

földesur ahelyett, hogy egyedül csak a beltelket adná el a parasztnak, magára vállalhatja azt a kötelezettséget, hogy lehetővé teszi a parasztnak a rendeletben kifejtett feltételek mellett a belső telek és a szántóföldek tulajdonjogának együttes megszerzését. Egyébként ez nem jelenti a továbbiakban annak akadályát, hogy egy kétoldali szerződés alapján külön meg lehessen váltani a belső telket.

35. Ha a belső telek és az örök használatra kapott szántók tulajdonjogának megszerzését egyedül a földesur követeli, akkor ezt nem lehet másként végrehajtani, mint az egész faluközösséggel, mégpedig az alábbi feltételek betartása mellett:

1. a földesur köteles lehetőséget nyújtani a parasztnak annak a telekmennyiségnek megszerzésére, amely a parasztnak földellátásáról szóló helyi rendelet alapján meghatározott szolgáltatások fejében örök használatra megilleti őket - és

2. a földesurnak be kell érnie a kormánytól kapott megváltási kölcsönnel, mégpedig a kölcsön akkora összegével és fizetési feltételeivel, amelyeket a jelen rendelet megállapít...

64. Abban az esetben, ha a parasztnak a földesurral történő önkéntes kölcsönös megegyezés útján szerzik meg földjükre a tulajdonjogot, akár állami segítséggel, akár anélkül történik is az, a megszerzett földért járó összeg nagyságát semmiféle előre meghatározott összeg nem szabályozza, és egyedül a szerződő felek belátásától függ; ebben az esetben a kormány segítsége csak abban mutatkozik meg, hogy a megszerzett föld után járó megváltási kölcsönt... folyósítja a 65. és 66. cikkelyekben meghatározott mértékben.

65. A megváltási kölcsön megállapításának alapjául azt a földpénzt (obrok) kell elfogadni, amelyet a parasztnak az örökváltsági szerződés szerint az örök használatba vett belső telekért és szántóföldért a földesurnak fizet (a földesuri parasztnak földdel történő ellátásáról szóló helyi rendeletnek megfelelően). Ha nem az örökváltsági szerződés szerinti egész terület megy át a parasztnak tulajdonába, hanem csak annak egy része, akkor a megváltási kölcsön meghatározására szolgáló földpénz a birtokrész csökkentésének megfelelően kisebbedik úgy, ahogy azt a már említett helyi rendelet a földpénz kiszámításával kapcsolatban előírja.

66. Ha az előző cikkelyben említett évi földpénz 6%-os kamat mellett tőkésedik, akkor $16 \frac{2}{3}$ -szorosára nő. Az ilyen módon kiszámított tőkének egy részét kapja kölcsön formájában a parasztnak, hogy kifizesse földesurát... mégpedig: 1. ha a parasztnak az örökváltsági szerződésbe foglalt egész osztásföldet megváltja - az összeg négyötödét (vagy minden rubelre 80 kop.); 2. az osztásföld egy részének megváltása esetén... az összeg háromnegyed részét (azaz 75 kop. egy rubelre).

113. Miután a parasztok a megváltási művelet útján tulajdonuknak szereztek meg a földet, kötelesek a földesurnak járó földpénz helyett a kormánytól kapott megváltási kölcsön minden rubele után évi 6 kopeket a kincstárnak befizetni egészen addig, míg adósságukat ki nem fizették...

114. A megváltási kölcsönt a kölcsön kifizetése napjától számított negyvenkilenc év leforgása alatt kell a megváltási egyezmények útján ki-egyenlíteni.

(Oroszország a kapitalizmus és az imperializmus korában (Válogatott dokumentumok). Olvasókönyv a Szovjetunió története tanulmányozásához II. Budapest, 1958.)

31. Az amerikai Köztársasági Párt Programja

Az 1854-ben alakult párt rabszolgaellenes programjából idézünk, amellyel az 1860. évi elnökválasztáson győzelmet aratott.

Határozatba ment,

hogy mi, az Egyesült Államok köztársasági elektorainak kiküldött képviselői gyülekezetben összejöve és köteleességünket teljesítve, melyel választóinknak és országunknak tartozunk, egyek vagyunk a következő nyilatkozatokban:

3. hogy nemzetünk az államok Uniójának köszönheti soha nem látott népességbeli növekedését, anyagi forrásainak bámulatra méltó kifejlesztését, gazdaságának gyors gyarapodását, boldogulását belföldön és megbecsültetését külföldön - hogy irtózva fordulunk el az Unió megbontásának minden tervétől, bármely forrásból származzék is; az ország szerencséjének tartjuk, hogy a Kongresszus egyetlen köztársasági tagja sem hangozta vagy támogatta az Unió megbontására vonatkozó fenyegetéseket, amit a demokrata képviselők gyakran megtesznek anélkül, hogy politikai barátaik megrónák őket, viszont azoknak tapsai közepette; az Unió megbontásával való ezen fenyegetőzést, mely annak hatalmát a néptömegekkel akarja megdönteni, nyilvánosan úgy minősítjük, mint amely tagadja egy szabad kormányzat fő fontosságú elveit, és mint amely egy előre megfontolt áru-lás beismerése, melyet szigorúan megróni és mindörökre elhallgattatni egy felháborodott nép parancsoló kötelessége;

6. hogy az új dogma, mely szerint az alkotmány önnön erejénél fogva rabszolgaságot visz az Egyesült Államok egyik, vagy minden tartományá-

ba, veszedelmes politikai eretnokség, mely nem egyeztethető össze magának ennek az okmánynak kifejezett intézkedéseivel, a korabeli értelmezésekkel és a törvényhozási meg törvénykezési előzményekkel; ez a dogma célzatosan forradalmi, amellet felforgatja az országban a békét és az egyetértést.

7. hogy az Egyesült Államok egész területének normális állapota a szabadság; hogy amiként republikánus atyáink a rabszolgaságot egész országterületünkön eltűrölve elrendelték, hogy "megfelelő törvényi eljárás nélkül senki se fosztassék meg életétől, szabadságától vagy tulajdonától", azonképpen nekünk kötelességünk, hogy törvényhozási uton - amikor csak ilyen törvényhozás szükséges - fenntartsuk az alkotmánynak ezt az intézkedését minden kísérlettel szemben, amely meg akarja azt sérteni; és tagadjuk, hogy a Kongresszusnak, valamely tartományi törvényhozásnak vagy bármely egyénnek jogszerű hatalma lenne, hogy az Egyesült Államok valamely tartományában törvényellenesen bevezesse a rabszolgaságot;

8. hogy az afrikai rabszolgakereskedelem nemzeti lobogónk védelme alatt nemrégiben való ujrakezdését, melyet a bírói hatalom a maga viszásságaival támogat, mint emberiség elleni bűntényt, mint országunk és korunk égő szűgyenét bélyegezzük meg, egyben felszólítjuk a Kongresszust, hogy tegyen azonnali és hatékony intézkedéseket ennek az átkozni való kereskedelemnek teljes és végleges megszüntetésére;

9. hogy Kansas és Nebraska törvényhozó testületeinek az ezen területeken való rabszolgaságot betiltó törvényeit szövetségi kormányzóik részéről nemrégiben ért vétőkban a benemavatkkozás és a népfelség azon kérkedve hangoztatott demokrata elvének gyakorlati bemutatását látjuk, amely a kansas-nebraskai törvényjavaslatban ölt testet, egyben az abban rejlő rászédés és csalás bizonyítékát;

10. hogy Kansast törvényesen és azonnal államnak fel kell venni a népe által nemrégiben létrehozott és elfogadott, valamint a Képviselőház részéről elfogadott alkotmány értelmében;

11. hogy míg a központi kormány támogatására a behozatalra kivetett vámilletékekből jövedelmet biztosítunk, addig a józan politika ezen vámtételek olyan alkalmazását követeli, hogy az bátorítsa az egész ország ipari érdekeinek kibontakozását; és a nemzeti cserekereskedelemnek azt a politikáját ajánljuk, amely a dolgozó embereknek elégséges béreket, a mezőgazdaságnak kifizetődő árakat, a gépiparnak és a kézműiparnak tudásának, farradozásának és vállalkozása merészségének méltó ellenértéket, a nemzetnek pedig virágzást és függetlenséget biztosít;

13. hogy a Köztársasági Párt szemben áll honosítási törvényeink minden megváltoztatásával, vagy az államok minden olyan törvényhozásával,

mely által az idegen országokból érkező bevándorlóknak az idáig megadott állampolgársági jogokat korlátozzák vagy csorbitják; emellett a párt támogatja azt, hogy az akár eredetileg országunkbeli, akár honosított polgárok minden osztályának megadjuk a jogok teljes hatékony védelmét, mind országunkban, mind pedig külföldön;

15. hogy az egész ország érdekei parancsolólag megkövetelik a Csendes-óceánhoz vezető vasutat; hogy a szövetségi kormány azonnali és hathatós segítséget kellene adnia annak megépítéséhez, továbbá, hogy a vasut előfutáraként haladéktalanul fel kell állítani az országon áthaladó naponkénti postaszolgálatot...

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

32. Lincoln kiáltványa a rabszolgafelszabadításról

A rabszolgaság eltörlését már a köztársasági párt eredeti programja is tartalmazta, de végrehajtására csak a polgárháboru idején került sor, amikor az északiak súlyos katonai helyzete elkerülhetetlenné tette azt. A rabszolgák felszabadítása más fontos intézkedésekkel együtt gyökeres fordulatot eredményezett a polgárháboru menetében.

Kiáltvány az Egyesült Államok elnökének részéről

Az Ur 1862. esztendejének szeptember 22-i napjával az Egyesült Államok elnöke kiáltványt adott ki, melyek többek között a következőket tartalmazta, nevezetesen:

"hogy az Ur 1863. esztendejének január 1. napjától mindazon személyek, akiket rabszolgaként tartanak bármely államban vagy valamely állam egy megjelölt részén, melynek népe fellázadt az Egyesült Államok ellen, mostantól kezdve és mindörökre szabadok és az Egyesült Államok kormányhatalma, beleértve annak katonai és haditengerészeti hatóságait, el fogja ismerni és fenn fogja tartani ilyen személyek szabadságát, és semmiféle elnyomó intézkedést vagy ténykedést eszközölni nem fog, ha ezen személyek csoportosan, vagy egyenként tényleges szabadságuk érdekében erőfeszítéseket tesznek;

hogy a kormányhatalom az előbbieken említett január 1-én kiáltványban fogja megjelölni azokat az államokat, illetve azoknak részeit, már amint erre sor kerül, melyekben azoknak népe ezen időpontban lázadásban fog állni az Egyesült Államokkal szemben, míg azon tény, hogy valamely

állam vagy annak népe e napon jóhiszeműen képviselve lesz az Egyesült Államok Kongresszusában olyan képviselők által, kiket ily államok feljogosított szavazói többségének részvétele mellett megejtett választásokon választottak be oda, ellenértelmű nyomós bizonyítékok híján annak végérvényes bizonyiságul fog tekinteni, hogy ilyen állam és annak népe ekkor nem áll lázadásban az Egyesült Államok ellen."

Most tehát én, Ábraham Lincoln, az Egyesült Államok elnöke, a reám ruházott hatalomnál fogva, mint az Egyesült Államok hadseregének és haditengerészetének főparancsnoka az Egyesült Államok hatalma és kormányra elleni jelenlegi fegyveres lázadás idején, az Ur ezen 1863. esztendei január 1. napján az említett lázadás leverésére alkalmas és szükséges hadiintézkedés gyanánt és ilyen irányú szándékommal egyezően nyilvánosan közhirrre teszem, hogy az említett első naptól számított teljes száz napnyi időszakra nézve meghatározom és megjelölöm a következőket, mint olyan államokat és államok részeit, amelyeknek népe e napon lázadásban áll az Egyesült Államok ellen, nevezetesen:

Arkansas, Texas, Louisiana (kivéve St. Bernard, Plaquemines, Jefferson, St. John, St. Charles, St. James, Ascension, Assumption, Terrebonne, Lafourche, St. Mary, St. Martin és Orleans egyházközségi területeket, ideértve New Orleans várost is), Mississippi, Alabama, Florida, Georgia, Dél-Karolina, Észak-Karolina és Virginia (kivéve a Nyugat-Virginia névvel jelölt 48 kerületet, nemkülönb Berkeley, Accomax, Northhampton, Elisabeth City, York, Princess Anne és Norfolk kerületeket, ideértve Norfolk és Portsmouth városokat is), a kivételt képező részek ez idő szerinti éppenséggel oly állásban hagyatván, mintha jelen kiáltványt nem adták volna ki.

Emellett az előbb említett felhatalmazás erejénél fogva és az előbb említett cél érdekében elrendelem és kinyilvánítom, hogy valamennyi, a megjelölt államokban és államok részein rabszolgaként tartott személy mostantól kezdve szabad és hogy az Egyesült Államok kormányhatalma, beleértve annak katonai és haditengerészeti hatóságait, el fogja ismerni és fenn fogja tartani az említett személyek szabadságát.

Emellett ezennel meghagyom az ilyenképpen szabadnak nyilvánított személyeknek, hogy - a szükségessé váló önvédelem esetét kivéve - tartózkodjanak minden erőszakosságtól, és azt ajánlom nekik, hogy lehetőség adódván, méltányos bérekért hűségesen dolgozzanak.

Emellett továbbmenőleg kijelentem és köztudomásra hozom, hogy alkalmasnak minősülő ily személyek befogadtatnak az Egyesült Államok fegyveres szolgálatába, hogy erődöket, hadi állomásokat, álláshelyeket, nemkülönb egyéb helyeket őrséggel lássanak el, és hogy legénységet adjanak az említett szolgálat keretében mindenfajta hajókon.

Emellett ezen törvényre, melyről jó lélekkel hiszem, hogy az igaz-

ságosság törvénye, és melyre katonai szükségesség esetén az alkotmány jogosít fel, az emberiség méltányoló ítéletét és a mindenható Isten jószágos kegyelmét kérem.

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

33. A német császárság létrejötte

A francia-porosz háboruban elszenvedett francia vereség megteremtette a győztes számára az egységes Németország létrehozását. A dinasztikus háborúk útján felülről végrehajtott egyesítés a császárság megalakulásával jött létre, amelyet a német néphez intézett alábbi kiáltvánnyal hoztak nyilvánosságra.

Mi, Vilmos, Isten kegyelméből Poroszország királya, miután a német fejedelmek és szabad városok azt az egyhangú felszólítást intézték Hozzánk, hogy a Német Birodalom helyreállításával a több mint hatvan esztendeje megszűnt német császári méltóságot ujítsuk fel és vegyük át, és miután a Német Szövetség alkotmányában a megfelelő határozmányokról gondoskodás történt, ezennel tudatjuk, hogy a szövetséges német fejedelmek és városok ezen felszólításának eleget tenni és a német császári méltóságot elfogadni a közös haza iránti kötelessünknek tartottuk. Ennek megfelelőleg Mi és utódaink a porosz korona mellett a jövőben minden német-birodalmi kapcsolatunkban és ügyünkben viselni fogjuk a császári címet, és bizunk Istenben, hogy megadatik a német nemzetnek, hogy régi ragyogásának jelvénye alatt hazája boldog jövődjé felé haladjon. A császári méltóságot azon kötelesség tudatában vesszük át, hogy német hűséggel oltalmazzuk a Birodalom és tagjai jogait, megőrizzük a békét és a nép egyesült erejére támaszkodva megvédjük Németország függetlenségét. E méltóságot abban a reményben fogadjuk el, hogy a német népnek megengedtetik, hogy heves és áldozatos küzdelmeinek jutalmát tartós békében és azon határokon belül élvezze, melyek garantálják a haza számára a századok óta nélkülözött biztonságot Franciaország megújuló támadásaival szemben. Nekünk és utódainknak pedig adná meg Isten a császári korona mellé, hogy mindenkor a Német Birodalom gyarapítói legyünk, nem diadalmas hódításokban,

hanem a béke javaiban és ajándékaiban, a nemzeti jólét, szabadság és művelődés területén.

Kelt a versailles-i főhadiszálláson,
1871. január 17-én.

Vilmos

(Nyugat-Európa és Amerika 1789-
1918. Új- és legújabbkori egyete-
mes történeti szöveggyűjtemény
1/2. kötet. Szerkesztette Urbán
Aladár Budapest, 1970.)

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

**A NEMZETKÖZI MUNKÁSMOZGALOM
KIBONTAKOZÁSA
(1864 – 1914)**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

34. A Nemzetközi Munkásszövetség szervezeti szabályzata

1864. szeptember 28-án ült össze Londonban a Nemzetközi Munkásszövetség (I. Internacionálé) alakuló kongresszusa. Az alapító okmányokat (Alapító Üzenet, Szervezeti Szabályzat) Marx szövegezésében hagyták jóvá az Internacionálé vezető szervei. Marx a szerkesztésben mintaszerűen alkalmazta "a lényegben erős, a formában enyhe" elvet, hogy a munkásmozgalom adott színvonalát figyelembe véve minél szélesebb körben tegye elfogadhatóvá a Szövetség programját.

Tekintettel arra,

hogy a munkásosztály felszabadítását magának a munkásosztálynak kell kiharcolnia; hogy a munkásosztály felszabadításáért folyó harc nem osztálykiváltságokért és monopóliumokért, hanem egyenlő jogokért és kötelességekért, minden osztályuralom megszüntetéséért vívott harcot jelent;

hogy a szolgaság minden formájának, minden társadalmi nyomorúságnak, szellemi elkorcsosodásnak és politikai függésnek alapja a munkás gazdasági alávetettsége, függése azoktól, akik monopolizálják a munkaeszközöket, azaz az élet forrásait;

hogy ezért a munkásosztály gazdasági felszabadítása a nagy cél, amelynek minden politikai mozgalmat mint eszközt alá kell rendelni;

hogy az összes erőfeszítések, amelyek e nagy célra irányultak, azért hiúsultak meg eddig, mert hiányzott az összetartás minden egyes országban a sokfajta munkaág között, és mert nem volt testvéri szövetség a különböző országok munkásosztályai között;

hogy a munka felszabadítása nem helyi vagy nemzeti, hanem társadalmi kérdés, amely valamennyi országra kiterjed, ahol modern társadalom áll fenn, és amelynek megoldása a leghaladottabb országok - gyakorlati és elméleti - együttműködésétől függ;

hogy a munkásosztály mostani ujjáéledése Európa haladott ipari országaiban új reményt kelt, de egyszersmind ünnepélyes figyelmeztetés is, hogy ne essenek vissza a régi hibákba, s azt követeli: hogy multhatatlanul egyesítsék a még mindig elszigetelt mozgalmakat;

ezeket a megfontolásokat figyelembe véve alapított meg a Nemzetközi Munkásszövetség.

A Szövetség kijelenti, hogy a hozzá csatlakozó valamennyi egyesület és egyén az igazságot, az igazságosságot és az erkölcsöt ismeri el az egymás és minden ember iránti magatartása alapjául, tekintet nélkül színre, vallásra vagy nemzetiségre;

A Szövetség elismeri, hogy nincs jog kötelesség nélkül, és nincs kötelesség jog nélkül. (44)

Ebben a szellemben állították össze a következő szervezeti szabályzatot:

1. A Szövetség azért alakult, hogy a különböző országokban fennálló és ugyanarra a célra, tudniillik a munkásosztály védelmére, haladására és teljes felszabadítására törekvő munkásegységek érintkezésének és együttműködésének központi szerve legyen.

2. A társaság neve "Nemzetközi Munkásszövetség".

3. Évenként összehívják a Szövetség szekcióinak küldötteiből álló általános munkáskongresszust. A kongresszus a nyilvánosság elé tárja a munkásosztály közös törekvéseit, foganatosítja a Nemzetközi Szövetség eredményes munkájához szükséges intézkedéseket és kinevezi a Szövetség Főtanácsát.

4. Minden egyes kongresszus meghatározza a következő kongresszus összeülését időpontját és helyét. A küldöttek a meghatározott időben és helyen külön meghívás nélkül gyűlnek össze. A Főtanács szükség esetén megváltoztathatja a kongresszus összeülését helyét, de időpontját nem halaszthatja el. A kongresszus évenként meghatározza a Főtanács székhelyét és kinevezi annak a tagjait. Az ilyképpen kinevezett Főtanácsnak joga van új tagokkal kiegészíteni magát.

Az általános kongresszus az évenkénti ülésein nyilvános beszámolót kap a Főtanács előző évi tevékenységéről. Sürgősség esetén a Főtanács a rendes évi időpontnál előbb is összehívhatja az általános kongresszust.

5. A Főtanács a Nemzetközi Szövetségben képviselt különböző országok munkásaiból tevődik össze. A Főtanács a saját tagjai közül megválasztja az ügyek viteléhez szükséges tisztségviselőket, mégpedig: pénztárnokot, főtitkárt, a különböző országok ügyeivel megbízott titkárokat stb.

6. A Főtanács a Szövetség különböző nemzeti és helyi csoportjainak nemzetközi ügyvivősekként működik, arra törekedve, hogy az egyes országok munkásai állandóan tájékoztatva legyenek osztályuknak valamennyi többi országban folyó mozgalmáról; hogy a különböző európai országok társadalmi állapotának vizsgálata egyidejűleg és közös irányítással történjék; hogy a valamely tagegyesületben felmerült, általános érdeklődésre számot tartó kérdéseket mindenki megvitassa, és hogy ha azonnali gyakorlati lépésekre van szükség, például nemzetközi viszályok esetén, a Szövetség tagegyesületei egyidejűleg és egységesen cselekedjenek. A Főtanács,

valahányszor ez időszerűnek látszik, vállalja a különböző nemzeti vagy helyi egyesületek elé terjesztendő javaslatok kezdeményezését. Az érintkezés megkönnyítésére a Főtanács időszakos beszámolókat tesz közzé.

7. Minthogy a munkásmozgalom sikere minden egyes országban csak az egyesülés és szervezettség erejével biztosítható, másrészt pedig a Nemzetközi Főtanács hasznossága jelentékeny mértékben attól függ, hogy munkásszövetségek kevés nemzeti központjával vagy kis és elszigetelt helyi egyesületek sokaságával lesz-e dolga, azért a Nemzetközi Szövetség tagjainak - mindegyiknek a maga országában - minden erejüket latba kell vetniök, hogy az elszigetelt munkásegységeket nemzeti központi szervek által képviselt nemzeti szervezetekbe egyesítsék. Magától értetődik azonban, hogy e szabály alkalmazása az egyes országok sajátos törvényeitől függ, és a törvényes akadályoktól eltekintve, egyetlen független helyi szervezetnek sincs megtiltva, hogy közvetlenül levelezzen a Főtanáccsal.

7/a. A proletariátus a vagyonos osztályok egyesített hatalma ellen vívott harcában mint osztály csak akkor léphet fel, ha maga is külön politikai párttá szerveződik, amely szembehelyezkedik minden régi, a vagyonos osztályok által alakított párttal.

A proletariátusnak politikai pártban való megszervezésére azért van szükség, hogy ez biztosítsa a társadalmi forradalom győzelmét és végső célját - az osztályok megszüntetését

A munkásosztály erőinek egyesítése, amelyet gazdasági harcaival már megvalósított, ugyanakkor emelőül kell, hogy szolgáljon a kizsákmányolók politikai hatalma ellen vívott harcában.

Mivel a föld és a tőke mágnásai gazdasági monopóliumaik megvédése és megőrkítése érdekében és a munka leigázása érdekében mindig élnek politikai kiváltságaikkal, a politikai hatalom kivívása a proletariátus nagy kötelességévé vált. ⁽⁴⁵⁾

8. Minden egyes szekciónak joga van saját titkárt kinevezni a Főtanáccsal való összeköttetés érdekében.

9. A Nemzetközi Munkásszövetségnek tagja lehet mindenki, aki elismeri és védelmezi annak elveit. Minden egyes szekció felelős az általa felvett tagok feddhetetlenségéért.

10. A Nemzetközi Szövetség minden egyes tagját, aki egyik országból a másikba költözik, a Szövetségbe szervezett munkásoknak testvéri támogatásban kell részesíteniök.

11. A Nemzetközi Szövetségbe belépő munkásegységek, noha a testvéri együttműködés örök szövetségében egyesülnek, sértetlenül megőrzik már meglévő szervezeteiket.

12. Ez a szervezeti szabályzat bármely kongresszuson felülvizsgálható - feltéve, hogy a jelenlévő küldöttek kétharmada a felülvizsgálás mellett szavaz.

13. Mindazt, amire a jelen szervezeti szabályzat nem tér ki, külön szabályzatban fogjuk kiegészíteni, amelyet minden kongresszuson felülvizsgálatnak vetünk alá.

(Marx-Engels Válogatott Művek I.
Budapest, 1963.)

35. A német Szociáldemokrata Munkáspárt programja

A német Szociáldemokrata Munkáspárt 1869-ben jött létre az I. Internacionálé befolyására. Vezetői August Bebel (1841-1913) és Wilhelm Liebknecht (1826-1900) lettek. Az új párt a Lassalle irányítása alatt álló Általános Német Munkásegylettel szemben eisenachi alakuló kongresszusán osztályharcos politikát hirdető programot fogadott el.

I. - A Szociáldemokrata Munkáspárt a szabad népi állam megteremtésére törekszik.

II. - A Szociáldemokrata Munkáspárt valamennyi tagja kötelezi magát, hogy teljes erejével sikraszáll a következő alapelvekért:

1. A mai politikai és szociális állapotok a legnagyobb mértékben igazságtalanok, ennél fogva a legnagyobb eréllyel küzdeni kell ellenük.

2. A harc a dolgozó osztályok felszabadításáért nem osztálykiváltságokért és előjogokért, hanem egyenlő jogokért és kötelességekért, valamint minden osztályuralom megszüntetéséért folyik.

3. A munkásnak a tőkéstől való gazdasági függése képezi a szolgaság alapját minden formájában, és ezért a Szociáldemokrata Párt a jelenlegi termelési mód (a bérrendszer) megszüntetése mellett arra törekszik, hogy a munka teljes hozama szövetkezeti munka révén minden munkást megilletessen.

4. A politikai szabadság a dolgozó osztályok gazdasági felszabadításának legnélkülözhetetlenebb előfeltétele. Következésképpen a szociális kérdés elválaszthatatlan a politikaitól, aminthogy megoldását is a politikai kérdés feltételezi; erre csak demokratikus államban kerülhet sor.

5. Tekintetbe véve, hogy a munkásosztály politikai és gazdasági felszabadítása csak akkor lehetséges, ha a munkások közösen és egységesen folytatják a harcot, a Szociáldemokrata Munkáspárt egységes szervezetet alakít ki, mely azonban minden egyesnek is lehetővé teszi, hogy befolyását az összesség javára érvényesítse.

6. Tekintetbe véve, hogy a munkások felszabadítása nem helyi, nem is országos, hanem szociális feladat, ami felölel minden országot, ahol modern társadalom létezik, a Szociáldemokrata Munkáspárt, amennyire ezt az egyleti törvények megengedik, a Nemzetközi Munkás Szövetség tagozatának tekinti magát és csatlakozik annak törekvéseihez.

III. - A Szociáldemokrata Munkáspárt agitációjában legközelebbi követésként a következőket kell szorgalmazni:

1. Az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog megadása
20. életévtől minden férfi számára a parlament, a szövetségi államok országgyűlései, a tartományi és községi képviselők, valamint az összes többi képviselői testületek megválasztásában. A megválasztott képviselők részére elegendő javadalmazást kell biztosítani.

2. A nép általi közvetlen törvényhozás (vagyis a javaslatvételi és az elvetési jog) bevezetése.

3. Valamennyi rendi, birtokjogi, születési és felekezeti előjog megszüntetése.

4. Az állandó hadsereg helyébe népi véderő felállítása.

5. Az egyház és az állam, valamint az iskola és az egyház szétválasztása.

6. Kötelező oktatás a népiskolákban és ingyenes oktatás valamennyi nyilvános képezdőben.

7. A bíróságok függetlensége, esküdtszékek és munkaügyi bíróságok bevezetése, nyilvános és szóbeli bírósági eljárás bevezetése, és ingyenes jogszolgáltatás.

8. Az összes sajtó-, egyesülési és szövetkezési törvény eltörlése; a szabványmunkanap bevezetése; a női munka korlátozása és a gyermekmunka eltörlése.

9. A közvetett adók eltörlése és egyetlen közvetlen, progresszív jövedelmi és örökösdési adó bevezetése.

10. A szövetkezeti rendszer állami támogatása és államhitelek a szabad termelőszövetkezeteknek demokratikus garanciák mellett.

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/1.)

36. A Párizsi Kommün

1871. március 18-án a németek által körülvelt Párizsban a munkásforradalom új típusú államot hozott létre, a történelem első proletárdiktatúráját. Fennállásának 72 napja állandó harcban telt el az ellenforradalommal, de intézkedéseivel, vívmányaival így is történelmi jelentőségű eredményeket ért el nemzeti és osztályfeladatainak teljesítésében. Szemelvényünkben a Kommünnek "A francia néphez" intézett felhívásából (a) és rendeleteiből (b) idézünk.

a) A Kommün felhívása "A francia néphez" (1871. április 19.)

Ebben a fájdalmas és szörnyű összecsapásban, amely ismét az ostrom és a bombázás borzalmait rója Párizsra, francia vért ont, és gránátokkal és acél golyókkal szaggatja, öli testvéreinket, asszonyainkat, gyermekeinket, arra van szükség, hogy a közvélemény ne oszolja meg, hogy a nemzeti lelkiismeret ne zavarodjék meg.

Párizsnak és egész Franciaországnak tudnia kell, hogy mi a természete, értelme és célja a most végbemenő forradalomnak. Végül az kell, hogy a felelősség a gyászért, a szenvedésekért, a szerencsétlenségekért, melyek áldozatai mi vagyunk, azokra hulljon vissza, akik miután elárulták Franciaországot és kiadták az idegeneknek, vak és kegyetlen makacssággal a főváros lerombolására törnek, hogy a köztársaság és a szabadság pusztulásába temessék árulásuk és bűnük kettős tanubizonyságát.

A Kommünnek az a kötelessége, hogy kimondja és megfogalmazza Párizs népének törekvéseit és vágyait, hogy megvilágítsa a március 18-i mozgalom jellegét, melyet nem értenek, nem ismernek és gyaláznak a Versailles-ban székelő politikusok.

Most Párizs ismét egész Franciaországért szenved és dolgozik. Harcaival és áldozataival az ország intellektuális, erkölcsi, közigazgatási és gazdasági újjászületését, dicsőségét és virágzását készíti elő.

Mit követel Párizs?

A Köztársaság elismerését és megszilárdulását, amely a nép jogaival s a társadalom egyenletes és szabad fejlődésével egyedül összeegyeztethető kormányforma.

A Kommün teljes autonómiáját, kiterjesztve Franciaország valamennyi helységére, biztosítva mindegyik számára jogainak összességét, valamennyi francia, mint ember, polgár és dolgozó számára pedig tehetségének és képességének teljes mértékű gyakorolhatását.

A Kommün autonómiájának határát csak a szerződéshez csatlakozó többi községek egyenlő önrendelkezési joga szabná meg, s e községek szövetkezése kell, hogy biztosítsa a francia egységet.

A Kommüntől elidegeníthetetlen jogok a következők:

A községi költségvetés, bevételek és kiadások megszavazása; az adó megállapítása és kivetése; a helyi szolgálatok irányítása; hivatalainak, belső rendfenntartásának és oktatásügyének megszervezése; a Kommün tulajdonát képező javak igazgatása:

Minden rendű községi hivatalnok és tisztviselő kinevezése, választás, vagy pályázat útján, felelősség mellett, s az ellenőrzés és visszahívás jogának állandó fenntartásával.

Az egyéni szabadság, a lelkiismereti szabadság és a munka szabadságának teljes garantálása.

A polgárok állandó beleszólása a községi ügyekbe, gondolataik szabad kifejezésének és érdekeik szabad védelmezésének útján; ezek nyilvánítását a Kommün garantálja, mint akikre egyedül hárul a gyülekezési és sajtó szabadság szabad és helyes gyakorlásának felügyelete és biztosítása.

A város védelmének és a nemzetőrségnek megszervezése, a nemzetőrség maga választja vezetőit, és egyedül ügyel a város belső rendjének fenntartására.

Párizs semmi többet nem kíván helyi biztosíték címén, abban az esetben persze, ha a nagy központi igazgatásban, a szövetszervezett kommünök küldöttségében, ugyanezen elvek megvalósulását és gyakorlati alkalmazását találja meg.

De autonómiájának oltalma alatt és élve cselekvési szabadságával, Párizs fenntartja magának a jogot, hogy falain belül, tetszése szerint végrehajtsa azokat a közigazgatási és gazdasági reformokat, amelyeket lakossága követel, hogy az oktatás, a termelés, a kereskedelem és a hitel fejlesztésére és terjesztésére alkalmas intézményeket létesítsen, hogy egyetemessé tegye a hatalmat és a tulajdont, az idő szükségleteit, az érdekek kívánsága és a tapasztalat nyújtotta adatok szerint.

Ellenségeink tévednek vagy az országot tévesztik meg, amikor azzal vádolják Párizst, hogy akaratát vagy szupremáciáját akarja a nemzet többi részére kényszeríteni, és hogy diktatúrára tör, ami nem volna más, mint merénylet a többi kommünök függetlensége és szuverenitása ellen.

Tévednek vagy megtévesztik országunkat, amikor azzal vádolják Párizst, hogy le akarja rombolni a francia egységet, melyet a Forradalom teremtet meg, a Föderáció ünnepére a régi Franciaország minden részéből összesereglett apáink tetszésnyilvánítása közepette.

Az egység, abban a formában, ahogy mind ez ideig a császárság, a monarchia és a parlamentarizmus kényszerítette ránk, nem más, mint zsarnoki, oktalan, önkényes és terhes centralizáció.

A politikai egység, ahogy Párizs népe akarja, minden helyi kezdeményezés önkéntes szövetezése, minden egyéni energia spontán és szabad összeadása a közös cél, mindenki jóléte, szabadsága és biztonsága érdekében.

A március 18-i népi kezdeményezés által megindított kommunális forradalom a tapasztalati, pozitív és tudományos politika új korszakát nyitja meg...

Végét jelenti ez a régi agyonkormányzott és papok által dirigált világnak, a militarizmus és a hivatalnoki rendszernek, a kizsákmányolásnak, és az üzérkedésnek, a monopóliumoknak és előjogoknak, amelyeknek a proletariátus szolgasorsát, a haza pedig szerencsétlenségeit és tönkrejutását köszönheti.

Nyugodjék meg tehát e drága haza, melyet megtévesztettek a hazugságok és rágalmak.

A Párizs és Versailles között megindult harc nem azok közül való, amelyek látszat-kompromisszumokkal végződhetnek, kimenetele nem lehet kétséges; a győzelem, melyre oly lebirhatatlan energiával tör a Nemzetőrség, az eszméé és a jogé lesz.

Franciaországhoz kiáltunk!

Megismerve azt, hogy a fegyverben álló Párizs ugyanolyan nyugodt, mint amilyen bátor; hogy a rendet ugyanolyan eréllyel, mint lelkesedéssel támogatja, hogy ugyanolyan tiszta értelemmel, mint hősiességgel kész magát feláldozni; hogy egyedül a szabadság és valamennyiünk dicsősége iránti odaadásból fogott fegyvert - vessen véget Franciaország e véres összecsapásának!

Franciaország feladata, hogy lefegyverezze Versailles-t ellenállhatatlan akarátának ünnepélyes kinyilvánításával.

Vivmányainkban osztozandó, nyilvánítsa magát szolidárisnak erőfeszítéseinkkel; legyen szövetségesünk a harcban, mely nem végződhet másként, csak a kommunális gondolat győzelmével vagy Párizs elpusztulásával!

Nekünk, párizsi polgároknak pedig az a küldetésünk, hogy véghez vigyük a modern forradalmat, a legszélesebbet és legtermékenyebbet mind azok közül, amelyeket a történelem ismer.

Kötelességünk, hogy küzdjünk és győzzünk!

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

b) A Kommün intézkedései

Rendelet az állandó hadsereg megszüntetéséről

A Párizsi Kommün elrendeli:

1. Az ujoncsorozás megszüntetendő.
2. A nemzetőrségen kívül semmiféle katonai erő sem szervezhető Párizsban, illetve nem vihető oda be.

3. Minden katonai szolgálatra alkalmas állampolgár a nemzetőrség sorába tartozik.

Városháza, 1871. március 29.

A Párizsi Kommün

Rendelet az elmenekült tulajdonosok által elhagyott ipari vállalatoknak a munkásszövetségek kezébe való átadásáról

A Párizsi Kommün,

figyelembe véve, hogy számos műhelyt tulajdonosa elhagyott, és nem kívánt eleget tenni állampolgári kötelezettségeinek, nem számolva munkásainak érdekeivel;

valamint, hogy a tulajdonosok e gyáva megfutasának következményeképpen sok, a város élete szempontjából döntő fontosságú vállalat beszüntette a munkát, ami a munkások életfeltételeit is veszélyezteti,

elrendeli:

A munkásszervezeti kamarák összehívandók vizsgáló bizottságok létesítése végett, ezek feladata pedig:

1. El kell készíteniük az elhagyott műhelyek statisztikáját a műhelyek helyzetének pontos leírását és az azokban levő munkaeszközök leírását.

2. Jelentést kell készíteniük azoknak a gyakorlati intézkedéseknek az ismertetésével, amelyek révén a szóban forgó műhelyekben haladéktalanul megindulhatna a munka, de már nem az elmenekült tulajdonosok erejéből, hanem az ott alkalmazott munkások kooperatív szövetségeinek erejéből.

3. Ki kell dolgozniuk e kooperatív munkásszövetségek alapszabálytervezetét.

4. Döntőbírásgot kell szervezniük, amely meghatározza majd, hogy a tulajdonosok visszatérése esetén milyen feltételek mellett adják át véglegesen ezeket a műhelyeket a munkásszövetségek kezébe, valamint milyen mértékű legyen az a kárpótlás, amelyet a szövetségeknek a volt tulajdonosok részére fizetniük kell.

A vizsgáló bizottságnak jelentést kell készítenie a községi munka- és cseretügyi bizottság számára, ennek feladata viszont, hogy a lehető legrövidebb időn belül a Kommün elé terjessze a Kommün és a munkások érdekeinek egyaránt megfelelő rendelettervezetét.

Párizs, 1871. április 16.

Rendelet a sütődék éjszakai munkájának megtiltásáról

A sütőipari munkások egész testületének jogos követelésére a Végrehajtó Bizottság elrendeli:

1. A sütődékben megszüntetendő az éjszakai munka.

2. Minden, a volt császári rendőrség által létrehozott munkaközvetítő iroda bezárandó, és minden kerületi előljáráson a munka nélküli sütőipari munkások nyilvántartásával helyettesítendő. A központi nyilvántartó hivatal a kereskedelemügyi minisztériumban szervezendő meg.

Párizs, 1871. április 20.

Rendelet az önkényes bírságok és a munkabérből eszközölt önkényes levonások eltörléséről

Figyelembe véve, hogy néhány vállalat adminisztrációja meghonosította a bírságok rendszerét és a fizetésekből, s a munkabérből való levonásokat;

valamint, hogy ezeket a bírságokat gyakran jelentéktelen, súlytalan ürügyeken róják ki, s azok ugyanakkor lényeges kárt okoznak az alkalmazottaknak és munkásoknak;

továbbá, hogy ezek az önkényes és erőszakos levonások jogilag nem tarthatók, és

a bírságok ténylegesen álcázott munkabércsökkentést jelentenek, s azok javára fordítatnak, akik kiróják őket;

nemkülönb, hogy az ilyen, tartalmukban és formájukban egyaránt erkölcstelen büntetések semmiféle jogszerű törvényhozási aktuson sem alapulnak -

a Végrehajtó Bizottság a munkaügyi, ipari és csereügyi bizottság javaslatának megfelelően elrendeli:

1. c A magán- és közületi vállalatok adminisztrációjának számára egyaránt tilos bírságok kivetése és levonások eszközlése az alkalmazottak és munkások fizetéséből, úgyhogy előzetesen megállapított munkabérük teljes összegben kifizetendő.

2. c Jelen rendelkezés mindennemű megszegése büntetőbírói eljárást von maga után.

3 c. A március 18. óta büntetésként alkalmazott pénzbírság, illetve levonás jelen rendelet kiadásától számított két héten belül visszatérítendő a károsultnak.

Párizs, 1871. április 27.

A Végrehajtó Bizottság

Rendelet a lakbérfizetési haladékról

A Párizsi Kommün,

figyelembe véve, hogy a háboru minden terhét a munka, az ipar és a kereskedelem viselte, valamint hogy az igazság azt követeli, hogy a tulajdon is vegye ki részét a haza javára hozott áldozatból -
elrendeli

1. c az 1870 októberi szakaszra, valamint az 1871 januári és áprilisi szakaszra esedékes lakbér kifizetésére haladék adandó.

2. c A szóban forgó kilenc hónapra már kifizetett lakbér az elkövetkezendő szakaszokra jóváírandó.

3. c A fizetési haladék kiterjed a butorozott helyiségek bérlőire is.

4. c Jelen rendelet közzétételétől számított hat hónapon belül a bérlő minden lakásbérleti szerződést figyelmen kívül hagyhat.

5. c A bérlő kívánságára minden, már lejárt szerződés további három hónapra meghosszabbítható.

Városháza, 1871. március 29.

a Párizsi Kommün

Rendelet a zálogházakban elhelyezett zálogtárgyaknak a dolgozók részére történő visszaszolgáltatásáról

A Párizsi Kommün elrendeli:

1. c Az 1871. április 25. előtt 20 frankot meg nem haladó összeg fejében elzálogosított ingóságok (butor, ruhanemű, fehérnemű, ágynemű, könyv és munkaeszköz) folyó évi május hó 12-től kezdődően térítés mentesen visszaadandó a tulajdonosnak.

2. c A fent körülírt tárgyakat csakis a megfelelő nyugta valódi tulajdonosának kell kiadni, aki személyazonosságát igazoló okmányokat mutat fel, és egyuttal bizonyítja, hogy ő a tényleges zálogbaadó.

3. c A pénzügyi delegátus feladata, hogy a zálogház vezetőségével a tulajdonosok kielégítése és általában jelen rendelet végrehajtása tekintében megállapodjék.

1871. május 6.

Kommün rendelete az egyház és az állam szétválasztásáról

Francia Köztársaság

Szabadság - Egyenlőség - Testvériség

A Párizsi Kommün

Tekintettel arra, hogy a Francia Köztársaság legfőbb alapelve a szabadság;

Tekintettel arra, hogy a vallási kiadások ezzel az elvvel ellenkeznek, mert meggyőződésre való tekintet nélkül adózásra kötelezik a polgárokat;

Tekintettel továbbá arra, hogy a papság mindig bűntársa volt a monarchiának a szabadság ellen elkövetett bűncselekményeiben.

Ezért a Kommün elrendeli:

1. szakasz. Az egyház és az állam szétválasztását.
2. szakasz. A vallási kiadások eltörlését.
3. szakasz. A vallásos testületek tulajdonát képező ingó és ingatlan, ugynevezett holtkézi vagyon nemzeti tulajdonná nyilvánítását.
4. szakasz. Azonnali vizsgálat megindítását a javak jellegének megállapítására a nemzet rendelkezésére bocsátása céljából.

Párizs, 1871. április 3.

A Párizsi Kommün

(Az ujkori egyetemes történelem dokumentumokban (1870-1918). Szerkesztette Dr. Szamuely Tibor. Budapest, 1962.)

37. Engels beszéde Marx sirjánál

1883. március 14-én meghalt Marx Károly, és március 17-én helyezték örök nyugalomra Londonban a highgate-i temetőben. Szemelvényünkben Engelsnek a sirnál angolul elhangzott, Marx történelmi érdemeit méltató gyászbeszédét közöljük.

Március 14-én, délután háromnegyed háromkor, korunk legnagyobb gondolkodója megszűnt gondolkodni. Alig két percre maradt magára, s amikor beléptünk, láttuk, hogy karosszékében nyugodtan elszenderült - de örökre.

Fel sem mérhető, mit vesztett ebben a férfiuban az európai és amerikai harcos proletariátus, mit vesztett benne a történelem tudománya. Nagygyon is hamar érezhetővé lesz az űr, amelyet ennek az óriásnak a halála hátrahagyott.

Darwin a szerves természet fejlődési törvényét fedezte fel - Marx az emberi történelem fejlődési törvényét: azt az eddig ideológiai burjántól el-
lepített egyszerű ténnyt, hogy az embereknek előbb enniök, inniök, lakniök és
ruházkodniök kell, mielőtt politikával, tudománnyal, művészettel, vallás-
sal stb. foglalkozhatnak; hogy tehát a közvetlen anyagi létfenntartási esz-
közök termelése s ezzel egy nép vagy korszak mindenkor gazdasági fejlő-
dési foka az az alap, amelyből az illető emberek állami berendezései, jo-
gai, nézetei, művészete, sőt vallási képzetei kifejlődtek, így tehát ebből
az alapból kell ezeket magyarázni is - nem pedig, ahogy eddig történt,
megfordítva.

De ez nem minden. Marx felfedezte a mai tőkés termelési mód s az
általá létrehívott polgári társadalom sajátos mozgástörvényét is. Az ér-
téktöbblet felfedezése itt egyszerre világosságot teremtett, míg minden
előbbi vizsgálat, a polgári közgazdászoké csakugy, mint a szocialista kri-
tikusoké, a sötétben tévelygett.

Két ilyen felfedezés elég volna egy életre. Szerencsés már az is, aki-
nek megadatott, hogy csak egy ilyen felfedezést tegyen. De Marx minden
területen, ahol kutatott - s nagyon sok ilyen terület volt és egyiket sem
érintette pusztán felületesen - minden területen, még a matematikában is,
önálló felfedezéseket tett.

Ilyen volt Marx, a tudomány embere. De ez még a felét sem tette ki az
egész embernek. A tudományban Marx történelmet mozgató, forradalmi
erőt látott. Bármilyen nagy öröme telt is valamely elméleti tudomány új
felfedezésében, amelynek gyakorlati alkalmazhatóságát talán még nem is
lehetett előre látni - még nagyobb örömet érzett, ha olyan felfedezésről
volt szó, amely azonnal forradalmasítóan hatott az iparra, a történelmi
fejlődésre egyáltalában. Így élénk figyelemmel kísérte az elektromosság
terén tett felfedezéseket, s az utolsó időben még Marcel Deprez felfede-
zéseit is.

Mert Marx mindenekelőtt forradalmár volt. Igazi élethivatása az volt,
hogy valamilyen módon közreműködjék a tőkés társadalom és az általa al-
kotott állami berendezések megdöntésén, hogy közreműködjék a modern
proletariátus felszabadításán, amelyet először ő ébresztett helyzete és
szükségletei tudatára, felszabadulása feltételeinek tudatára. A harc volt
az eleme. S harcolt olyan szenvedéllyel, kitartással, sikerrel, mint ke-
vesen. Az első "Rheinische Zeitung" 1842, a párizsi "Vorwärts!" 1844,
a "Deutsche Brüsseler Zeitung" 1847, a "Neue Rheinische Zeitung" 1848-
1849, a "New York Tribune" 1852-1861 - ezenkívül harcos brosurák töme-
ge, munka a párizsi, brüsszeli és londoni szervezetekben, míg végül az
egészet megkoronázta a nagy Nemzetközi Munkásszövetség. S valóban, ez
megint olyan eredmény volt, amelyre megalkotója büszke lehetett, még ha
semmi egyébét sem tett volna.

S ezért volt Marx kora leggyűlöltebb és legtöbbet rágalmazott embere.
Kormányok - önkényuralmiak meg köztársaságiak is - kiutasították, bur-
zsoák - konzervatívok meg szélső demokraták is - versenyeztek abban,

hogy megrágalmazzák. Mindezt könnyedén félretolta, nem is hederített rá, s csak végső kényszer esetén felelt. És halálakor a szibériai bányáktól egész Európán és Amerikán át Kaliforniáig a forradalmár munkatársak milliói tisztelik, szeretik, gyászolják, s bátran mondhatom: lehetett még sok ellenfele, de aligha volt személyes ellensége.

Neve és műve is, élni fog századokon át!

(Marx-Engels Válogatott Művek II.
Budapest, 1963.)

38. A II. Internacionálé párizsi (alapító) kongresszusának határozatai (1889. július 20.)

A II. Internacionálé alapító kongresszusa 1889. július 14-én ült össze Párizsban, amelyen 22 ország munkáspártjai képviseltették magukat. Az Engels vezetésével megalakult II. Internacionálénak nagy szerepe volt abban, hogy a század utolsó évtizedében a munkásmozgalom világszerte nagy fejlődésnek indult.

a) Az állandó hadseregek megszüntetéséről és az általános népfelkelésről

A párizsi nemzetközi munkáskongresszus fontolóra-véve: hogy az állandó hadsereg vagy az erős hadsereg az uralkodó, illetve vagyonos osztályok szolgálatában minden demokratikus vagy köztársasági államformával ellenségesen áll szemben, hogy az a militarista, monarchista vagy oligarchikus és tökéletes uralom kifejezője, és a reakciós államcsínyek és a szocialista elnyomás eszköze; hogy az állandó hadseregek támadó háborúk eredményei és okai, amelyek állandóan azzal a veszéllyel fenyegetnek, hogy nemzetközi konfliktusok alakulnak ki, és hogy ezért az állandó hadseregeket és a támadó politikát - amelynek szervei az állandó hadseregek - fel kell váltani a védelmi politikával és a békés demokráciával, az egész nép olyan szervezetével, amely már nem a fosztogatás és a hódítás, hanem a nép függetlensége és szabadsága érdekében tanulja meg a fegyverforgatást és fegyverkezik fel; hogy állandó hadsereg, miként a történelem bizonyítja, a háborúk szüntelen okozója és nem képes megvédeni az országot egy koalíció tulerejével szemben, hanem előidézi annak vereségét, és a fegyvertelen országot kiszolgáltatja a győztesnek, míg a jól felszerelt, jól szervezett és jól felfegyverzett nemzet az ellenséges támadással szemben legyőzhetetlennek bizonyul.

hogy az állandó hadsereg a polgári élet szétbomlasztója, amennyiben minden nemzettől tanulási időszakban, munkaereje, tevékenysége teljében rabolja el ifjúságának színe-virágát, hogy azt kaszárnába zárja és demoralizálja;

hogy az állandó hadsereg terméketlenné teszi, fejlődésében gátolja a munkát, a tudományt és a művészetet, hogy a polgár, az egyén és a család fejlődését veszélyezteti;

hogy viszont a valóban nemzeti hadsereg, amidőn a nemzet van felfegyverezve - "a nép fegyverben" - lehetővé teszi, hogy a polgár a nemzeti életben fejthesse ki természetes adottságait és képességeit, és katonai funkcióját mint polgárjogának szükséges tartozékát gyakorolja;

hogy az állandó hadsereg a háborus adósságok szüntelenül növekvő terhével, az egyre magasabb összegű adókkal és kölcsönökkel - amelyeket az állandó hadsereg megkövetel - a nyomor és a rombolás okozója;

a kongresszus felháborodással utasítja vissza a kétségbeesett és létükért harcoló kormányok háborus terveit;

a békét és a munkások felszabadulása első és elengedhetetlen feltételének tekinti;

és az állandó hadseregek megszüntetésével egyidejűleg az általános népfelfegyverzést követeli a következő elvek alapján:

a nemzeti hadsereg, a felfegyverzett nemzet, az összes harcra-
kész polgárokból áll, akiket kerületenként szerveznek úgy, hogy minden városnak, minden körzetnek, minden kerületnek - a lakosság száma alapján - meg legyen a maga egy vagy több zászlóalja olyan polgárokból, akik ismerik egymást és ha kell, 24 órán belül összegyűlnek, felfegyverkeznek és indulásra készen állnak, mindenkinek otthon legyen a fegyvere és felszerelése - mint Svájcban - hogy a közszabadságot és a nemzet biztonságát megvédelmezhesse.

A kongresszus kijelenti továbbá, hogy a háború, a jelenlegi gazdasági viszonyok e szomorú terméke csak akkor tűnik el, amikor a tőkés termelési módot a munka felszabadítása és a szocializmus nemzetközi győzelme váltja fel.

b) A nemzetközi munkásvédelmi törvényhozásról

A párizsi nemzetközi munkáskongresszus:

abban a meggyőződésben, hogy a munka és az emberiség felszabadítása csak az osztályként, nemzetközileg szervezett proletariátustól indulhat ki, amely kivívja a politikai hatalmat, hogy megkezdje a kapitalizmus kisajátítását és a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vételét;

fontolóra véve,

hogy a viharosan fejlődő tőkés termelési mód lassanként áttérjed minden modern kulturájú országra;

hogy a tőkés termelési mód e fejlődése a munkások fokozódó kizsákmányolását jelenti;

hogy az egyre intenzívebbé váló kizsákmányolás idézi elő a munkássz-tály politikai elnyomatását, gazdasági leigázottságát és fizikai és erkölcsi degenerálódását;

hogy ennek folytán a világ munkásainak kötelessége minden rendelkezésükre álló eszközzel harcolni egy olyan társadalmi rendszer ellen, amely őket elnyomja és általában az emberiség szabad fejlődését veszélyezteti, azonban mindenekelőtt arról van szó, hogy tevékeny ellenállást fejtsenek ki, a jelenlegi gazdasági rend romboló hatásával szemben,

a kongresszus kimondja:

Szükség van hathatós munkásvédelmi törvényhozásra minden olyan országban, ahol a tőkés termelési mód az uralkodó.

E törvényhozás alapjaként követeli a kongresszus:

a) legfeljebb 8 órás munkanap megállapítását az ifjummunkások számára,

b) a 14 éven aluli gyermekek munkájának betiltását, és a munkanap 6 órára leszállítását mindkét nembeliek számára,

c) az éjszakai munka betiltását, bizonyos olyan iparágak kivételével, amelyek jellegüknél fogva a megszakítatlan üzemet megkövetelik,

d) a női munka betiltását minden olyan iparágban, melyek különösen ártalmasak a nők szervezetére,

e) éjszakai munka betiltását a nők és 18 éven aluli ifjummunkások számára,

f) hetenként legalább 36 órás megszakítatlan pihenő idő minden munkás számára,

g) azoknak az iparoknak és gyártási módoknak betiltása, amelyek károsak a munkások egészségére,

h) a Truck-rendszer⁽⁴⁶⁾ betiltása,

i) a munkabér élelmiszerben való fizetésének, valamint a munkáltatói szatócsüszletek (kantinok stb.) betiltása,

k) a közvetítő vállalkozók (izzasztó-rendszer) betiltása,

l) a magán munkaközvetítő irodák betiltása,

m) az összes műhelyek és ipari üzemek, beleértve a háziipart is, az állam által fizetett és legalább felerészben a munkások által választott gyár-felügyelők útján történő ellenőrzését

A kongresszus kijelenti, hogy a szociális viszonyok megjavításához szükséges mindezen rendszabályokat nemzetközi törvényekben és szerző-

désekben elrendelni és felhívja a világ proletárjait, hogy ilyen értelemben hassanak kormányaikra. Ha már ilyen törvényeket és szerződéseket kiesz- közöltek, akkor azoknak alaposabb megvalósítása érdekében alkalmazásu- kat és végrehajtásukat ellenőrizni kell.

A kongresszus kijelenti továbbá, hogy a munkások kötelesek a nőket egyenjoguakként felvenni soraikba, és elvben követeli: az egyenlő munká- ért egyenlő bért mindkét nembeli munkások számára, nemzetiségi külön- b- ség nélkül.

Ahhoz, hogy a proletariátus teljes felszabadulását elérhessük, a kong- resszus feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a munkások mindenütt szer- vezkedjenek, és éppen ezért a korlátlan, teljesen szabad egyleti és egye- sülési jogot követeli.

c) Nemzetközi tüntetés 1890. május elsejére

A kongresszus elhatározza:

Bizonyos időpontban nagy nemzetközi tüntetést kell szervezni és pedig oly módon, hogy egyidejűleg minden országban és minden városban egy meghatározott napon a munkások követelik a hatóságoktól a munkanap 8 órában való megállapítását, és a párizsi nemzetközi kongresszus többi ha- tározatának megvalósítását.

Tekintettel arra a tényre, hogy az Amerikai Munkásszövetség (Federation of Labor) 1888. decemberében St. Louis-ban megtartott kongresszusán már határozatot hozott arról, hogy 1890. május 1-én ilyen tüntetést kell rendezni, ezt az időpontot fogadja el a kongresszus a nemzetközi tüntetés napjaként.

A különböző nemzetek munkásainak a tüntetést oly módon kell megva- lósítani, ahogy azt számukra saját országuk viszonyai megszabják (előír- ják).

A belgák javaslatára nemzetenként szavaznak. A belgák és az oroszok kivételével minden nemzet a határozati javaslat mellett szavazott, előbbi- ek később indokolják meg szavazatukat, utóbbiak viszont csak azért tar- tózkodtak a szavazástól, mert Oroszországban ilyen tüntetést rendezni le- hetetlen.

Még a következő határozati javaslatot fogadták el:

A nemzetközi kongresszus július 20-án tartott ülésén hozott határozat alapján az állandó elnökség Svájcot jelölte ki a végrehajtó bizottság szé- helyéül, megbízta ennek az országnak küldötteit, hogy alakítsanak egy öt tagból álló bizottságot, amely ugyanabban a városban legyen, ahol a "Nyolcórás munkanap" című ujságot kiadják.

d) Az általános választójog kiharcolásáról

Megfontolva, hogy a különböző országok küldötteinek ezen a kongresszuson elhangzott jelentései megmutatták, hogy a munka egyszerű gazdasági szervezetei (trade-unionok és hasonló egyesülések) nem elegendők a munkásosztály felszabeditásához, míg a munkanap csökkentése, a női és gyermekmunka korlátozása és a munkásvédelmi törvények érdekében folyó agitáció olyan eszköznek bizonyult, amely alkalmas a munkások osztályöntudatának felébresztésére, ami a munkásosztály ön maga által történő felszabeditásának szükséges előfeltétele.

Megfontolva, hogy a politikai hatalom birtoklása lehetővé teszi, hogy az uralkodó osztály fenntartsa a magánvállalkozók és a tőkés termelési mód kizsákmányoló rendszerét;

megfontolva, hogy a politikai hatalom segítségével megakadályozzák, hogy az állam ellenőrizze az ipart és a nép ellenőrizze az államot;

a párizsi nemzetközi kongresszus elhatározza:

1. hogy minden olyan országban, ahol a proletároknak van választójoguk, kötelesek belépni a szocialista pártba és anélkül, hogy kompromisszumot kötnének bármely más politikai párttal, szavazólapjuk segítségével, az illető állam alkotmányának uralma alatt a politikai hatalom meghódítására törekcsenek;

2. minden olyan országban, ahol a proletároktól megtagadták a választójogot és az alkotmányos jogokat, a proletárok minden eszközzel kötelesek a választójog kivívására törekedni;

3. az uralkodó osztály részéről megtorló erőszak alkalmazása abból a célból, hogy megakadályozza a társadalomnak szövetkezeti, ipari és szociális szervvé történő békés fejlődését - megbüntetésük céljából ki kell szolgáltatni az életük, szabadságuk védelmében harcoló embereknek.

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

39. "A Munka Felszabeditása" csoport programja

"A munka Felszabeditása" nevű marxista csoport alapítása, programjának összeállítása egyaránt Plechanov (1856-1918) műve. Szemelvényünket a program 1884-es első tervezetéből közöljük.

... Oroszország dolgozó népessége közvetlenül viseli a rendőri despotikus állam óriási gépezetének egész terhét, és ugyanakkor átéli a kapi-

talista felhalmozás korszakával vele járó bajokat, és helyenként - ipari központjainkban - már érzi a kapitalista termelés nyomását, amelyet nem korlátoz még határozott állami beavatkozás, sem maguknak a munkásoknak szervezett ellenállása. A mai Oroszország - amint ezt valamikor Marx az európai kontinens nyugati államairól mondotta - nemcsak a kapitalista termelés fejlődése, hanem e fejlődés fogyatkozásai miatt is szenved.

A termelés ezen elmaradott állapotának egyik legkárosabb következménye az volt, és ma is az, hogy még fejletlen állapotban van a középosztály, s így nálunk nem képes vállalni az abszolutizmus ellen vivandó harcban a kezdeményező szerepet.

Ez okból a szocialista értelmiségnek kellett élére állnia a jelenkori felszabadító mozgalomnak, amelynek első feladata csak az lehet, hogy szabad politikai intézményeket hozzon létre hazánkban, s eközben a szocialistáknak a maguk részéről arra kell törekedniök, hogy a munkásosztály számára biztosítsák az aktív és eredményes részvételt Oroszország jövőbeli politikai életében.

E cél eléréséhez az első eszköz az agitáció a demokratikus alkotmány mellett. Ez az alkotmány biztosítani fogja a következő jogokat:

1. Minden polgárnak, ha csak nem ítélték bizonyos, a törvény által szigorúan meghatározott becstelen cselekedetek miatt a politikai jogképesség elvesztésére, azt a jogát, hogy választó és választható legyen, mind a Törvényhozó Gyűlés tagjainak, mind pedig az önkormányzat tartományi és faluközösségi szerveinek megválasztása alkalmával.

2. A törvény által meghatározott fizetést a népképviselőknek, ami lehetővé teszi, hogy a népesség szegény osztályaiból válasszák őket.

3. A polgárok személyének és lakásának sérthetetlenségét.

4. A korlátlan lelkiismereti-, szólás-, sajtó-, gyülekezési- és egyesülési szabadságot.

5. A mozgás és foglalkozás szabadságát.

6. Az összes polgárok teljes egyenjoguságát, függetlenül vallásuktól és törzsi származásuktól...

7. Az állandó hadsereg felváltását a nép általános felfegyverzésével.

8. Egész polgári és büntető törvényhozásunk felülvizsgálását, a rendi megkülönböztetés és az emberi méltósággal összeegyeztethetetlen büntetések megszüntetését.

De ez a cél elérhetetlen, s a munkások politikai öntevékenysége elképzelhetetlen marad, ha az abszolutizmus bukása teljesen előkészületlen és szervezetlen állapotban találja őket.

Ezért a szocialista értelmiséget az a kötelezettség terheli, hogy szer-

vezzék meg a munkásokat, és erejükhöz mérten készítsék elő őket a harcra mind a jelenlegi kormányzati rendszer, mind az eljövendő burzsoá pártokkal szemben is.

Ennek az értelmiségnek haladéktalanul hozzá kell fognia, hogy az ipari központjainkban élő munkásokat mint Oroszország egész dolgozó népének élenjáró képviselőjét szervezzék be egymással kapcsolatban álló titkos körökbe, meghatározott, az egész orosz termelő osztály jelenlegi szükségleteinek és a szocializmus alapvető feladatainak megfelelő társadalmi és politikai programmal.

"A Munka Felszabadtítása" csoport tudja, hogy e program részletei csak később és emellett csak a politikai életben részt venni-hivatott és külön pártba tömörült munkáosztály által dolgozhatók ki, úgy véli, hogy a munkásprogram gazdasági részében a legfőbb pontoknak a következő követeléseknek kell lenniök:

1. Radikálisan felül kell vizsgálni agrárviszonyainkat, vagyis a föld megváltásának és a paraszti közösségek földhözjuttatásának feltételeit. Meg kell adni a jogot a juttatott földről való lemondásra és az obszcinából való kilépésre azoknak a parasztoknak, akik ezt magukra nézve előnyösnek tartják stb.

2. Az ez idő szerinti adórendszert meg kell szüntetni, és be kell vezetni a progresszív jövedelmi adót.

3. Törvényhozási uton rendezni kell a munkások (városi és falusi munkások) és a vállalkozók viszonyát, és meg kell szervezni a megfelelő felügyeletet a munkások képviselőinek bevonásával.

4. Állami segítséget kell nyújtani a földművelés, a kitermelő és feldolgozó ipar minden ágában szervezendő termelőszövetkezeteknek - a parasztok, bányászok, a gyári és üzemi munkások, a kuszterek⁽⁴⁷⁾ stb., stb. szövetkezeteinek.

"A Munka Felszabadtítása" csoport meg van győződve arról, hogy az orosz munkáosztály ilyen átgondolt mozgalmának nemcsak sikere, hanem lehetősége is óriási mértékben az értelmiségnek a munkások körében végzendő fentebb említett munkájától függ.

De a nevezett csoport úgy véli, hogy magának az értelmiségnek előzetesen már a modern tudományos szocializmus álláspontjára kell helyezkednie, csak olyan mértékben tartva meg a narodnyik hagyományokat, amennyiben azok nem mondanak ellent a szocializmus tételeinek.

Erre való tekintettel "A Munka Felszabadtítása" csoport céljául tűzi ki, hogy propagálni fogja a modern szocializmust Oroszországban, és előkészíti a munkáosztályt a tudatos társadalmi és politikai mozgalomra; teljesen ennek a célnak szenteli minden erejét, és felhívja forradalmi ifjúságunkat, hogy segítse és támogassa ebben a munkájában.

"A Munka Felszabadítása" csoport ezt a célt követi minden rendelkezésre álló eszköz felhasználásával, ugyanakkor elismeri annak szükségét, hogy terrorista harcot folytassanak az abszolút kormány ellen, és a "Narodnaja Volja" párttól csak azokban a kérdésekben tér el, amelyek a hatalomnak a forradalmi párt által való úgynevezett átvételére és a szocialisták által a munkásosztály körében kifejtendő közvetlen tevékenység feladataira vonatkoznak.

"A Munka Felszabadítása" csoport egyáltalában nem hagyja figyelmen kívül az Oroszország dolgozó népességének óriási részét kitevő parasztságot. De úgy véli, hogy az értelmiségnek munkája közben, különösen a társadalmi-politikai harc mai feltételei mellett, elsősorban e népesség fejlettebb rétegére, azaz az ipari munkásokra kell tekintettel lennie. A szocialista értelmiség, miután biztosította e réteg komoly támogatását, a sikerre való sokkal nagyobb reménnyel terjesztheti ki munkásságát a parasztságra is, különösen, ha ekkorra megszerzi az agitáció és a propaganda szabadságát. Egyébként magától értetődik, hogy szocialistáinknak a jövőben erőiket másképpen kell csoportosítaniuk, ha a parasztság körében önálló forradalmi mozgalom mutatkozik, és hogy már ez idő szerint is azok az emberek, akik a legközvetlenebb érintkezésben állnak a parasztsággal, közöttük kifejtett tevékenységükkel komoly szolgálatot tehetnek az oroszországi szocialista mozgalomnak. "A Munka Felszabadítása" csoport nemcsak, hogy nem taszítja el magától az ilyen embereket, de minden törekvésével azon van, hogy megegyezzen velük a program alapvető tételeiben.

(Olvasókönyv a Szovjetunió története tanulmányozásához II.)

40. Petíció II. Miklós cárhoz

A Gapon pópa vezetése alatt álló "Orosz Gyári Munkások Gyűlekezete" 1905. január 9-re tüntetést szervezett Pétervárott. Ekkor kellett volna a munkásgyűlések által elfogadott alábbi petíciót a cárnak átadni.

Felség!

Mi, Szentpétervár városának munkásai és minden társadalmi rendhez tartozó lakosai, feleségünkkel és gyermekeinkkel és gyámoltalan öreg szülőinkkel együtt eljöttünk hozzád, felséges urunk, igazságot és oltalmat keresve. Elszegényedtünk, elnyomnak minket, erőnket meghaladó munkával terhelnek meg, mindenki szidalmaz bennünket, nem ismernek el embernek, úgy bánnak velünk, mint rabszolgákkal, akiknek keserű sorsukat tűrni-

ők és hallgatniuk kell. Mű tūrtük is, de egyre mélyebbre taszítanak bennünket a szegénység, a jogtalanság és a tudatlanság szakadékába, fojtogat bennünket a zsarnokság és az önkény, és fuldokolva levegő után kapkodunk. Nincs már több erőnk, felség. Tűrelmünk végéhez értünk. Ekövetkezett számunkra az a borzasztó pillanat, amikor jobb meghalni, semmint tovább szenvedni az elviselhetetlen kinokat.

S ezért abbahagytuk a munkát, és kijelentettük munkáltatóinknak, hogy addig nem állunk munkába, amíg követeléseinket nem teljesíti. Nem kérünk sokat, csak annyit kívántunk, ami nélkül nem élet az élet, hanem csak rabszolgaság és örökös kinszenvedés. Első kérdésünk az volt, hogy munkaadóink velünk együtt mérlegeljék bajainkat. De ezt is megtagadták tőlünk, sőt megtagadták azt a jogot is, hogy beszéljünk bajainkról, mert úgy találták, hogy erre nem ad jogot nekünk a törvény. Törvénytelennek minősültek kérelmeink; hogy a munkaórák számát napi nyolc órára csökkentsék; hogy a munkabérünket velünk együtt és a mi beleegyezésünkkel állapítsák meg, és vizsgálják felül, honnan származnak a félreértések köztünk és a közvetlen gyárigazgatás között; hogy a szakképzetlen munkásoknak és az asszonyoknak a munkabérét emeljék fel napi 1 rubelre, és szüntessék meg a túlórázást; hogy gyógykezeljenek bennünket gondosan és sértegetés nélkül, s építsék úgy a műhelyeket, hogy lehessen bennük dolgozni, és ne szerezzen bennük az ember halálos betegséget a szörnyű léghuzat, az eső és a hó miatt.

Kiderült, hogy munkáltatóink és a gyárigazgatóság véleménye szerint mindez törvénytelen, valamennyi kérdésünk - bűn, sőt, az az óhajunk, hogy javítsunk helyzetünkön - arcátlanság, amely sértő rájuk nézve.

Felség! Mi itt sok ezren vagyunk, és valamennyien csak látszatra, csak külszínre vagyunk emberek - ténylegesen egyetlen egy emberi jog sincs biztosítva számunkra, amiképp az egész orosz nép számára sincsen, még az a jog sem, hogy beszéljünk, gondolkozzunk, összegyűljünk, megtárgyaljuk bajainkat, intézkedjünk helyzetünk megjavítása érdekében. Miniket leigáztak a te hivatalnokaid támogatásával, azok segítségével, azok együttműködése mellett. Ha közülünk bárki merészeli szavát felemelni a munkásosztály és a nép érdekeinek védelmében, börtönre vetik, száműzik. Mint valami gonosztettet, úgy büntetik a jószívet, az érző lelket. Szánni az elnyomott, jogtalan, agyongyötört embert, súlyos büntett számba megy. Az egész munkásság és parasztság ki van szolgáltatva a kincstári sikkasztókból és fosztogatókból álló, a nép érdekeivel egyáltalán nem törődő, sőt azokat semmibevevő hivatalnok kormány önkényének. A hivatalnokkormány az országot a tönk szélére vitte, szégyenletes háboruba sodorta, és előbb-utóbb Oroszország végromlását okozza. Nekünk, munkásoknak és a népnek, semmi szavunk sincs a tőlünk behajtott óriási adók szétoztása tekintetében. Még csak nem is tudjuk, hogy mire fordítják ezeket a koldusbotra jutott néptől behajtott pénzeket. A nép meg van fosztva annak a lehetőségtől, hogy kifejezze vágyait, kívánságait, részt vegyen az adók kivetésében

és azoknak ilyen vagy olyan célra való fordításában. A munkások meg vannak fosztva annak a lehetőségétől, hogy érdekeik védelme céljából szervezetekbe tömörüljenek.

Felség! Vajon összefér-e mindez Isten törvényeivel, akinek kegyelméből uralkodsz? És vajon lehet-e élni ilyen törvények mellett? Nem jobb-e meghalni - meghalni valamennyitünknek, egész Oroszország dolgozóinak? Éljenek és élvezzék az életet a kapitalisták - a munkásosztály kizsákmányolói és a hivatalnokok - a kincstári sikkasztók és az orosz nép kirablói. Ime, ez vár ránk, Felség, és ez hozott el bennünket palotád falaihoz. Végző menekvésünket itt keressük. Ne tagadd meg segítségedet a te népedtől, emeld ki a jogtalanság, a nyomor és a tudatlanság sirgödréből, tedd számára lehetővé, hogy maga döntsön sorsa felett, vedd le róla azt az elviselhetetlen jármót, amelyet a hivatalnokok raktak rá. Rombold le a falat, amely közötted és néped között áll, és kormányozza e nép veled együtt az országot. Hiszen te a nép hasznára állítottátál magas polcodra, de ezt a hasznót a hivatalnokok kiragadják a kezünkből, nem élvezzük, nekünk csak keserűségben és megaláztatásban van részünk. Hallgasd meg harag nélkül, figyelmesen kéréseinket, nem rosszat, hanem jót akarunk velük, és nemcsak magunknak, hanem neked is, felséges urunk. Nem orcátlanság beszél belőlünk, hanem az a meggyőződésünk, hogy ki kell kerülni a mindenki számára elviselhetetlen helyzetből. Oroszország tulságosan nagy, szükségei tulságosan sokfélék és számosak, hogy egyedül a hivatalnokok el tudnák kormányozni. Népképviselőre van szükség. Arra van szükség, hogy maga a nép segítsen magán, és maga kormányozza magát. Hiszen csak ő ismeri valójában a maga igazi bajait. Ne utasítsd el segítségét, fogadd el és parancsold meg haladéktalanul, hogy azonnal hívják össze az orosz föld képviselőit minden osztályból, minden társadalmi rendből, a munkások képviselőit is. Legyen ott kapitalista is, munkás is, hivatalnok is, pap is, orvos is, tanító is - és kivétel nélkül mindenki maga válassza meg képviselőjét. Legyen minden ember egyenlő és szabad választójoga gyakorlása közben - ebből a célból parancsold meg, hogy az Alkotmányozó Gyűlésbe a választásokat az általános, titkos és egyenlő szavazati rendszer alapján tartsák meg.

Ez a mi legfőbb kérésünk, ezen fordul meg, erre épül minden, ez a legfőbb és egyetlen gyógyír sajnó sebeinkre, nélküle ezek a sebek még erősebben fognak vérzeni, és hamarosan sirba visznek minket.

De egyetlen egy rendszabály még sem orvosolhatja valamennyi bajunkat. Szükség van még másokra is, és mi mint atyánknak, neked, urunknak, őszintén és nyíltan beszélünk róluk. Oroszország egész dolgozó osztálya nevében.

A következő rendszabályokra van szükség:

I. Rendszabályok az orosz nép tudatlansága és jogtalansága ellen:

1. Haladéktalan szabadonbocsátása és hazaengedése mindazoknak, akik politikai és vallásos meggyőződésükért, sztrájkokért és parasztlázongásokért büntetést szenvedtek.
2. Haladéktalan kinyilvánítása a személyes szabadságnak és sérthetlenségnek, a szólás- és sajtószabadságnak, a gyülekezés szabadságának, a lelkiismereti szabadságnak vallás dolgában.
3. Általános és kötelező népoktatás államköltségen.
4. A miniszterek felelőssége a néppel szemben és a kormányzat törvényességének biztosítása.
5. Kivétel nélkül mindenkinek törvény előtti egyenlősége.
6. Az egyháznak az államtól való elválasztása.

II. Rendszabályok a nép szegénysége ellen:

1. A közvetett adók megszüntetése és azoknak közvetlen, progresszív jövedelmi adóval való helyettesítése.
2. A megváltási díjak fizetésének megszüntetése, olcsó hitel és a földnek fokozatos átadása a nép tulajdonába.
3. A Haditengerészeti Hivatal megrendeléseit Oroszországban teljesítsék, nem pedig külföldön.
4. A háború megszüntetése a nép akaratából.

III. Rendszabályok a munkának a tőke általi elnyomása ellen:

1. A gyárfelügyelők intézményének megszüntetése.
2. A gyárakban és üzemekben alakítsanak munkások közül választott képviselőkkel állandó bizottságokat, és azok az igazgatósággal együtt vizsgálják ki az egyes munkások minden panaszát. Munkást elbocsátani csak ezen bizottság határozata alapján lehessen.
3. A fogyasztási és termelőszövetkezetek és a munkásszakszervezetek szabadsága - haladéktalanul.
4. Nyolcórás munkanap és a túlórázás szabályozása.
5. A munka tőkeellenes harcának szabadsága - haladéktalanul.
6. Kielégítő munkabér - haladéktalanul.
7. A munkásozttályok képviselőinek feltétlen részvétele a munkások által biztosításáról szóló törvényjavaslat kidolgozásában - haladéktalanul.

Ime, felség, ezek a mi fő bajaink, amelyekkel eljöttünk hozzád; s csak, ha ezek orvoslásra találnak, szabadulhat ki hazánk a szolgaságból és nyomorból, és indulhat virágzásnak, és csak akkor szervezkedhetnek a munkások, hogy megvédjék érdekeiket a kapitalisták pimasz klzsákmányolásától és a népet kirabló és elnyomó hivatalnok kormánytól. Parancsold meg, hogy teljesítsék őket, és esküdj meg erre, és boldoggá és dicsővé tesszed Oroszországot, és örök időkre bevésed nevedet szívébe és utódaink szívébe, de ha nem parancsold meg, és nem hallgatod meg könyörgésünket, meghalunk itt, ezen a téren, palotád előtt. Innen már nincs hová mennünk, és nincs is miért. Számunkra csak két ut van: egyik a szabadsághoz és boldogsághoz vezet, a másik a sirba...

Szolgájon életünk kiengesztelő áldozatul a sokat szenvedett Oroszorszáért. Nem fáj nekünk ez az áldozat, szívesen meghozzuk.

Georgij Gapon lelkész
Ivan Vaszimov munkás

(Olvasókönyv a Szovjetunió története tanulmányozásához II.)

41. Lenin az 1905-ös forradalom tanulságairól

Lenin az emigrációban több előadásában és cikkében foglalkozott az 1905-ös orosz forradalom értékelésével. Kérlelhetetlenül küzdött történetének meghamisítói ellen, hogy tanulságai tiszta forrásul szolgálhassanak a tömegek felkészítéséhez egy újabb forradalmi fellendülés idejére. "A forradalom tanulságai" című cikke - amelyet kivonatossan közlünk -, 1910. október 3-án (nov. 12.) jelent meg a Párizsban kiadott "Rabocsaja Gazeta" ("Munkásujság") 1. számában.

Oroszország munkásosztálya 1905. októberében

Oroszország munkásosztálya 1905. októberében az első hatalmas csapást mérte a cári önkényuralomra. A proletáriórtus azokban a nagy napokban a dolgozók millióit vitte harcba elnyomók ellen. 1905-ben néhány hónap alatt helyzetének olyan javulását vitta ki, amelyet évtizedeken át hiába vártak a munkások a "felsőbbiségtől". A proletáriórtus, ha csak rövid időre is, kivlvt a egész orosz nép számára az Oroszországban addig ismeretlen sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot. Elsöpörte utjából a Bulligin-féle áldumát, alkotmányt ígérő kláltványt kényszerített ki a cártól, és egyszer s mindenkorra lehetetlenné tette, hogy Oroszországot képviseleti intézmények nélkül kormányozzák.

A proletáriórtus nagy győzelmei félgyőzelemnek bizonyultak, mert a cári hatalmat nem sikerült megdönteni. A decemberi felkelés vereséggel

végződött, s ahogy gyengült a munkásosztály támadó ereje, ahogy gyengült a tömegek harca, úgy ragadta vissza a cári önkényuralom egymás után a munkásosztály vívmányait. 1906-ban a munkássztrájkok, a parasztok és a katonák lázongásai nagyon sokat vesztek erejükből az 1905- évihez képest, de még mindig nagyon erősek voltak. A cár szétkergette az első dumát, amely alatt ismét fejlődni kezdett a nép harca, de nem merte rögtön módosítani a választójogi törvényt. 1907-ben a munkások harca még jobban meggyengült, és a cár, szétkergetve a második dumát, államcsínyt hajtott végre (1907. június 3-án); megszegte azt az ünnepélyes ígéretét, hogy a дума bejegyzése nélkül nem fog törvényeket kibocsátani, és úgy módosította a választójogi törvényt, hogy a dumában mindenképpen a földesurak és a tökések, a feketeszázás párt és feketeszázások csatlósai kapjanak többséget.

A forradalom győzelmei és vereségei egyaránt nagy történelmi tanulságokat nyújtottak az orosz népnek. Amikor most 1905 ötödik évfordulóját ünnepeljük, igyekezzünk tisztázni e tanulságok lényegét.

Az első és legfőbb tanulság az, hogy csakis a forradalmi tömegharc eredményezhet valamelyest is számottevő javulást a munkások életében és az államigazgatásban. Bármennyire "együttéreztek" is a munkásokkal a művelt emberek, bármilyen hőiesen harcoltak is egyedülálló terroristák, nem tudták aláásni a cári önkényuralmat és a tökések mindenhatóságát. Csakis maguknak a munkásoknak a harcával, csakis a milliók közös harcával volt ez elérhető, és amikor ez a harc meggyengült, azonnal megkezdődött a visszavétele annak, amit a munkások kivívtak....

A második tanulság az, hogy nem elég a cári hatalmat aláásni; korlátozni.

Meg kell semmisíteni. Amíg nem semmisítjük meg a cári hatalmat, a cár engedményei sohasem lesznek tartósak. A cár engedményeket tett, amikor a forradalmi nyomás erősödött, és visszavont minden engedményt, amikor a nyomás gyengült. Ki kell vinnünk a demokratikus köztársaságot, meg kell döntenünk a cári hatalmat, a hatalomnak a nép kezébe kell átmennie, mert csak így szabadulhat meg Oroszország a hivatalnokok erőszakától és önkényétől, a feketeszázás-októbrista dumától, a földesuraknak és a földesurak bérencelnek mindenhatóságától. Hogy most, a forradalom után a parasztok és a munkások még nagyobb nyomorban élnek, mint azelőtt ez annak a következménye, hogy a forradalom gyenge volt, hogy nem döntötte meg a cári hatalmat. 1905, majd az első két дума és szétkergetésük igen sokra megtanította a népet, megtanította elsősorban arra, hogy közös erővel harcoljon a politikai követelésekért. A politikai életre ébredő nép először engedményeket követelt az önkényuralomtól, azt követelte, hogy a cár hívjon egybe dumát, váltsa fel a régi minisztereket újjakkal "adjon" általános választójogot. Az önkényuralom azonban nem tett és nem is tehetett ilyen engedményeket. Az engedményekért esedező kérelmekre az önkényuralom szuronyokkal válaszolt. S akkor a nép kezdett ráeszmélni arra, hogy harcolnia kell az önkényuralmi hatalom ellen. Sztolipin és a fekete-

százas, uri duma most még nagyobb erővel, mondhatni, veri ezt a tudatot a parasztek fejébe. Veri és végül bele is veri.

A cári önkényuralom szintén levonta a maga számára a forradalom tanulságait. Megtanulta, hogy nem támaszkodhat a parasztnak a cárba vetett hitére. Most a feketeszázas földesurakkal és az októbrista gyárossokkal kötött szövetsége útján igyekszik megszilárdítani hatalmát. A cári önkényuralom megdöntéséhez most a forradalmi tömegharc sokkal erősebb nyomására van szükség, mint 1905-ben.

Lehetséges-e egy ilyen sokkal erősebb nyomás? Erre a kérdésre válaszolva eljutunk a forradalom harmadik és legfőbb tanulságához. Ez a tanulság abban rejlik, hogy láttuk, hogyan cselekednek az orosz nép különböző osztályai. 1905-ig sokaknak úgy tűnt, hogy az egész nép egyféle-képpen törekszik a szabadságra és egyféle szabadságot akar; legalábbis az óriási többségnek egyáltalán nem volt világos fogalma arról, hogy az orosz nép különböző osztályai különbözőképpen vélekednek a szabadságért vívott harcról, és nem egyféle szabadságra törekednek. A forradalom eloszlatta a ködöt. 1905 végén, majd később az első és a második дума idején is, az orosz társadalom valamennyi osztálya nyíltan lépett fel. Megmutatták, milyenek a valóságban, megmutatták, mik az igaz törekvéseik, mi az, amiért tudnak harcolni, és mennyire erősen, szívósan, erélyesen tudnak harcolni.

A gyári munkásság, az ipari proletariátus a lehető legerélyesebben és legszívesebben harcolt az önkényuralom ellen. A proletariátus január kilencedikével és tömegsztrájkokkal kezdte a forradalmat. A proletariátus végigvitte a harcot: 1905 decemberében fegyveresen felkelt a sortűzektől, mészárlástól, kínzásoktól agyongyötört parasztek védelmében. 1905-ben a sztrájkoló munkások száma körülbelül hárommillió volt (a vasutasokkal, a postal alkalmazottakkal stb. együtt pedig bizonyára négymillió is). 1906-ban egymillió, 1907-ben háromnegyed millió. Ilyen hatalmas sztrájkmozgalmat még nem látott a világ. Az orosz proletariátus megmutatta, mekkora erők rejlenek a munkástömegekben, amikor valóban forradalmi válság érlelődik...

Ekkora nyomással szemben nem tudna megállni semmiféle cári hatalom. De mindenki tudja, hogy ilyen nyomást nem lehet mesterségesen a szocialisták vagy az öntudatos munkások kívánságára előidézni. Ilyen nyomás csak akkor lehetséges, ha országos méreteket ölt a válság, a felháborodás, a forradalom. Hogy egy ilyen nyomást előkészítsünk, be kell vonnunk a harcba a munkások legelmaradottabb rétegét, hosszú éveken át állhatatos, széles körű, fáradhatatlan propaganda-, agitációs és szervező munkát kell végeznünk, létre kell hoznunk és meg kell erősítenünk a proletariátus különféle szövetségeit és szervezeteit.

Ami a harc elejét illeti, Oroszország munkásosztálya az orosz nép valamennyi többi osztályát megelőzte. A munkásokat már életkörülményeik is harcképessé teszik és ösztönzik a harcra. A tőke nagy tömegek-

ben gyűjti össze a munkásokat a nagyvárosokban, tömöríti, közös akciókra tanítja őket. A munkások lépten-nyomon szemtől szembe kerülnek fő ellen-ségükkel - a tőkésosztállyal. A vele vívott harcban a munkás szocialista lesz, tudatára ébred annak, hogy teljesen át kell alakítani az egész társadalmat, s teljesen meg kell szüntetni minden nyomort és minden elnyomást. A szocialistává vált munkások önfeláldozó hősiességgel harcolnak minden ellen, ami útjukat állja, legelsősorban a cári hatalom és feudális földesurak ellen.

A parasztok a forradalomban szintén harcba szálltak a földesurak és a kormány ellen, de az ő harcuk jóval gyengébb volt... A parasztok kevésbé kitartóan, szétforgácsoltabban kevésbé tudatosan harcoltak, gyakran még mindig reménykedtek a cár-atyuska jószágában. 1905-ben és 1906-ban a parasztok tulajdonképpen csak ijesztgették a cárt és a földesurakat. Márpedig nem ijesztgetni, hanem megsemmisíteni kell őket; az ő kormányukat, a cári kormányt el kell törölni a föld színéről...

Részt vett a forradalomban a liberális burzsoázia is, vagyis liberális földbirtokosok, gyárosok, ügyvédek, professzorok stb. Ők alkotják a "népszabadság pártját" (a kadet pártot). Sokat ígértek a népnek, és sokat fecsegték újságaikban a szabadságról. Többségük volt az első és a második dumában. Azt ígérték, hogy "békés uton" megszerzik a szabadságot, s elítélték a munkások és a parasztok forradalmi harcát. A parasztok és sokan a parasztképviselők (a "trudovikok") közül hittek ezekben az ígéretekben, alázatosan és engedelmesen követték a liberálisokat, s távol tartották magukat a proletáriátus forradalmi harcától. Ez volt a parasztok (és sok városi ember) legnagyobb hibája a forradalom idején. A liberálisok egyik kezükkel, de így is csak nagyritkán, támogatták a szabadságért vívott harcot a másik kezüket azonban mindig a cárnak nyújtották, azt ígérve, hogy megőrzik és megszilárdítják hatalmát, kibékítik a parasztokat a földesurakkal, "lecsendesítik" a "szilaj" munkásokat.

Amikor a forradalom eljutott a cár elleni döntő harcig, az 1905-decemberi felkelésig, a liberálisok egytől egyig hitvány módon elárulták a nép szabadságát, eltántorodtak a harctól. A cári önkényuralom kihasználta a liberálisoknak ezt az árulását, kihasználta a parasztok tudatlanságát, akik sok mindennek hittek a liberálisoknak, és leverte a felkelő munkásokat. A proletáriátus leverése után pedig semmiféle дума, a kadetok semmiféle émelygős szónoklata, semmiféle ígérete sem tarthatta vissza a cárt attól, hogy megsemmisítse a szabadság minden maradványát, hogy visszaállítsa az önkényuralmat és a feudális földesurak korlátlan hatalmát.

A liberálisokat becsapták. A parasztok súlyos, de hasznos leckét kaptak. Nem lesz szabadság Oroszországban, amíg a nép nagy tömegei hisznek a liberálisoknak, amíg hisznek a cári hatalommal való "béke" lehetőségében, amíg távol tartják magukat a munkások forradalmi harcától. Nincs olyan erő a földön, amely fel tudja majd tartóztatni Oroszországban a szabadság előnyomulását, amikor harcra kelnek a városi proletáriátus töme-

gei, félretolják az ingadozó és áruló liberálisokat, magukkal ragadják a mezőgazdasági munkásokat és a tönkrement parasztokat.

És hogy Oroszországban a proletáriátus megkezdi ezt a harcot, hogy újra a forradalom élére áll, erről kezeskedik Oroszország egész gazd. helyzete a forradalmi évek minden tapasztalata.

Öt évvel ezelőtt a proletáriátus az első csapást mérte a cári önkényuralomra. Az orosz nép előtt felvillantak a szabadság első sugarai. Most újra helyreállt a cári önkényuralom, újra uralkodnak és kormányoznak a feudálisok, újra mindenütt erőszakot alkalmaznak a munkásokkal és a parasztokkal szemben, mindenütt visszaállt a hatóságok ázsiai önkénye, újra aljas módon megcsufolják a népet. De a súlyos leckék nem vesznek kárba. Az orosz nép már nem az, ami 1905 előtt volt. A proletáriátus megtanította harcra. A proletáriátus el is vezeti a győzelemhez.

(Lenin Összes Művei. 19. Budapest, 1968.)

42. A bolsevikok önálló marxista párttá alakulása

A marxisták és az opportunisták elhatárolódását a nemzetközi, de elsősorban az oroszországi munkásmozgalomban már az OSZDMP II. kongresszusa megindította. Az OSZDMP 1912-es prágai konferenciáján pedig az orosz bolsevikok hivatalosan is önálló forradalmi politikai párttá alakultak. Szemelvényünkben Leninnek e konferenciáról szóló jelentését közöljük, amelyet a II. Internacionálé vezető szervének, a Nemzetközi Szocialista Irodának küldött 1912. márciusában.

Az OSZDMP szempontjából az utóbbi évek az ingadozások és a bomlás éveivel voltak. A párt három éven át képtelen volt akár konferenciát, akár kongresszust összehívni a legutóbbi két évben pedig maga a központi Bizottság sem tudott semmiféle tevékenységet sem kifejtetni. Igaz, a párt fennmaradt, de csak egyes csoportok formájában létezett minden jelentősebb városban, s e csoportok mindegyike, többé-kevésbé elszigetelten élte életét.

Az utóbbi időben az oroszországi proletáriátus újabb ébredésének hatására a párt újra erősödni kezdett, s a közelmúltban végre megtarthatuk konferenciánkat (amire 1908 óta nem nyílt lehetőség), melyen a két főváros, Északnyugat-Oroszország, Dél-Oroszország, a Kaukázus és a központi iparvidék szervezetei képviseltették magukat. Általában 20 szervezet tartott fenn szoros kapcsolatot a konferenciát egybehívó Szervező Bizottsággal, tehát majdnem valamennyi mensevik és bolsevik szervezet, amely jelenleg Oroszországban működik.

A konferencia, amely a párt legfelsőbb szervének nyilvánította magát annak minden jogával és köteletségével, 23 ülésen megvitatta a napirendre került összes kérdéseket, amelyek között több rendkívül fontos kérdés szerepelt. Így a konferencia az 1908. évi konferenciának és a Központi Bizottság 1910. évi pólumának határozataival teljes összhangban mélyrehatóan és teljesen kimerítően jellemezte a mai politikai helyzetet és a párt politikáját. A konferencia különös figyelmet fordított a néhány hónap múlva megtartandó дума- választásokra s a választásokkal kapcsolatban három részből álló határozatot hozott, amely rendkívül szabatosan, minden oldalról megvilágítja zavaros választójogi törvényünket, foglalkozik a más pártokkal való választási egyezmények kérdésével, s igen részletesen meghatározza a párt álláspontját és taktikáját a küszöbönálló választási kampány idejére. Azonkívül a konferencia megvitatta az éhínség elleni harc, a munkásbiztosítás, a szakszervezetek és a sztrájkok kérdését, valamint több más kérdést és ezekben határozatokat hozott.

A konferencia megtárgyalta a "likvidátorok" kérdését, is. Ez az áramlat tagadja az illegális párt létét, már likvidálnak nyilvánítja ezt a pártot, reakciós utópiának nyilvánítja az illegális párt helyreállítását és azt bizonygatja, hogy a pártot csakis legális formában lehet életre keltetni. Mindamellet ez az áramlat, amely szakított az illegális párttal, a mai napig sem volt képes bármilyen legális pártot alapítani. A konferencia leszögezte, hogy a párt már négy éve harcol ez ellen az áramlat ellen, hogy az 1908-as konferencia és a Központi Bizottság 1910. évi plénuma a likvidátorok ellen foglalt állást, hogy ez az áramlat a párt minden erőfeszítése ellenére változatlanul fenntartja frekciós különállását, és a legális sajtó hasábjain harcot folytat a párt ellen. A konferencia ezért kijelentette, hogy a "Nasa Zarja:", a "Gyelo Zsiznyi" (s a jelenleg hozzájuk számítandó "Zsi-voje Gyelo") című folyóiratok köré csoportosuló likvidátorok kirekesztették magukat az OSZDMP-ből.

A konferencia végül megválasztotta a Központi Bizottságot, és a "Szocial-Demokrat" című Központi Lap szerkesztőségét. A konferencia külön kiemelte, hogy külföldön számos olyan csoport van, amelyek többé-kevésbé szociáldemokratáknak nevezhetők ugyan, de kétségtelenül egészen elszakadtak az oroszországi proletárlátustól és ennek szocialista tevékenységétől, tehát teljesen felelőtlenek; hogy ezek a csoportok semmi szín alatt sem képviselhetik az OSZDMP-t és nem léphetnek fel annak nevében; hogy a párt egyáltalában nem vállal felelősséget és nem kezeskedhet ezekért a csoportokért, s hogy az OSZDMP-vel csakis a Központi Bizottság közvetítésével lehet érintkezni, melynek külföldi címe: Vlagyimir Uljanov, 4 Rue Marie Rose, Paris XIV (a Központi Bizottság részére).

(Lenin Összes Művei 21. Budapest, 1969.)

43. A II. Internacionálé 1912. évi (bázeli)

kongresszusának kiáltványa

A századfordulótól meg-megismétlődő háborus válságok és háboru útján történő imperialista területszerzések (amerikai-spanyol, angol-bur, orosz-japán, balkáni háboru) már a közeli világháboru veszélyét jelezték. A II. Internacionálé bázeli kongresszusa reálisan értékelte a történelmi helyzetet, és helyesen jelölte meg a proletariátus feladatait egy esetleges háboru esetén, de az opportunistává lett szociáldemokrata pártok e határozatokat a gyakorlatban nem tudták végrehajtani.

Az Internacionálé stuttgarti és koppenhágai kongresszusán már megállapították a világproletariátus háboru elleni harcának alapelveit:

"Ha a háboru kitöréssel fenyeget, a munkásosztály és a parlamenti képviselői a megfelelő országokban a Nemzetközi Szocialista Iroda egyesítő tevékenységének támogatásával kötelesek mindent megtenni, amit csak tudnak, hogy - felhasználva azokat az eszközöket, amelyeket a leghatékonyabbaknak találnak - megakadályozzák a háboru bekövetkeztét. Ezek az eszközök természetesen különbözőek, az osztályharc élességének fokától és az általános politikai helyzettől függően."

"Abban az esetben, ha a háboru mégis kitör, a szocialisták kötelesek beavatkozni annak érdekében, hogy a háboru mielőbb véget érjen, és kötelesek minden módon kihasználni a háboru által előidézett gazdasági és politikai válságot arra, hogy a népet megmozdítsák, és ezáltal meggyorsítsák a tőke uralmának bukását."

Az utóbbi idők eseményei különös erővel róják a proletariátusra azt a kötelességet, hogy a lehető legnagyobb erőt és energiát fektesse közös, tervszerű akcióiba. Egyfelől az általános fegyverkezési őrület fokozta a létszükségleti cikkek drágulását, s ezáltal kiélezte az osztályellentétet, óriási felháborodást keltett a munkásosztályban... Másfelől, egyre izgatóbban hat az állandóan fellángoló háborus veszély.

A nagy európai népek állandóan az előtt a lehetőség előtt állnak, hogy egymás ellen ugrassák őket, jóllehet az emberszeretet és az ésszerűség bármely alapelveinek ily módon történő megsértését a legkisebb mértékben sem lehet a népek érdekelvel igazolni.

A balkáni kérdés, amely már eddig is csak bajt okozott, ha tovább bonyolódik, a legszörnyűbb veszélyt jelentheti a civilizáció és a proletariátus számára. Együttal egy ilyen jelenség szégyenletes történelmi esemény lenne, ha számításba vesszük a mérhetetlen katasztrófa és az ezt kiváltó érdekek kicsinyisége közötti különbséget.

A kongresszus ezért a legteljesebb meggyőződéssel kifejezésre juttatja minden harcoló ország valamennyi szocialista pártjának és egyesüle-

tének teljes egységét a háboru elutasítását illetően. A proletariátus mindentűt egy és ugyanazon időben fellép az imperializmus ellen és az Internacionálé minden szekciója szembeállítja a kormánnyal saját hazája proletariátusának ellenállását, valamint népének közvéleményét bármiféle háborus elképzeléssel szemben. Ily módon létrejön a világ munkásainak hatalmas együttműködése, amely már eddig is sokat jelentett a béke megőrzése számára. Az uralkodó osztályok félelme a proletár forradalomtól, ami egy általános háboru következménye lenne, a béke tartós garanciájául szolgál.

A kongresszus követeli, hogy a szocialista pártok energikusan folytassák tevékenységüket, és tegyenek meg minden olyan intézkedést, amit szükségesnek tartanak.

A Balkán félsziget szocialista pártjainak nehéz feladatot kell teljesíteni. Az európai hatalmak sokat tettek annak érdekében, hogy szisztematikusan elhalasszák a szükséges reformok bevezetését, hogy Törökországban politikai és gazdasági káoszt teremtsenek, és hogy felszítsák a nacionalista szenvedélyeket, amelyeknek végül is elkerülhetetlenül háborúhoz és a belső rend felbomlásához kellett vezetniük. A balkáni szocialisták csodálatos bátorsággal léptek fel a demokratikus föderáció mellett, hogy megakadályozzák a dolgok ilyen állásának felhasználását a dinasztikák és a burzsoá osztályok érdekében.

A kongresszus energikus munkájuk folytatására kéri őket. Reméli, hogy a balkáni szociáldemokrácia a háborút követően minden eszközt felhasznál, hogy megakadályozza a dinasztákat a militarizmust és a hódításra vágyó balkáni burzsoáziát abban, hogy megkaparintsa és kisajátítsa az oly szörnyű áldozatok árán kapott eredményeket.

A kongresszus nyomatékosan kéri a balkáni szocialistákat, mindenképpen akadályozzák meg, nemcsak a régi ellenségeskedés ujjaledését a szerbek, bolgárok, románok, görögök között, hanem azt is, hogy elnyomják a pillanatnyilag a másik táborhoz tartozó balkáni népeket - a törököket és albánokat. A balkáni szocialistáknak ellenezniük kell e népek jogainak bármiféle megsértését, és kötelesek harcolni a sovinizmus és a feltámadt nacionalista szenvedélyek ellen, erősíteni a balkáni népek közötti barátságot, beleértve a törököket, albánokat, és románokat is.

Ausztria, Magyarország, Horvátország, Szlavónia, Bosznia és Hercegovina szocialistáinak minden eszközzel fel kell lépniük a dunai-monarchia Szerbia elleni bármiféle merénylete ellen. Kötelességük továbbá, hogy mint azt eddig tették, ezután is ellenszegüljenek annak a politikának, amelynek célja Szerbia erőszakos kirablása és a háboru súlyos következményeként osztrák gyarmattá változtatása, Ausztria, valamint egész Európa népeit dinasztikus érdekekből igen siralmas következményekkel járó kalandba vonni.

A kongresszus nagy meglepéssel üdvözlí az orosz munkások tiltakozó sztrájkjait. Ezekben azt látja, hogy az orosz és lengyel proletariátus kezd magához térni abból a vereségből, amelyet az ellenforradalmi cáriz-

mustól szenvedett el. A kongresszus a munkások ezen fellépéseiben tényleges garanciát lát a cárizmus bűnös intrikái ellen, amely most birodalma népeinek vérében fürödve, és többször áruló módon eladva a balkáni népeket ellenségeiknek, ingadozik azon következményektől való félelem között, amelyeket a háboru esetleg számára hozhat, valamint a nemzetiségek mozgalmától való félelem között, ami máris jelen van. Így tehát, amikor a cárizmus a balkáni népek felszabadítójának szerepében próbál fellépni, ezt csak azért teszi, hogy hamis ürüggyel és véres háboru útján uralkodó befolyásra tegyen szert a Balkánon.

A kongresszus reméli, hogy Oroszország, Finnország és Lengyelország növekvő erővel bíró városi és falusi proletariátusa lerántja ezt az álarcot, és ellen fog állni a cárizmus mindenféle háborus törekvésének, minden Örményország vagy Konstantinápoly ellen irányuló fellépésének, és erősíti a cári despotizmus elleni új felszabadító harcra összpontosítját. A cárizmus Európa minden reakciós kormányának támasza, és az orosz nép legveszélyesebb ellensége felszámolását az Internacionálé fő feladatai egyikének tartja.

Az Internacionálé legfontosabb feladata azonban Németország, Franciaország és Anglia munkásait illetően jelentkezik. Az adott pillanatban a munkásoknak minden országban követelniük kell kormányaiktól, hogy mondjanak le Ausztria-Magyarország és Oroszország bármiféle megsegítéséről, tartózkodjanak minden beavatkozástól a balkáni ügyekben, és őrizzék meg teljes semlegességüket.

Amennyiben az emberi civilizáció élén álló három állam között háboru törne ki a Porta kérdésében támadt szerb-osztrák nézeteltérések következtében, úgy ez bűnös értelmetlenség lesz. Németország és Franciaország munkásai nem engedik meg, hogy a titkos egyezmények alapján valaha is kötelesek legyenek beavatkozni a balkán-háboruba. Ha a katonai vereség következtében Törökország elveszti uralmát Kisázsia felett, Anglia, Franciaország és Németország szocialistáinak az lesz a kötelessége, hogy minden erővel megakadályozzák a hódító politikát Kisáziában, ami elkerülhetetlenül általános háboruhoz vezetne.

A kongresszus úgy véli, hogy a Nagy-Britannia és a Német-Birodalom között mesterségesen szított ellenségeskedés a legnagyobb veszélyt jelenti az európai békére. Üdvözlí a két ország munkásosztályának erőfeszítéseit ennek az antagonizmusnak a felszámolására. Azt tartja, hogy ehhez a legjobb eszköz egy a tengeri fegyverkezést korlátozó és a tengeri zsákmányolás jogának megsemmisítésére vonatkozó egyezmény lenne.

A kongresszus felhívja az angol és német szocialistákat fokozzák propagandájukat ilyen egyezmény megkötése érdekében. Az egyrésről Németország, másrésről Anglia és Franciaország közötti feszültség enyhülése csökkentené az egész világot fenyegető óriási veszélyt. Kisebbíti a cárizmus hatalmát, amely ezt az antagonizmust saját érdekében használja ki. Lehetetlenné teszi Ausztria mindenféle támadását Szerbia ellen, és biztosítja az általános békét.

A kongresszus megállapítja, hogy az egész Szocialista Internacionálé egyhangulag elfogadja a nemzetközi politikának ezeket az alapvető elveit. Követeli, hogy a világ munkásai a nemzetközi szolidaritás hatalmát állítsák szembe a burzsoá imperializmussal. Valamennyi ország uralkodó osztályát figyelmezteti, hogy katonai lépésekkel ne növeljék még jobban azokat a bajokat, amelyeket a munkásosztály túrni kényszerül a kapitalista termelési rend miatt.

A leghatározottabban követeli a békét.

Ne felejtsek el a kormányok, hogy a jelenlegi európai helyzet és a munkásosztály jelenlegi hangulata mellett nem ereszthetik szabadjára a háboru furiáját anélkül, hogy ezzel saját magukra ne idéznének fel veszélyt: emlékezzenek arra, hogy a francia-német háborút a Kommün követte, hogy az orosz-japán háboru mozgásba hozta az orosz birodalom népeinek forradalmi erőit, hogy a katonai és haditengerészeti fegyverkezés fokozódása Angliában és a kontinensen hallatlanul élessé tette az osztályösszeütközéseket és hatalmas sztrájkokhoz vezetett. Csak a legteljesebb vakság vagy őrltséggel magyarázhatná azt, ha a kormányok nem értenék meg, hogy a szörnyű világháborúnak már a pusztá gondolata is a munkásosztály felháborodását és haragját kell, hogy kiváltsa. A proletárok bűnnek tartják azt, hogy egymásra lőjenek a tőkés hasznának növelése, a dinasztikiáknak becsvágya vagy a titkos diplomáciai szerződések kedvéért.

Ha a kormányon levő hatóságok megsemmisítik a normális fejlődés minden lehetőségét és ezzel kétségbeesett lépésekre kényszerítik a proletariátust, rájuk hárul majd a teljes fellősség az általuk előidézett válság következményekéért.

Az Internacionálé megkértszerezi erőfeszítéseit, hogy megakadályozza ennek a válságnak a bekövetkeztét; egyre erősebben fog hangzani tiltakozása, egyre erélyesebben és szélesebb körben fogja folytatni propagandáját. A kongresszus azért megbizsa a Nemzetközi Szocialista Irodát, hogy egyre nagyobb figyelemmel kísérje az eseményeket, és bármi történjék is, tartsa fenn és erősítse a proletárpártok közti kapcsolatokat.

Ebben a pillanatban a proletariátus tudatában van annak, hogy ő az emberiség egész jövőjének hordozója. A proletariátus egész energiáját arra összpontosítja, hogy megakadályozza a népek színe-javának elpusztulását, amelyet a tömegmészárlás az éhínség és a járványok borzalmi fenyegetnek.

A kongresszus hozzatok fordul, világ proletárjai és szocialistái, ebben a döntő órában hallatnotok kell hangotokat! Nyilvánítsátok ki akarátokat mindenütt és minden formában, hangozzék el erőteljes tiltakozástok a parlamentekben, gyűljetek össze tömegestül, hogy tudassátok a világgal szándékaitokat, használjátok fel minden eszközt, amit a proletariátus ereje és szervezetei rendelkezésekre bocsátanak. Igyekezzetek azon,

hogy a proletariátus éber és szenvedélyes békeakarata állandóan a kormányok szeme előtt legyen! Állítsátok tehát szembe a kizsákmányolás és a tömeggyilkosságok kapitalista világával a népek testvériségének és békéjének proletár világát!

(Uj- és legujabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

**HARC A VILÁG TERÜLETI
ÚJRAFELOSZTÁSÁÉRT**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

44. A hármas szövetség

Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország között

(1882. május 20.)

Az 1877-78-as orosz-török háború eredményeit Oroszország kárára megváltoztató berlini kongresszus után Oroszország elhidegült Németországtól. Németország az esetleges francia-orosz közeledés következményeitől félve, saját pozíciójának biztosítása érdekében az Osztrák-Magyar Monarchiával füzte szorosabbra kapcsolatait. Az 1879-ben megkötött kettős szövetség 1882-ben Olaszország csatlakozásával hármas szövetséggé bővült. Szemelvényünkben közöljük a szerződés szövegét (a)-, és Bismarck "Gondolatok és visszaemlékezések" c. munkájából (b) idézünk.

a) A hármas szövetség szerződése

I. cikkely. A Magas Szerződő Felek kölcsönösen békét és barátságot fogadnak egymásnak és nem fognak vállalni sem szövetséget, se kötelezettséget, amely államok valamelyike ellen irányul.

Kötelezik magukat, hogy az esetleg felmerülő általános jellegű politikai és gazdasági kérdések megvitatásában részt vesznek, és ezenkívül ígéretet tesznek, hogy saját érdekeik figyelembevételével egymást kölcsönösen támogatják.

II. cikkely. Abban az esetben, ha Olaszországot, közvetlen provokáció nélkül, Franciaország bármilyen okból megtámadná, a két másik szerződő fél köteles a megtámadott felet minden erejével segíteni és támogatni.

Ugyanez a kötelezettség hárul Olaszországra, ha Franciaország Németországot közvetlen provokáció nélkül megtámadná.

III. cikkely. Ha a Magas Szerződő Felek közül egy vagy kettő közvetlen kihívás nélkül megtámadtatná és háborúba keverednék két vagy több oly nagyhatalommal, amelyek a jelen szerződést nem írták alá, akkor a "casus foederis"⁽⁴⁸⁾ egyidejűleg valamennyi magas szerződő félre nézve beáll.

IV. cikkely. Abban az esetben, ha valamely nagyhatalom, amely a jelen szerződést nem írta alá, a Magas Szerződő Felek valamelyike államainak biztonságát fenyegetné és a fenyegetett fél ennek következtében

kénytelen volna ellene háborút viselni, a másik két fél kötelezi magát, hogy szövetségesükkel szemben jóindulatu semlegességet fog tanúsítani. Ebben az esetben mindegyikük fenntartja magának a jogot, hogy részt vegyen a háboruban, amennyiben tanácsosnak véli, hogy szövetségese ügyével azonosítsa magát.

V. cikkely. Ha a Magas Szerződő Felek valamelyikének békéjét, az előbbi cikkek felsorolta esetekben veszély fenyegetné, a Magas Szerződő Felek egymást idejekorán értesíteni fogják a katonai rendszabályokról, amelyek esetleges együttműködés esetén alkalmazandók volnának.

Kötelezik magukat, hogy mostantól kezdve a háboruban való közös részvétel valamennyi esetében csak együttesen, kölcsönös megállapodás alapján fognak fegyverszünetet, békét vagy szerződést kötni.

VI. cikkely. A Magas Szerződő Felek kölcsönösen megfogadják, hogy a jelen szerződés tartalmát és létrejöttét titokban tartják.

VII. cikkely. A jelen szerződés a ratifikációk kicserélésének napjától számított öt évig marad érvényben.

(Uj- és legújabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

b) Bismarck - a hármas szövetségről

Suvalov grófnak⁽⁴⁹⁾ tökéletesen igaza volt akkor amikor azt mondotta nekem, hogy a koalíciók gondolata rossz álmokat hoz rám. Két európai nagyhatalom ellen is megvívtuk győzelmes háborunkat, ⁽⁵⁰⁾ most az következett, hogy az általunk a harctéren legyőzött két hatalmas ellenfelünk közül legalább az egyiket elvonjuk attól a kísértéstől - amelyre pedig megvolt a kilátás -, hogy a másikkal szövetségben revansot vehessen rajtunk. Az, hogy ez nem lehet Franciaország, kézenfekvő volt mindazoknak, akik ismerték a történelmet s a francia nemzetet, s ha tudtunk és beleegyezésünk nélkül lehetséges volt egy reichstadti titkos egyezmény, ⁽⁵¹⁾ akkor nem volt lehetetlen Franciaország, Ausztria és Oroszország régi, kaunitzi elgondolás szerinti ⁽⁵²⁾ 1756. évi koalíciója sem, mihelyt e koalíciónak megfelelő s Ausztriában titokban készenlétben álló elemek ragadják magukhoz a kormányrudat...

Ebben a helyzetben tehát az volt a követelmény, hogy megkíséreljük a németellenes koalíció lehetőségét a kapcsolatok szerződészerű biztosításával legalább a nagy hatalmak egyikére korlátozni. Csakis Ausztria és Oroszország között választhattunk, hiszen az angol alkotmány nem teszi lehetővé a meghatározott időre szóló szövetségeket, továbbá: miután az egyedül Itáliához fűződő kapcsolat akkor sem lett volna kielégítő ellensúly a másik három nagyhatalom koalíciójával szemben, ha Itália maga-

tartását és kialakítását nemcsak Franciaországtól, hanem Ausztriától is függetlenül képzeltük volna el. Annak érdekében tehát, hogy a koalíció-képződés területét kibővíthessük, csakis a fentebb megjelölt választás maradt számunkra.

Szilárdabbnak s ezért erősebbnek tartottam az Oroszországhoz fűződő kapcsolatot. Korábban biztosabbnak is hittem ezt azért, mert nézetem szerint a politikában biztonságosabb volt a dinasztikus barátság, a monarchikus államberendezkedés fenntartásának érdekközössége, s a velünk született ellentétek hiánya, mint a Habsburg-monarchia magyar, szláv és katolikus népessége közvéleményének váltakozó érzelemvilága. A két kapcsolat közül egyik sem volt tartósan abszolút biztonságos, tehát sem az Oroszországhoz fűződő dinasztikus kapcsolat, sem a népszerű magyar-német szimpátia. Ha Magyarországon mindenkor a józan politikai megfontolás lenne a döntő, akkor ez a bátor és független nemzet tisztában lenne azzal, hogy mint sziget a szláv népek hatalmas tengerében aránylag csekély lélekszáma mellett csakis az ausztriai német népelemre és Németországra támaszkodva maradhat biztonságban. Ámde a kossuthi epizód (1849) továbbá maga az a tény, hogy elnyomják a birodalomhu német népelemet Magyarországon, de ugyanakkor egyéb tünetek is mind azt mutatják, hogy kritikus pillanatokban nagyobb a magyar huszárok és ügyvédek önbizalma, mint a politikai számvetés és önuralom. Hiszen nem egy magyar még nyugodt időkben is azt a nótát huzatja magának a cigánnyal, hogy "Huncut a német!".

A jövőbeni osztrák - német kapcsolatokra vonatkozó megfontolásokhoz hozzájárult még a politikai lehetőségek szemmértékének az a hiánya is, amelynek következtében az ausztriai német népelem elvesztette ahhoz a dinasztiahoz és kormányzathoz fűződő szimpátiáját, amely a történelmi fejlődés során osztályrészül jutott. Továbbá: egy osztrák-német szövetség jövőjéért támadt gondokhoz még a vallási kérdés is hozzájárult, s okot adott arra, hogy felébressze az emlékeket a gyóntatóatyáknak a császári családra gyakorolt befolyását illetően, valamint a francia kapcsolatoknak a katolizálás alapján történő helyreállítási lehetőségéről, mihelyt Franciaországban bekövetkezik az államvezetés formájának és elveinek megfelelő megváltozása. Az pedig, hogy ilyesmi Franciaországban milyen közeli vagy milyen távoli esemény - teljesen kiszámíthatatlan dolog...

Ilyen gondolatok közepette szilárd elhatározásra kényszerített engem Sándor cár fenyegető levele (1879-ben) annak érdekében, hogy Oroszországtól való függetlenségünket megvéddhessük és megtarthassuk. Egy osztrák szövetség minden politikai pártnál meglehetősen népszerű volt, mégpedig a konzervatívok szemében a történelmi tradíció miatt; erre vonatkozóan kétségek támadhatnak bennünk az irányban, hogy ez a népszerűség manapság is következetesen érvényesülhetne-e, éppen egy konzervatív frakció álláspontjáról nézve. Viszont tény az, hogy a poroszországi konzervatívok többsége az Ausztriára való támaszkodást saját törekvéseivel megegyezőnek tekinti még akkor is, ha a liberalizmusban átmenetileg egy

bizonyos fajta versenyfutás van is a két kormány között. E frakció legtöbb tagjának szemében az osztrák név konzervatív dicsfénye elhomályosítja a liberalizmus területén részint már legyőzött, részint új támadásokat, de még a nyugati hatalmakhoz, különösképpen pedig Franciaországhoz való közeledésre indító s alkalmanként jelentkező hajlandóságot is. Még közelebb álltak azok a megfontolások, melyek a katolikusok számára szükségesnek ítélték meg egy döntő mértékben katolikus nagyhatalommal kötendő szövetséget. A nemzeti liberális párt számára az új Német Birodalomnak Ausztriával szerződésszerű okmányba foglalt szövetsége olyan utat jelentett amelyen járva, az 1848-as circulus vitiosus⁽⁵³⁾ megoldásához közelebb kerülhetünk anélkül, hogy azokon a nehézségeken hajótörést szenvednénk, amelyek útjában álltak nemcsak az Ausztria és Porosz-Németország közötti érdekegyesítő kapcsolatnak, hanem amelyek már az osztrák-magyar összmonarchián belül is jelentkeztek. Lényegében tehát - a szociáldemokrata párton kívül, amelynek hozzájárulása a kormánypolitika egyetlen területén sem számított - az osztrák szövetséggel szemben egyetlen ellenvélemény sem nyilvánult meg, vonzalom hozzá viszont annál inkább...

Az én számomra e kérdések, ti. a szövetség népszerűségének kérdése Németországban, valamint a nemzetközi jog kérdése csak a második vonalban álltak, s csak úgy estek latba, mint segédeszközök egy esetleges kivételnél. Az előtérbe az a kérdés került, hogy vajon nyomban hozzákezdjünk-e a gondolat megvalósításához, továbbá az, hogy vajon az elszántság milyen mértékével kell majd leküzdenünk Vilmos császár várható ellenállását, melynek gyökereit nem annyira a politikában, mint inkább a császár indulataiban kellett keresnünk.

Az én szememben azok az okok, melyek az adott politikai helyzetben osztrák szövetség megkötésére késztettek bennünket, olyan kényszerítő jellegűek voltak, hogy e szövetség érdekében még a saját közvéleményünk ellenállásával is szembehelyezkedtem volna.

Amikor Vilmos császár (szeptember 3-án) Alexandrovóba utazott, én már Gasteinben találkoztam először gróf Andrássyval; a találkozóra (1879) augusztus 27-én és 28-án került sor.

Miután eléje tártam a helyzetet, a következtetést ezekkel a szavakkal vontam le: Egy orosz-francia szövetséggel szemben természetes ellenhúzás egy osztrák-német szövetség. Azt válaszoltam, hogy e mondatával megfogalmazta azt a kérdést, amelynek megbeszélésére összejöveteletünket kezdeményeztem, s ezután már könnyen eljutottunk egy ideiglenes megállapodásig egy merőben védelmi szövetség tárgyában arra az esetre, ha a felek bármelyikét megtámadná az oroszok; ezzel szemben azt a javaslatomat, hogy terjesszük ki a szövetséget más támadóra is, ne csak az oroszra, a gróf egyáltalán nem helyeselte.

Miután öfelsége felhatalmazását - nem kevés nehézség árán megkaptam a hivatalos tárgyalások megkezdésére, e célból Bécsen keresztül indultam haza Németországba...

Ferenc József császár nagyon kegyesen fogadott, és készségesnek mutatkozott arra, hogy velünk szövetséget kössön. Annak érdekében, hogy az én legkegyelmesebb uram hozzájárulását biztosítsam, már Gasteinben kuraldömnek egy részét naponta az íróasztalnál töltöttem, s részletesen megírtam neki azt, hogy a lehetséges és ellenünk irányuló koalíciókat korlátoznunk kell, s azt is, hogy az ehhez vezető célszerű út: egy Ausztriával megkötendő szövetség. Természetesen csekély reményem volt arra, hogy fejtegetéseim holt betűi megváltoztathatják öfelségének inkább indulatok diktálta, mint politikai megfontolásokon nyugvó felfogását. Egy olyan szerződés megkötése, melynek bár védelmi jellegű, de mégis csak háborus célja azon barát és unokaöccs⁽⁵⁴⁾ elleni bizalmatlanság kifejezője volt, akivel éppen azokban a napokban Alexandrovóban könnyek között és a legnagyobb szívbéli becsületességgel kölcsönösen biztosították egymást a hagyományos barátságról - nagyon is ellentkezett a császár lovagi érzelmével, melyek alapján vele egyenrangú barátjához fűződő viszonyát felfogta...

Mindig arra törekedtem, hogy ne csak biztonságban legyünk orosz támadások ellen, hanem ápoljam is az oroszok hangulatának megnyugtatót s azt a nézetet, hogy bizzanak az oroszok politikánk békés (nem támadó) jellegében.

Mindaddig, míg meg nem váltam hivatalomtól, mindig sikerült is nekem ama személyes bizalom révén, amellyel III. Sándor cár megajándékozott engem - az, hogy a bizalmatlanság hegyét letörjem; ezt a bizalmatlanságot ismételt esetben hazai és külföldi eredetű torzítások (ferdítések) de alkalmanként a mi oldalunkon végrehajtott katonai mesterkedések keltették benne. Irántam jóindulatot tanausított már akkor, amikor a danzigi kikötőben először láttam őt cárként (1881. szeptember 9-én), de minden későbbi találkozásunkkor is a berlini kongresszustól terjesztett hazugságok ellenére, s annak ellenére, hogy ismerte az osztrák szerződést; ezt a jóindulatát Skierniewicében (1884. szeptemberében) és Berlinben (1887. november 18-án) hivatalosan is kifejezte: jóindulata viszont azon alapult, hogy hitt nekem. Még maga az a szemérmetlen arcátlansága miatt hatásos intrika - azokkal a hamisított levelekkel, melyeket Koppenhágában titokban nyújtottak át neki - is ártalmatlanná vált előtte az én egyszerű megnyugtató szavaimra. Ugyanigy sikerült 1889. októberében is elosztatnom azokat a kétségeket, melyeket szintén Koppenhágából hozott magával, annak az egyetlennek kivételével, hogy én miniszterelnök maradok-e. Ő jobban tájékozott volt, mint jómagam akkor, amikor azt a kérdést intéztem hozzám, hogy vajon egészen biztos-e a helyzetem az ifjú császárnál. Én akkor is azt válaszoltam neki, amit gondoltam, hogy ti., meg vagyok győződve arról, hogy II. Vilmos császár bizalommal van irántam, s nem hiszem, hogy valaha is el fognak bocsátani akaratom ellenére, mert az én személyemben öfelsége sok éves szolgálati tapasztalataim s ama bizalom miatt, melyet mind Németországban, mind pedig külföldi udvaroknál szereztem magam iránt - nehezen pótolható szolgálattelévővel rendelkezik.

A cár ekkor megelégedését fejezte ki bizakodásom miatt, bár úgy látszott, hogy azt nem osztja feltétel nélkül.

A nemzetközi politika cseppfolyós elem, s vannak körülmények, amikor megszilárdul, ámde a légkör bizonyos változásainál visszaesik előző halmazállapotába. A "rebus sic stantibus" ("a dolgok ilyen állása mellett") - záradékot minden olyan államszerződésbe felveszik, amelyben valaminek a teljesítését kötik ki. A hármasszövetség egy stratégiai hadállás, amely - a létrejötte idején fenyegető veszélyeket tekintve - helyénvaló volt, s az adott körülmények között ez volt elérhető. Időről időre meghosszabbították, s lehetővé vált újabb meghosszabbítása is; ámde a nagyhatalmak között létrejött szerződések egyike sem tarthat örökké, s nem lenne bölcs dolog ebben a szerződésben minden eshetőségre biztos alapot látni arra, hogy ti, általa a jövőben meg lehet változtatni azokat a viszonylatokat, szükségleteket, hangulatokat, melyek között megkötötték. Jelentősége: stratégiai állásfoglalás az európai politikában, mely megkötésekor volt irányadó: ámde minden változásnál betartandó örökös alapot minden időkre kiterjedően éppugy nem jelent ez sem, mint a legutóbbi évszázadok igen sok korábbi hármasszövetsége, négyesszövetsége, de különösen a szentszövetség és a Német Szövetség. Nem ment fel a "toujours en vedette!" ("mindenkor őrségen!") - kötelezettsége alól.

(Az ujkori egyetemes történelem dokumentumokban...)

45. A pángermán szövetség politikai célkitűzései

Németország az egyesítés és az azt követő gyors gazdasági fejlődés eredményeként világhatalommá növekedett. A fiatal nemzeti államot világpiaci igényei és a hatalmi szempontok egyaránt expanzív külpolitikára ösztönözték, de világuralmi törekvéseinek először csak a XIX. század végén alakult imperialista, szocialista szövetségek adtak hangot. Az Össznémet Szövetség - amelynek programjából idéztünk - 1891-ben alakult, és propagandájával, valamint vezetőinek a kormánnyal kiépített szoros kapcsolata révén nagy befolyást gyakorolt az ország politikájára.

1. A haditengerészet átszervezésére vonatkozó törvény elfogadtatása.
2. Kiaocsoutól (Kína) egy kábel lefektetése Port Arthurig, az orosz szibériai kábelhez való csatlakozással.
3. A kiao csoui német pozíciók megerősítése.

4. Német szénfelvételező és kábelállomások létesítése a Vörös-tengeren Nyugat-Indiában és Szingapur közelében.

5. Samoa teljes birtoklása.

6. Több szubvencionált német hajózási vonal teremtése Kiaocsouba és Koreába.

7. Megegyezés Franciaországgal, Spanyolországgal, Portugáliával és Hollandiával egy Nyugat-Afrikából a Kongón keresztül Német-Kelet-Afrikába, Madagaszkárba, Batáviába és Tonkintól Kiaocsouba vezető független kábel lefektetése tekintetében.

8. Swakopmund kikötőjének és a Windhoekbe⁽⁵⁵⁾ vezető vasut fejlesztése.

9. Kereskedelmi és ipari koncessziók biztosítása Kis-Ázsiában.

10. A külföldi német iskolák alapjának 500 000 márkára való emelése, a külügyminisztériumban ezekkel az iskolákkal foglalkozó osztály létesítése; nyugdíjalap létesítése ezen iskolák tanítói számára, ezeknek az iskoláknak szabványtankönyvekkel való ellátása.

11. A Gyarmatosító Bizottság további százmillió márkával való támogatása. A Lengyel Bizottságnak az Általános Bizottság alá helyezése.

12. Az összes lengyel fajú katonai egyének és tisztviselők (helyi stb.) nyugatra való áthelyezése.

13. A keleti tartomány lengyel részeiben működő német tisztviselők fizetésemelésének garantálása.

14. Császári birtokok szerzése a francia határon, Elzász-Lotaringiában és porosz királyi birtokok szerzése a dán határon, Schleswigben.

15. Csak német munkások alkalmazása a császári és állami tulajdonban levő vállalatoknál és uradalmakban.

16. Megtilátása annak, hogy kevésbé értékes elemek a Német Birodalomba bevándoroljanak.

17. A német állampolgárság megtartása az összes németek részéről az idegen államokban.

18. Az idegen nyelvet használó cégek megadóztatása.

19. Az idegen nyelvek használatának megtiltása a klubokban és a gyűléseken.

20. A Német Birodalom összes idegen nyelvű helységneveinek németesítése.

21. Főkonzulátus létesítése Csehországban, az ország egyik német városában.

22. A német kereskedelmi konzulok számának növelése a Levantén, a Távol-Keleten, Dél-Afrikában, Közép és Dél-Amerikában.

23. A német nyilvános könyvtárak számának növelése a keleti tartományokban, Schleswigben, Elzász-Lotaringiában, valamint számukra állami és bírodalmi támogatás nyújtása.

24. A gyarmatügyi hivatal kincstárában egy bizonyos összegű pénz elkülönítése az idegen országokban élő németek fiainak hazai iskolákban való taníttatására.

25. Az idegen országokban élő németek katonai kötelezettségének csökkentése.

26. A hivatalos nyelvezetben meglevő idegen szavak németesítése:

Gouverneur helyett Landeshauptmann
Gouvernement helyett Landesregierung
Kommandant helyett Befehlshaber

(Az ujkori egyetemes történelem
dokumentumokban...)

46. Az antant kialakulása

A XIX. század végén a hatalmi ranglistán Németország javára történt eltolódás, Németország európai politikája és gyarmatosítási törekvései közelebb hozta egymáshoz a régi gyarmattartó hatalmakat. Oroszország, Franciaország és Anglia az egymásnak tett kölcsönös engedmények révén, érdekszféráik elhatárolásával 1891-1907 között fokozatosan összekovácsolták az antant hatalmak imperialista szövetségét.

a) A francia - orosz katonai egyezmény tervezete (1892. augusztus 5. (17))

Franciaország és Oroszország át lévén hatva ugyanattól az óhajtól, hogy a békét fenntartsák, és csak arra törekedvén, hogy megtegyék az előzetes intézkedéseket egy védelmi háborúhoz, amelyet a hármasszövetség haderőinek támadása idézhetne elő, a következőkben egyeztek meg:

1. Ha Franciaországot Németország vagy Németország támogatásával Olaszország megtámadná, Oroszország minden rendelkezésére álló erejével támadást intézne Németország ellen. Ha Oroszországot Németország vagy Németország támogatásával Ausztria megtámadná, Franciaország minden rendelkezésére álló erejét Németország ellen fogja harcba vetni.

2. Ha a hármas szövetség vagy a hozzá tartozó hatalmak valamelyike mozgósítana, ez esemény első hírére, a nélkül, hogy bárminő előzetes értesítésre lenne szükség, Franciaország és Oroszország is azonnal és együttesen összes erejüket mozgósítani és a határhoz a lehető legközelebbre fogják vetni.

3. A Németország ellen rendelkezésre álló haderő francia részről 1 300 000 emberre, Orosz részről 700 000 - 800 000 emberre fog rugni. Ezek a haderők hatályosan és teljes gyorsasággal úgy fognak előnyomulni, hogy Németországnak egy időben keleten és nyugaton is harcolnia kelljen.

4. A két állam hadseregeinek vezérkarai mindenkor érintkezésben lesznek egymással, hogy a tervbe vett rendszabályoknak keresztülvitelét előkészítsék és megkönnyítsék. Már béke idején is kölcsönösen közölni fognak egymással mindent, ami a hármas szövetség hadseregeiről tudomásukra jutott vagy fog jutni. Tanulmányozni és előkészíteni fogják továbbá a módokat és eszközöket, hogy a háború idején egymást a történendőről kölcsönösen értesíthessék.

5. Franciaország és Oroszország nem fognak külön békét kötni.

6. Ez az egyezmény addig tart, mint a hármas szövetség.

7. Mindezek a határozatok a legszigorubb titokban tartandók.

b) Az angol-francia egyezmény
(London, 1904. április. 8.)

1. cikkely. Brit Őfelsége kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Egyiptom politikai helyzetén változtatni.

A francia Köztársaság kormánya viszont kijelenti, hogy Angliának ebben az országban tett intézkedéseit a brit megszállás időbeni korlátozásának követelésével vagy bármely más módon nem fogja megnehezíteni, és hogy hozzájárul a khedive⁽⁵⁶⁾ leiratának a jelen egyezményhez csatolt tervezetéhez, amely azokat a biztosítékokat tartalmazza, amelyek az egyiptomi adósság-címletek tulajdonosai érdekeinek megvédésére szükségeseknek mutatkoznak, de azzal a feltétellel, hogy hatálybalépése után az 1885. évi londoni egyezményt aláíró hatalmak hozzájárulása nélkül rajta változtatni nem szabad.

II. cikkely. A francia köztársaság kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Marokkó politikai helyzetén változtatni.

Brit Őfelsége kormánya a maga részéről elismeri, hogy főleg mert Franciaország hosszú területen Marokkóval szomszédos, őt illeti meg, hogy ebben az országban a rendre felügyeljen, és hogy a szükséges közigazgatási, gazdasági, pénzügyi és katonai reformokban segítségére legyen.

Kijelenti, hogy Franciaországnak idevágó intézkedéseit nem fogja megnehezíteni, annak fenntartásával, hogy ezek az intézkedések Nagy-Biranniának szerződések, megállapodások vagy szokásjog révén biztosított jogait érintetlenül hagyják, ideértve a marokkói kikötők között a parti hajózás jogát, amely az angol hajókat 1901 óta megilleti.

III. cikkely. Brit Őfelsége kormánya maga részéről tiszteletben tartja azokat a jogokat, amelyeket Franciaország szerződések, megállapodások vagy szokás révén Egyiptomban élvez, ideértve a francia hajók részére biztosított parti hajózás jogát az egyiptomi kikötők között.

IV. cikkely. Egyformán hível lévén a szabad kereskedelem elvének úgy Egyiptomban, mint Marokkóban, a két kormány kijelenti, hogy semmielőtt egyenlőtlen elbánást nem fognak támogatni, még pedig sem a vám- vagy más illetékek kiszabásánál, sem a vasuti szállítások tarifájának megállapításánál.

VI. cikkely. Hogy a Szuezi-csatornán át a szabad hajózás biztosítás, brit Őfelsége kormánya hozzájárulását adja az 1888. október 29-i szerződés határozmányaihoz s életbeléptetésükhöz. Minthogy a csatornán való szabad hajózás ily módon biztosítva van, a szerződés VIII. cikkének (1. bekezdés utolsó mondat és 2. bekezdés) végrehajtása továbbra is szünetel.

VII. cikkely. Hogy a gibraltári tengerszoroson való szabad átkelést biztosítsák, a két kormány megállapodik abban, hogy a marokkói partvidéknek Melilla és a Sébu jobb partjáról uralt magaslatok közötti részén (e két pont kizárásával), sem erődítményeket, sem bármiféle stratégiai telepeket nem fognak létesíteni.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik a Földközi-tenger marokkói partjának azokra a pontjaira, amelyeket jelenleg Spanyolország tart megszállva.

VIII. cikkely. Spanyolország iránt való őszinte barátságukból kifolyólag mindkét kormány különös tekintettel van azokra az érdekekre, amelyek Spanyolország földrajzi helyzetéből és a Földközi-tenger marokkói partjain fekvő birtokaiból következnek; a francia kormány ezekre az érdekekre nézve a spanyol kormánnyal meg fog egyezni.

Franciaország és Spanyolország között esetleg létrejövő ily irányú megállapodásról birt Őfelsége kormánya értesítendő.

IX. cikkely. A két kormány megállapodik, hogy a jelen nyilatkozat határozmányainak keresztülvitelében egymást diplomáciailag támogatni fogja.

Titkos megállapodás az 1904. április 8-án

Nagy-Britannia és Franciaország között létrejött szerződéshez

I. cikkely. Abban az esetben, ha a két kormány valamelyike a körülmények hatalmánál fogva arra kényszerülne, hogy egyiptomi és marokkói politikáján változtasson, azok a kötelezettségek, amelyeket a mai napon aláírt nyilatkozat IV., VI. és VII. cikkelyei révén vállaltak, változatlanul érvényben maradnak.

II. cikkely. Brit Őfelsége kormánya jelenleg nem szándékozik az egyiptomi kapitulációk⁽⁵⁷⁾ és bíráskodás rendszerén bárminő változtatást a hatalmaknak javasolni.

Ha a brit kormány kívánatosnak tartaná, hogy Egyiptomban reformokat létesítsen, amelyek az egyiptomi törvényhozást más civilizált államok törvényhozásához tennék hasonlóvá, a francia kormány ezeket a javaslatokat vizsgálat tárgyává fogja tenni, abban a feltevésben, hogy brit Őfelsége kormánya is kész megvizsgálni azokat a javaslatokat, amelyeket a francia kormány esetleg hasonló reformoknak Marokkóban való létesítése céljából előterjesztene.

II. cikkely. A két kormány megállapodik abban, hogy a marokkói terület bizonyos, Melillával, Ceutával és a többi presidíóval⁽⁵⁸⁾ határos része azon a napon, amelyen a szultán fennhatósága megszűnik, a spanyol érdekszférába kerül és a Melillától a Sébu jobb partján levő magaslatokig - a folyót nem beleértve - terjedő partvidék közigazgatása Spanyolországra ruháztatik át.

Mindazonáltal Spanyolországnak előzőleg formálisan hozzá kellene járulni a mai napon kelt Nyilatkozat IV. és VII. cikkének határozmányaihoz és megfogadnia, hogy azokat végrehajtja.

Ugyancsak köteleznie kellene magát Spanyolországnak, hogy a fennhatósága alatt álló vagy az érdekszférájába eső területeket sem egészben vagy részben nem adja el.

IV. cikkely. Ha Spanyolország a felszólításnak, hogy az előbb említett cikk határozmányaihoz járuljon hozzá, vonakodnék eleget tenni, ezért a Franciaország és Nagy-Britannia között kötött megállapodás a mai napon tett nyilatkozat szellemének megfelelőleg mégis azonnal alkalmazandó lesz.

c) Az angol-orosz egyezmény
(1907. augusztus 18. (31))

Perzsiát illető megállapodás

Amidőn Oroszország és Nagy-Britannia kormányai kölcsönösen meg-
egyeztek abban, hogy Perzsia függetlenségét tiszteletben tartják és őszin-
tén óhajtják, hogy ez állam egész területén a rendet biztosítsák, és a békés
fejlődést előmozdítsák, továbbá, hogy ez országban minden állam keres-
kedelmének és iparának egyenlő feltételeket teremtsenek; amidőn tekintet-
be veszik, hogy földrajzi és közgazdasági szempontból mindegyiküknek ér-
deke a béke és a rend fenntartásához fűződik Perzsia egynémely tartomá-
nyaiban, amelyek egyrészt az orosz határon, másrészt Afganisztán és
Beludzsisztán határán fekszenek és amidőn azt óhajtják, hogy mindent el-
kerüljenek, ami személyes érdekeik összeütközésére vezethetne Perzsia
tartományaiban, a következőkben állapodnak meg:

I. Nagy-Britannia kötelezi magát, először, hogy sem politikai, sem
kereskedelmi jellegű koncessziókat - amelyek vasutépítésekre, bankokra,
távírdákra, utakra, szállítási és biztosítási ügyekre stb. vonatkoznak -
sem a maga számára nem követel, sem ilyeneket angol alattvalók javára
megszerezni nem fog törekedni, és pedig attól a vonaltól északra, amely
Kasri-Sirir-től Ispahanon, Jezden, Kakson át vonul végig és az orosz és
afgán határ találkozási pontjánál végződik, és másodszor, hogy olyan kon-
cessziós követelések elé, amelyeket ebben a rayonban Oroszország támo-
gat, nem fog akadályt gördíteni. Egészen magától értetődő, hogy a fent
említett helyek ahhoz a területhez tartoznak, amelyen Nagy-Britannia a
fenti koncessziók egyikét sem követelheti.

II. Oroszország a maga részéről kötelezi magát, először, hogy sem
politikai, sem kereskedelmi jellegű koncessziókat, amelyek vasutépítések-
re, bankokra, távírdákra, utakra, szállítási és biztosítási ügyekre stb.
vonatkoznak, sem a maga számára nem követel, sem orosz vagy más
államok alattvalóinak ily irányú kérvényeit nem támogatja, és pedig attól
a vonaltól délre, amely az afgán határtól Gazikon, Birdshanon, Kermanon
át húzódik és Bender-Abbasnál végződik, és másodszor, hogy olyan kérel-
mek elé, amelyek erre a területre vonatkoznak és az angol kormány tá-
mogatásában részesülnek, nem gördít akadályt. Nyilvánvaló, hogy a fent
említett helységek ahhoz a területhez tartoznak, amelyen Oroszország a
fenti koncessziók egyikét sem követelheti.

III. Oroszország kötelezi magát, hogy az elé, hogy angol alattvalók
koncessziókhöz jussanak Perzsia ama területén, amelyek az I. és II. pont-
ban említett vonalak között fekszenek, nem gördít akadályt anélkül, hogy
erre vonatkozólag előzőleg Angliával tárgyalásokba nem bocsátkoznék.

Hasonló kötelezettséget vállal Nagy-Britannia bármily, orosz alattvalónak juttatandó koncessziót illetőleg Perzsia ugyane területén.

Mindazok a koncessziók, amelyek a fent említett területen jelenleg érvényesek, továbbra is hatályban maradnak.

Afganisztánra vonatkozó egyezmény

A Magas Szerződő Felek attól a kívánságtól vezérelve, hogy Közép-Ázsiában az őket érdeklő határokon a rendet helyreállítsák s a tartós békét biztosítsák, a következő megállapodást kötötték.

I. Brit Őfelsége kormánya kijelenti, hogy nincs szándékában Afganisztán politikai helyzetén változtatni. Brit Őfelsége kormánya kötelezi magát, hogy befolyását Afganisztánban csak békés értelemben fogja érvényesíteni, s nem fog Afganisztánban oly eszközöket alkalmazni és nem fogja Afganisztánt olyan rendszabályok megtételére biztatni, amelyek Oroszországot fenyegethetnék.

A császári orosz kormány viszont kijelenti, hogy Afganisztánt az orosz befolyás körén kívül fekvőnek tekint, és kötelezi magát, hogy egész Afganisztánnal való politikai érintkezésében brit Őfelsége kormányának közvetítésével fog folyamodni; továbbá kötelezi magát, hogy Afganisztánban semmiféle ügyvivőket nem fog küldeni.

II. Brit Őfelsége kormánya az 1905. március 21-én Kabulban aláírt egyezményben kijelentette, hogy elismeri azokat a szerződéseket, melyeket az elhunyt Abdul Baman emirrel kötöttek, és hogy nincs szándékában az afganisztáni terület belső adminisztrációjába avatkozni; Nagy-Britannia kötelezi magát, hogy az említett egyezményt nem sérti meg, afganisztáni területet nem annektál vagy okkupál, és az állam belső ügyeibe nem avatkozik, abban a feltevésben, hogy az emir brit Őfelsége kormányával szemben teljesíti az említett szerződésből folyó kötelezettségeit...

IV. Oroszország és Nagy-Britannia kormányai kijelentik, hogy Afganisztánban a kereskedelemre vonatkozólag a szerződéses egyenjogúság elvét ismerik el, és megállapodnak abban, hogy mindazok a könnyítések, amelyeket angol vagy angol-indiai kereskedők részére már e ddig elértek, vagy a jövőben elérni fognak, az orosz kereskedelemre és az orosz kereskedőkre is kiterjesztendők.

Tibetre vonatkozó rendelkezések

Amidőn Oroszország és Nagy-Britannia kormányai Kína felségjogait Tibetben elismerik, földrajzi fekvésénél fogva megállapítják, hogy főleg Nagy-Britannia van érdekelve abban, hogy Tibet jelenlegi külső kapcsolatai feltétlenül megővassanak; ennél fogva a következő szerződést kötötték:

I. A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy Tibet területének integritását megővja, és hogy Tibet belső adminisztrációjába nem fog beleavatkozni.

II. Alkalmazkodván ahhoz az alapelvhez, hogy Tibet fölött Kína gyakorol felségjogot, Oroszország, valamint Nagy-Britannia kötelezi magát, hogy Tibettel csak Kína közvetítésével fog érintkezésbe lépni.

III. Oroszország és Nagy-Britannia kölcsönösen kötelezettséget vállalnak arra, hogy Lhassába ügyvivőket nem küldenek.

IV. Mindkét Magas Szerződő Fél kötelezi magát, hogy Tibetben sem maguk, sem alattvalóik számára nem szereznek vasutépítési, utépítési, távírda- és bányakoncessziókat vagy más jogokat.

V. A két kormány megegyezik abban, hogy Tibet bevételeinek semmiféle része, sem természetben, sem pénzben, Oroszország vagy Nagy-Britannia vagy ezek állampolgárai javára nem fordítható.

(Uj- és legújabbkori egyetemes
történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

47. Az I. világháború kitörése

Az 1914. június 28-i szarajevói merényletet Németország biztatására az Osztrák-Magyar Monarchia ürügyül használta fel a világméretűvé szélesedés bizonyosságát magában hordó Szerbia elleni háború kirobbantására. Július 23-án Ausztria-Magyarország elfogadhatatlan ultimátumot (a) küldött Szerbiának. A Franciaország által ösztönzött Oroszország támogatását élvező szerb kormány mérsékelt hangú válaszát (b) a Monarchia elutasította, és hadat üzent Szerbiának. Az egymást követő gyors jegyzékváltások után a diplomácia útjára engedte a tíz millió életet kioltó világháborút.

a) Ausztria-Magyarország ultimátuma Szerbiához (részlet)
(1914. július 23.)

A szerb királyi kormány a hivatalos lap július 26 (13) számának első lapján a következő nyilatkozatot téteti közzé:

"A szerb királyi kormány elítéli az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propagandát, vagyis azon irányzatok összességét, amelyek végeredményükben az osztrák-magyar monarchiához tartozó egyes területek elszakítását célozzák, és őszintén fájjalja ezen bűnös üzelmek gyászos következményeit.

A királyi kormány sajnálja, hogy szerb tiszték és hivatalnokok részt vettek ebben a propagandában, és ezzel azon jó szomszédi viszonyt zavarták meg, amelyre magát a királyi kormány 1909. március hó 31-i nyilatkozatában ünnepélyesen kötelezte.

A királyi kormány helyteleníti és elutasítja magától Ausztria-Magyarország bármely része lakóinak sorsába való beavatkozásának minden gondolatát, vagy kísérlétét, és kötelességének tartja, hogy komolyan figyelmeztesse a tiszteket, hivatalnokokat és a királyság egész lakosságát, hogy a jövőben a legnagyobb szigorral fog mindazokkal szemben eljárni, akik részesek volnának ezekben az üzelemekben, amely üzelmeket a legnagyobb erőfeszítéssel fog igyekezni megelőzni, illetőleg megtorolni."

Ezt a nyilatkozatot egyidejűleg Őfelsége napiparancsában hozzák a hadsereg tudomására, és a hadsereg hivatalos lapjában közzéteszik.

Ezenkívül kötelezte magát a szerb királyi kormány, hogy:

1. megakadályoz minden olyan kiadmányt, amely a monarchia ellen irányuló gyűlöletre és megvetésre izgat, s amelynek általános irányzata annak területi épsége ellen irányul;

2. azonnal feloszttja a Narodna Obrananak⁽⁵⁹⁾ nevezett egyesületet, elkobozza propagandájának összes eszközeit, és hasonlóan fog minden olyan társaság és szervezet ellen eljárni...

3. kiküszöböli a szerb közoktatásból, éspedig úgy, a testületből, mi a tanszerekből mindazt, ami az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propagandát terjeszti vagy erre alkalmas;

4. eltávolítja a hadseregből és az állami hivatalokból mindazokat a tiszteket és hivatalnokokat, akik részesek az osztrák-magyar monarchia ellen irányuló propagandában...

5. elfogadja a császári és királyi kormány szerveinek Szerbiában való közreműködését a monarchia területi épsége ellen irányuló felforgató mozgalmak leküzdése körül;

6. bírói vizsgálatot indít a június 28-i összeesküvésnek szerb területen levő részesei ellen; az erre vonatkozó nyomozásban a császári és királyi kormánytól kiküldött hatósági szervek is részt fognak venni;

10. késedelem nélkül értesíti a császári és királyi kormányt a fent felsorolt rendszabályok foganatosítása felől.

A császári és királyi kormány legkésőbb szombaton, folyó hó 25-én, esti 6 óráig várja a királyi kormány választát.

(Uj- és legujabbkori egyetemes tör-
téneti szöveggyűjtemény 1/2.)

**b) A szerb kormány válasza Ausztria-Magyarország
ultimátumára
(1914. július 12./25.)**

A királyi szerb kormány megkapta a császári és királyi kormány e hó 10-i közlését s meggyőződése, hogy válasza elhárít minden félreértést, mely azzal fenyeget, hogy megzavarja az Osztrák-Magyar Monarchia és a Szerb Királyság közötti jószomszédi viszonyt.

A királyi kormány meg van győződve arról, hogy azok a tiltakozások, amelyek a Nemzeti Szkupstinában elhangzottak, valamint a felelős államférfiak nyilatkozataiban és ténykedésében megnyilvánultak, a tiltakozások, amelyeknek teljesen véget vetett a szerb kormány 1909. március 18/31-i nyilatkozata, sohasem ismétlődtek meg a szomszédos nagy monarchiával szemben; és azóta, sem az egymást követő királyi kormányok, sem pedig azok hatóságai részéről semmiféle kísérlet sem történt a Boszniában és Hercegovinában kialakult politikai és jogrend megváltoztatására. A királyi kormány megállapítja, hogy ebben a vonatkozásban maga a császári és királyi kormány sem tett semmiféle előterjesztést, kivéve mégis egy iskolai tankönyv esetében, de ez esetben is a császári és királyi kormány teljesen kielégítő felvilágosítást kapott. Szerbia a Balkánválság idején számos alkalommal tett tanúságot békés és mérsékelt politikájáról, és hála Szerbiának és azoknak az áldozatoknak, amelyeket kizárólag az európai béke érdekében hozott, az európai békét sikerült megőrizni.

A királyi kormány nem tehető felelőssé a magán jellegű megnyilatkozásokért, mint amilyenek az újságcikkek és az egyesületek békés tevékenysége, oly megnyilatkozásokért, amelyek ugyszólván valamennyi országban, mint egészen természetes jelenségek jelentkeznek, és amelyek rendszert nem tartoznak a hivatalos ellenőrzés hatáskörébe. A királyi kormány annál kevésbé felelős azért, mert figyelemmel arra a tényre, mely szerint a Szerbia és Ausztria-Magyarország között felmerült kérdéssorozat megoldása terén nagymértékű előzékenységről tett tanúságot, sikerült neki ezen kérdések nagy részét, mindkét ország kölcsönös megalégedésére rendezni.

Ezért a királyi kormányt fájdalmas meglepetésként érintették azok az állítások, melyek szerint a Szarajevóban elkövetett merénylet előkészítésében Szerb Királyságbeli személyek vettek részt. A királyi kormány el-

várta, hogy meghívják és részt vegyen mindannak a kivizsgálásában, ami ezen bünténnyel kapcsolatos, s kész volt, hogy teljes mértékű jóhiszeműségéről tegyen tanuságot, valamint hogy megtegye a szükséges intézkedéseket azokkal a személyekkel szemben, akiknek vonatkozásában megfelelő információt kap.

A királyi kormány, a császári és királyi kormány kérésének megfelelően hajlandó bármely szerb alattvalót rangjára és beosztására való tekintet nélkül bíróság elé állítani, mindazokat, akiknek a szarajevói merényletben részvételére nézve bizonyítékokat terjesztenek eléje, de különösen kötelezi magát arra, hogy a "Srpske Novine" július 13/26. számában, annak is első oldalán közzé teszi az alábbi nyilatkozatot:

"A szerb királyi kormány elítél minden olyan propagandát, mely Ausztria-Magyarország ellen irányul, vagyis az olyan törekvések összességét, amelynek végső célja az, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia egyes országrészeit elcsatolják, s a királyi kormány a maga részéről őszintén sajnálja ezeknek a bűnös áskálódásoknak vést hozó következményeit."

A királyi kormány a maga részéről sajnálja, hogy a császári és királyi kormány közlése szerint, a fent említett propagandában egyes szerb tiszték és tisztviselők vettek részt, s ezáltal kompromittálták a jószomszédi viszonyt, melyre nézve magát a szerb kormány 1909. március 18/31-én kelt deklarációjában ünnepélyesen elkötelezte. A kormány elítél és elvet minden gondolatot és kísérletet, mely arra irányul, hogy Ausztria-Magyarország bármely országrésze lakosainak sorsával foglalkozzék; kötelességének tekinti, hogy ünnepélyes formában értesitse a tiszteket és tisztviselőket, valamint a Királyság össz-lakosságát, hogy a jövőben a királyi kormány a legnagyobb szigorral jár el az ilyen tevékenységre vete-medő személyekkel szemben, s az ilyen tevékenységet minden eszközzel megakadályozza és meggátolja.

Ezt a nyilatkozatot őfelsége a király nevében, őfensége a királyi trónörökös: Sándor közli majd napiparancsban a királyi hadsereggel, s közzé teszik a hivatalos "Vojni List" soron következő számában.

A királyi kormány ezenkívül kötelezi magát

1. hogy a Skupstina első rendes ülése alkalmával sajtótörvény-javaslatot terjeszt elő, amely a legszigorubban bünteti a Monarchia elleni megvetésre és gyűlöletre szító felhívást, valamint az Ausztria-Magyarország területi integritása ellen irányuló összes tendenciózus kiadványokkal kapcsolatban ugyancsak törvényjavaslatot terjeszt elő. A királyi kormány megígéri, hogy a küszöbön álló alkotmánymódosítás során, annak 22. szakaszát akként módosítja, miszerint a fenti kiadványok (publikációk) elko-bozhatók legyenek, ami jelenleg, - figyelemmel az alkotmány 22. szakaszának kifejezett rendelkezésére - nem lehetséges.

2. A királyi kormány nem rendelkezik semmiféle bizonyítékkal, de a császári és királyi kormány jegyzéke sem szolgál bizonyítékkal a tekintetben, hogy a Narodna Obrana és hasonló, más egyesületek tagjai ilyen

jellegű, bármiféle cselekményt elkövettek volna. Mindezek ellenére a királyi kormány teljesíti a császári és királyi kormány követelését, és felosztatja a Narodna Obranát, és minden egyéb, hasonló egyesületet, amely Ausztria-Magyarországgal szemben fejtene ki tevékenységet.

3. A királyi szerb kormány kötelezi magát, hogy haladéktalanul mellőzi Szerbia közoktatási anyagából mindazt, ami az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propagandát szolgálja vagy szolgálhatja; amint a császári és királyi kormány közli vele az e propagandára vonatkozó tényeket és bizonyítékokat.

4. A királyi kormány ugyancsak vállalja, hogy a katonai szolgálatból elbocsátja mindazokat a személyeket, akik tekintetében a bírósági eljárás bizonyítékokkal szolgál, miszerint azok az Osztrák-Magyar Monarchia területi integritása ellen irányuló cselekményekben bűnösök, s ezért a királyi kormány elvárja, hogy a császári és királyi kormány további eljárás céljából pótlólag közölje ezen tisztek és tisztviselők nevét és inkriminált cselekményeit.

5. A királyi kormány kénytelen elismerni, hogy nem teljesen világos előtte a császári és királyi kormány azon követelésének értelme és jelentősége, miszerint Szerbia kötelezze magát, hogy területén a császári és királyi kormány szerveinek részvételével vizsgálat folyjék, de mindazonáltal kijelenti, hogy a maga részéről hozzájárul minden olyan együttműködéshez, mely megfelel a nemzetközi jog és a bünvádi eljárás elveinek, valamint a jószomszédi viszonyoknak.

6. A királyi kormány - ez magától értetődik - kötelességének tekinti, hogy vizsgálatot indítson mindazon személyek ellen, akik be voltak vagy esetleg be lehettek avatva a június 15-i összeesküvésbe és Szerbia területén tartózkodnak. Ami ebben a vizsgálatban, a császári és királyi kormány által kiküldött osztrák-magyar hatóságoknak vagy szerveiknek részvételét illeti, a királyi kormány ahhoz sem járult hozzá, mert az az alkotmány és a bünvádi eljárás megsértését jelentené. Azonban konkrét esetekben, a vonatkozó vizsgálat eredményei közölhetők lennének az osztrák-magyar szervekkel.

7. A királyi kormány még a jegyzék átnyújtásának napján este elrendelte Vojislav Tankosic őrnagy letartóztatását. Ami Milan Ciganovicot illeti, aki egyébként osztrák-magyar alattvaló, s aki június 15-ig, mint gyakornok az államvasutak igazgatóságának alkalmazásában állt, eddig még nem került letartóztatásba.

Felkérjük a császári és királyi kormányt, hogy szíveskedjék mielőbb, a megszokott formában közölni a gyanúkat, valamint az ezen személyek bűnösségére vonatkozó esetleges bizonyítékokat, melyeket az eddigi szarajevói vizsgálat eredményezett; mindezeket a további eljárás érdekében.

8. A szerb kormány megszigorítja és kiterjeszti azokat az intézkedéseket, amelyeket a fegyverek és robbanó szerek határon való átvitelének megakadályozása céljából hozott. Természetes, hogy a királyi kormány nyomban elrendeli a vizsgálatot és szigorúan megbünteti a Sabac-Loznica-i határvonalon szolgálatot teljesítő személyzetet, azokat, akik nem teljesítették kötelességüket és átengedték a Drínán a szarajevói merénylet tetteit.

9. A királyi kormány kész felvilágosítást adni a szarajevói merényletet követően a tisztviselői által, mind Szerbiában, mind külföldön tett nyilatkozatokat illetően, mely nyilatkozatok a császári és királyi kormány állítása szerint a Monarchiával szemben ellenségesek voltak; amint a császári és királyi kormány közli ezen beszédek vonatkozó részeit, és amint megállapítást nyer, hogy a vonatkozó kitételek valóban az említett tisztviselőktől származnak, habár maga a királyi kormány is azon lesz, hogy az erre vonatkozó biztosítékokat és adatokat beszerezze.

10. A királyi kormány tájékoztatni fogja a császári és királyi kormányt az előbbi pontokban foglalt intézkedések végrehajtásáról, -amennyiben ezt már ez a jegyzék nem tartalmazza - amint az intézkedések elrendeltetnek és végrehajtnak.

Arra az esetre, amennyiben a császári és királyi kormány elégedetlen lenne ezzel a válasszal, a szerb kormány, figyelemmel arra, hogy nézete szerint közérdeket képvisel, miszerint ebben a kérdésben elhamarkodott döntés ne hozassék, kész mint mindig a békés megegyezésre, akár olyképpen, hogy a kérdést döntés céljából a Hágai Nemzetekközi Bíróságra bízzák, akár pedig e kérdésnek, a szerb kormány által 1909. március 18/31. tett nyilatkozat megszövegezésében részt vett nagyhatalmak elé terjesztésével.

(Kelet-Európa 1900-1945. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 5/1 kötet.
Szerkesztette Dolmányos István.)

48. A szocialista munkásmozgalom küzdelme a háboru ellen

A világháborút az imperializmus viszonyai szülték, de a háborus kormányok mindent megtettek annak érdekében, hogy a "védelmi háboru" propagandájával hamis nemzeti jelszavak varázsával megtévesszék saját népüket a háboru igazi okairól és jellegéről. Nem teljesítették feladataikat a II. Internacionálé opportunista pártjai sem. A háborus veszteségek és megpróbáltatások növekedésével párhuz-

mosan azonban megerősödik az imperialista háborút és haszonélvezőit ellátó, az igazságos béke megteremtéséért küzdő következetes szocialista irányzat.

Szemelvényünkben Leninnek egy 1915. augusztusában írt cikkét (a) közöljük, valamint az európai munkáspártok háborúellenes csoportjainak képviselőiből 1915-ben összeült Zimmerwaldi Nemzetközi Szocialista Konferencia kiáltványából (b) idézünk.

a) Lenin: Kiáltvány a háborúról

Elvtársak! Munkások!

Már több mint egy éve tart az európai háború. Minden jel arra vall, hogy még igen hosszú ideig elhúzódik, mert Németország a legjobban felkészült és most a legerősebb ugyan, de a négyes antant (Oroszország, Anglia, Franciaország és Olaszország) több emberrel és pénzzel rendelkezik, emellett akadálytalanul kap hadianyagot a világ leggazdagabb országából - az Amerikai Egyesült Államokból.

Miért is folyik ez a háború, amely hallatlanul sok bajt és szenvedést zúdít az emberiségre? Mindegyik hadviselő ország kormánya és burzsoáziája milliókat költ olyan könyvekre és újságokra, amelyekben az ellenfélre hárítják a felelősséget, az ellenséggel szemben vad gyűlöletet szítanak a népben, nem riadnak vissza semmiféle hazugságtól, csak hogy igazságtalanul megtámadott, "védekező" országnak tűntethessék fel magukat. Valójában pedig ez a háború két nagyhatalmi rablócsoportha háborúja a gyarmatok felosztásáért, más nemzetek leigázásáért, világplaci előnyökért és kiváltságokért. Ez a legreakciósabb háború, a modern rabszolgatartók háborúja a kapitalista rabság fenntartásáért és megszüntetéséért. Anglia és Franciaország hazudik, amikor azt bizonygatja, hogy a háborút Belgium szabadságáért folytatja. Valójában már régen készültek a háborúra és ezért viselnek háborút, hogy kifosszák Németországot, elvegyék gyarmatait, szerződést kötöttek Olaszországgal és Oroszországgal Törökország és Ausztria kifosztásáról és felosztásáról. Az orosz cári monarchia rablóháborút visel, arra törekedve, hogy meghódítsa Galiciát, hogy területeket ragadjon el Törökországtól, leigázza Perzsiát, Mongóliát stb. Németország pedig Anglia, Belgium, Franciaország gyarmatainak elrablásáért visel háborút. Akár Németország győz, akár Oroszország, akár "döntetlen" lesz - a háború semmiképpen sem hoz az emberiségnek mást, mint a gyarmatok, Perzsia, Törökország, Kína száz- és százmillióinak újabb elnyomását, nemzetek újabb leigázását, újabb láncokat valamennyi ország munkásosztálya számára.

Mik a munkásosztály feladatai ezzel a háborúval kapcsolatban? Erre a kérdésre feleletet adott már 1912-ben a bázeli nemzetközi szocialista kongresszuson az egész világ szocialistái által egyhangulag elfogadott határozat. Ezt a határozatot azért hozták, mert előre látták az olyan há-

borut, amilyen 1914-ben be is következett. Ez a határozat megállapítja, hogy a háboru reakció, hogy azt a "tőkések profitja" érdekében készítik elő, hogy a munkások szerint "bűn egymásra lőni", hogy a háboru "proletárforradalomhoz" fog vezetni, hogy a munkások számára a taktika mintaképe az 1871-es Párizsi Kommün és az 1905. október-decemberi Oroszország, vagyis a forradalom.

Oroszország minden öntudatos munkása az Állami Duma Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciója (Petrovskij, Badajev, Muranov, Szamojlov és Sagov) mögött áll, akiket a cárizmus Szibériába száműzött, mert forradalmi propagandát folytattak a háboru ellen és a kormány ellen. Csakis a tömegeket felrázó ilyen forradalmi propaganda és forradalmi munka mentheti meg az emberiséget a mai háboru és az eljövendő háboruk börtölmaitól. Csakis a burzsoá kormányok és elsősorban a legreakcióssabb, legvadabb és legbarbárabb cári kormány forradalmi megdöntése tör utat a szocializmus felé és a népek közötti béke felé.

És hazudnak azok - a burzsoázia tudatos és öntudatlan szolgálai -, akik el akarják hitetni a néppel, hogy a cári monarchia forradalmi megdöntése csakis a német reakció monarchia és a német burzsoázia győzelmeihez és megszilárdulásához vezethetne. Igaz ugyan, hogy a német szocialisták vezetői, akárcsak sok igen tekintélyes orosz szocialista is, átpártoltak "saját" burzsoáziájuk oldalára, és a "védelmi" háborúról terjesztett messékkel segítik becsapni a népet, de a német munkástömegekben nő és erősödik a tiltakozás és felháborodás saját kormányuk ellen. Azok a német szocialisták, akik nem pártoltak át a burzsoáziához, sajtójukban kijelentették, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció taktikáját "hősiesnek" tekintik. Németországban illegális kiáltványokat adnak ki a háboru és a kormány ellen. A német kormány tucatjával, sőt százával börtönbe vetette a legjobb szocialistákat, közöttük a nőmunkásmozgalom ismert képviselőjét, Clara Zetkint, mert forradalmi szellemben folytattak propagandát. Kivétel nélkül minden hadviselő országban érlelődik a munkástömegek háborgása, s az oroszországi szociáldemokrácia forradalmi tevékenységének példája és még inkább az oroszországi forradalom minden sikere elkerülhetetlenül előbbre viszi majd a szocializmus nagy ügyét, elősegíti a proletariátus győzelmét a kizsákmányoló és vérengző burzsoázia fölött.

A háboru megtömi a tőkések zsebeit: csak úgy ömlik hozzájuk az arany a nagyhatalmak kincstáraiból. A háboru vak gyűlöletet ébreszt az ellenféllel szemben, és a burzsoázia minden erejével ebbe az irányba viszi a nép elégedetlenségét, elterelve figyelmét a fő ellenségről: saját országa kormányáról és uralkodó osztályairól. Mindamellet a háboru, bár végtelenül sok bajt és szenvedést zúdít a dolgozó tömegekre, felvilágosítja és megacélozza a munkásosztály legjobb képviselőit. Ha el kell pusztulni, pusztuljunk el a saját ügyünkért, a munkások ügyéért, a szocialista forradalomért vívott harcban, nem pedig a tőkések, földbirtokosok és cárok érdekeiért - így gondolkodik és érez minden öntudatos munkás. És bármi-

lyen nehéz is most a forradalmi szociáldemokrata munka, ez mégis lehetséges, eredményesen halad szerte a világon; ez az egyetlen menekvés!

Vesszen a cári monarchia, amely bűnös háboruba sodorta Oroszországot és elnyomja a népeket! Éljen a világ munkásainak testvérisége és a proletariátus nemzetközi forradalma!

(Lenin Összes Művei 27. Budapest, 1971.)

b) A Zimmerwaldi Nemzetközi Szocialista Konferencia Kiáltványa

Proletár Európa!

Több mint egy éve folyik a háború. Milliónyi hulla borítja a csatateret, milliónyi ember egész életére nyomorékká lett. Európa gigantikus emberi háboruba bonyolódott. A számos nemzedék munkája által teremtett kultúrát pusztulásra ítélték. A legkegyetlenebb barbárság ül győzelmét minden felett, amire az ember büszke volt.

Mennyi lehetett az igazság a háború kitöréséért való közvetlen felelősséget illetően? - egy kétségtelen: a háború, amely ezt a káoszt szülte, az imperializmus terméke, vagyis az összes ország kapitalista osztályainak arra irányuló törekvése, hogy a profit utáni vágyát az emberi munka és a világ természeti kincseinek kihasználásával elégítse ki.

A gazdaságilag és politikailag elmaradt nemzetek a nagyhatalmak függésébe kerülnek, amelyek ebben a háboruban vérrel és vassal Európa térképének érdekeiknek megfelelő átrajzolására törekszenek. Egész népeket és országokat, mint Belgium, Lengyelország, a Balkán-államok, Örményország, az a sors fenyeget, hogy áruvá változnak az egyezkedés során és teljesen vagy részben anektálják őket.

A háború mozgatóerőit teljes becstelenségükben mindinkább feltárnak...

Kulturális hanyatlás, gazdasági romlás, politikai reakció - ezek lesznek a népek ezen szörnyű mészárlásának áldásos gyümölcsei.

Igy tehát a háború feltárta a modern kapitalizmus igazi lényegét, ami összeegyeztethetetlené vált nemcsak a munkásosztály érdekeivel, nemcsak a történelmi fejlődés szükségleteivel, hanem az emberi élet elemi követelményeivel is.

A burzsoá társadalom uralkodó körei, akiknek a kezében van a népek sorsa - monarchista kormányok épp úgy, mint köztársaságok, a titkos diplomácia, a hatalmas vállalkozó szervezetek, a burzsoá pártok, a polgári sajtó, az egyház - mind felelősök ezért a háborúért, amely az őket fenntartó és általuk védelmezett társadalmi rendből keletkezett, és amelyet az ő érdekükért vívnak.

Munkások!...

Nem tudjuk és nem akarjuk tovább szó nélkül tűrni ezt az állapotot, amely Európa és az emberiség egész jövőjét fenyegeti. A szocialista proletárlátus évtizedeken át harcolt a militarizmus ellen. Képviselőik a nemzetközi kongresszusokon növekvő nyugtalansággal foglalkoztak az imperializmus miatt mind fenyegetőbben növekvő háborus veszély kérésével. Stuttgartban, Koppenhágában, Bázelen a nemzetközi kongresszusok megmutatták a proletárlátus számára a harc útját.

A különböző országok szocialista pártjai és munkásszervezetei azonban, amelyek részt vettek e határozatok meghozatalában, a háboru kitörésekor megszegték kötelelességüket... És hasonlóan az egyes pártokhoz nem állt feladat a magaslátán az összes országok szocialistái által elismert képviselő - a Nemzetközi Szocialista Iroda sem.

Ez a körülmény az egyik oka annak, hogy a nemzetközi munkásosztály, amelyet nem kapott el a háboru első időszakának nacionalista hulláma, illetve megszabadult tőle, még eddig, a népek szenvedésének második évében sem talált semmilyen eszközt és utat, hogy valamennyi országban egyszerre határozott harcot kezdjen a békéért.

E türehetetlen helyzet miatt gyűltünk össze mi, a szocialista pártok, szakszervezetek és ezek kisebbségeinek képviselői, mi németek, franciák, olaszok, oroszok, lengyelek, litvánok, románok, bolgárok, svédek, norvégok, hollandok és svájciak, akik nem a kizsákmányoló osztályokkal való szolidaritás, hanem a nemzetközi szolidaritás és az osztályharc talaján állunk, azért gyűltünk össze, hogy helyreállítsuk a szétszakadt nemzetközi kapcsolatokat és hogy emlékeztessük a munkásosztályt saját kötelelességére, és hogy harcra szálljunk a békéért...

Proletárok!

A háboru kitörésével erőltetket, hősiességeket, elszántságot az uralkodó osztályok szolgálatába állítottátok. Most harcot kell kezdenetek a sajaát ügyetekért, a szocializmus szent céljáért, az alávetett népek és a kifosztott osztályok felszabadításáért - engesztelhetetlen proletár osztályharc útján.

A harcoló osztályok szocialistáinak feladata és kötelelessége teljes határozottsággal megkezdeni ezt a harcot, a semleges országok szocialistáinak feladata és kötelelessége minden hatékony eszközzel támogatni testvéreiket ebben a véres barbárság elleni harcukban.

A világtörténelemben korábban még sohasem volt ilyen igazi, ilyen magasztos, ilyen háládatos feladat, amelynek valóraváltása a mi közös ügyünk. Nincs olyan áldozat, nincs olyan teher, ami felülmulná e célt - a népek közötti béke elérését.

Munkások és Munkásnők! Anyák és Apák! Özvegyek és árvák! Sebesültek és rokkantak! Mindenki, aki szenved a háborutól és a háboru miatt!

Mindnyájatokhoz szólunk - határokon, füstbe boruló csatatereken, szétrombolt városokon és falvakon keresztül!

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Zimmerwald (Svájc) 1915. szept.

(Uj- és legujabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1/2.)

49. Wilson W. békeprogramja (1918. január)

A tizennégy pontot tartalmazó üzenetet 1918. január 8-án intézte az USA elnöke a kongresszushoz. Az üzenet az Egyesült Államok a háboru utáni rendelkezésre vonatkozó állásfoglalását tartalmazza. A benne foglalt elveket fogadták el a békétárgyalások alapjaként. A célkitűzésekből azonban - az imperialista békediktátumokban - semmi nem valósult meg.

I. Nyílt, nyíltan letárgyalt békeszerződések, amelyek megkötése után nem lesz többé semmiféle titkos nemzetközi megállapodás, hanem a diplomácia mindíg nyíltan és a nyilvánosság színe előtt fog tevékenykedni.

II. A hajózás teljes szabadsága a parti vizeken kívül eső tengereken, békében és háborubán egyaránt, kivéve ha a tengereket nemzetközi szerződések végrehajtására irányuló nemzetközi akció révén teljesen vagy részben lezárnák.

III. Minden gazdasági akadály lehető legnagyobb mértékű megszüntetése és egyenlő kereskedelmi feltételek megteremtése mindazon nemzetek részére, amelyek hozzájárulnak a békéhez és csatlakoznak annak fenntartásához.

IV. Megfelelő biztosítékok nyújtása és elfogadása arra, hogy a nemzeti fegyverkezéseket a belső biztonsággal összefüggő legalacsonyabb szintre csökkentsék.

V. Az összes gyarmati igények szabad, elfogulatlan és teljesen pártatlan rendezése, annak az elvnek szigorú betartása alapján, hogy a szuverenitás idevonatkozó kérdéseinek eldöntésénél az érdekelt lakosság érdekei ugyanolyan súllyal esznek latba, mint annak a kormánynak méltányos igényei, amelynek igényei jogosságát el kell bírálni.

VI. Az összes orosz területek kiürítése és az Oroszországot érintő összes kérdések olyan rendezése, amely a világ többi nemzetének legjobb és legszabadabb együttműködését biztosítja arra nézve, hogy Oroszország

akadálytalanul és korlátozás nélkül alkalmat kapjon saját politikai fejlődésének és nemzeti politikájának független meghatározására, valamint hogy biztosítva legyen Oroszország őszinte fogadtatása a szabad nemzetek társaságában az általa választott intézményekkel együtt, sőt ezen a fogadtatáson túlmenően biztosítva legyen részére minden olyan támogatás, amelyre szüksége lehet és amelyet ő maga is óhajtott. Az a bánásmód, amelyben Oroszországot testvérmemzetek az elkövetkező hónapokban részesíteni fogják, próbaköve lesz jóakarataknak, Oroszország szükségletei iránt saját érdekeiktől elvonatkoztatva tanúsított megértésüknek, valamint értelmes és önzetlen rokonszenvének.

VII. Az egész világ egyet fog érteni abban, hogy Belgiumot ki kell üríteni és helyre kell állítani, anélkül, hogy megkísérelnék korlátozni szuverenitását, amelyet minden más szabad nemzettel együtt élvez. Egyetlen más cselekedet sem fogja ennél jobban szolgálni a nemzetek bizalmának helyreállítását azon törvények iránt, amelyeket egymás közötti kapcsolataik szabályozására maguk alkottak és meghatároztak. E kiegészítő cselekedet nélkül a nemzetközi jog egész szerkezete és érvénye örök időkre csorbát szenvedne.

VIII. Az egész francia területet fel kell szabadítani és előzőnlött részeit helyre kell állítani. Azt az igaztalanságot, amelyet Poroszország 1871-ben Elzász-Lotharingia tekintetében Franciaországnak okozott és amely közel ötven évig nyugtalanította a világ békéjét, jóvá kell tenni, hogy a béke mindenki érdekében újból biztosíttassék.

IX. Az olasz határokat a világosan felismerhető nemzetiségi vonalak szerint kell kiigazítani.

X. Ausztria-Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, meg kell adni az önálló fejlődés legszabadabb lehetőségét.

XI. Romániát, Szerbiát és Montenegrót ki kell üríteni; a megszállt területeket helyre kell állítani; Szerbiának szabad és biztosított kijáratot kell adni a tengerhez; a különböző balkáni államok egymás közötti kapcsolatait barátságos tanácskozás útján az állami és nemzetiségi hovatartozás történelmileg kialakult vonalai szerint kell meghatározni; a különböző balkáni államok politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét nemzetközi garanciákkal kell alátámasztani.

XII. A jelenlegi Ottomán Birodalom török részeinek teljes szuverenitást kell biztosítani, de a többi nemzetiségek részére, amelyek most török uralom alatt élnek, biztosítani kell létük feltétlen biztonságát, önálló fejlődésük teljes és zavartalan lehetőségét. A Dardanellákat állandóan nyitva kell tartani mint nemzetközi garanciákkal biztosított szabad átjárót minden nemzet hajói és kereskedelme számára.

XIII. Független lengyel államot kell létesíteni, amely magában kell, hogy foglalja a vitathatatlanul lengyel lakosság lakta területeket, szabad és biztosított kijáratot kell biztosítani számára a tengerhez, politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét nemzetközi szerződéssel kell biztosítani.

XIV. Különleges szerződésekkel meg kell alakítani a nemzetek általános szövetségét avégből, hogy a nagy és kis államok politikai függetlensége és területi sérthetetlensége kölcsönös garanciákkal egyaránt biztosítottassék.

(Nemzetközi Szerződések,
1918-1945. Bp. 1966.)

50. Az Imperializmus helye a történelemben

Lenin már az I. világháború előtt is több cikkében hívta fel a figyelmet a kapitalizmus fejlődésének új jelenségeire, de igazán behatóan és intenzíven a háború kitörése után foglalkozott a kapitalizmus monopólista szakaszával. "Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" c. munkáját 1916. első felében írta Svájcban (Zürich), és Petrográdban jelent meg 1917. közepén külön broszúra formájában. Szemelvényünkben a mű záró fejezetéből idézünk.

Kittűnk tehát, hogy az imperializmus, gazdasági lényegét tekintve, monopolkapitalizmus. Ez már meg is határozza az imperializmus történelmi helyét, mert a monopólium, amely a szabad konkurrencia talaján és éppen a szabad konkurrenciából fejlődik ki, átmenet a tőkés alakulatból egy magasabb társadalmi-gazdasági alakulatba. A monopóliumoknak a vizsgált korszakra jellemző négy fő válfaját, illetve a monopolkapitalizmus négy ilyen fő megnyilvánulási formáját kell különösen kiemelnünk.

Először: a monopólium a termelés koncentrációjából nőtt ki, ennek igen magas fejlődési fokán. Monopóliumon a tőkések monopolista szövetségei, a kartellek, a szindikátusok, a trösztök értendők. Láttuk, milyen óriási szerepet játszanak ezek napjaink gazdasági életében. A XX. század elején teljes tulsúlyba jutottak a vezető országokban, s noha a kartellizálás útján az első lépéseket a magas védővámot alkalmazó országok (Németország, Amerika) tették meg előbb, Angliában, ahol szabadkereskedelmi rendszer uralkodott, alig valamivel később ugyanez az alapvető tény volt megfigyelhető, nevezetesen: hogy a termelés koncentrációjából monopóliumok születtek.

Másodszor: a monopóliumok a legfontosabb nyersanyagforrások rohamos elfoglalásához vezettek, különösen a tőkés társadalom alapvető és leg-

inkább kartellizált iparágában: a szén- és vasiparban. A legfontosabb nyersanyagforrások monopolisztikus birtoklása roppantul megnövelte a nagytőke hatalmát és kiélezte az ellentétet a kartellizált és nem kartellizált iparágak között.

Harmadszor: a monopólium a bankokból nőtt ki. A bankok szerény közvetítő vállalatokból a finansztőke monopolistáivá lettek. A vezető tőkés nemzetek mindegyikének három-öt legnagyobb bankja megvalósította az ipari és banktőke "perszonálunióját", összpontosította kezében a milliárdok meg milliárdok fölötti rendelkezést, amelyek az egész ország tőkéinek és jövedelmeinek nagy részét alkotják. A fináncoligarchia, amely a függőségi viszonyok sűrű hálójába keríti a mai polgári társadalom minden, de minden gazdasági és politikai intézményét, a monopólium legkirivóbb megnyilvánulási formája.

Negyedszer: a monopólium a gyarmatpolitikából nőtt ki. A gyarmatpolitika sok "régi" mozzanatához a finansztőke a nyersanyagforrásokért, a tőke kivitelért, a "befolyási övezetekért" - vagyis előnyös üzleteket, koncessziókat, monopolprofitokat stb. biztosító területekért -, s végül általában a gazdasági területekért folyó harcot fűzte hozzá. Amikor ... már az egész világ fel volt osztva, elkerülhetetlenül beállt a gyarmatok monopolisztikus birtoklásának korszaka, tehát a világ felosztásáért és újrafelosztásáért való különösen kiélezett harc korszaka is.

Köztudomású, hogy a monopolkapitalizmus mennyire kiélezte a kapitalizmus valamennyi ellentmondását. Gondoljunk csak a drágaságra és a kartellek nyomására. Az ellentmondásoknak ez a kiéleződése a leghatalmasabb mozgatóereje annak az átmeneti történelmi időszaknak, amely a világfinansztőke végleges győzelmével vette kezdetét.

A monopóliumok, az oligarchia, az uralmi törekvés szabadságtörekvés helyett, egyre több kis vagy gyenge nemzet kizsákmányolása a maroknyi leggazdagabb vagy legerősebb nemzet által - mindez magával hozta az imperializmusnak azokat a jellegzetességeit, amelyek arra készítették, hogy az imperializmust élősdí vagy rothadó kapitalizmusként jellemezzük. Az imperializmus egyik tendenciájaként egyre szembetűnőbben jelentkezik a "járadékos állam", az uzsorás állam létrehozása, amelynek burzsoáziája, egyre inkább tőke kivitelből és "szelvényvágásból" él. Ám hiba volna azt gondolni, hogy e rothadási tendencia kizárja a kapitalizmus gyors növekedését; nem, egyes iparágak, a burzsoázia egyes rétegei, egyes országok az imperializmus korszakában hol nagyobb, hol kisebb mértékben majd ezt, majd azt a tendenciát mutatják. Egészben véve a kapitalizmus hasonlíthatatlanul gyorsabban növekszik, mint azelőtt, de ez a növekedés általában mind egyenlőtlenebbé válik, sőt az egyenlőtlenség többek között a legnagyobb tőkeerejű országok rothadásában is megnyilvánul (Anglia)...

Az, hogy a sok iparág közül egy iparág, a sok ország közül egy ország stb. tőkései magas monopolprofitra tesznek szert, gazdaságilag lehetővé teszi számukra, hogy megvesztesse a munkások bizonyos rétegeit, sőt átmenetileg meglehetősen jelentékeny kisebbségüket is, és az illető

iparág vagy az illető nemzet burzsoáziája mellé állítsák őket valamennyi többivel szemben. S az imperialista nemzeteknek a világ felosztása körüli, egyre élesebb antagonizmusa fokozza ezt a törekvést. Így jön létre az imperializmus és az opportunizmus kapcsolata, amely legelőször és a legkiválóbban Angliában jelentkezett annak következtében, hogy ott a fejlődés egyes imperialista vonásai sokkal hamarabb voltak észlelhetők, mint más országokban...

Mindabból, amit fentebb az imperializmus gazdasági lényegéről mondtunk, az következik, hogy az imperializmust átmeneti, helyesebben halódó kapitalizmusként kell jellemeznünk.

(Lenin Összes Művei 27. Budapest, 1971.)

Jegyzetek

- (1) Sleyés tagja volt az Alkotmányozó Nemzetgyűlésnek, a Konventnek, 1799-ben a direktorium tagjaként elősegítette Bonaparte Napoleon államcsínyét.
- (2) A Nyilatkozat bevezetőként került az 1791-es alkotmányba.
- (3) Civillista: Az uralkodó és családja kladásainak fedezésére biztosított összeg, az állami költségvetésből.
- (4) Ez alapján a nemesek a faluközösségi földek egyharmadát saját birtokukhoz csatolták.
- (5) A feudális jog szakértői.
- (6) A holtkéz intézménye a jobbágyságot sújtotta. A jobbágy ingó és ingatlan hagyatékát, illetve azok használati jogát halála után gyermekei csak a földesurnak megfizetett megváltási díj ellenében örökölhették. A királyi birtokokon Necker szüntette meg 1779-ben.
- (7) Áruló tábornokok.
- (8) Marais: Párizsi városnegyed. Korábban a nemesek, a XVIII. századtól pedig főleg a kézművesek lakták.
- (9) Nyerészkedők.
- (10) A törvényhozó testület két háza: az Öregek Tanácsa és az Ötszázak Tanácsa.
- (11) A föld nemzeti tulajdonba vételét és földosztást.
- (12) Jean-Jacques Rousseau.
- (13) Állás vagy hivatal szerzéséhez szükséges költség, illetve biztosíték (óvadék).
- (14) Polgári halottnak minősítették azt az életfogytiglan elítélt személyt, akit ezen kívül még minden polgári jogának elvesztésével is büntettek.
- (15) 1813. május 2-án, illetve 20-án vívott csaták.
- (16) A francia királynál.

- (17) Casus foederis: a szerződéssel kapcsolatos eset.
- (18) A török császár.
- (19) Az 1830. júniusi-júliusi parlamenti választásokról van szó, amelyen az ellenzéki liberálisok nagy többséget szereztek, de a képviselőházat a király feloszlatta a számára kedvezőtlen összetétel miatt.
- (20) Pairek háza: felsőház. Tagjait a király nevezte ki a királyi hercegek, nagybirtokosok, főpapok és tábornokok közül. A felsőházi tagság örökölhetőségét a júliusi forradalom megszüntette.
- (21) Az 1814. évi alkotmányban csak a királynak volt.
- (22) Az e pontban foglaltak végrehajtására nem került sor.
- (23) Járási előljáról hivatal.
- (24) Háromszorosan titkosan.
- (25) Jakub Szela (1787-1862) a felkelő parasztok vezetője.
- (26) Armand Marrast: Lamartine munkatársa, a National szerkesztője, az ideiglenes kormány tagja, Párizs polgármestere, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elnöke.
- (27) Képviselő 1848-ban.
- (28) 7 mérsékelt republikánus, valamint 4 radikális és szocialista.
- (29) Lásd a 3. jegyzetet.
- (30) Állami zálogház.
- (31) Utalás a lengyel felklésre, mely a Poznani Nagyhercegséget Lengyelországhoz akarta csatolni, de elbukott.
- (32) Filozófusok alatt Fourier "a kétes tudományok művelőit . . . , a politikusokat, moralistákat, közgazdászokat és metafizikusokat" értette. Szerinte a francia forradalom egyedül a filozófusok műve volt.
- (33) A "csoport" Fourier-nál átlag 9, de legalább 7 fő társulása egy foglalkozáson belül meghatározott tevékenység kifejtésére. Pl. az almatermesztők szériáját az egyes változatokat termesztő csoportok alkotnák.
- (34) Fourier az "ipar" szót használta minden hasznos emberi tevékenység megjelölésére.
- (35) A "kis hordákba" Fourier a falanxban a piszkos és kellemetlen foglalkozások iránt hajlandóságot érző gyermekeket sorolja. Számítása szerint a fiúk 2/3-a, a lányok 1/3-a tartozna ide.

- (36) Az "opera" Fourier-nál "a legalacsonyabb életkortól kezdve a nevelés elsőrangú segédeszköze", az ének, tánc, zene és mindenfajta testgyakorlatok összefoglaló elnevezése.
- (37) Fourier szerint a jövedelemből a munka 5/12, a tőke 4/12, a tehetség 3/12 részt kapna.
- (38) Általános sztrájk.
- (39) Az 1832-es választójogi reform.
- (40) A békeközvetítőket a kormányzó nevezte ki a helybelli földbirtokos nemesek közül.
- (41) A körzeti gyűlés választotta képviselői útján.
- (42) Tagjai a járás összes békeközvetítői.
- (43) Elnöke a kormányzó volt.
- (44) Ez és a megelőző bekezdés a Főtanács néhány tagjának követelésére került be a szabályzatba.
- (45) A 7/a cikkely az Internacionálé 1872-es hégai kongresszusának határozata alapján került a szabályzatba.
- (46) Truck-rendszer: az a munkafizetési rendszer, amelyben a munkások bértük egészét vagy egy részét utalványokban kapják, és ezeket csak a tőkés fenntartotta gyári boltokban válthatják be.
- (47) Kusztár: háziparos, kézműves, kisiparos (különösen falusi, paraszti).
- (48) Lásd a 17. jegyzetet.
- (49) Gróf Pável Suvalov (1830-1908): Oroszország berlini nagykövete.
- (50) Az 1866-os porosz-osztrák és az 1870-71-es porosz-francia háború.
- (51) A reichstadti egyezményt Oroszország és Ausztria-Magyarország kötötte 1876 júliusában. Megállapodtak Szerbia és Montenegró törökellenes háborúja esetén tanúsítandó magatartásról és a két felet érintő balkáni területi kérdésekről.
- (52) Kaunitz osztrák kancellár kezdeményezte Ausztria, Franciaország és Oroszország koalícióját a hétéves háborúban.
- (53) Körben forgó hibás okoskodás.
- (54) Unokaöccs: II. Sándor orosz cár.
- (55) Swakopmund, Windhoek: Települések az akkori Német-Délnyugat Afrikában.

- (56) Khedive: az egyiptomi alkirály hivatalos címe a török uralom idején, 1845, illetve 1867-től az I. világháborúig.
- (57) Kapitulációk: A török birodalom és az európai hatalmak között létrejött szerződések, amelyek értelmében ez utóbbiak előnyöket csikartak ki a török birodalom területén - így Egyiptomban is - saját állampolgáraik részére.
- (58) Presidio: erősség, erőd, megerősített hely.
- (59) Narodna Obrana (Nemzeti Védelem): Az 1900-as évek elején a szerbeknek a török, majd a Monarchia uralma alóli felszabadítása érdekében alakult politikai egyesület.

MÁSODIK RÉSZ
A LEGÚJABB KOR

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

**DOKUMENTUMOK
A SZOVJETUNIÓ TÖRTÉNETÉHEZ**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

51. Lenin: A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban

A februári polgári demokratikus forradalom győzelme után küszört politikai helyzet alakult ki. A hazatért Lenin világosan ismerte fel a fejlődés tulajdonképpeni irányát és megfogalmazta a történelmi jelentőségű "Áprilisi Téziseket".

1. A háboru tekintetében az az álláspontunk, hogy mivel a háboru Oroszország részéről Lvov és Társai új kormánya alatt is feltétlenül imperialista rablóháboru marad, mégpedig e kormány kapitalista jellegénél fogva - a legcsekélyebb engedmény sem tehető a "forradalmi honvédelem" javára.

Forradalmi háboruhoz, amely valóban igazolja a forradalmi honvédelmet, az öntudatos proletariátus csak a következő feltételekkel járulhat hozzá: a) ha a hatalom a proletariátus és a hozzá csatlakozó szegényparaszt rétegek kezébe megy át; b) ha valóban, nempedig csak szavakban, lemondanak minden annexióról; c) ha valóban teljesen szakítanak minden tőkés érdekekkel.

Tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem tömegekből való híveinek széles rétegei kétségtelenül jóhiszeműek, a háborut csak szükség-szerűségből, nempedig hódítások kedvéért ismerik el, és tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket - különösen alaposan, kitartóan és türelmesen kell nekik megmagyarázni tévedésüket, meg kell magyarázni a tőke és az imperialista háboru közötti elválaszthatatlan összefüggést, be kell bizonyítani, hogy lehetetlen a háborut igazán demokratikus, nem erőszakos békével befejezni - a tőke megdöntése nélkül.

Meg kell szervezni ennek a nézetnek legszélesebb körű propagandáját a harcoló hadsereg körében.

Lövészárok-barátkozás.

2. A mai oroszországi helyzet sajátossága az, hogy átmenet a forradalom első szakaszából, amely a proletariátus kellő tudatosságának és szervezettségének hiányában a burzsoázia kezébe adta a hatalmat, annak második szakaszába, amely a proletariátusnak és a parasztság legszegényebb rétegének kezébe kell, hogy adja a hatalmat.

Ezt az átmenetet egyrészt a legteljesebb legalitás (Oroszország ez idő szerint a világon valamennyi hadviselő ország között a legszabadabb ország), másrészt az jellemzi, hogy a tömegekkel szemben nem alkalmaznak

erőszakot, és végül, hogy ezek a tömegek a kapitalistáknak, a béke és a szocializmus legádázabb ellenségeinek kormányával szemben hiszékeny és nem öntudatos magatartást tanúsítanak.

Ez a sajtószertűség azt követeli tőlünk, hogy alkalmazkodni tudjunk a pártmunka különleges feltételeihez, amelyet a proletáriátus hallatlanul nagy, politikai életre éppen, hogy felébredt tömegeknek körében kell végeztünk.

3. Semmiféle támogatást az Ideiglenes Kormánynak; meg kell magyarázni, hogy az Ideiglenes Kormány minden ígérete, különösen az az ígérete, hogy lemond az annexiókról, teljesen hazug. Az Ideiglenes Kormány leleplezése ahelyett a megengedhetetlen, illuziókat keltő "követelés" helyett, hogy ez a kormány, a tőkések kormánya, ne legyen többé imperialista kormány.

4. Annak a ténynek elismerése, hogy pártunk a Munkásküldöttek Szovjetjeiben legtöbbször kisebbségben, mégpedig egyelőre gyenge kisebbségben van a burzsoázia befolyása alatt álló és ezt a befolyást a proletáriátusra átvívó valamennyi kispolgári elem blokkjával szemben, amely a népi szocialistáktól és a szociálforradalmároktól egészen a Szervező Bizottságig (Csheidze, Cereteli és mások), Sztjeklovig stb.; stb. terjed.

A tömegek felvilágosítása arról, hogy a Munkásküldöttek Szovjetje a forradalmi kormány egyetlen lehetséges formája, s ezért mindaddig, amíg ez a kormány enged a burzsoázia befolyásának, a mi feladatunk csakis a Szovjetek taktikai tévedéseinek türelmes, rendszeres kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó megmagyarázása lehet.

Amíg kisebbségben vagyunk, a hibák bírálatának és megvilágításának munkáját végezzük, de ugyanakkor hirdetjük, hogy az egész államhatalomnak a Munkásküldöttek Szovjetjel kezébe kell átmennie, hogy a tömegek a tapasztalatok útján szabaduljanak meg tévedéseiktől.

5. Nem parlamentáris köztársaság - a Munkásküldöttek Szovjetjeitől ehhez visszatérni hátrafelé tett lépés volna -, hanem a Munkás-, Béres- és Parasztküldöttek országszerte alulról fölfelé felépített Szovjetjeinek Köztársasága.

A rendőrség, a hadsereg és a hivatalnoki kar megszüntetése.

Valamennyi hivatalnoknak - akiket egytől-egyig választani kell és akiknek bármikor leválthatóknak kell lenniök - egy jó munkás bérét nem meghaladó díjazása.

6. Az agárprogramban a súlypontot a Béresküldöttek Szovjetjeire kell helyezni.

Minden földesuri föld elkobzása.

Minden földet nacionalizálni kell az országban, a földdel való rendelkezés joga a Béres- és Parasztküldöttek helyi Szovjetjeit illeti meg. A Szegényparaszt-küldöttek Szovjetjeinek különválasztása. Mintagazdaság

létesítése minden nagybirtokból (a helyi és egyéb viszonyoknak, valamint a helyi hatóságok határozatainak megfelelően, körülbelül 100-tól 200 gyeszjatyinál terjedő nagyságban), a Béresküldöttek ellenőrzésével és a köz számlájára.

7. Az ország valamennyi bankjának haladéktalan egybeolvasztása egyetlen nemzeti bankká, amely fölött a Munkásküldöttek Szovjetje gyakorolja az ellenőrzést.

8. Közvetlen feladatunk nem a szocializmus "bevezetése", hanem csak a javak társadalmi termelésének és elosztásának a Munkásküldöttek Szovjetjei által történő ellenőrzésére való azonnali áttérés.

9. Pártfeladatok:

- a) Azonnali pártkongresszus;
- b) a pártprogram megváltoztatása, a legfontosabb:
 - 1. az imperializmusról és az imperialista háborúról,
 - 2. az államhoz való viszonyról és a mi követelésünk: a "kommün-állam",¹
 - 3. az elavult minimális program módosítása;
- c) a párt nevének megváltoztatása.²

10. Az Internacionálé megújítása.

Forradalmi Internacionálé, a szociálsoviniszták és a "centrum" ellen irányuló Internacionálé alapításának kezdeményezése.

Hogy az olvasó megértse, miért kellett ritka kivételként külön hangsúlyoznom a jóhiszemű ellenfelek "esetét", kérem, hasonlítsa össze ezekkel a tézisekkel Goldenberg ur következő ellenvetését: Lenin "kitűzte a polgárháboru zászlaját a forradalmi demokrácián belül" (Plehanov ur "Jegyinsztvo"-jának 5. számából idézek).

Nemde, valóságos gyöngyszem?

Én írásban és előszóval váltig hangoztatom: "tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem tömegekből való híveinek széles rétegei kétségtelesenül jóhiszeműek... tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket, különösen alaposan, kitartóan és türelmesen kell nekik megmagyarázni tévedésüket..."

Ezzel szemben egyes burzsoá urak, akik szociáldemokratáknak nevezik magukat, de akik nem tartoznak sem a széles rétegekhez, sem a "honvédelemnek" a tömegekből való hívelhez, nem áttalják ugy adni tovább és értelmezni nézeteimet, hogy "kitűzte(!) a polgárháboru zászlaját (!) (polgárháborúról a tézisekben egyetlen szó sincs, előadásomban sem volt egyetlen szó sem!)" a forradalmi demokrácián belül(!)..."

Mi ez? Miben különbözik ez a pogromagitációtól? a "Russzkaja Voljá"-tól?

Én írásban és előszóval váltig hangoztatom: "A forradalmi kormány egyetlen lehetséges formája a Munkásküldöttek Szovjetje, s ezért a mi

feladatunk csakis a Szovjetek taktikai tévedésinek türelmes, rendszeres, kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó megmagyarázása lehet..."

Ezzel szemben bizonyos fajtájú ellenfeleim úgy tüntetik fel nézetemet, mint felhívást "polgárháborúra a forradalmi demokrácián belül"!!

Én azért támadtam az Ideiglenes Kormányt, mert nem tűzött ki sem közeli, sem általában semminemű határidőt az Alkotmányozó Gyűlés összehívására, hanem ígéretekkel intézte el a dolgot. Én bebizonyítottam, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei nélkül az Alkotmányozó Gyűlés összehívása nincs biztosítva, annak sikere lehetetlen.

Olyan nézetet tulajdonítanak nekem, hogy ellene vagyok az Alkotmányozó Gyűlés mielőbbi összehívásának!!!

Mindezt "félrebeszélésnek" nevezném, ha a politikai harc évtizedei nem tanítottak volna meg arra, hogy az ellenfelek jóhiszeműségét ritka kivételnek tartsam.

Plehanov ur lapjában "félrebeszélésnek" nevezte beszédemet. Rendben van, Plehanov ur! De nézze csak, milyen ügyetlen és milyen kevésbé leleményes ön, amikor vitatkozik.

Ha én két óra hosszat félrebeszéltem, hogyan tűrhette száz és száz hallgató ezt a "félrebeszélést"? Továbbá. Miért szentel az ön lapja egész hasábot e "félrebeszélés" ismertetésének? Hát bizonyos, ami a logikát illeti, ön nagyon gyenge lábon áll.

Persze sokkal könnyebb kiabálni, szitkozódni, jajgatni, mint megkísérelni elmondani, megmagyarázni, felidézni az emlékezetben, hogyan vélekedett Marx és Engels 1871-ben, 1872-ben és 1875-ben a Párizsi Kommün tapasztalatairól és arról, hogy milyen államra van szüksége a proletáriátusnak.

Plehanov ur, az egykori marxista, valószínűleg nem szívesen emlékezik vissza a marxizmusra.

Idéztem Rosa Luxemburg szavait, aki 1914. augusztus 4-én "bűzlő hullának" nevezte a német szociáldemokráciát. Plehanov urék, Goldenberg urék és társaik pedig "megsértődnek"... ugyan ki miatt? - A német soviniszta miatt, akiket sovinisztaéknak neveztek!

Kátyuba jutottak ezek a szegény orosz szociálszovinizta - ezek a szavakban szocialisták, tettekben sovinisztaé.

(Lenin művei, 24. köt. Szikra
1952.)

52. A szovjetek II. összoroszországi kongresszusának határozata
a szovjethatalomról (1917. nov. 8.)

A forradalom győzelmének másnapján (nov. 8-án) a szovjetek kongresszusa rendkívüli jelentőségű határozatokat hozott a hatalomról, a földről, a békéről. Méltán nevezhetjük ezeket az új történelmi korszakot bevezető dekrétumoknak.

Munkások, Katonák, Parasztok!

A munkás és katonaküldöttek szovjetjeinek II. összoroszországi kongresszusa megnyílt. Képviselve van a kongresszuson a szovjetek óriási többsége. A kongresszuson jelen van a parasztszovjetek számos küldötte is. A megalkuvó Központi Végrehajtó Bizottság meghatalmazása lejárt. A kongresszus a munkások, katonák és parasztok óriási többségének akaratából, a munkások és a helyőrség Petrográdban végrehajtott győzelmes felkelésére támaszkodva, kezébe veszi a hatalmat.

Az Ideiglenes Kormány meg van döntve. Az Ideiglenes Kormány tagjainak többségét már le is tartóztatták.

A szovjet hatalom fel fogja ajánlani valamennyi népnek az azonnali demokratikus békét és az azonnali fegyverszünetet minden fronton. Biztosítani fogja azt, hogy a földesuri földeket, koronabirtokokat és egyházi birtokokat megváltás nélkül a parasztbizottságok rendelkezésére bocsássák. Meg fogja védeni a katonák jogait azzal, hogy végrehajtja a hadsereg teljes demokratizálását. Be fogja vezetni a termelés munkásellenőrzését. Biztosítani fogja az Alkotmányozó Gyűlés idejében való összehívását. Gondoskodik a városok gabonával és a falvaknak elsőrendű szükségleti cikkekkel való ellátásáról. Biztosítani fogja az Oroszországban élő valamennyi nemzet számára a valódi önrendelkezés jogát. A kongresszus határozatilag kimondja: minden hatalom mindenütt a munkás-, katonák- és parasztküldöttek szovjetjeinek kezébe megy át, amelyek kötelesek biztosítani az igazi forradalmi rendet.

A kongresszus a katonákat a lövészárkokban éberségre és kitartásra hívja fel. A szovjet kongresszus meg van róla győződve, hogy a forradalmi hadsereg a forradalmat az imperializmus minden merénylete ellen meg tudja védelmezni mindaddig, amíg az új kormánynak sikerülni fog megkötni a demokratikus békét, amelyet minden népnek közvetlenül fel fog ajánlani. Az új kormány minden intézkedést meg fog tenni arra, hogy a forradalmi hadsereget a rekvirális és a vagyonos osztályok megadóztatásának határozott politikája útján minden szükségessel ellássa, és a katonák családjainak helyzetén is javítani fog.

A kornyilovisták, -Kerenszkij, Kalegyin és mások - kísérleteket tesznek arra, hogy csapatokat vonultassanak fel Petrográd ellen. Néhány, Kerenszkij által férevezetett és utnak indított osztag a felkelt nép oldalára

pártolt át. Katonák, tanusítsatok aktív ellenállást a kornilovista Kerenszkijjel szemben! Legyetek résen!

Vasutasok állítsatok meg minden olyan vasuti szerelvényt, amelyen Kerenszkij katonaságot küld Petrográd ellen!

Katonák, munkások, alkalmazottak - a ti kezetekben van a forradalom sorsa és a demokratikus béke sorsa! Éljen a forradalom!

A munkás és katonaküldöttek szovjetjeinek oroszországi kongresszusa. A parasztszovjetek küldöttei.

(Lenin Művel, 26. köt.
Szikra, 1952.)

53. A szovjetek II. oroszországi kongresszusának

határozata a földről (1917. nov. 8.)

1. A földesuri tulajdon azonnal és minden koronabirtokok, megváltás nélkül megszűnik.

2. A földesuri birtokokkal, valamint a koronabirtokok, kolostorok és egyházak minden földjével, minden élő és holt felszerelésükkel, a majorsági épületekkel és minden tartozékukkal való rendelkezés az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig a járási földbizottságok és a parasztküldöttek területi szovjetjeinek kezébe megy át.

3. Mostantól kezdve az egész nép tulajdonát képező elkobzott vagyon bármilyen rongálása súlyos bűncselekménynek számít, amelynek elkövetőitől fölött a forradalmi törvényszék ítélkezik. A parasztküldöttek területi szovjetjei megtesznek minden szükséges intézkedést, hogy a földesuri birtokok elkobzásánál a legszigorubb rendet tartsák fenn, hogy megállapítsák, mekkora és mely földterületek esnek elkobzás alá, hogy összeállítsák az egész elkobzott vagyon pontos jegyzékét, és hogy a legszigorubb forradalmi védelembe vegyék a nép kezébe átmenő földbirtokok egész gazdaságát a birtokon levő épületekkel, felszereléssel, jószággal, élelmiszerkészletekkel stb. együtt...

4. A nagy agrárátalakulások megvalósításánál, mindaddig, amíg az Alkotmányozó Gyűlés véglegesen nem dönt ebben a kérdésben, vezérfonalul a következő Paraszti választási utasításnak kell szolgálnia...

5. Az egyszerű parasztok és egyszerű kozákok földjei nem kerülnek elkobzásra.

Paraszti választói utasítás a földről

"A földkérdést egész terjedelmében csak az egész népet képviselő Alkotmányozó Gyűlés oldhatja meg.

A földkérdést a legigazságosabb módon a következőképpen kell megoldani:

1. A föld magántulajdona örökre megszűnik; a föld nem adható el, nem vehető, nem adható bérbe, illetve nem zálogosítható el, sem pedig bármilyen más módon el nem idegeníthető.

Minden föld: az állami és a koronabirtokok földje, a kolostori, egyházi, bérbe adott egyházi és bérbe adott állami föld, a majorátusi, magántulajdonban levő, községi és paraszti föld stb. - megváltás nélküli kisajátításra kerül, az egész nép tulajdonává válik, és a rajtuk dolgozók használatába megy át.

A vagyoni rendszerváltás károsultjainak csak köztámogatására van jogunk arra az időre, amely szükséges ahhoz, hogy az új életfeltételekhez alkalmazkodjanak.

2. A föld méhének kincsei: az ércek, az ásványolaj, a szén a só stb., valamint az országos jelentőséggel bíró erdők és vizek az állam kizárólagos használatába mennek át. Minden kis folyó, tó, erdő stb. a községek használatába megy át azzal a feltétellel, hogy kezelésüket a helyi önkormányzati szervek veszik át.

3. A mintaszerűen megművelt földterületek: kertészetek, ültetvények, faiskolák, gyümölcskertészetek, melegházi gazdaságok stb. nem kerülnek felosztásra, hanem ezeket mintagazdaságokká változtatják át, s nagyságuk és jelentőségük szerint az állam vagy a közösségek kizárólagos használatába mennek át.

A majorsági, városi és községi földeknek azok a részei, amelyek a ház körüli gyümölcsös- és veteményeskertekül szolgálnak, a jelenlegi tulajdonosok használatában maradnak, s e földek terjedelmét és a használatukért fizetendő adó nagyságát törvényhozási úton fogják megállapítani.

4. A méntelepek, a kincstári és magánkézben levő törzstenyészetek és szárnyasfarmok stb. elkobzásra kerülnek, az egész nép tulajdonává válnak, s nagyságuk és jelentőségük szerint az állam vagy a közösség kizárólagos használatába mennek át.

A megváltás kérdésében az Alkotmányozó Gyűlés fog dönteni.

5. Az elkobzott földek egész élő és holt gazdasági felszerelése - nagysága és jelentősége szerint - az állam, illetve a község kizárólagos használatába megy át, megváltás nélkül.

A gazdasági felszerelés elkobzása nem vonatkozik a kevés földdel rendelkező parasztszámra.

6. Földhasználati jogot kap az Orosz Állam minden polgára (nemre való különbség nélkül), aki a földet saját munkájával, családjá segítségével vagy szövetkezetbe tömörülve óhajtja megművelni, és csak addig, amíg a földet megművelni képes. A bér munka nincs megengedve.

Ha a faluközösség valamelyik tagja valamely oknál fogva két évnél tovább terjedő időtartamra munkaépességének helyreállításáig a föld közös megművelése útján segítségére lenni.

Azok a földművelők, akik öregség vagy rokkantság következtében végleg elvesztették annak lehetőségét, hogy a földet személyesen műveljék, elvesztik földhasználati jogukat, de ehelyett az államtól nyugdíjellátást kapnak.

7. A földhasználatnak egyenlőítőnek kell lennie, vagyis a földet a dolgozók között, a helyi viszonyoknak megfelelően, munka- vagy fogyasztási forma szerint kell felosztani.

A földhasználat formáit teljesen szabadon kell megállapítani: egyéni gazdaságok, tanyagazdálkodás, faluközösség, artel, ahogyan azt az egyes falvak vagy telepek elhatározzák.

8. A kisajátítás után az egész föld az egész nép földalapját alkotja. A föld szétoztatását a dolgozók között a helyi és központi önkormányzatok intézik, a demokratikusan szervezett s a rendiség minden maradványától megtisztított falusi és városi községektől a központi területi intézményekig.

A földalapot a lakosság szaporodásának és a mezőgazdaság termelékenységére és termelési színvonalára emelkedésének megfelelően időnként újból fel kell osztani.

A kiosztott telkek határainak megváltoztatása esetén a telkek eredeti magvának érintetlennek kell maradnia.

A kilépő tagok földje visszakerül a földalapba, s a kilépett tagok telkeire a kilépettek legközelebbi rokonai és azok a személyek kapnak előjogot, akiket a kilépettek megjelöltek.

Azokat az értékeket, amelyeket a föld trágyázásba és meliorációkba (gyökeres talajjavításokba) fektette be, amennyiben azokat a teleknek a földalapba való visszaadásáig nem használták ki, meg kell téríteni.

Ha egyes helyeken a földalap elégtelennek bizonyul az egész helyi lakosság kielégítésére, a fölös lakosságot át kell telepíteni.

Az áttelepítés megszervezését, valamint az áttelepítésnek és az áttelepítettnek gazdasági felszereléssel való ellátásának stb. költségeit az államnak kell magára vállalnia.

Az áttelepítés a következő sorrendben történik: az önként jelentkező föld nélküli parasztok, azután a község kifogás alá eső tagjai, a katonaszökevények stb. és végül sorshuzás vagy megegyezés alapján."

Ennek az utasításnak egész tartalmát mint egész Oroszország öntudatos parasztjai óriási többségének feltétlen akaratmegnyilvánulását ideiglenes törvénynek nyilváníttjuk, amely az Alkotmányozó Gyűlésig a lehetőség

szerint haladéktalanul, bizonyos részleteiben pedig azzal a szükséges fokozatossággal lép életbe, amelyet a parasztküldöttek kerületi szovjetjeinek kell megállapítaniuk.

(Lenin Művei, 26. köt. Szikra, 1952.)

54. Dekrétum a békéről (1917. nov. 8.)

A munkás- és parasztkormány, melyet az október 24-25-i forradalom hozott létre, s amely a munkás-, katonai és parasztküldöttek szovjetjeire támaszkodik, valamennyi hadviselő népnek és kormányainak azt javasolja, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat és igazságok demokratikus békéről.

Igazságos vagy demokratikus békének, amely után minden hadviselő országban a háborútól kimerült, elgyötört és megkínzott munkásság és más dolgozó osztályok tulnyomó többsége sóvárog, s amelyet az orosz munkások és parasztok a cári monarchia megdöntése után a leghatározottabban és a legállhatatosabban követeltek - ilyen békének a kormány az annexiók (vagyis idegen területek erőszakos elfoglalása, idegen népek erőszakos bekebelezése) és hadisarc nélküli azonnali békét tekint.

Ilyen béke haladéktalan megkötését javasolja Oroszország kormánya valamennyi hadviselő népnek, és egyuttal kifejezi azt a készséget, hogy azonnal, a legcsekélyebb halogatás nélkül minden döntő lépést megtesz addig is, amíg az ilyen béke valamennyi feltételét minden ország és minden nemzet népképviselőinek teljhatalmu testülete véglegesen megerősíti.

Idegen területek annexióján vagy elfoglalásán a kormány általában a demokrácia és különösen a dolgozó osztályok jogérzetének megfelelően egy kis vagy gyenge népnek valamely nagy vagy erős állammal való minden néven nevezendő egyesítését érti olyan esetekben, amikor ez a nép nem fejezte ki pontosan, világosan és önként beleegyezését vagy kívánságát, függetlenül attól, mikor ment végbe ez az erőszakos egyesítés, függetlenül továbbá attól, mennyire fejlett vagy elmaradott az erőszakosan beolvasztott vagy erőszakosan az illető állam határain belül visszatartott nemzet. Függetlenül attól is, hogy Európában, vagy távoli tengeren túli országokban él-e ez a nemzet.

Ha valamely nemzetet erőszakosan visszatartanak egy bizonyos állam határai között, ha ennek a nemzetnek, kifejezetten kívánsága ellenére - mindegy, hogy a sajtóban, népgyűléseken, pártok határozataiban vagy a nemzeti elnyomás elleni lázongásokban és felkelésekben jut-e kifejezésre ez a kívánság - nem adják meg azt a jogot, hogy szabad népszavazással, az annektáló vagy általában az erősebb nemzet csapatainak teljes kivonása

mellett a legkisebb kényszer nélkül döntsön államformájáról, akkor az ilyen egyesítés - annexió, vagyis hódítás és erőszak.

A kormány az emberiség elleni legnagyobb gonosztettnek tartja ennek a háborúnak folytatását, amely azért folyik, hogyan osszák fel az erős és gazdag nemzetek között az általuk meghódított gyenge népeket, és ünnepélyesen kijelenti, hogy eltökélt szándéka haladéktalanul aláírni egy olyan béke feltételeit, amely ezt a háborút a fentebb megjelölt és kivétel nélkül minden nép számára egyaránt igazságos feltételek alapján megszünteti.

A kormány egyben kijelenti, hogy a fenti békefeltételeket egyáltalán nem tekinti ultimátumszerűnek, vagyis hajlandó megvizsgálni minden más békefeltételt is, csupán ahhoz ragaszkodik, hogy előterjesztésük bármelyik hadviselő fél részéről a lehető leggyorsabban történjék, és teljesen világos legyen, feltétlenül kizárjon minden kétértelműséget és minden titkot a békefeltételek felajánlása során.

A titkos diplomáciát a kormány megszünteti, és a maga részéről annak a határozott szándékának ad kifejezést, hogy minden tárgyalást teljesen nyíltan az egész nép előtt folytat, és hogy haladéktalanul hozzáfog a földbirtokosok és tőkések kormánya által 1917. februártól október 25-éig jóváhagyott vagy megkötött titkos szerződések teljes nyilvánosságra hozásához. E titkos szerződések egész tartalmát, amennyiben az, mint a legtöbb esetben történt, arra irányult, hogy az orosz földbirtokosoknak és kapitalistáknak előnyöket és kiváltságokat nyújtson, hogy megtartsa vagy növelje a nagyoroszok annektált területeit, a kormány feltétlenül és azonnali hatállyal semmisnek nyilvánítja.

Amikor a kormány valamennyi ország kormányához és népéhez azzal a javaslatral fordul, hogy haladéktalanul kezdjék meg a nyilvános békétárgyalásokat, a maga részéről kijelenti, hogy kész ezeket a tárgyalásokat akár írásos érintkezés, akár táviró, akár a különböző országok képviselői közti tárgyalások útján vagy az ilyen képviselők értekezletén folytatni. Az ilyen tárgyalások megkönnyítése céljából a kormány kijelöli teljhatalmu képviselőjét a semleges országokban.

A kormány valamennyi hadviselő ország kormányának és népének azt javasolja, hogy kössenek haladéktalanul fegyverszünetet, s a maga részéről kívánatosnak tarja, hogy a fegyverszünetet legalább három hónapra, vagy olyan időtartamra kössék meg, amelynek folyamán teljes mértékben lehetséges részint azt, hogy a háboruba bevont vagy a háboruban való részvételre kényszerített kivétel nélkül valamennyi nép vagy nemzet képviselőjének részvételével megtartott békétárgyalások befejeződnek, részint pedig az, hogy valamennyi ország népképviselőinek teljhatalmu testületet a békefeltételek végleges jóváhagyása céljából összehívják.

Amikor Oroszország ideiglenes munkás- és parasztkormánya valamennyi hadviselő ország kormányához és népéhez ezzel a békeajánlattal fordul, különösen az emberiség három legelőrehaladottabb nemzete, a mostani háboruban részt vevő három legnagyobb állam: Anglia, Franciaország és Németország öntudatos munkásaihoz is fordul. Ezeknek az or-

szágoknak munkásai a haladás és a szocializmus ügyének a legnagyobb szolgálatokat tették; ilyen a chartista mozgalom nagyszertű példája Angliában, ilyen a francia proletariátus által megvívott számos világtörténelmi jelentőségű forradalom, végül ilyen a német proletár tömegszervezetek megteremtése a németországi kivételes törvények ellen folytatott hősiességben és az egész világ munkásai számára példaadó, hosszú, kitartó fegyelmezett munkában. A proletariátus hősiességének és történelmi alkotóerejének mind eme példákban mi zálogát látjuk annak, hogy a nevezett országok munkásai megértik a most rájuk háruló feladatokat, az emberiségnek a háború borzalmaitól és következményeitől való megszabadításában rejlő feladatot, hogy ezek a munkások minden irányu, határozott, odaadó és erőteljes tevékenységükkel segítenek majd nekünk sikeresen tető alá hozni a béke ügyét, s egyszersmind a dolgozó és kizsákmányolt néptömegek minden rabság és minden kizsákmányolás alól való felszabadításának ügyét.

(Lenin Művei, 26. köt.
Szikra, 1952.)

55. A breszt-litovszki békeszerződés (1918. március 3.)

1917. november 20-án megkezdődött tárgyalások előbb fegyverszünet megkötését eredményezték (dec.2.) A békétárgyalásokat vezető Trockij a német feltételeket elutasította (1918. febr. 10.), ez a németek újabb támadását eredményezte. Lenin súlyos harcot vívott Trockijjal, Buharinnal és másokkal, hogy a most már még súlyosabb feltételeket elfogadtassa, mert ez létérdeke volt a fiatal szovjet államnak.

Békeszerződés
egyfelől Oroszország, másfelől Németország,
Ausztria-Magyarország, Bulgária és Törökország között

Minthogy egyfelől Oroszország, másfelől Németország, Ausztria-Magyarország, Bulgária és Törökország megegyeztek abban, hogy a háborús állapotnak véget vetnek és a békétárgyalásokat a lehető legstírgősebben befejezik, meghatalmazottaikká kinevezték

.....

A meghatalmazottak a béketárgyalások lefolyása céljából Breszt-Litovszkban találkoztak és jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

I. cikk. Egyfelől Oroszország, másfelől Németország, Ausztria-Magyarország, Bulgária és Törökország kijelentik, hogy a közöttük levő háborus állapot véget ért. Eltökélt szándékuk, hogy a jövőben békében és barátságban élnek egymással.

II. cikk. A Szerződő Felek tartózkodnak attól, hogy a másik Fél kormánya vagy annak állami és katonai intézményei ellen bármiféle agitációt vagy propagandát folytassanak. Ami Oroszországot illeti, ez a kötelesség a Négyes Szövetség hatalmai által megszállt területekre is vonatkozik.

III. cikk. Azok a területek, amelyek a Szerződő Felek által közösen megállapított vonaltól nyugatra fekszenek és korábban Oroszországhoz tartoztak, a jövőben nem tartoznak orosz fennhatóság alá,³ a megállapított vonalat a jelen Szerződés lényeges részét képező mellékelt térkép tünteti fel. (I. melléklet) E vonal pontos meghatározása német-orosz bizottság feladata lesz.

A szóban levő területek számára nem származik semmiféle kötelezettség Oroszországgal szemben annak folytán, hogy ezek korábban Oroszországhoz tartoztak.

Oroszország lemond e területek belső ügyeibe való mindennemű beavatkozásról. Németország és Ausztria-Magyarország e területek jövő sorsát ezek lakosságának megkérdezésével kívánják meghatározni.

IV. cikk. Mihelyt az általános békét megkötötték és az orosz leszerelést teljesen végrehajtották, Németország kész a III. cikk 1. bekezdésében említett vonaltól keletre fekvő területet kiűriteni, amennyiben a IV. cikk eltérően nem rendelkezik.

Oroszország minden tőle telhetőt meg fog tenni a kelet-anatoliai tartományok mielőbbi kiűritése és Törökország részére történő szabályszerű visszaadásuk biztosítása érdekében.

Az erdelani, karsai és batumi kerületeket az orosz csapatok ugyancsak haladéktalanul ki fogják üríteni. Oroszország nem fog beavatkozni e kerületek államjogi és nemzetközi jogi viszonyainak új rendezésébe, hanem e kerületek lakosságára bizza, hogy az új rendezést a szomszéd államokkal, különösen Törökországgal egyetértésben valósítsa meg.

V. cikk. Oroszország haladéktalanul végrehajtja hadseregének teljes leszerelését, ideértve a jelenlegi kormány által ujonnan alakított hadsereg-részeket is.

Oroszország ezenkívül hadihajóit vagy orosz kikötőkbe fogja irányítani, hol azok az általános béke megkötéséig maradni fognak, vagy késedelem nélkül le fogja szerelni azokat. A Négyes Szövetség hatalmaival továbbra is hadiállapotban levő hatalmak hadihajói, amennyiben ezek a hadihajók

orosz hatalmi szféra alatt állnak, az orosz hadihajókkal azonos elbírálás alá esnek.

A jeges-tengeri zárt terület az általános béke megkötéséig továbbra is fennmarad. A Balti-tenger és a Fekete-tenger orosz fennhatóság alá tartozó részein az aknák eltávolítását haladéktalanul meg kell kezdeni. A kereskedelmi hajózás e tengereken szabad és azonnal megindul. A közelebbi rendelkezések kidolgozására, nevezetesen a kereskedelmi hajók veszélymentes utvonalaának közhirre tételére vegyes bizottságok létesülnek. A hajózási utvonalakot az uszóaknáktól állandóan szabadon kell tartani.

VI. cikk. Oroszország kötelezi magát, hogy az Ukrán Népköztársasággal haladéktalanul békét köt és elismeri ennek az államnak a Négyhatalmi Szövetség hatalmaival kötött békeszerződését. Az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda késedelem nélkül kiűrti Ukrajna területét. Oroszország megszüntet mindennemű agitációt és propagandát az Ukrán Népköztársaság kormánya és hivatalos intézményei ellen.⁴

Észtországot és Litvániát az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda szintén haladéktalanul ki fogják irtani. Észtország keleti határa általában a Narva folyó mentén húzódik. Litvánia keleti határa általában a Csud-tavon és a Pszkovi-tavon át ennek délnyugati szögletéig, majd a Luban-tavon át a Nyugat-Dvina melletti Livenho irányába húzódik. Észtországot és Litvániát német rendőri erő fogja megszállni addig, amíg ott a közbiztonságot az ottani állami intézmények nem tudják biztosítani és amíg az állam rendje helyre nem áll. Oroszország azonnal szabadlábba helyezi és biztosítja minden elhurcolt észtországi és litváni lakos akadálytalan hazatérését.

Finnországot és az Aaland-szigeteket az orosz csapatok és az orosz Vörös Gárda, a finn kikötőket pedig az orosz flotta és az orosz tengeri haderők ugyancsak késedelem nélkül ki fogják irtani. Míg a jég nem teszi lehetővé a hadihajóknak orosz kikötőkbe való átszállítását, a hadihajókon csak kislétszámú parancsnokságok maradhatnak. Oroszország megszüntet minden agitációt vagy propagandát Finnország kormánya vagy közintézményei ellen.

Az Aalandi-szigeteken levő erődítményeket, mihelyt lehetséges, le kell rombolni. A szigetek tartós demilitarizálására, valamint katonai és hajózástechnikai szempontból való további kezelésére vonatkozóan Németország, Finnország, Oroszország és Svédország külön megállapodást fognak kötni; egyetértés áll fenn a felek között arra nézve, hogy ebbe a megállapodásba Németország kívánságára más Balti-tenger menti államokat is be lehet vonni.⁵

VII. cikk. Abból a tényből kiindulva, hogy Perzsia és Afganisztán szabad és független államok, a Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy Perzsia és Afganisztán politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét tiszteletben fogják tartani.

VIII. cikk. A hadifoglyokat kölcsönösen hazabocsátják. Az ezzel összefüggő kérdések rendezése a XII. cikkben említett külön megállapodások útján fog megtörténni.

IX. cikk. A Szerződő Felek kölcsönösen lemondanak a háborus költségeknek, vagyis a hadviseléshez szükséges állami kiadásoknak, valamint a hadikároknak, vagyis azoknak a károknak a megtérítéséről, amelyeket vagy maguk, vagy állampolgáraik a háboru által érintett területeken katonai intézkedések következtében szenvedtek el, ideértve az ellenséges országokban végzett rekvirálásokat is.

X. cikk. A Szerződő Felek között a diplomáciai és a konzuli kapcsolatokat a békeszerződés megerősítése után azonnal felujtják. A konzuli működési engedélyeket illetően mindkét Fél fenntartja magának azt a jogot, hogy azokat külön megállapodásokkal rendezze.

XI. cikk. Oroszország és a Négyes Szövetség hatalmai közötti gazdasági kapcsolatok tekintetében a 2-5. számú mellékletekbe foglalt rendelkezések irányadók, mégpedig a 2. melléklet Oroszország és Németország, a 3. melléklet Oroszország és Ausztria-Magyarország, a 4. melléklet Oroszország és Bulgária, az 5. melléklet Oroszország és Törökország vonatkozásában.

XII. cikk. A közjogi és magánjogi jogviszonyok helyreállítását, a hadifoglyok és polgári internáltak kicserélését, a közkegyelem kérdését, ugyancsak az ellenfél hatalmába került kereskedelmi hajók sorsának kérdését az Oroszországgal kötendő és a jelen Békeszerződés lényeges alkotó részét képező külön megállapodások fogják rendezni, melyek, amennyiben lehetséges, azzal egyidejűleg fognak hatályba lépni.

XIII. cikk. E Szerződés értelmezése tekintetében az Oroszország és a Németország közötti viszonyokat illetően az orosz és a német szöveg, az Oroszország és Ausztria-Magyarország közötti viszonyokat illetően az orosz, a német és a magyar szöveg, az Oroszország és Bulgária közötti viszonyokat illetően az orosz és a bolgár szöveg, az Oroszország és Törökország közötti viszonyokat illetően az orosz és a török szöveg tekinthető hitelesnek.

XIV. cikk. Ezt a Békeszerződést meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat, mihamarabb lehetséges, Berlinben kell kicserélni. Az orosz kormány kötelezi magát, hogy a megerősítő okiratok kicserélését a Négyes Szövetség hatalmai bármelyikének kívánságára két héten belül eszközölni fogja. A Békeszerződés, amennyiben cikkei, mellékletei vagy pótszerződéselei eltérően nem rendelkeznek, megerősítésével hatályba lép.

Ennek hiteléül e meghatalmazottak ezt a Szerződést sajátkezűleg aláírták.

Készült öt eredeti példányban.

Breszt-Litovszk, 1918. március 3.

(Nemzetközi Szerződések,
1918-1945.)

56. Az orosz béke delegáció nyilatkozata... (1918. márc. 3.)

Az Oroszországi Köztársaság munkás-paraszt kormánya kénytelen elfogadni Németország ultimátumát. A német csapatok ugyanis megtámadták Oroszországot, amely pedig bejelentette a hadiállapot megszüntetését és hozzáfogott hadseregeinek leszereléséhez. Ezért az Oroszországi Köztársaság február 11-én (24-én) bejelentette, hogy elfogadja az ultimátumot, és bennünket küldött ki ezeknek az erőszakkal ránk oktrojált feltételeknek az aláírására.

Az egyrészt Oroszország, másrészt Németország és szövetségesei között Breszt-Litovszkban eddig lefolyt tárgyalások elég világosan megmutatták, hogy az ugynevezett "egyezményes béke" valójában határozottan annexiós és imperialista béke. A breszti feltételek most még jóval súlyosabbak. Az a béke, amelyet most Breszt-Litovszkban kötünk, nem Oroszország, Németország, Ausztria-Magyarország, Bulgária és Törökország népeinek szabad megegyezésén alapszik. Ezt a békét fegyverrel a kézben diktálják. Olyan béke ez, amely az orosz határvidékeket - "felszabadításuk" ürügyén - valójában német tartományokká változtatja, megfosztva őket a szabad önrendelkezés jogától, amelyet a forradalmi Oroszország munkás-paraszt kormánya biztosított nekik. Olyan béke ez, amely a rend helyreállítása ürügyén a megszállt területeken fegyveres támogatást nyújt az elnyomó osztályoknak a dolgozó osztályokkal szemben, és segítséget nyújt az előbbieknél ahhoz, hogy a dolgozók nyakára ismét ráarakják az elnyomás jármát, amelytől az oroszországi forradalom egyszer már megszabadította őket. Olyan béke ez, amely visszaszolgáltatja a földet a nagybirtokosoknak és újra a gyárosok rabságába hajtja a munkásokat. Olyan béke ez, amely Oroszország dolgozó tömegeire hosszú időre még súlyosabb formában rákényszeríti az 1904-ben kötött régi kereskedelmi szerződést, amely a német nagybirtokosok érdekeit tartja szem előtt; emellett ez a béke biztosítja a német és az osztrák-magyar burzsoázia minden veszteségének megtérítését és a kamatokat a cári kormány azon adósságai után, amelyeket a forradalmi Oroszország megtagadott. Végül, mintegy még nyomatékossabbá téve a német támadás félreismerhetetlen osztályjellegét, a német ultimátum igyekszik elhallgattatni az orosz forradalmat, megtiltva az

olyan agitációt, amely a négyes szövetség hatalmainak kormányai és katonai hatóságai ellen irányul.

S ez még nem minden. Változatlanul a rend helyreállítása ürügyén, Németország fegyveres erővel tisztán orosz lakosságú területeket foglal el, bevezeti ott a katonai megszállást és helyreállítja a forradalom előtti rendszert. Ukrajnában és Finnországban Németország a forradalmi Oroszország be nem avatkozását követeli, ugyanakkor ő maga tevékenyen támogatja az ellenforradalmi erőket a forradalmi munkásokkal és parasztokkal szemben. A Kaukázusban Németország, nyíltan megszegve a német kormány február 8-i ultimátumában megfogalmazott feltételeket és nem törődve az ardamani, karszi és batumi területek lakosságának igazi akaratával, Törökország javára elszakítja ezeket a területeket, amelyeket a török csapatok sohasem foglaltak el. Hadászatiilag fontos pontok ilyen nyílt és erőszakos meghódításának csak egyetlen célja lehet: egy Oroszország elleni újabb támadás előkészítése és a tőkés érdekek védelme a munkás- és parasztforradalommal szemben, ilyen célt követett Németország, amikor február 5-én megindította csapatainak támadását anélkül, hogy erre 7 nappal előbb figyelmeztetett volna, amint azt a 1917. december 2-án Oroszország és a Négyes Szövetség hatalmai között létrejött fegyverszüneti szerződés kikötötte.

A támadást nem állították le, annak ellenére, hogy a Népbiztosok Tanácsa bejelentette: elfogadja a február 8-i ultimátumban kiszabott feltételeket. A támadást nem állították le annak ellenére sem, hogy Breszt-Litovszkban újra megkezdte munkáját a békekonferencia, és hogy az orosz küldöttség hivatalos tiltakozást nyújtott be. Ily módon a Németország és szövetségesei által felajánlott feltételek mind Oroszországgal szemben támasztott ultimátummá változnak, amelyet a békeszerződés megszerkesztői közvetlen fegyveres erőszakkal való fenyegetéssel támasztanak alá.

Mindamellett Oroszországnak a kialakult körülmények között nincs más választása. Csapatainak leszerelésével az orosz forradalom mintegy a német népre bízta sorsát. Az orosz küldöttség annak idején Breszt-Litovszkban nyíltan megállapította, hogy egyetlen becsületes ember sem hisz már abban, hogy az Oroszország ellen indított háború védelmi háború lehet. Németország támadásba ment át: a német militarizmusnak most sikerült felvonultatnia csapatait az Oroszországi Szocialista Köztársaság munkás- és paraszttömegei ellen a rend helyreállítása ürügyén, valójában azonban abból a célból, hogy a világimperializmus érdekében elfojtsa az orosz munkás-paraszt forradalmat. Kitűnt, hogy a német proletariátus még nem készült fel kellőképpen e támadás megállítására. Egy pillanatig sem kételkedünk abban, hogy az imperializmusnak és a militarizmusnak a nemzetközi proletárforradalom fölött jelenleg aratott diadala csak ideiglenes és átmeneti jellegű lehet. Az Oroszországi Köztársaság szovjet kormánya, kizárólag a saját erőire utalva, képtelen ellenállni a német imperializmus fegyveres támadásának, és a forradalmi Oroszország megmentése érdekében kénytelen elfogadni a vele szemben támasztott feltételeket.

Kormányunk felhatalmazott a békeszerződés aláírására. Mivel bejelentett tiltakozásunk ellenére kénytelenek volnánk olyan teljesen kivételes helyzetben folytatni a tárgyalásokat, amikor tovább folytatódnak az Oroszország részéről ellenállásba nem utköző hadi cselekmények, nem tűrhetjük, hogy továbbra is mészárolják a háboru folytatását megtagadó orosz munkásokat és parasztokat. Oroszország és Németország munkásai, parasztjai és katonái előtt, az egész világ dolgozó és kizsákmányolt osztályai előtt nyíltan kijelentjük, hogy kénytelenek vagyunk elfogadni a jelenleg nálunk erősebb fél által ránk oktrojált ultimátumot, s hogy haladéktalanul aláírjuk az elénk terjesztett ultimativ békeszerződést, lemondva mindenemű megvitatásáról. Ilyen körülmények között az Oroszországi Köztársaság munkás-paraszt kormánya nem tud ellenállni a német imperializmus fegyveres támadásának, és a forradalom megmentése érdekében kénytelen elfogadni az elé terjesztett feltételeket.

Mi, kormányunk meghatalmazottai, készek vagyunk haladéktalanul aláírni a békeszerződést, lemondva mindenemű megvitatásról, mivel ezt a kialakult viszonyok között teljesen haszталannak tartjuk.

(A nagy forradalom krónikája;
Közreadja Dolmányos István,
Bp. 1967.)

57. A breszt-litovszki békeszerződés érvénytelenítése

(1918. november 13.)

Oroszország valamennyi népének, valamennyi megszállt terület és országrész lakosságának.

Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ezennel ünnepélyesen bejelenti, hogy a Németországgal 1918. márc. 3-án Bresztben aláírt békefeltételek elvesztették érvényüket és jelentőségüket. A breszt-litovszki szerződést (valamint a Berlinben 1918. augusztus 27-én aláírt és az ÖKVB által 1918. szeptember 6-án ratifikált pótszerződést) egészében és minden pontjában megsemmisítettnek nyilvánítjuk.

A breszt-litovszki szerződésbe foglalt összes kötelezettségeket, amelyek jóvátétel fizetésére vagy területek átengedésére vonatkoznak, érvényteleneknek nyilvánítjuk.

II. Vilmos kormányának, amely az Oroszországi Szocialista Föderatív (Szovjet) Köztársaság gyengítése és fokozatos megfojtása, valamint a köztársaságot körülvevő népek korlátlan kizsákmányolása céljából kikényszerítette ezt az erőszakos békét, az volt az utolsó aktuusa, hogy a szovjet nagykövetséget kiutasította Berlinből a németországi burzsoá-császári

rezsim megdöntése érdekében kifejtett tevékenységéért. Németország felkelő munkásainak és katonáinak, akik megdöntötték a császári rendszert, az volt az első aktusuk, hogy meghívták a Szovjet Köztársaság nagykövetségét.

Az erőszak és rablás breszt-litovszki békéje tehát a német és az orosz forradalmár proletárok egyesült csapásai alatt omlott össze.

Oroszország, Livónia, Észtország, Lengyelország, Litvánia, Ukrajna, Finnország, a Krim és a Kaukázus dolgozó tömegeinek, amelyeket a német forradalom szabadított ki a német imperializmus által rájuk kényszerített rabló szerződés béklyójából, most maguknak kell dönteniük sorsukról. Az imperialista béke helyébe a szocialista békének kell lépnie, olyan békének, amelyet Oroszország, Németország és Ausztria-Magyarország népeinek az imperialisták elnyomása alól felszabadult dolgozó tömegei kötnek egymással. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság felajánlja Németország és az egykori Ausztria-Magyarország testvérnépeinek, munkás- és katonatanácsaik személyében, hogy haladéktalanul fogjanak hozzá a breszti béke megsemmisítésével kapcsolatos kérdések rendezéséhez. A népek igazi békéjének alapját csakis azok az elvek alkothatják, amelyek megfelelnek az összes országok és nemzetek dolgozói közötti testvéri kapcsolatnak, s amelyeket az októberi forradalom hirdetett meg és az orosz küldöttség Bresztben is képviselt. Oroszország valamennyi megszállt területét kiűritik. Teljes mértékben elismerik minden nemzet dolgozóinak önrendelkezési jogát. A háborúból eredő minden kárt igazi tetteikre, a burzsoá osztályokra hárítják át.

Németország és Ausztria forradalmár katonái, akik most a megszállt területeken katonatanácsokat szerveztek, kapcsolatba lépve a helyi munkás- és paraszttanácsokkal, a dolgozók harcostársaivá és szövetségeseivé válnak ezeknek a feladatoknak a megvalósításában. Az oroszországi parasztokkal és munkásokkal kötött testvéri szövetségük gyógyítja be azokat a sebeket, amelyeket az ellenforradalom érdekelt védő német és osztrák tábornokok a megszállt területek lakosságán ejtettek.

Oroszország, Németország és Ausztria-Magyarország ilyen alapokra épített nemzetközi kapcsolatai nemcsak békés kapcsolatok lesznek; valamennyi nemzet dolgozó tömegeinek szövetsége lesz ez abban a harcban, amelynek célja a militarizmus, az imperializmus és a gazdasági rabság rendszerének romjain felépíteni és megszilárdítani a szocialista rendszert. Oroszország dolgozó tömegei a szovjet kormány révén ilyen szövetséget ajánlanak fel Németország és Ausztria-Magyarország népeinek.

Azt remélik, hogy Oroszország, Lengyelország, Finnország, Ukrajna, Litvánia, a Baltikum, a Krim, a Kaukázus, Németország és Ausztria-Magyarország felszabadult népeinek ehhez a hatalmas szövetségéhez csatlakoznak majd valamennyi többi ország népei is, amelyek még nem rázták le az imperializmus igáját. Addig is a népeknek ez a szövetsége utját állja majd a külföldi burzsoázia minden olyan kísérletének, hogy valamely népet tőkés elnyomás alá hajtssa.

A német forradalom által a német imperializmus igájából kiszabadított oroszországi népek semmiképpen sem hajlandók most az angol-amerikai vagy a japán imperializmus igájába hajtani fejüket.

A Szovjet Köztársaság kormánya békés megegyezést ajánlott fel mindazoknak a hatalmaknak, amelyek vele hadban álltak. De addig is, amíg e hatalmak dolgozó tömegei rá nem kényszerítik kormányukat az oroszországi munkásokkal, parasztokkal és katonákkal való béke elfogadására, a köztársaság kormánya, egész Közép- és Kelet-Európa forradalmi erőire támaszkodva, szembeszegül minden olyan kísérlettel, hogy Oroszországot ismét a külföldi és a hazai tőke rabságába hajtsák. Üdvözölve a német imperializmus igája alól felszabadult összes területek lakosságát, az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság arra hívja fel ezeknek a területeknek a dolgozó tömegeit, hogy kössenek testvéri szövetséget Oroszország munkásaival és parasztjaival, s a legmesszebbmenő támogatást igéri meg nekik ahhoz, hogy területükön létrehozzák a munkások és parasztok szocialista hatalmát.

A breszt-litovszki erőszakos békét sikerült megsemmisíteni.

Éljen az igazi béke: az összes országok és nemzetek dolgozóinak békés szövetsége.

J. Szverdlov

Uljanov (Lenin)

V. Avanyeszov

(A nagy forradalom krónikája;
közreadja Dolmányos I.
Bpest, 1967.)

58. A polgárháború és intervenció

A külső és belső ellenség támadása, a súlyos gazdasági helyzet számos kényszerű intézkedést tett szükségessé politikai, katonai és gazdasági téren. A nehézségeken csak a legszigorubb intézkedésekkel lehetett urrá lenni.

a) Az Összoroszlországi Központi Végrehajtó Bizottság
határozata Szovjet-Oroszlorszlág katonai táborrá nyilvánításáról
(1918. szeptember 2.)

Szemtől szembe az imperialista rablókkal, akik arra törekszenek, hogy a Szovjet Közlársaságot megfojtsák, és tetemét darabokra tépjék, szemtől szembe az árulás sárga zászlaját kitűző oroszorszlági burzsoázia- val, amely a munkás- és paraszthazát a külföldi imperializmus sakálai- nak adja el, a Munkás-, Paraszt-, Vöröskatona- és Kozákküldöttek Szov- jetjének Központi Végrehajtó Bizottsága elhatározta:

A Szovjet Közlársaság katonai táborrá alakul át.

Minden front és a közlársaság minden katonai intézménye élére forra- dalmi katonai tanácsot állítanak egy főparancsnokkal.

A szocialista közlársaság minden erejét és eszközét az erőszakkal tá- madók elleni fegyveres harc szent ügyének szolgálatába állítja.

Minden polgár, foglalkozására és korára való tekintet nélkül, köteles maradéktalanul teljesíteni az orslág védelme érdekében azon feladatokat, amelyeket a szovjethatalom rábiz.

Az orslág egész dolgozó lakossága támogatását élvező Munkás és Paraszt Vörös Hadsereg szét fogja verni és vissza fogja vetni az imperia- lista rablókat, akik a Szovjet Közlársaság földjét tiporják.

Az Összoroszl KVB elrendeli, hogy jelen határozatát hozzák a legszé- lesebb munkás- és praszttömegek tudomására. Kötelez minden falusi, já- rási és városi szovjetet, minden szovjet szervet, hogy e határozatot látha- tó helyen függessze ki.

b) A Népbiztosok Tanácsának határozata a vörös terrorról
(1918. szeptember 5.)

A Népbiztosok Tanácsa, miután az ellenforradalom elleni harcra ala- kult Rendkívüli Bizottság elnökének ezen bizottság tevékenységéről szoló beszámolóját meghallgatta, úgy véli,

hogy a hátorszlág terror utján való biztosítása a jelen helyzetben egye- nesen szükségszerű;

hogy az Összoroszlorszlági Rendkívüli Bizottság tevékenységének foko- zása és tervszerűbbé tétele érdekében a lehetőség szerint minél nagyobb számu párttag elvtársat kell oda irányítani;

hogy biztosítani kell a Szovjet Közlársaságot osztályellenségeivel szemben, azok koncentrációs táborba történő elkülönítésének utján;

hogy agyon kell lőni mindazon személyeket, akiknek közük van a fehér- gárdista szervezetekhez, az összeesküvésekhez és a lázadásokhoz;

hogy minden kivégzett nevét közzé kell tenni, hasonlóképpen az ellentük foganasított rendszabályok indokolását is.

c) A Munkás és Paraszt Védelmi Tanács megalakításáról
(1918. szeptember 30.)

... A szovjetek oroszországi kongresszusai az egész emberiség színe előtt kinyilvánították azt a törekvésüket, hogy békében és testvériségben kívánnak élni minden néppel, és ugyanakkor elszántságukat is, hogy fegyverrel megvédik a szocialista köztársaságot az imperialista seregek támadásától. Az Oroszországi Központ Végrehajtó Bizottság nagy megelégedéssel állapítja meg a Vörös Hadsereg és Vörös Hajóhad sikereit, s nyomatékosan hangsúlyozza, hogy meg kell tizszerezni a munkások és parasztok, a katonák és tengerészek erőfeszítéseit a munkások és parasztok országának megvédése érdekében.

Az Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottság f.é. szeptember 2-án kelt dekrétuma a Szovjet Köztársaságot katonai tábornak nyilvánította.

Ezt a rendeletet most életbe kell léptetni a gazdasági tevékenység és az államigazgatás minden ágazatában.

Biztosítani kell a hadsereg ellátását, s ebből a célból fokozni kell a munka termelékenységét. Biztosítani kell a hadseregnek és a hajóhadnak, valamint Moszkvának és Petrográdnak, az államigazgatás és a munka más központjainak élelemmel való ellátását.

Ebből a célból az összes közellátási és vasuti szerveket rá kell bírni a központban és a vidéken egyaránt, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel és a legnagyobb lelkiismeretességgel végezzék munkájukat.

Nemcsak a hadseregben és a hajóhadban, hanem a közellátás és a szállításiügy, valamint a hadiipar terén is be kell vezetni a katonai rendszert, azaz annak a szigorú munkafegyelemnek a rendjét, amelyet az ország jelenlegi helyzete megkíván, mert az imperialista banditák arra kényszerítették, hogy katonai táborrá alakuljon át.

Az említett rendszabályok végrehajtása céljából a katonai hatóságot, a Termelési Rendkívüli Bizottságot, a közlekedésiügyi és közellátási hatóságokat a legszorosabban egyesíteni kell közös munkára a közös gyakorlati feladatok érdekében.

Ebből a célból a Szovjetek Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottsága elrendeli, hogy fel kell állítani a Munkás és Paraszt Védelmi Tanácsot Lenin elvtárs elnöke alatt.

...A Védelmi Tanács teljes jogot kap az ország emberanyagának és anyagi eszközeinek mozgósítására a védelem érdekében. A Védelmi Tanács rendeletei feltétlenül kötelezőek az összes központi és helyi hatóságokra és intézményekre nézve, az összes állampolgárokra nézve.

A hadseregnek és a flottának, valamint a hadügyi és haditegerészeti igazgatás intézményeinek közvetlen vezetése, úgy mint eddig, a Köztársaság Forradalmi Katonai Tanácsának a kezén marad...

Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság elnöke:

J. Szverdlov

A Népbiztosok Tanácsának elnöke:

V. Uljanov (Lenin)

d) A kötelező árucseréről a gabonatermelő vidékeken

(A Népbiztosok Tanácsának dekrétuma)

1918. augusztus 5.

1. § "Az árucserének a gabonabeszerezés fokozása céljából való megszervezéséről" szóló dekrétum minél szélesebb körű érvényesítése érdekében a gabonatermelő kormányzóságok és járások falvaiban be kell vezetni a feldolgozó ipar áruinak és általában az összes nem mezőgazdasági termékeknek eladási rendszerét, mégpedig kizárólag gabona és más élelmezési cikk, továbbá kender, len, bőr stb. ellenében való csere formájában. Az árueledásnak ezt a rendszerét ki kell terjeszteni mind a szövetkezeti, mind az összes állami, társadalmi és magánintézményekre.

2. §. Jelen dekrétum elsősorban a következő kormányzóságokban lép életbe: a penzai, a szaratovi, a szimbirszki, a kazanyi, az ufaí, a permi, a vjatkaí, a tulai, az oreli, a kurszki, voronyezsi és a tambovi kormányzóságban ...

.....

4. §. A mezőgazdasági terményfeleslegekkel rendelkező összes fentebb felsorolt vidékeken a falusi szövetkezetek, az állami, társadalmi és magánkereskedelmi vállalatok az őket árukkal ellátó szervezeteknek ... mezőgazdasági termékekkel fizetnek, amelyeknek értéke nem lehet kevesebb a lakosság rendelkezésére bocsátott áruk 85%-ánál, és a fennmaradó részért - bankjegyekkel. Ezen szabály alól kivételt az alább megjelölt módon lehet tenni.

5. §. A falusi szegénység, a falu proletárelemei (munkások és kisiparosok) és a keresetükből élő szabadfoglalkozást űző személyek a gabonatermelő kormányzóságokban jogosultak arra, hogy a szétosztási norma határain belül kiadott árukért bankjegyekkel fizessenek, amennyiben előzőleg mindegyik járás a szövetkezetek által elszámolt és a lakosságnak kiadott áruk értékének legalább 85%-át kitevő mennyiségben szállított be élelmicikkeket.

Azoknak a személyeknek a listáját, akiknek joguk van a kapott árukért bankjegyekkel fizetni, a falusi szegénység bizottságai, és azokon a vidéke-

ken, ahol ilyeneket nem állítottak fel, a munkás- és parasztküldöttek helyi szovjetjei kötelesek összeállítani...

7. §. A gabonát és más terményeket közvetlenül a szövetkezetek vagy a gabonabegyűjtő helyek veszik át, és a (gabonát) leadó személynek névre szóló ellenőrző nyugtát adnak. Minden átvett terményt maradéktalanul a kormányzósági közellátási bizottság rendelkezésére kell bocsátani.

8. §. A gabonabegyűjtő helyeken a szövetkezetek és a szövetségek a gabonát és más terményeket a kiadott áruk ellenében a hatályban levő vagy ezután kiadandó törvényerejű rendeletekkel és rendelkezésekkel megállapított árakon számolják el készpénzfizetés vagy hiteleszámolás formájában az általános alapelvek szerint...

e) Rendeletek a kommunista szombatokról

1920. július 6.

I. A kommunista szombatok célja és rendeltetése

1. A kommunista szombatok a munkakötelezettség és a munkásosztály önszervezkedése eszmei propagandájának egyik formáját alkotják.

2. A kommunista szombatoknak a kommunista munka formáinak laboratóriumává kell válniuk.

3. Kommunista szombatok szervezéséhez elsősorban különösen fontos és sürgős munkák céljából kell folyamodni.

5. Kommunista szombatok alkalmával a munkateljesítmény a megállapított normáknál ne legyen alacsonyabb, sőt a kommunista szombatokon részt vevőknek törekedniük kell túlhaladni ezeket a normákat.

II. A kommunista szombatok megszervezése

1. A kommunista szombatok általános irányítása a pártbizottságokat illeti meg.

Indoklás: a kommunista szombatok szervezése kommunisták eszméje volt, ez kommunista munkaforma, és ez okból vezetésüknek is a pártbizottságoktól kell kiindulnia.

2. A kommunista szombatok szervezésének gyakorlati keresztülvitelét a pártbizottságok az általuk a munkakötelezettség végrehajtására kiemelt hármass bizottságok kötelességévé teszik.

3. Ezek a hármass bizottságok dolgozzák ki a kommunista szombatok általános tervét a hármass munkabizottságokkal együtt...

8. A munkaerő szétosztása alkalmával a kommunista szombat szervezőinek feladatuk kell maguk elé tűzniük, hogy a kommunista szombaton részt vevő szakképzett és szakképzetlen dolgozókból szakmai artyeletek

szervezzenek, amelyek a kommunista szombatokon meghatározott pontokon dolgoznak, valamint törődniük kell a szervezőknek azzal is, hogy a dolgozók el legyenek látva a szükséges felszereléssel, szerszámokkal stb.

III. A kommunista szombatok lebonyolítása

1. A munkaerők technikai szétosztása és a munka technikai vezetése azon intézmény igazgatására hárul, amelynél a kommunista szombaton munka folyik.

2. A munka eszmei irányítása és a kommunista szombaton részt vevők munkájának az ellenőrzése, az igazgatóság támogatása a munka kiosztását illetően stb. a kommunista szombat felelős szervezőjének a kötelessége. A szervezőt a hármaskabizottságok jelölik ki minden olyan pontra, ahol kommunista szombatot tartanak...

4. A kommunista szombatok szervezőit (a hármaskabizottságokat), valamint a sejtek által, a kommunista szombatok alkalmával kijelölt csoportvezetőket terheli a felelősség, hogy ésszerűen használják fel a kommunista szombatok munkaerejét... Ebből a célból a szervezők idejében kötelesek megállapítani: a) a kommunista szombaton részt vevők állományát, az adott napon munkára indulók között hány férfi és nő van, mi a szakmájuk és mihez értenek stb.), b) a megkezdett munkák helyét, c) a szállítási eszközöket, d) a munkahelyen rendelkezésre álló szerszámokat, felszerelést stb.

5. A kommunista szombatokon a munkaidő rendszerint 4 óra, de az esetenként a szervezők rendelkezése szerint, az üzemvezetőség hozzájárulásával minden egyes alkalommal meghosszabbítható.

6. Pénzbér a kommunista szombaton végzett munka után nem jár.

7. A kommunista szombat felelős szervezőjének minden rendelkezését ellentmondás nélkül teljesíteni kell, de azok ellen panaszt lehet tenni, egészen a KB-ig elmenően.

IV. A kommunista szombatokon részt vevők kötelességei

1. Minden párttag a maga példás munkájával és propaganda kifejtésével igyekezzék bevonni a kommunista szombatokban való részvételre a pártonkívüli dolgozó tömegeket.

2. Minden párttag köteles részt venni kommunista szombatokon havonként legalább kétszer.

3. Azok a párttagok, akik kivonják magukat a kommunista szombatokon való részvétel alól, vagy nem fogják fel elég komolyan a munkát, a csoportvezető vagy a kommunista szombat felelős szervezőjének a feljelentése alapján, mint a pártfegyelem megsértői, pártbíróság elé kerülnek.

.....

V. Felmentés a kommunista szombatokon való részvétel alól

Mentesülnek:

1. A 16 évnél fiatalabb összes személyek.

2. A terhesanyák; a terhesanyák 8 héttel a szülés előtti időpontig részt vehetnek a fizikai megerőltetést nem kívánó munkákban.

3. A szoptató anyák.

4. A betegségtük miatt az általános munkakötelezettség alól felmentett személyek.

5. A nehéz fizikai munkában való részvétel alól fel vannak mentve azok a szakmunkások, akik az I. csoportba tartozó munkák alól fel vannak mentve munkakötelezettség alapján.

6. Felelős munkát végző dolgozók, amennyiben rendkívül túl vannak terhelve, fontos feladatuk vagy különösen sürgős munkájuk van, személy szerint mentesülnek, minden alkalommal a helyi pártbizottság határozata alapján, 1-3 hónapig terjedő időre.

7. A kommunista szombatok szervezői és a kommunista sejtek pontos nyilvántartást vezetnek a felmentettekről, és jelentést tesznek róluk a kommunista szombatokról szóló rendes folyó beszámolójukban.

Az OK (bolsevik) P Központ Bizottsága

(A Szovjetunió Története, 1917-1926; Válogatott dokumentumok, Bpest, 1961.)

59. Rendelet az új gazdaságpolitika (NEP) alapelveinek

életbeléptetéséről (1921. augusztus 9.)

A polgárháború idején a gazdasági életet a háborúnak rendelték alá (hadikommunizmus). A győzelem után a továbblépés érdekében át kellett térni az új gazdaságpolitikára, amelynek alapkoncepcióját Lenin dolgozta ki.

1. A X. pártkongresszus és az oroszországi pártkonferencia megállapította új gazdasági politikánk alapvető tételeit. Rá kell azonban mutatni, hogy a tervbe vett dekrétumok életbeléptetése a szovjet szervek közvetlen gazdasági tevékenységének területén, a vonatkozó dekrétumok végrehajtása és a gazdaságpolitika új alapelveinek, a párt- és szovjet-munkások széles tömege által elsajátítása, túl lassan és nem abban az ütemben halad, amelyet a népgazdaság súlyos helyzete megkövetel. Ez a súlyos helyzet különösen kiéleződött azon gazdasági válsággal kapcsolatban, amely ez idő szerint igen komoly rosszabbodást vont maga után a gazdasági élet számos területén még az 1920. év végéhez viszonyítva is. A párt- és szovjet szerveknek és a szövetkezeteknek a leghatározottabb rendszabályokat kell fogantatniuk, hogy az így előállott helyzetből kikerüljünk, ami csak akkor lesz lehetséges, ha erélyesen és gyakorlatiasan, maradéktalanul végrehajtják a megállapított pártirányításokat az új gazdasági politika területén.

2. A gazdaságpolitika új irányvonala mellett az állami ipar szervezeteibe nagyobb határozottsággal kell bevonni a szakszervezeteket, s az ő révükön magukat a munkásokat, hogy részt vegyenek azon kérdések eldöntésében, amelyek a termelés irányításának megszervezésére, a munka megszervezésére stb. vonatkoznak.

A szakszervezeteknek egész tevékenységükben követniük kell a gazdaságpolitika új irányvonalát a nagyipar helyreállítására és megerősítésére vonatkozólag, mind széles körű nevelési tömegmunkájuk irányzatában, mind a szakszervezeteknek a termelés és a munka megszervezésében való részvétele tekintetében a gazdasági célszerűség és számvitel elvének alapján.

A szakszervezetek bértarifa-politikájukat és munkásellátási politikájukat a munkások legnagyobb foku közvetlen érdekelttségének felkeltésére kell hogy alapítsák.

3. Gazdaságpolitikánkat mind a mai napig alapjában véve a következő vonások jellemezték:

a) A szovjet állam kénytelen volt közvetlenül irányítani a legkülönbözőbb típusú vállalatok őrjátsi tömegét, s ezek szükségleteinek kielégítése távolról sem volt arányban az állam rendelkezésére álló nyersanyag- és

élelmiszerkészletekkel. Ennek közvetlen eredménye az államnak rendelkezésre bocsátott készletek ésszerű gazdasági kihasználásának lehetlenné válás, és mint következmény, azok szétforgácsolódása; b) a vállalatok ellátása különböző intézmények között volt felosztva, és nem állt közvetlen kapcsolatban a vállalat termelékenységével. Az eredmény - hatalmi kereszteződés, felelőtlenség; c) az ellátásnak ilyen módszerei mellett és a munkabérfizetés jelenlegi feltételei mellett a termelésben részt vevők nem voltak és nem lehettek érdekelve munkájuk eredményében és a termelési módszerek megjavításában; d) a három évig tartó háborús állapot és az ország teljes tönkremenetele következtében lehetetlen volt olyan egységes gazdasági tervet összeállítani és végrehajtani, amely felölelte volna és összhangba hozta volna a népgazdaság különböző ágait.

4. A népgazdaság további hanyatlásának megelőzése végett szükségesé vált az átszervezés a következő alapelvek érvényesítése mellett:

a) Az állam a Népgazdasági Főtanács és helyi szervei útján közvetlen igazgatása alatt összpontosítja a termelés egyes ágait és meghatározott számban a nagy, illetőleg az állami szempontból valamiképpen fontos vállalatokat egymást kölcsönösen kiegészítő mellékvállalataival együtt; b) ezeket a vállalatokat a pontos gazdasági számvetés alapelveinek érvényesítésével kell vezetni; c) ezeket a vállalatokat a Népgazdasági Főtanács és helyi szervei csak azon határok között helyezhetik üzembe és vezethetik, amelyek között az összállami tervnek megfelelően a fent nevezett vállalatok anyag-, élelmiszer- és pénzellátásban részesülnek mind az összállamiszervek révén, mind más forrásokból (önellátás, szabadpiac stb., stb.). Annak kiegészítése céljából, amit az állam ad, a vállalatok vagy vezető szerveik fel lesznek jogosítva a saját vagy mellékvállalatuk termékei egy részének értékesítésére az állam által ebből a célból minden egyes iparág vagy vállalat számára megállapított határok között, hogy meg tudják vásárolni a hiányzó ellátási tárgyakat akár a belföldön, akár pedig külföldön (lásd a 12. pontot), és pedig a nyersanyagot és a fűtőanyagot saját apparátusuk révén, az élelmiszert pedig a Fogyasztási Szövetkezetek Összoroszországi Központi Szövetsége révén kell beszerezniük; d) a munkásellátás minden fajtája, kivéve a védőruhákat, munkabérnek számít (a kollektív bér alapján), amellet a megjelölt vállalatok csoportjában dolgozó munkások ellátását biztosítani kell olyan mértékben, ami érdekeltté teszi őket a termelésben, és felkelti bennük a kezdeményező készséget a termelékenység növelésére. Az ellátás felosztásra kerül az egyes munkások között is és csoportjaik (akkordban vagy darabbérért dolgozó munkások csoportjai stb.) között is, az általuk elért termelési eredményeknek megfelelően; e) a munkásokat mind élelmiszerral, mind munka- és védőruhával az összes ellátási szervek a gyárigazgatóság útján látják el, amely a szükséges mennyiséget csak abban az esetben kapja meg, ha felsőbb szervvel szemben vállalt kötelezettségeknek eleget tett. A gyárigazgatóságra nézve a szétosztás tekintetében a szakszervezetek által megállapított normák a kötelezők. Az állam a gyárigazgatóság közvet-

len rendelkezésére, előre nem látható esetekre és a normákat meghaladó jutalmazás céljaira természetbeni és pénzalapot különít ki, amelyekről a gyárigazgatóság utólagos ellenőrzés útján számol be.

5. A fentebb említett csoportok egyikébe sem sorolt vállalatokat a bérbeadásról szóló dekrétum által provideált elvek alapján és a Népgazdasági Főtanács utasításai szerint bérbe kell adni szövetkezeteknek, társaságoknak és más egyesüléseknek, sőt magánszemélyeknek is. Egyes vállalatoknak és egész iparágaknak ezen szabály alól való kivételét a Népgazdasági Főtanács és annak szervei állapítják meg. Sőt, ezeket a vállalatokat kísérletképpen külön szerződések alapján üzem bentartás végett egyes szovjet szerveknek is át lehet adni. A szovjet szervek kötelesek haladéktalanul és erélyesen életbe léptetni a bérbeadásról szóló dekrétumot azon vállalatokra nézve, amelyek a szovjet gazdasági szervek által nem helyezendők üzembe, és nem tarthatók fenn és így segítse elő, hogy az állami apparátus tehermentesíttessék a kis vállalatoktól és üzemektől.

6. Azokat a vállalatokat, amelyeket nem adnak bérbe, és amelyek vezetését az állam és szervei nem vállalják magukra, be kell zárni, a munkásokat és az alkalmazottakat szét kell osztani a dolgozó vállalatok között állami munkákra és szovjet gazdaságokban; azokat, akik munka nélkül maradtak, a munkaügyi osztályok nyilvántartásba veszik, és segélyt kapnak az államtól.

7. Mivel a házi- és kisipar a nagy állami gazdaság és a parasztgazdaság segítő ágának tekinthető, el kell ismerni annak szükségességét, hogy olyan feltételeket kell számukra teremteni, amelyek mellett a háziiparosok és a kézművesek helyes irányban fejleszthetik iparukat, és szabadon rendelkezhetnek munkájuk termékeivel.

A kis- és háziipar fejlesztésének és megszervezésének dolgában határozottan és szilárdan a kistermelők szövetkezetekbe tömörítésének útján kell haladni, és ott, ahol ez gazdaságilag és technikailag célszerű, a szövetkezetileg megszervezett háziipart kombinálni kell a nagy iparvállalatokkal.

Meg kell teremteni a legnagyobb kedvezmény feltételeit, elsősorban a kis- és háziipar azon ágai részére, amelyek a nagyipar szükségleteit elégitik ki, vagy állami megbízásokból vagy fogyasztási szövetkezetek számára dolgoznak.

8. A Szakszervezetek Összoroszországi Központi Tanácsa köteles számos bizottságot létrehozni azon munkások életkörülményeire vonatkozó kérdések feldolgozása céljából, akik bérbe adott, koncessziós stb. és nem az állam kezén lévő vállalatokban dolgoznak.

9. A helyi gazdasági szervek (a népgazdasági kormányzósági tanácsok) kötelesek az igazgatásuk alatt álló vállalatokra vonatkozólag haladéktalanul alkalmazni ugyanezen felosztást, igazgatóságukban maradó, bérbe

adandó vagy speciális szerződéses alapon dolgozó vállalatokra osztva fel őket, s ezekre a csoportokra megfelelőképpen alkalmazva az összes fent említett határozatokat.

10. A gyenge termékkel kapcsolatban nyilvánvalóvá vált, hogy a terményadó vélelmezett begyűjtési eredménye számos területen nem fogja fedezni az állam gabonaszükségletét, ennek hiányát viszont fedezni lehet az árucsera fejlesztésével a belső piacon. Másfelől, az árucsera fejlesztése a város és a falu között megköveteli, hogy felébredjen az érdeklődés a népgazdaság helyreállítása iránt általában és a pénzforgalom iránt különösen. Erre való tekintettel rendszabályokat kell foganatosítani az állami és szövetkezeti árucsera fejlesztésére, miközben nem szabad a helyi forgalom kereteire korlátozódni, és rá kell térni, ahol ez lehetséges s előnyös, a csere pénzformájára.

11. Ugyanezen célból rubelünk értékének emelése és szilárdságának biztosítása végett számos intézkedést kell foganatosítani az iránt, hogy a pénz visszaáramoljék az állampénztárakba, abból az alapelvből kiindulva, hogy az állam a népgazdaság területén állami tartalékainak jelenlegi helyzetében, legalábbis az alapvető népgazdasági ágak fellendüléséig, semmilyen nemű gazdasági szolgáltatást nem tehet ingyen senkinek. A foganatosítandó rendszabályok sorában figyelmet kell fordítani a kölcsön- és takarékpénztárak megnyitására, hitelszövetkezetek engedélyezésére, községi vállalatok vezetésére bérfizetésre való áttérés alapján stb.

12. A külfölddel való kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése céljából a gazdasági szerveknek jogot adni arra, hogy az ügyletek megkötésében és azok realizálásában részt vegyenek, valamint arra is, hogy képviselőik legyenek a Külkereskedelmi Népbiztosság külföldi szervei mellett.

13. A gazdasági politika megváltoztatásának jelen pillanatában az Állami Tervbizottságra az a rendkívül felelősségteljes feladat hárul, hogy sürgősen dolgozzon ki általános gazdasági tervet, és hozza kapcsolatba az ipar érdekeit a mezőgazdasági szállítással és az élelmezéssel stb., amiért is az Állami Tervbizottságnak egyebek között azt a feladatot kell maga elé tűznie, hogy a legrövidebb időn belül gondosan válassza ki az alapvető életképes vállalatokat és egyes iparágakat, azok maximális termelési kihasználásának, munkaképességének, koncentrációjának figyelembevételével, a döntő fontosságú ipar- és gazdasági ágak meghatározott fő fejlesztési irányainak kidolgozásával. Eközben tekintetbe kell vennie az egyes területek sajátos szükségleteit és a kombinált vállalat elvének jövedelmezőségét.

14. Az egész fent említett gazdasági terv megvalósítása közben pontosan el kell határolni a különböző gazdasági szovjet intézmények funkcióit és hatáskörét. A Munka és Honvédelem Tanácsa legyen a gazdaságpolitika általános irányítója, amely az Állami Tervbizottság segítségével egységes

gazdasági tervet állapít meg, és összhangba hozza egymással a gazdasági népbiztosságok tervét, valamint felügyel a gazdasági terv végrehajtására egészében véve is és összes részleteiben is.

A Népgazdasági Főtanács (a népbiztosságokat megillető jogokat élvezve) az a szerv, amely a Munka és Honvédelem Tanácsa által megerősített terveket és az általános gazdasági irányelveket az ipar területén a gyakorlatban végrehajtja. A Munka és Honvédelmi Tanácsa termelési feladatainak teljesítése közben az ipar irányításának összes szerveit szigorú, bíróság előtti személyes felelősség terheli a rájuk bízott vállalatoknak fentebb említett gazdasági irányelvek alapján való ésszerű vezetéséért. Ilyen feltételek mellett a Munkás-Paraszt Felügyelet előzetes ellenőrzése megszűnik.

15. Valamennyi fent említett rendelet a szakszervezeteknek közvetlen részvétele mellett kell végrehajtani, s a többi között így kell meghatározni, hogy mely vállalatok maradnak az állam közvetlen igazgatásában, vagy melyek adandók bérbe, vagy zárandók be, hasonlóképpen kell eljárni az ellátás és a munkabérfizetés normáinak megállapításakor.

A Munka és Honvédelem Tanácsa, a Népgazdasági Főtanács és a Szakszervezetek Összoroszországi Központi Tanácsa haladéktalanul fogják hozzá a jelen törvényerejű rendelethez szükségképpen folyó dekrétumok és a végrehajtási utasítás kidolgozásához.

(A Szovjetunió Története, 1917-1926. Vál. dokumentumok.)

60. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének megalakulásáról

(Az 1924. évi alkotmányból)

Első rész

Deklaráció a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének megalakításáról

A szovjet köztársaságok megalakulásának időpontjától kezdve a világ államai két táborra szakadtak: a kapitalizmus táborára és a szocializmus táborára.

Ott, a kapitalizmus táborában - nemzeti gyűlölködés és egyenlőtlenség, gyarmati rabság és sovinizmus, nemzeti elnyomás és pogromok, imperialista bestialitások és háborúk.

Itt, a szocializmus táborában - kölcsönös bizalom és béke, nemzeti szabadság és egyenlőség, a népek békés együttélése és testvéri együttműködése.

A kapitalista világnak a nemzetiségi kérdés oly módon való megoldására irányuló évtizedes kísérletei, hogy a népek szabad fejlődését összeegyeztesse az embernek ember által való kizsákmányolása rendszerével, eredménytelennek bizonyultak. Éppen ellenkezőleg történt - a szövevényes nemzeti ellentétek még bonyolultabbá váltak, s magának a kapitalizmusnak a fennállását is fenyegetik. A burzsoázia erőtlenné bizonyult a népek együttműködésének megszervezésére.

Csak a szovjetek táborában, csak a lakosság többségét maga köré tömörítő proletárdiktatura feltételei között vált lehetségessé a nemzeti elnyomást gyökerestül kiirtani, és a kölcsönös bizalom légkörét megteremteni, és a népek testvéri együttműködésének alapjait lerakni.

Csak ezen körülményeknek köszönhetően sikerült a szovjet köztársaságoknak visszaverniök azt a támadást, amelyet az egész világ imperialistái, belföldiek és külföldiek, intéztek ellentünk. Csak ezeknek a körülményeknek köszönhetően sikerült a szovjet köztársaságoknak eredményesen megszüntetniök a polgárháborút, biztosítaniök fennállásukat, és hozzáfogniök a békés gazdasági építőmunkához.

De a háboru éveit nem multak el nyomtalanul. Feldult szántóföldek, leállt gyárak, szétzuzott termelés és kimerült gazdasági források maradtak, a mult háboru örökségeképpen, s elégtelenné teszik az egyes köztársaságok elkülönített erőfeszítéseit a gazdasági építőmunka területén. A népgazdaságot az egyes köztársaságok különállásának feltételei között nem lehetett helyreállítani.

Másfelől, a nemzetközi helyzet bizonytalansága és az új támadások veszélye elkerülhetetlenné teszi, hogy a szovjet köztársaságok egységes frontot ne alkossanak a kapitalista környezettel szemben.

Végül, az osztályjellegéből folyólag nemzetközi szovjethatalomnak már a szerkezete is arra az utra ösztökéli a szovjet köztársaságok dolgozó tömegeit, hogy egyetleneg szocialista családdá egyesüljenek.

Mindezek a körülmények parancsolólag megkövetelik a szovjet köztársaságok egyesülését egyetleneg szövetséges államba, amely képes biztosítani mind a külső biztonságot, mind a belső gazdasági sikereket, mind a népek nemzeti fejlődésének szabadságát.

A nemrég szovjetjeik kongresszusain összegyűlt és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének megalakítására egyhangu határozatot hozott szovjet köztársaságok népeinek akaratnyilvánítása biztos záloga annak, hogy ez a szövetség egyenjogú népek önkéntes egyesülése, hogy minden egyes köztársaság számára biztosítva van a szabad kiválás joga a Szövetségből, hogy a Szövetségbe való belépés nyitva van minden szocialista szovjet köztársaság előtt mind a már meglevők, mind azok előtt, amelyek a jövőben alakulnak, hogy az új szövetségi állam méltóképpen töltsön be a népek békés együttélésének és baráti együttműködésének már 1917

októberében lerakott alapjait, hogy igazi bástya a kapitalista világgal szemben, és új, döntő lépés az összes országok dolgozóinak a szocialista szovjet világköztársaságban való egyesülése útján.

Második rész

Szerződés a

Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének megalakításáról

Az Oroszországi Szocialista Szövetségi Szovjet Köztársaság (OSZSZSZK), az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság (USZSZK), a Belorusz Szocialista Szovjet Köztársaság (BSZSZK) és a Kaukázusontuli Szocialista Szövetségi Szovjet Köztársaság (KSZSZSZK: az Azerbajdzsáni Szovjet Szocialista Köztársaság, a Gruz Szocialista Szovjet Köztársaság és az Örmény Szocialista Szovjet Köztársaság) egyetlen szövetséges államban - a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében egyesülnek.

(A Szovjetunió Története
1917-1926; Vál. Dok.)

61. Kollektivizálás, kolhozépítés

Az ÖK/b/P KB határozata a kollektivizálás üteméről

és a kolhozépítés állami támogatásával kapcsolatos intézkedésekről

A párt - a további gazdasági és társadalmi fejlődés érdekében - a mezőgazdaság kollektivizálására nagy figyelmet fordított.

1. A legutóbbi hónapokban a kollektivizálási mozgalom újabb lépést tett előre, s nemcsak az egyéni gazdaságok egyes csoportjaira terjedt ki, hanem egész kerületekre, körzetekre, sőt egész területekre és határterületekre is. A mozgalom alapja a szegény- és középparaszti gazdaságok termelési eszközeinek kollektivizálása.

A kollektivizálási mozgalom fejlesztésének a tervek által előírt ütemét az egész vonalon tulszárnyaltuk. A társas munka elvei alapján megművelt vetésterület már 1930 tavaszán jóval meg fogja haladni a 30 millió hektárt, vagyis a kollektivizálás ötéves tervét, amely szerint a kollektiv

gazdaságoknak az ötéves terv végére 22-24 millió hektárt kellene felölelniük, már az idén jelentős mértékben telteljesítjük.

Ily módon megvan az anyagi alapunk arra, hogy a kulákok nagyüzemi termelését a kolhozok nagyüzemi termelésével váltsuk fel, és hatalmas léptekkel törjünk előre a szocialista mezőgazdaság megteremtése terén, nem is szólva a szovhozokról, melyeknek növekedése jelentős mértékben tulszárnyal minden tervelőirányzatot.

Ez a körülmény, amelynek döntő jelentősége van a Szovjetunió egész népgazdasága szempontjából, teljes mértékben megteremtette az alapot ahhoz, hogy a párt gyakorlati munkájában a kulákság kizsákmányoló törekvéseit korlátozó politikáról áttérjen a kulákság mint osztály felszámolásának politikájára.

2. Mindennek alapján kétségtelenül megállapítható, hogy az ötéves terv keretei között az előirányzat, vagyis a vetésterület 20%-ának kollektivizálása helyett, a parasztgazdaságok hatalmas többségének kollektivizálását hajtottuk végre, s emellett az olyan rendkívül fontos gabonatermő vidékek kollektivizálását, mint az Alsó-Volgavidék, a Közép-Volga-vidék és Észak-Kaukázus, 1930 őszére, vagy legrosszabb esetben 1931 tavaszára alapjában befejezhetjük; ami a többi gabonatermő vidék kollektivizálását illeti, ezt alapjában 1931 őszére, vagy legrosszabb esetben 1932 tavaszára fejezhetjük be.

3. A kollektivizálás egyre gyorsuló ütemének megfelelően tovább kell fokozni a traktorokat, kombájnokat, traktorvontatású mezőgazdasági felszerelést stb. előállító gyárak építését, mégpedig oly módon, hogy semmi esetre se tolódjon ki az a határidő, amelyet az új üzemek felépítésének befejezésére az LNT megszabott. Ugyanakkor a KB utasítja a LNT-t, hogy legkésőbb ez év március 15-ig tegyen jelentést azokról a rendszabályokról, amelyek már a következő évben biztosítják a régi üzemekben egyrészt a mezőgazdasági nagygépek gyártásának további növekedését, másrészt pedig az egyszerű munkaeszközök helyett a traktor- és lóvontatású nagygépek gyártásának különösen jelentős növekedését.

4. Mivel a lóvontatású felszerelés gépvontatású felszereléssel való teljes felváltásának feladata nem oldható meg rövid időn belül, hanem több évet igényel, az ÖK/b/P KB megköveteli, hogy erélyesen szálljanak szembe azzal az irányzattal, mely a kolhozmozgalom adott fejlődési szakaszában lebecsüli a lófogat szerepét, s ezzel arra vezet, hogy a lóállományt elkótyavetyéljék, egy szálíg eladják. Az ÖK/b/P KB hangsúlyozza, hogy a jelenlegi viszonyok között a kolhozokban átmeneti rendszabályként rendkívül fontos, hogy lófogat- és gépbázisokat, valamint egyes típusú traktor és lófogatbázisokat létesítsenek, amelyek a traktorvontatást összekapcsolják a lóvontatással.

5. A kollektivizálási mozgalom gyorsuló ütemével kapcsolatban a KB utasítja a Szovjetunió Földművelésügyi Népbiztosságát a földrendezési erők és eszközök átcsoportosítására, hogy ezáltal a teljes kollektivizálás körzetekben hiánytalanul el lehessen végezni a szükséges földrendezési munkákat; ugyanakkor az egyéni földrendezést el kell halasztani egyes nemzetiségi kerületek és a fogyasztó övezet egyes olyan kerületei kivételével, ahol a kollektivizálási mozgalom még nem bontakozott ki nagy arányokban.

6. Az elmondottaknak megfelelően a KB feltétlenül szükségesnek tartja a kolhozszektor 1929-1930-ra előírányzott hitelkeretének 270 millió rubelről 500 millió rubelre való növelését, más szektorok hitelkeretének megfelelő csökkentésével.

7. A viszonyoknak a teljes kollektivizálás körzeteiben való megváltoztatásával kapcsolatban az Össz-szövetségi Traktorközpont által egyesített gép- és traktorállomások szervezzék át munkájukat a következő alapon:

a) tulnyomórészt, esetleg kizárólag a kollektív gazdaságokkal kössenek szerződéseket;

b) a parasztok kötelesek 3 év leforgása alatt letörleszteni az állomások költségét.

Ugyanakkor olyan kerületekben, amelyekben jelentős számban vannak szovhozok (például a Közép-Volga-vidéken és Észak-Kaukázus egyes kerületeiben), tapasztalatilag kell kipróbálni a kombinált gazdaság olyan típusát, amelynek fő bázisa a szerződéses alapon, fizetés ellenében dolgozó, s a szerződő kolhozoknak elsősorban a traktorszántás és a gépi termébetakarítás terén segítséget nyújtó szovhoz.

8. A KB a káderek különösen nagy jelentőségére való tekintettel utasítja a Szovjetunió Földművelésügyi Népbiztosságát, a Kolhozközpontot és a területi pártbizottságokat, hogy gyorsítsák meg a kolhozkáderek nevelésével és a kolhozok káderellátásával kapcsolatos munkájukat, s ennek érdekében szervezzék meg a rövid tanfolyamok széles körű hálózatát. A rövid tanfolyamokra elsősorban a kolhozmozgalom gyakorlati szervezőiként kitanított parasztokat és a munkásbrigádoknak a kolhozmozgalom szervezésében kitanított tagjait kell bevonni.

9. Mivel a teljes kollektivizálás tapasztalata a kolhozfejlesztés jelenlegi szakaszában a föld közös megművelésére társult csoportok helyett, amelyekben a közös munka mellett fennmaradt a termelési eszközök magántulajdona, a kolhozok legelterjedtebb formájaként a mezőgazdasági artelt helyezi előtérbe, amelyben kollektív tulajdonban vannak a fő termelési eszközök (az élő és holt felszerelés, a gazdasági épületek, a használatok), az ÖK/b/P KB megbizzza a Szovjetunió Földművelésügyi Népbiztosságát, hogy a kolhozszervezetek széles körű bevonásával a legrövidebb időn belül dolgozza ki a mezőgazdasági kolhozartelnek, mint a kommunára

való áttérés kolhozformájának Minta-alapszabályzatát, s ennél vegye figyelembe azt, hogy kulákok felvétele a kolhozokba megengedhetetlen.

10. A pártszervezeteknek élen kell járniuk és irányt kell mutatniuk a spontán, alulról fejlődő kolhozmozgalomnak, hogy ezáltal biztosítsák a kolhozok valóban kollektív termelésének megszervezését, s hogy ezen az alapon ne csak a vetéstertület növelésének és a termés hozam emelésének tervét teljesítsék, hanem egyszersmind a mostani vetési kampányt a KB novemberi plénümán hozott határozatnak megfelelően a kolhozmozgalom újabb fellendülésének kiindulási pontjává változtassák.

11. Az ÖK/b/P KB hangsúlyozza az erélyes harc szükségességét minden arra irányuló kísérlet ellen, hogy traktorok és nagyépek hiánya miatt hátráltassák a kollektivizálási mozgalom fejlődését. Ugyanakkor a KB óvatint a pártszervezeteket, hogy tartózkodjanak a kolhozmozgalomnak bármiféle felülről történő "elrendelésétől", ami azzal a veszéllyel járhat, hogy a kolhozok szervezése terén az igazi szocialista verseny helyét a kollektivizálással való játék váltja fel.

(Az SzKP kongr., konf. és Központi Bizottsági plénümainak határozatai. Bp. Szikra, 1954.
II. rész.)

62. A Kommunista Internacionáléba való felvétel feltételei

A Kommunista Internacionálé első, alapító kongresszusa nem dolgozott ki pontos feltételeket az egyes pártoknak a III. Internacionáléba való felvételét illetőleg. Az I. kongresszus egybehívása idején a legtöbb országban csupán kommunista irányzatok és csoportok voltak.

Más körülmények között ül össze a Kommunista Internacionálé II. világkongresszusa. Jelenleg a legtöbb országban már nemcsak kommunista áramlatok és irányzatok, hanem kommunista pártok és szervezetek vannak.

A Kommunista Internacionáléhoz egyre gyakrabban fordulnak most olyan pártok és csoportok, amelyek nemrég még a II. Internacionáléhoz tartoztak és most a III. Internacionáléba kívámnak belépni, de igazában nem váltak kommunistákká. A II. Internacionálé véglegesen szét van verve. A közbeeső "centrista" pártok és csoportok, a II. Internacionálé teljes kilátástalanságának láttán, igyekeznek a mindinkább izmosodó Kommunista Internacionáléra támaszkodni, s közben azt remélik, hogy olyan "autonómiájuk" marad, amely lehetővé teszi majd számukra, hogy tovább üzzék

az eddigi opportunisták, illetőleg "centristák" politikát. A Kommunista Internacionálé bizonyos mértékben divattá válik.

A "centrum" egyes vezető csoportjainak az a kívánsága, hogy most belépjenek a III. Internacionáléba, közvetett elismerése annak, hogy a Kommunista Internacionálé kivívta magának az egész világ öntudatos munkásai óriási többségének rokonszenvét és napról napra egyre nagyobb erővé válik.

Bizonyos körülmények között a Kommunista Internacionálét az a veszedelem fenyegeti, hogy felhigítják ingadozó és felemás csoportok, amelyek még nem szakítottak a II. Internacionálé ideológiájával.

Ezenkívül néhány nagy pártban (Olaszország, Svédország), amelyek többsége a kommunizmus álláspontján van, mindeddig megmaradt egy jelentékeny reformista és szociálpacifista szárny, amely csak lesi a pillanatot, hogy újra felüthesse fejét, megkezdje a proletárforradalom aktív szabotálását és ezzel segítséget nyújtson a burzsoáziának és a II. Internacionálénak.

Egyetlen kommunistának sem szabad elfelejtenie a Magyar Tanácsköztársaság tanulságait. A magyar kommunistáknak a reformistákkal való egyesüléséért drágán fizetett a magyar proletariátus.

Erre való tekintettel a II. világkongresszus szükségesnek tartja, hogy teljesen pontosan megállapítsa azokat a feltételeket, amelyekhez új pártok felvételét köti, továbbá, hogy figyelmeztesse a Kommunista Internacionáléba már felvett pártokat a rájuk háruló kötelezettségekre.

A Kommunista Internacionálé II. kongresszus határozatot hoz, amely szerint a Kommunista Internacionáléhoz való tartozás feltételei a következők:

1. A mindennapi propagandának és agitációnak valóban kommunista jellegűnek kell lennie. A párt kezében levő valamennyi sajtóorgánumot megbízható kommunistáknak kell szerkeszteniök, akik bebizonyították a proletárforradalom ügye iránti hűségüket. A proletárdiktatúráról nem egyszerűen mint szállóigévé vált, betanult formuláról kell beszélni, hanem olyan propagandát kell érte kifejteni, hogy szükségessége minden egyszerű munkás, munkásnő, katona és paraszt számára a mindennapi élet tényeiből következzen, amelyekről sajtónk napról-napra rendszeresen beszámol. Az újságok hasábjain, a népgyűléseken, a szakszervezetben, a szervezetekben - mindenütt, ahová a III. Internacionále hívei bejuthatnak, rendszeresen és kiméretlenül meg kell bélyegezni nemcsak a burzsoáziát, hanem annak szekértolót, a legkülönbözőbb árnyalatu reformistákat is.

2. Minden egyes szervezet, amely a Kommunista Internacionáléhoz kíván tartozni, köteles tervszerűen és rendszeresen eltávolítani a munkásmozgalom (pártszervezet, szerkesztőség, szakszervezet, parlamenti frakció, szervezet, községi képviselőtestület stb.) csak valamennyire is felelő tisztségeiből a reformistákat és a "centrum" híveit, s helyükre

megbízható kommunistákat állítani, s nem szabad zavartatnia magát azáltal, hogy "tapasztalt" funkcionáriusokat eleinté néha egyszerű munkásokkal kell felcserélni.

3. Mindazokban az országokban, ahol a kommunisták, ostromállapot, vagy kivételes törvények következtében, meg vannak fosztva attól a lehetőségtől, hogy egész munkájukat legálisan végezzék, feltétlenül szükséges a legális és az illegális munka kombinálása. Az osztályharc Európa és Amerika csaknem minden országban a polgárháború szakaszába lép. Ilyen körülmények között a kommunisták nem bízhatnak a burzsoá legalitásban. Kötelesek mindenütt párhuzamos illegális apparátust teremteni, amely a döntő pillanatban segíthet a pártnak abban, hogy teljesítse a forradalom iránti kötelezettségét.

4. Kitartó, rendszeres propagandát és agitációt kell folytatni a hadseregben és kommunista sejteket kell alakítani minden egyes katonai egységben. Ezt a munkát a kommunistáknak legnagyobbbrészt illegálisan kell ugyan majd végezniök, de a lemondás erről a munkáról egyértelmű volna a forradalmi köteletség elárulásával és összeegyeztethetetlen volna a III. Internacionáléhoz való tartozással,

5. Rendszeres és tervszerű agitációt kell folytatni a falun. A munkáosztály nem szilárdíthatja meg győzelmét, ha nem áll mögötte a mezőgazdasági munkások és a legszegényebb parasztság legalább egy része, s ha nem semlegesítette politikájával a falu egyéb rétegeinek egy részét. A falun folytatott kommunista tevékenység a mostani időszakban elsőrendű jelentőségű. Ezt a tevékenységet főképpen falusi kapcsolatokkal rendelkező forradalmi kommunista munkások útján kell végezni. Aki lemond erről a munkáról vagy azt megbízhatatlan félreformista kezekbe adja, az lemond a proletárforradalomról.

6. Minden egyes olyan párt, amely a III. Internacionáléhoz kíván tartozni, köteles leleplezni nemcsak a nyílt szociálpatriotizmust, hanem a szociálpacifizmus hazug és képmutató voltát is; köteles rendszeres felvilágosító munkába bebizonyítani a munkásoknak, hogy a kapitalizmus forradalmi megdöntése nélkül semmi néven nevezendő nemzetközi döntőbíráóság, a fegyverkezés csökkentésével kapcsolatos semmiféle szóbeszéd, a Népszövetség semmiféle "demokratikus" újjászervezése nem fogja megmenteni az emberiséget az újabb imperialista háborúktól.

7. Azok a pártok, amelyek a Kommunista Internacionáléhoz kívánnak tartozni, kötelesek elismerni a reformizmussal és a "centrum" politikájával való teljes és feltétlen szakítás szükségességét és kötelesek a párttagok szélesebb köreiben propagandát kifejteni ennek a szakításnak érdekében. Enélkül lehetetlen a következetes kommunista politika. A kommunista Internacionálé feltétlenül és ultimátumszerűen követeli ennek a szakításnak a legrövidebb időn belül való végrehajtását. A Kommunista

Internacionále nem békülhet meg azzal, hogy nyilvánvaló reformistáknak, mint például Turatinak, Modiglianinak és másoknak joguk legyen magukat a III. Internacionále tagjainak tartani. Az ilyen viszonyok arra vezetnek, hogy a III. Internacionále nagymértékben hasonlóvá válna az elpusztult II. Internacionáléhoz.

8. A gyarmatok és az elnyomott nemzetiségek kérdésében különösen határozott és világos vonalra van szükségük az olyan országok pártjainak, amelyeknek burzsoáziája gyarmatokkal rendelkezik és más nemzeteket elnyom. Minden párt, amely a III. Internacionáléhoz kíván tartozni, köteles kiméletlenül leleplezni "saját" imperialistáinak a gyarmatokon folytatott tüzelmét, köteles nem szavakkal, hanem tettekkel támogatni minden gyarmati szabadságmozgalmat, követelni saját hazai imperialistáinak elűzését ezekről a gyarmatokról, igazi testvéri érzéseket oltani saját országa munkásainak szívébe a gyarmatok dolgozó lakossága és az elnyomott nemzetek iránt, és rendszeres agitációt kifejteni saját országának hadseregében a gyarmati népek mindenfajta elnyomása ellen.

9. Minden egyes olyan párt, amely a Kommunistá Internacionáléhoz kíván tartozni, köteles rendszeres és kitartó tevékenységet kifejteni a szakszervezetekben, a szövetségzetekben és más munkás-tömegszervezetekben. Ezekben a szervezetekben kommunistá sejteket kell alakítani, amelyeknek hosszas és szívós munkával meg kell hódítani a szakszervezeteket a kommunizmus ügyének. Ezek a sejtek kötelesek a mindennapi munka minden egyes lépésénél leleplezni a szociálpatrióták árulását és a "centrum" ingadozásait. Ezeknek a kommunistá sejteknek teljesen a párt egészének kell alárendelve lenniök.

10. A Kommunistá Internacionáléhoz tartozó párt köteles szívós harcot folytatni a sárga szakszervezetek Amsterdami "Internacionáléja" ellen. Állhatatos propagandát kell folytatnia a szakszervezetileg szervezett munkások között a sárga Amsterdami Internacionáléval való szakítás szükségessége mellett. Minden módon támogatnia kell a Kommunistá Internacionáléhoz csatlakozó vörös szakszervezetek keletkezésében levő nemzetközi szövetségét.

11. A III. Internacionáléhoz tartozni kívánó pártok kötelesek felülvizsgálni parlamenti frakciók személyi összetételét, eltávolítani belőlük a megbízhatatlan elemeket, ezeket a frakciókat nem szavakban, hanem tényleg alárendelni a pártok Központi Bizottságainak, megkövetelni minden egyes proletár-kommunistá képviselőtől, hogy egész munkáját a valóban forradalmi propaganda és agitáció érdekeinek rendelje alá.

12. Ugyanigy az időszakai és nem időszakai sajtót, továbbá valamennyi kiadvállalatot is teljesen a párt Központi Bizottságának kell alárendelni, függetlenül attól, vajjon a párt egészében véve az adott időpontban legá-

lis-e, vagy nem legális; megengedhetetlen az, hogy kiadóvállalatok, autonómiajukkal visszaélve, nem teljesen a párt politikáját folytassák.

13. A Kommunista Internacionáléhoz tartozó pártoknak a demokratikus centralizmus elve alapján kell felépülniük. A polgárháboru kiéleződésének jelenlegi korszakában a kommunista párt csak abban az esetben tudja majd kötelességét teljesíteni, ha a legmesszebbmenő centralizmus alapján lesz megszervezve, ha a katonai fegyelemmel határos vasfegyelem fog uralkodni benne, és ha a párt központja hatalommal és tekintéllyel bíró szerv lesz, amelynek széles a jogköre, s amely a párt tagjainak általános bizalmát élvezi.

14. Azoknak az országoknak a kommunista pártjai, amelyekben a kommunisták legálisan végzik munkájukat, időnként kötelesek pártszervezeteik tagságát tisztítani (felülvizsgálatnak) alávetni, hogy a pártot rendszeresen megtisztítsák az elkerülhetetlenül befurakodó kispolgári elemektől.

15. Minden egyes olyan párt, amely a Kommunista Internacionáléhoz tartozik, köteles önfeláldozó módon támogatni minden Szovjetköztársaságot az ellenforradalmi erők elleni harcában. A kommunista pártoknak szíves propagandát kell kifejtetniük, azért, hogy a munkások megtagadják a Szovjetköztársaságok ellenségei számára küldött hadianyag szállítását, legálisan vagy illegálisan propagandát kell kifejtetniük a katonaság soraiban, amelyet a munkásköztársaságok megfojtására küldenek stb.

16. Azok a pártok, amelyek mindeddig megmaradtak a régi szociáldemokrata programok mellett, kötelesek a lehető legrövidebb időn belül felülvizsgálni ezeket a programokat és országuk sajátos körülményeire alkalmazott új, kommunista programot kidolgozni, a Kommunista Internacionále határozatainak szellemében. A Kommunista Internacionáléhoz tartozó minden egyes párt programját elvben a Kommunista Internacionále rendes kongresszusának, vagy Végrehajtó Bizottságának kell jóváhagynia. Az esetben, ha a Kommunista Internacionále Végrehajtó Bizottsága nem hagyta jóvá valamely párt programját, az illető pártnak joga van fellebbezni a Kommunista Internacionále kongresszusához.

17. A Kommunista Internacionále kongresszusainak határozatai, valamint Végrehajtó Bizottságának határozatai kötelezők a Kommunista Internacionáléhoz tartozó valamennyi pártra. A Kommunista Internacionálénak, amely a legádázabb polgárháboru körülményei között működik, sokkal centralisztikusabban kell felépítve lennie, mint ahogy a II. Internacionále volt. Emellett a Kommunista Internacionále és Végrehajtó Bizottsága, magától értetődően, egész munkájában köteles figyelembe venni azokat az erősen különböző körülményeket, amelyek között a különböző pártoknak harcolniuk és működniük kell, s csupán olyan kérdésekben szabad általánosan kötelező határozatokat hozniuk, amelyekben ilyen határozatok lehetségesek.

18. Mindezzel kapcsolatban minden olyan pártnak, amely a Kommunista Internacionáléba kíván belépni, meg kell változtatnia elnevezését. Minden egyes pártnak, amely a Kommunista Internacionáléba kíván belépni, ezt az elnevezést kell viselnie: ennek és ennek az országnak a kommunista pártja (a III., Kommunista Internacionálé szekciója). Az elnevezés kérdése nemcsak formai kérdés, hanem nagyjelentőségű politikai kérdés is. A Kommunista Internacionálé meghirdette a döntő harcot az egész burzsoá világ és valamennyi sárga szociáldemokrata párt ellen. Minden egyszerű dolgozó előtt teljesen világosnak kell lennie annak, hogy mi a különbség a kommunista pártok és a régi hivatalos "szociáldemokrata" vagy "szocialista" pártok között, amelyek elárulták a munkásosztály zászlaját.

19. A Kommunista Internacionále II. világkongresszusa munkájának befejezése után mindazoknak a pártoknak, amelyek a Kommunista Internacionáléhoz tartoznak, a legrövidebb időn belül egybe kell hívniuk pártjuk rendkívüli kongresszusát, hogy azon hivatalosan megerősítsék az egész párt nevében a fent kifejtett kötelezettségeket.

A Kommunista Internacionáléba való felvétel feltételeinek

huszadik pontja

Azoknak a pártoknak, amelyek most belépni kívánnak a III. Internacionáléba, de mindeddig nem változtatták meg radikálisan eddigi taktikájukat, a belépés előtt gondoskodniuk kell arról, hogy Központi Bizottságuknak, valamint a párt valamennyi fontosabb központi intézményének legalább 2/3-a olyan elvtársakból álljon, akik még a Kommunista Internacionále II. kongresszusa előtt nyilvánosan, félre nem érthetően állást foglaltak a III. Internacionáléba való belépés mellett. Kivételek a III. Internacionále Végrehajtó Bizottságának jóváhagyásával engedhetők meg. A Kommunista Internacionále Végrehajtó Bizottságának joga van arra, hogy a "centrumnak" a 7. §-ban megnevezett képviselőivel is kivételt tegyen.

(Lenin művei 31. köt.)

**A NEMZETKÖZI VISZONYOK
A PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉSEKTŐL
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KIROBBANÁSÁIG**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

63. A versailles-i békeszerződés (1919. június 28.)

Valamennyi vesztes állammal kötött szerződés (Németországgal 1919. június 28-án; Ausztriával Saint- Germain-ben 1919. szeptember 10-én; Bulgáriával Neuilly-ben 1919. november 27-én, Magyarországgal Trianonban 1920. június 4-én; Törökországgal Sévresben 1920. augusztus 10-én ill. Lausanne-ban 1923. július 24-én) azonos felépítéssel és igen terjedelmes okmány. Ezért csak a német békeszerződést ismertetjük kivonatossan, hiszen ez is 440 cikket és sok függelék tartalmaz. E békeszerződések az imperialista politika termékei, s béke helyett olyan állapotokat teremtettek, amelyek eleve magukban hordozták egy új háború lehetőségeit.

.....

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtkák, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak a helyébe, amely háborúba közvetlenül vagy közvetve, egymásután sodródtak bele és amely háború Ausztria-Magyarországnak 1914. évi június hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és Németországnak 1914. évi augusztus hó 1-én Oroszországhoz, 1914. évi augusztus hó 3-án Franciaországhoz intézett hadüzeneteivel, valamint Belgiumba történt betörésével kezdődött,

evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottaikká kijelölték, mégpedig

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik.

Ettől az időtől kezdve és a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával a Szövetséges és Társult Hatalmak Németországgal és a német államok egyikével vagy másikával újból hivatalos érintkezésbe lépnek.

III. rész

EUROPÁRA VONATKOZO POLITIKAI RENDELKEZÉSEK

I. fejezet

Belgium

31. cikk. Elismerve azt, hogy azok az 1839. évi április hó 19-én kelt szerződések, amelyek a háboru előtti Belgium jogi helyzetét meghatározták, a jelenlegi viszonyoknak többé már nem felelnek meg, Németország beleegyezik ezeknek a szerződéseknek hatályon kívül helyezésébe, s már most kötelezi magát, hogy elismeri és megtartja mindazokat az egyezményeket, bármilyenek is legyenek azok, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak vagy közülük egyesek Belgium és Német-alföld kormányaival az említett 1839. évi szerződések helyébe esetleg kötni fognak. Németország már most kötelezi magát, hogy amennyiben ezekhez az egyezményekhez vagy valamely rendelkezésükhöz való alakszerű csatlakozását fogják kívánni, ezt megfogja tenni.

32. cikk. Németország elismeri Belgium állami felségjogát Moresnet (az un. semleges Moresnet) egész vitás területe felett.

33. cikk. Németország lemond Belgium javára Porosz-Moresnet-nak a lüttich-aacheni uttól nyugatra fekvő területére vonatkozó minden jogáról és igényéről; ennek az utnak az említett terület peremén huzódó része Belgiumhoz tartozik.

34. cikk. Németország továbbá lemond Belgium javára az Eupen és Malmedy kerületek egész területére vonatkozó minden jogáról és igényéről.

A belga hatóságok a Szerződés életbelépését követő hat hónapon belül Eupenben és Malmedyben lajstromokat fognak felfektetni, melyekben e területek lakosainak joguk van írásban kifejezni arra irányuló kívánságukat, hogy e területek egészben vagy részben német állami fennhatóság alatt maradjanak.

A belga kormány e népszavazás eredményét a Nemzetek Szövetségének tudomására hozni tartozik. Belgium kötelezi magát arra, hogy a Nemzetek Szövetségének határozatát el fogja fogadni.

.....

III. fejezet

A Rajna bal partja

42. cikk. Németországnak tilos akár a Rajna bal partján akár annak jobb partján e folyótól keletre 50 km-es távolságban megvont vonaltól nyugatra erődítményeket fenntartani vagy létesíteni.

43. cikk. Ugyancsak tilos a 42. cikkben említett övezetben fegyveres erők fenntartása vagy összevonása, akár állandóan, akár időleges jelleggel, ugyyszintén tilos bármilyen katonai gyakorlat tartása és minden a mozgósítás megkönnyítésére szolgáló anyagi berendezés fenntartása.

44. cikk. Ha Németország a 42. és 43. cikk rendelkezéseit bármilyen formában megszegné, ezt a jelen Szerződés aláíró hatalmakkal szemben tanúsított ellenséges cselekménynek és a világbéke megzavarására irányuló kísérletnek kellene tekinteni.

IV. fejezet

A Saar-medence

45. cikk. Németország az észak-franciaországi szénbányák elpusztításáért kártalanításképpen és a háborus károk teljes jóvátételére általa fizetendő összegbe történő betudása mellett a Saar-medencének a 48. cikk által megállapított területén fekvő szénbányák teljes és korlátlan tulajdonát Franciaországnak tehermentesen kizárólagos kitermelési joggal átengedni.

49. cikk. Németország a Nemzetek Szövetsége javára, amely a Saar-medence gondnokának tekintendő, a fentebb meghatározott terület kormányzásáról lemond.

50. cikk. A csatolt Függelék tartalmazza mindazokat a rendelkezéseket, amelyeknek megfelelően a Saar-medence bányáit át kell engedni, továbbá azokat az intézkedéseket, amelyek a lakosság jogainak és jólétének tiszteletben tartását, valamint a terület kormányzását hivatottak biztosítani, továbbá azokat a feltételeket, amelyek mellett a fent említett népszavazást meg kell tartani; ezt a Függeléket a jelen Szerződés elválaszthatatlan részének kell tekinteni, amelyet Németország elfogad.

V. fejezet

Elzász-Lotharingia

A Magas Szerződő Felek elismerve azt az erkölcsi kötelezettségüket, hogy jóvátegyék azt az igazságtalanságot, amelyet Németország 1871-ben mind Franciaország jogaiba, mind Elzász-Lotharingia lakosságának akaratába ütköző módon azáltal követett el, hogy a lakosságot képviselőiknek a bordeaux-i nemzetgyűlésében történt ünnepélyes tiltakozása ellenére hazájuktól elszakította, a következő cikkekben állapodtak meg:

51. cikk. A Versailles-ban 1871. évi február hó 26-án aláírt előzetes békeszerződés és az 1871. évi május hó 10-én aláírt Frankfurti Szerződés értelmében Németország átengedett területek az 1918. november 11-i fegyverszünet napjától kezdődő hatállyal visszahelyeztetnek a francia szuverenitás alá.

Azoknak a szerződéseknek a rendelkezései, amelyek az 1871. előtti határok megállapítását tartalmazzák, újból hatályba lépnek.

53. cikk. A német kormány haladéktalanul átadja a francia kormánynak mindazokat a levéltárakat, lajstromokat, tervrajzokat, okiratokat és mindennemű ügyiratokat, amelyek a francia szuverenitás alá visszahelyezett területek polgári, katonai, pénzügyi, igazságügyi vagy egyéb közigazgatására vonatkoznak. Ha ezeknek az iratoknak, okmányoknak, levéltáraknak, lajstromoknak vagy tervrajzoknak egy részét elszállították, a német kormány köteles azokat a francia kormány megkeresésére visszaszolgáltatni.

53. cikk. Franciaország és Németország külön megállapodásokban foglalkozni az 51. cikkben említett területen lakó személyek érdekeinek rendezéséről, különösképpen polgári jogait, az általuk folytatott kereskedelmet és foglalkozások gyakorlását illetően. Mindamellett Németország már most kötelezi magát arra, hogy az e területeken lakó vagy az e területekről származó személyeknek állampolgárságára vonatkozóan a csatolt Függelékbe foglalt szabályokat elismeri és elfogadja, soha és sehol nem fogja azokat a személyeket, akik valamilyen címen franciáknak nyilvánítottak, német állampolgároknak tekinteni, továbbá kötelezi magát, hogy a többieket területére befogadja, és a német birodalmi állampolgároknak az 51. cikkben említett területeken fekvő tulajdona tekintetében a jelen szerződés 297. cikkében és a X. rész (Gazdasági rendelkezések) IV. fejezetének Függelékében foglalt rendelkezésekhez fogja magát tartani.

Azok a német birodalmi állampolgárok, akik anélkül, hogy a francia állampolgárságot elnyerték volna, a francia kormánytól engedélyt kapnak arra, hogy az említett területen lakjanak, nem tartoznak az említett cikk rendelkezéseinek hatálya alá.

54. cikk. A jelen fejezet rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából elzász-lotharingiaiaknak tekintendők mindazok a személyek, akik a francia állampolgárságukat a csatolt Függelék 1. §-ában foglaltaknak megfelelően visszaszerezték.

Az említett Függelék 2. §-ában említett személyek attól a naptól kezdődően, amelyben a francia állampolgárságot igényelték, 1918. évi november hó 1-re visszamenő hatállyal elzász-lotharingiaiaknak tekintendők. Azokra nézve, akiknek kérelmét elutasították, ez a kedvezmény az elintézés időpontjától kezdődő hatályát veszti.

Ugyanigy elzász-lotharingiaiaknak kell tekinteni azokat a jogi személyeket, amelyeknek ilyen jellegét valamely francia közigazgatási hatóság vagy bíróság határozat elismerte.

VI. fejezet

Ausztria

80. cikk. Németország elismeri és szigorúan tiszteletben fogja tartani Ausztria függetlenségét azon határok között, amelyeket az ezen Állam és a Szövetséges és Társult Főhatalmak közötti szerződésben meg fognak állapítani; elismeri, hogy ez a függetlenség elidegeníthetetlen, kivéve a Nemzetek Szövetsége Tanácsa beleegyezésének esetét.⁶⁾

VII. fejezet

Cseh-Szlovák Állam

81. cikk. Németország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruténeknek a Kárpátoktól délre fekvő területét. Kijelenti, hogy elismeri ennek az Államnak a határait, úgy ahogyan azokat a Szövetséges és Társult Főhatalmak és a többi érdekelt Államok meg fogják állapítani.

82. cikk. A németország és a Cseh-Szlovák Állam között huzódó határt az Ausztria-Magyarország és a Németország között 1914. évi augusztus hó 3-án fennállott határ alkotja.

83. cikk. Németország lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a szilészi területnek alább meghatározott részére vonatkozó minden jogáról és igényéről.⁷⁾

86. cikk. A Cseh-Szlovák Állam elfogadja azokat a rendelkezéseket - hozzájárulván azoknak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötendő szerződésbe való felvételéhez -, amelyeket a Hatalmak a Cseh-

Szlovák Államban a nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségek érdekeinek megvédelmezése céljából szükségesnek tartanak.

Ugyanugy hozzájárulását adja a Cseh-Szlovák Állam ahhoz, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak egy vele kötendő szerződésbe olyan rendelkezéseket vegyenek fel, amelyeket e Hatalmak szükségesnek tartanak annak érdekében, hogy más nemzetek számára az átmenő forgalom szabadsága és kereskedelmi kapcsolataik méltányos rendezése biztosítottassék.

VIII. fejezet

Lengyelország

87. cikk. Németország, amint ezt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri Lengyelország teljes függetlenségét és Lengyelország javára lemond mindazokra a területekre vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek határai: (...következik az új német-lengyel határvonal meghatározása a 27. és 28. cikkekkel megegyezően).

88. cikk. Felső-Sziléziának az alábbiakban leírt határok által körülrészt részében a lakosságot fel fogják hívni arra, hogy népszavazás útján döntsön afelől, hogy Németországhoz vagy Lengyelországhoz kíván-e tartozni. ...

Németország Lengyelország javára már most lemond Felső-Szilézia azon részére vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely a Szövetséges és Társult Főhatalmak által a népszavazás alapján megállapítandó határvonalon kívül fekszik.⁸⁾

93. cikk. Lengyelország elfogadja azokat a rendelkezéseket - hozzájárulván azoknak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötendő szerződésbe való felvételéhez -, amelyeket e Hatalmak Lengyelországban a nemzeti, nyelvi és vallási kisebbségek érdekeinek megvédelmezése céljából szükségesnek tartanak.

Ugyanig hozzájárulását adja Lengyelország ahhoz, hogy a Szövetséges és Társult Főhatalmak egy vele kötendő szerződésbe olyan rendelkezéseket vegyenek fel, amelyeket e Hatalmak szükségesnek tartanak annak érdekében, hogy más nemzetek számára az átmenő forgalom szabadsága és kereskedelmi kapcsolataik méltányos rendezése biztosítottassék.

IX. fejezet

Kelet-Poroszország

94. cikk. Kelet-Poroszországnak a jelen Szerződés II. része (Németország határai) 28. cikkében megállapított déli határa és az alább megjelölt vonal között fekvő terület lakosságát fel fogjuk hívni arra, hogy népszavazás útján döntsön afelől, hogy melyik államhoz kíván tartozni:⁹⁾

98. cikk. Németország és Lengyelország a jelen Szerződés hatálybalépését követő egy éven belül nézeteltérés esetén a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által megállapítandó szövegű egyezményeket fognak kötni avégből, hogy egyfelől Németország részére teljes és kielégítő könnyítéseket biztosítanak a Kelet-Poroszország és Németország másik része között lengyel területen keresztül való vasuti, táviró és távbeszélő összeköttetés tekintetében, másfelől Lengyelország részére ugyanezeket a könnyítéseket biztosítsák a Danzig szabad várossal a Visztula jobb partján fekvő német területeken keresztül való esetleges összeköttetés tekintetében.

X. fejezet

Memel

99. cikk. Németország lemond a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára mindazokra a területekre vonatkozó jogairól és igényeiről, amelyek a Balti-tenger, Kelet-Poroszországnak a jelen Szerződés II. része (Németország határai) 28. cikkében megállapított észak-keleti határa és a régi német-orosz határ között fekszenek.

Németország kötelezi magát, hogy elismeri azokat a rendelkezéseket, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak e területre vonatkozóan, különösképpen a lakosság állampolgárságát illetően hozni fognak.¹⁰⁾

XI. fejezet

Danzig Szabad Város

100. cikk. Németország lemond a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára mindazokra a területekre vonatkozó jogairól és igényeiről, amelyek a következő határok között fekszenek.: ...

102. cikk. A Szövetséges és Társult Főhatalmak kötelezik magukat, hogy Danzig városát a 100. cikkben meghatározott területtel együtt szabad várossá nyilvánítják. A szabad várost a Nemzetek Szövetségének védelme alá fogják helyezni.

A Főbiztos megbízást kap arra is, hogy első fokon eljárjon minden olyan jogvitában, amely Lengyelország és a Szabad Város között a jelen Szerződés vagy az azt kiegészítő megállapodások és egyezmények tárgyában felmerülne.

A Főbiztos Danzigban fog székelni.

104. cikk. A lengyel kormány és Danzig Szabad Város egyezményt fog kötni, amely letárgyalására a Szövetséges és Társult Főhatalmak kötelezik magukat és amely Danzig Szabad Város létesítésével egyidőben lép életbe. Az egyezmény célja, hogy

1. Danzig Szabad Várost a lengyel vámterület határai közé helyezze és gondoskodjék a kikötőben szabad övezet létesítéséről;

2. Korlátozás nélkül biztosítsa Lengyelországnak a Szabad Város területén levő, Lengyelország behozatala és kivitele szempontjából szükséges vízi utak, dokkok, kikötőmedencék, rakpartok és egyéb berendezések szabad használatát és igénybevételét;

3. Biztosítsa Lengyelországnak a Visztula, valamint a Szabad Város területén levő egész vasuti hálózat ellenőrzését és igazgatását, kivéve a közuti villamosvasutakat és az elsősorban a Szabad Város szükségleteinek kielégítésére szolgáló egyéb vasutakat, ugyancsak biztosítsa a Lengyelország és Danzig kikötője közötti posta-, táviró- és távbeszélő-forgalom ellenőrzését és igazgatását;

4. Biztosítsa Lengyelország jogát a fent említett vízi utak, dokkok, kikötőmedencék, rakpartok, vasutak és egyéb berendezések és közlekedési eszközök fejlesztésére és megjavítására, valamint az e célból szükséges területek és egyéb javak megfelelő feltételek mellett történő bérletére vagy megvételére;

5. Gondoskodjék arról, hogy Danzig Szabad Városban semmiféle hátrányos megkülönböztetés ne történjék lengyel állampolgárok és más lengyel származású vagy anyanyelvű személyek hátrányára;

6. Biztosítsa Danzig Szabad Város külügyeinek a lengyel kormány által való vitelét, ugyancsak állampolgárai külföldi országokban való védelmét.

107. cikk. A Német Birodalomnak vagy a német államoknak Danzig Szabad Város területén fekvő minden tulajdona a Szövetséges és Társult Főhatalmakra száll, amelyek azokat aszerint, ahogyan méltányosnak ítélik, a Szabad Városnak, vagy a lengyel államnak engedik át.

XIV. fejezet

Oroszország és az Orosz Államok

116. cikk. Németország elismeri mindazoknak a területeknek a függetlenségét, amelyek 1914. évi augusztus hó 1-én a volt Orosz Birodalom részei voltak és kötelezi magát, hogy ezt a függetlenséget tiszteletben tartja, mint olyat, amely állandó és amelyről nem lehet lemondani.

A jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) és X. részének (Gazdasági rendelkezések) 259. és 292. cikkeibe foglalt rendelkezéseknek megfelelően, Németország végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződéseknek, valamint mindazoknak az egyéb szerződéseknek, egyezményeknek és megállapodásoknak semmissé nyilvánítását, amelyeket az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött.

A Szövetséges és Társult Hatalmak kifejezetten fenntartják Oroszország jogát arra nézve, hogy Németországtól a jelen Szerződés elvein alapuló minden térítést és jóvátételt megkapjon.

117. cikk. Németország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a szerződéseknek vagy megállapodásoknak teljes érvényességét, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak azokkal az Államokkal fognak esetleg megkötni, amelyek az 1914. évi augusztus hó 1-én fennállott Orosz Birodalom egész területén vagy területeinek egyes részein már eddig alakultak vagy ezután alakulni fognak, továbbá kötelezi magát, hogy elismeri ezeknek az Államoknak a határait úgy, amint azokat meg fogják állapítani.

.....

IV. rész

.....

Német gyarmatok

119. cikk. Németország a Szövetséges és Társult Főhatalmak javára lemond tengerentuli birtokaira vonatkozó minden jogáról és igényéről.¹²⁾

(A további fejezetek cikkeiben Németország lemond minden jogáról, igényéről és kiváltságáról Kinában, Sziámban, Libériában, Marokkóban, Egyiptomban, Törökországban, Bulgáriában, valamint Kiau-Csauban, Santungban, elismeri Franciaország marokkói és Nagy-Britannia egyiptomi protektorátusát.)

KATONAI, HADIHAJÓZÁSI ÉS LÉGHAJÓZÁSI RENDELKEZÉSEK

Avégből, hogy az összes nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen, Németország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

159. cikk. A német katonai erőket az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

160. cikk. 1. Legkésőbb 1920. március 31-én a német hadsereg legfeljebb hét gyaloghadosztályból és három lovashadosztályból állhat.

Ettől az időponttól kezdődően a Németországot alkotó államok hadseregének összlétszáma nem haladhatja meg a 100 000 főt, ideértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait. A hadsereget kizárólag a belső rend fenntartására és a határvédelemre szabad alkalmazni.

A tisztek száma, ideértve a törzskari tiszteket, bármilyen legyen is a tisztikar összeállítása, a 4000 főt nem haladhatja meg....

159. cikk. A jelen Szerződés hatálybalépésétől számított két hónapon belül a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére ki kell szolgáltatni azokat a német fegyvereket, lőszer és hadianyagot, ideértve minden légelhárító anyagot is, amely Németországban a megengedett mennyiségen felül található, avégett, hogy azokat megsemmisítsék vagy használhatatlanná tegyék. Ugyanez vonatkozik a hadianyag előállítására szolgáló minden nemű gépi berendezésre is, kivéve azt, amelynek szükségessége a német hadsereg felfegyverzéséhez és felszereléséhez - megengedett nagyságának figyelembevételével - elismerést nyer.

A kiszolgáltatás német területen a nevezett kormányok által meghatározott helyeken fog végbemenni.

173. cikk. Az általános hadkötelezettséget Németországban el kell törölni. A német hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

178. cikk. Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

Az alakulatokhoz, igazgatási szervekhez és törzsekhez kiegészítő kezetek semmi esetre sem tartozhatnak.

181. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónap elteltével a német tengeri haderő nem állhat többől, mint:

6 Deutschland- vagy Lothringen típusu csatahajó, 6 könnyű cirkáló, 12 romboló, 12 torpedonaszád, vagy ugyanilyen számú hajó, amelyeket pótlásukra építenek, amint erről a 190. cikk említést tesz.

Tengerlattjárók nem lehetnek köztük.

Amennyiben a jelen Szerződés másként nem rendelkezik, minden más hajót tartalékba kell helyezni, vagy kereskedelmi célokra kell felhasználni.....

198. cikk. Németország haderejének katonai vagy hadi tengerészeti repülőszolgálatára nem lehet.....

VII. rész

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

227. cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak a Hohenzollern házból származó II. Vilmos volt német császárt a nemzetközi erkölcsnek és a szerződések szentségének legsúlyosabb megsértése miatt nyilvános vád alá helyezik.

Külön Biróságot fognak felállítani, hogy a vádlott felett, a védelemhez való jogának maradéktalan biztosítása mellett, ítélkezzen. A Biróság öt bíróból fog állni, akiket a következő öt hatalom: az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán neveznek ki.

A Biróság ítéletét a nemzetközi politika legmagasztosabb elvei alapján fogja meghozni és gondoskodni fog arról, hogy az ünnepélyes kötelezettségvállalások és a nemzetközi szerződések, valamint a nemzetközi erkölcs tiszteletben tartását biztosítsa. Joga lesz a kiszabandó büntetést mérlegelése szerint meghatározni.

A Szövetséges és Társult Hatalmak a németalföldi kormányhoz a volt német császárnak a felette való ítélkezés végett leendő kihatása iránt megkeresést fognak intézni.

228. cikk. A német kormány elismeri a Szövetséges és Társult Hatalmaknak azt a jogát, hogy katonai bíróságaik elé állíthassák mindazokat a személyeket, akiket a háború törvényével és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolnak. A bűnösöknek talált személyekre a törvényben előírt büntetéseket kell alkalmazni. Ezt a rendelkezést Németországnak vagy szövetségeseinek bíróságai előtt netalán folyamatba tett eljárásra vagy felelősségre-vonásra való tekintet nélkül alkalmazni kell.

A német kormány köteles a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy közülük annak, amely őt ez iránt megkeresi, kiszolgáltatni a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vádolt minden személyt, akár név szerint nevezik meg őket, akár pedig azt a rangfokozatot, tisztséget vagy hatáskört jelölik meg, amelyben a német hatóságok az illető személyeket alkalmazták.¹³⁾

VIII. rész

Jóvátétel

231. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Németország elismeri, hogy Németország és szövetségesei mint e veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgáraik a Németország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háboru következményeképpen elszenvedtek.

232. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok elismerik, hogy Németország jövedelemforrásaival, tekintettel e jövedelemforrásoknak a jelen Szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy e veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Németország kötelezi magát, hogy jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg ez a hatalom Németországgal hadiállapotban volt, valamint általában az idecsatolt I. Függelékben közelebbről meghatározott károkat.

233. cikk. Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Németország köteles, szövetségi bizottság állapítja meg, amelyeknek "Jóvátételi Bizottság" lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét az alábbi rendelkezések és a II.-VI. Függelék határozzák meg.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a német kormánynak arra, hogy meghallgassák.

E Bizottságnak a fent említett károk nagyságára vonatkozó határozatát legkésőbb 1921. évi május hó 1-ig kell meghozni és a német kormánynak mint kötelezettségeinek teljes összegét közölni.

A Bizottság egyuttal fizetési tervet készít, amely megállapítja, hogy Németország 1921. évi május hó 1-től kezdve harminc éven át mely határidőkben és milyen módozatokkal tartozik teljes tartozását törleszteni. Abban az esetben pedig, ha Németország ez alatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlített részösszeg fizetése a Bizottság tetszése szerint későbbi évekre elhalásztatható vagy olyan módon kezelhető, amint a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően megfogják állapítani.

234. cikk. A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnként köteles megvizsgálni Németország jövedelmi forrásait és fizetőképességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Németország képviselőinek meghallgatására, ez alapon a 233. cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitolhatja s a megállapított fizetési feltételeket megvál-

toztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

235. cikk. Avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak már most megkezdhesék ipari és gazdasági életük ujjaépítését, Németország még jóvátételi igények végleges nagyságának megállapítása előtt az 1919. és 1920. év folyamán, valamint az 1921. év első négy hónapjában a fenti követelésekbe beszámítandó 20 milliárd (husz milliárd) aranyárka ellenértéket fizet, mégpedig annyi részletben és olyan módon (aranyban, árukban, hajókban, értékpapirokban vagy egyéb módon), ahogyan az a Jóvátételi Bizottság megállapítja. Ezt az összeget elsősorban a megszálló hadseregnek az 1918. november 11-i fegyverszünet után felmerült költségeire kell fordítani; annyi élelmiszer és nyersanyag, amennyi a Szövetséges és Társult Főhatalmak megítélése szerint szükséges ahhoz, hogy Németország képes legyen jóvátételi kötelezettségeinek teljesítésére, szintén fizethető a nevezett kormányok jóváhagyásával az említett összegből. A fennmaradó összeg Németország jóvátételi tartozásából levonandó. Németország azonfelül letétbe helyezi a II. Függelék 12. §-a c) pontjának intézkedése értelmében az ott említett kötelező jegyeket.

236. cikk. Németország beleegyezik abba is, hogy a gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználtassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni ujjaépítésre, a szén és széntermékekre, a festőanyagokra és egyéb kémiai termékekre vonatkozólag a III., IV., V. és VI. Függelékek részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a Függelékek szerint megvalósult felhasználása az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Németország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

(A fent említett III. Függelék értelmében Németország az elsüllyesztett szövetséges hajók kárpótlásaként köteles a szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül valamennyi 1600 tonnás és annál nagyobb német tulajdonban levő kereskedelmi hajót, az 1000 tonnánál nagyobb kereskedelmi hajók felét és a halászhajók egynegyedét a szövetségeseknek kiszolgáltatni, ezenkívül köteles két éven át évi 200 000 tonna térfogatu kereskedelmi hajót építeni. A IV. Függelék értelmében Németország a háboru által érintett területek ujjaépítésére élő állatokat, különféle építőanyagokat, gépeket és mindenféle iparcikket köteles a szövetségeseknek szállítani az általuk előterjesztett listák szerint. Az V. Függelék értelmében Németország a következő szénszállításokra köteles: Franciaországnak 10 éven át 210 millió tonnát (az első öt évben évi 27 millió, a másik öt évben évi 13 millió tonna), Belgiumnak 10 éven át 80 millió (évi 8 millió) tonnát, Olaszországnak 10 éven át 43 millió (évi 4,5-8,5 millió) tonnát. A szövetségesek 4-3 tonna arányban szén helyett kokszt szállítását is kérhetik. A VI. Függelék értelmében Németország köteles a festőanyagok és

a kémiai-gyógyszerészeti termékek készletének felét és 1925. január 1-ig ezen termékek évi termelésének egynegyedét a szövetségeseknek kiszolgáltatni. A VI. Függelék a tengeri kábelek átengedéséről rendelkezik.)

237. cikk. A folytatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkeken tárgyaltakat is, amelyeket Németország a jóvátételei követelések kielégítésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel. A felosztásnál a 243. cikkben és a III., IV., V. és VI. Függelékben megállapított jóváírások értéke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké... 14)

.....

XIV. rész

Végrehajtási biztosítékok

I. cím

Nyugat-Európa

428. cikk. A jelen Szerződés Németország részéről történő végrehajtásának biztosítékaul a Szövetséges és Társult Hatalmak csapatai a Rajná-tól Nyugatra fekvő német területeket, ideértve a hídőket is, a jelen Szerződés hatálybalépésétől számított 15 év tartamára meg fogják szállni.

429. cikk. Ha a jelen Szerződés feltételeinek Németország híven eleget tesz, akkor a 428. cikkben említett megszállást fokozatosan a következő módon kell csökkenteni:

1. Öt év elteltével ki kell üríteni: a kölni hídőt és az attól a vonaltól északra fekvő területeket, amely a Ruhr folyását, majd a Jülich-Düren-Euskirchen-Rheinbach vasutvonalat, továbbá a Rheinbachtól Sinzing felé vezető utat követi és a Rajnával az Ahr torkolatánál találkozik, úgyhogy a fent említett utak, vasutak és helységek a szóban levő kiürítési övezeten kívül maradnak.

2. Tíz év elteltével ki kell üríteni: a koblenzi hídőt és az attól a vonaltól északra fekvő területeket, amely Belgium, Németország és Hollandia határainak metszőpontjából indul ki, Aechentől kb. négy kilométerrel délre, majd a Vorst-Gemünd-i magassági vonulatig, azután az Urf-völgyi vasutvonalról keletre, majd Blankenheim, Waldorfen, Dreisen, Ulmenen keresztül a Moselig halad, innen a folyót Bremmtől Nehrenig követi, majd Kappelen és Simmernen keresztül a Simmern és a Rajna közötti magassági vonal mentén halad és ezt a folyót Bacharachnál éri el, miközben az említett összes helységek, völgyek, utak és vasutak a kiürítési zónán kívül maradnak.

3. Tizenöt év elteltével ki kell üríteni: a mainzi és a kehli hídfőt és a megszállt német terület többi részét.

Ha az említett időpontban a Szövetséges és Társult Kormányok a Németország részéről fenyegető nem provokált támadással szembeni biztosítékokat nem tartanák kielégítőnek, a megszálló csapatok visszavonása olyan mértékben késleltethető, ahogyan ez az említett biztosítékok megszerzése szempontjából szükségesnek mutatkozik.

430. cikk. Ha a Jóvátelei Bizottság akár a megszállás alatt, akár a fent említett tizenöt év eltelte után megállapítja, hogy Németország vonakodik a jelen Szerződés értelmében reátháruló jóvátelei kötelezettségeknek egészben vagy részben eleget tenni, a Szövetséges és Társult Hatalmak csapatai a 429. cikkben meghatározott területeket egészben vagy részben azonnal újból meg fogják szállni.

431. cikk. Ha Németország a tizenöt év eltelte előtt a jelen Szerződés reátháruló összes kötelezettségeinek eleget tesz, a megszálló csapatokat azonnal visszavonják.

432. cikk. A megszállás és a jelen Szerződés által nem rendezett kérdéseket későbbi megállapodások fogják szabályozni, amelyeknek elismerésére Németország már most kötelezi magát.

II. cím

Kelet-Európa

433. cikk. A jelen Szerződés rendelkezései végrehajtásának biztosítékul, amely Szerződésben Németország végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződésnek, valamint mindazoknak az egyéb szerződéseknek, egyezményeknek és megállapodásoknak semmissé nyilvánítását, amelyeket az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött, ugyyszintén avégből, hogy a balti államokban a béke helyreállítását és jó kormányzat létesítését biztosítsák, azok a német csapatok, amelyek jelenleg az említett területeken tartózkodnak, visszavonulnak Németország határai mögé, mihelyt a Szövetséges és Társult Főhatalmak Kormányai erre az időpontot az említett területek belső helyzetére való tekintettel elérkezettnek tartják. Ezek a csapatok kötelesek tartózkodni mindennemű olyan rekvirálástól, lefoglalástól és minden egyéb kényszerintézkedéstől, amelyeknek az volna a célja, hogy Németországba irányuló szállítmányokat szerezzenek, ugyyszintén semmi módon sem szabad beavatkozni azokba a nemzeti védelmi intézkedésekbe, amelyeket Észtország, Lettország és Litvánia ideiglenes kormányai foganatosítanak.

Semmiféle más német csapat sem tartózkodhat az említett területeken azok kiürítéséig vagy végleges kiürítésük után.

XV. rész

Vegyes rendelkezések

434. cikk. Németország kötelezi magát mindazon békeszerződések és kiegészítő egyezmények teljes érvényének az elismerésére, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak és Németország oldalán harcolt hatalmakkal kötni fognak, valamint arra, hogy tudomásul fogja venni azokat a rendelkezéseket, amelyeket a volt Osztrák-Magyar Monarchia, a Bolgár Királyság és a Török Birodalom területére vonatkozóan hozni fognak és el fogja ismerni - a részükre megállapított határokon belül alakult - új államokat.

.....

Kelt Versailles-ban, az egyezerkilencszáztizenkilencedik évi június hó 28. napján, egyetlen példányban, amely a Francia Köztársaság Kormányának levéltárában marad elhelyezve és amelynek hiteles másolatát minden egyes aláíró Hatalom részére meg kell küldeni.

(Nemzetközi Szerződések 1918-1945.)

64. A washingtoni szerződések (1921-1922)

A csendes-óceáni problémákat nem a párizsi békekonferencián, hanem a washingtoni konferencián "rendezték" (1921. nov. - 1922. febr.), amelyre azonban sem Németországot, sem Szovjet-Oroszországot, sem a Távolkeleti Köztársaságot nem hívták meg. Az első - "négyhatalmi" - szerződésben elismerték egymás korábbi birtokait, valamint Japán, Franciaország és Anglia új szerzeményeit (Németország rovására), és hatályát kiterjesztették a holland és a portugál gyarmatokra is. Az "öthatalmi" flottaszerződés a tengeri hadiflotta arányait szabta meg; megszünt Anglia eddigi kizárólagos tengeri hegemóniája, az USA vele azonos nagyságrendű flottával rendelkezett, s Japán a harmadik helyre jött fel. A "kilenchatalmi" egyezmény elismerte Kína függetlenségét, szuverenitását, de nem szüntette meg a korábbi kedvezőtlen egyezményeket, és a "nyitott kapuk" elvének kimondásával az USA is lehetőséget kapott, hogy Japánnal és Angliával, azonos kedvezményekben részesüljön. Mindent egybevetve; a szerződések az USA és Japán helyzetét erősítették meg a Csendes-óceán térségében. A szemelvényben a "négyhatalmi" és a "kilenchatalmi" egyezményt közöljük.

a) "A négyhatalmi Szerződés"

az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán között a Csendes-óceán övezetében levő birtokaikról és területeikről

Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország és Japán

abból a célból, hogy a Csendes-óceán övezetében az általános békét megóvják és az ott levő szigeti birtokaikra és szigetekre vonatkozó jogakat fenntartsák,

elhatározták, hogy evégből szerződést kötnek és meghatalmazottaikként kinevezték, éspedig:

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban egyeztek meg:

I. A Magas Szerződő Felek egymás között megállapodnak abban, hogy a Csendes-óceán övezetében levő szigeti birtokaikra és szigetekre vonatkozó jogukat kölcsönös tiszteletben fogják tartani.

Ha egyes Magas Szerződő Feleknek a Csendes-óceánra vonatkozó valamely kérdésből kifolyólag vitájuk támadna, amely fent említett jogukat vetné fel és a vita diplomáciai úton kielégítő módon nem lenne rendezhető, hanem az a közöttük jelenleg oly szerencsésen fennálló összhang veszélyeztetésének kockázatát rejtené magában, ezek a Hatalmak kötelesek lesznek a többi Szerződő Felet együttes értekezletre meghívni és az egész kérdést megvizsgálás és rendezés céljából az elé terjeszteni.

II. Abban az esetben, ha a fent említett jogok bármely másik Hatalom agresszív magatartása folytán lennének veszélyeztetve, a Magas Szerződő Felek kötelesek egymással a legteljesebb és legőszintébb módon érintkezésbe lépni avégből, hogy a helyzet okozta nehézségek leküzdése akár együttesen, akár külön-külön foganatosítandó leghatékonyabb intézkedések tekintetében megegyezésre jussanak.

III. A jelen Szerződése hatálybalépésének napjától számított tíz évig marad érvényben; ennek az időtartamnak a leteltével is érvényben marad, fenntartva mindegyik Magas Szerződő Félnek azt a jogát, hogy tizenkét havi felmondással azt megszüntesse.

IV. A jelen Szerződést, mihelyt lehetséges, a Magas Szerződő Felek alkotmányos eljárásának megfelelően meg kell erősíteni, a szerződés a megerősítő okiratoknak Washingtonban eszközlendő letételével fog életbe lépni; ezzel a Nagy-Britannia és Japán között Londonban, 1911. július 13-án kötött egyezmény hatályát veszti. Az Egyesült Államok kormánya a meg-

erősítő okiratok letételéről szóló jegyzőkönyv hiteles másolatát valamennyi aláíró hatalomnak meg fogja küldeni.

.....

Készült Washingtonban, 1921. december 13. napján.

b) "A kilenchatalmi Szerződés"

az Amerikai Egyesült Államok, Belgium, a Brit Birodalom, Kína, Franciaország, Olaszország, Japán, Hollandia és Portugália között a Kínával szemben követendő elvekről és politikáról

Az Amerikai Egyesült Államok, Belgium, a Brit Birodalom, Kína, Franciaország, Olaszország, Japán, Hollandia és Portugália

attól az óhajtól vezettetve, hogy a távol-keleti viszonyok megszilárdítását szolgáló politikát folytassanak, Kína jogait és érdekeit megoltalmazzák, továbbá Kína és a többi hatalom közötti kapcsolatokat az egyenlő előnyök alapján fejlesszék,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek és evégből meghatalmazottaikat kinevezték, és pedig akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kölcsönös kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megegyeznek abban, hogy:

1. Kína szuverenitását, függetlenségét, valamint területi és igazgatási épségét tiszteletben tartják;

2. Kínának megadják, a legteljesebb mértékben és a legkevésbé sem korlátozva a lehetőséget, hogy magának hatékony és állandó kormányt teremtsen és tartson fenn;

3. Latbavetik befolyásukat avégből, hogy az egyenlő előnyök elvét hatékonyan megvalósítsák és fenntartsák valamennyi nemzet kereskedelme és ipara számára Kína egész területén;

4. Tartózkodni fognak attól, hogy Kína helyzetéből hasznot huzzanak olyan külön jogok vagy kiváltságok megszerzésére, amelyek baráti államok alattvalóinak jogait érinthetik; ugyanígy tartózkodni fognak minden olyan cselekmény előmozdításától, amely az említett baráti államok biztonságának veszélyeztetésével járna.

II. cikk. A Szerződő Hatalmak megegyeznek abban, hogy nem vesznek részt semmiféle olyan szerződésben akár egymás között, akár egy vagy több Hatalom között, külön-külön vagy együttesen jöjjön is az létre, amely az I. cikkben lefektetett elveket sértene vagy korlátozná.

III. cikk. Abból a célból, hogy Kinában valamennyi nemzet kereskedelme és ipara számára a nyitott kapu vagy az egyenlő előnyök elvei hatékonyabban kerüljenek alkalmazásra, a Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megegyeznek abban, hogy sem nem fognak arra törekedni, sem állampolgáraikat ez irányú törekvéseikben támogatni, hogy

a) olyan megállapodásokat kössenek, amelyek a kereskedelem vagy a gazdaság fejlesztése terén Kína meghatározott területén javukra a többiekkel szemben általános előjogok biztosítására irányulnának,

b) olyan monopóliumokat vagy kedvezményes elbánást biztosítsanak a maguk számára, amelyek más hatalmak állampolgárait megfoszthatnák attól a joguktól, hogy Kinában bármely törvényes kereskedelmet vagy ipart folytassanak, vagy részt vegyenek akár a kínai kormánnyal, akár a helyi hatóságokkal közösen, olyan hivatalos jellegű vállalkozásokban, monopóliumokban vagy kedvezményes elbánásban, amelyek horderejüknél, tartalmuknál vagy területi kiterjedésükénél fogva a gyakorlatban az egyenlő előnyök alapelveinek megsértését jelentenék. Ennek ellenére ezt a megállapodást nem lehet olyképpen értelmezni, hogy az olyan javak vagy jogok megszerzését kívánná tilalmazni, amelyek akár egy bizonyos kereskedelmi, ipari bankvállalat folytatásához, akár találmányok vagy felfedezések támogatásához szükségesek.

A kínai kormány kötelezi magát arra, hogy gazdasági jogok és privilégiumok megszerzése iránt bármely külföldi ország kormánya vagy állampolgárai részéről előterjesztett kérelmek elbírálásánál a fenti elveket fogja irányadónak tekinteni, függetlenül attól, hogy a kérelmezők a szerződés részesel-e vagy sem.

IV. cikk. A Szerződő Hatalmak megállapodnak abban, hogy nem fognak semmiféle olyan megállapodást támogatni, amelyet saját állampolgáraik azzal a célzattal kötnek, hogy maguknak a kínai terület meghatározott részein befolyási szférákat teremtsenek vagy kizárólagos előnyöket biztosítsanak.

V. cikk. Kína kötelezi magát, hogy nem fog semmiféle igazságtalan megkülönböztetést tenni vagy megengedni egyetlen kínai vasutvonalon sem. Különösképpen nem tehetők olyan közvetlen vagy közvetett megkülönböztetések díjszabások vagy fuvarozási kedvezmények tekintetében, amelyeknek alapja

az utasok állampolgársága,
az az ország, ahonnan ezek érkeznek vagy ahova utaznak,
az áruk eredete, a tulajdonosok személye vagy az áruk származási, vagy rendeltetési országa,

az utasok vagy áruk által valamely kínai vasut-részéről történő szállításuk előtt vagy azt követően igénybe vett hajó nemzetisége, vagy a hajó, illetve bármilyen más közlekedési eszköz tulajdonosának nemzetisége.

A többi Szerződő Hatalom a maga részéről hasonló kötelezettséget vállal azoknak a kínai vasutvonalaknak a tekintetében, amelyek saját maguk vagy állampolgáraik valamely koncesszió, különleges megállapodás alapján, vagy egyéb címen ellenőrzést gyakorolhatnak.

VI. cikk. A Szerződő Hatalmak, Kína kivételével, megállapodnak abban, hogy egy olyan háboruban, amelyben Kína nem vesz részt, az utóbbinak mint semleges hatalomnak jogait teljes mértékben tiszteletben fogják tartani. Másfelől Kína kijelenti, hogy amennyiben semleges marad, a semlegesség szabályait meg fogja tartani.

VII. cikk. A Szerződő Hatalmak megállapodnak abban, hogy olyan helyzet bekövetkeztével, amely egyikük vagy másikuk véleménye szerint a jelen Szerződés rendelkezéseinek alkalmazását vonná maga után és ennek megvitatását kívánatossá tenné, az érdekelt Szerződő Hatalmak evégből egymás között teljes és szabad eszmecserét fognak folytatni.

VIII. cikk. Azokat a Hatalmakat, amelyek a jelen Szerződésnek nem aláírói, amennyiben kormányukat a Szerződő Hatalmak elismerték és Kínával szerződési kapcsolataik vannak, meg fogják hívni, hogy ehhez a Szerződéshez csatlakozzanak. Ebből a célból az Egyesült Államok kormánya azon Hatalmakhoz, amelyek a Szerződésnek nem aláírói, a szükséges közléseket meg fogja tenni; egyben a Szerződő Hatalmakat a kapott válaszokról tájékoztatni fogja. Bármely hatalom csatlakozása akkor válik joghatályossá, mihielyt az arra vonatkozó közlés az Egyesült Államok kormányához beérkezik.

IX. cikk. A jelen Szerződést a Szerződő Hatalmaknak a saját alkotmányos eljárásuknak megfelelően meg kell erősíteniök. A Szerződés valamennyi megerősítő okiratok letétele, mihielyt lehetséges, Washingtonban fog megtörténni. Az Egyesült Államok kormánya a megerősítő okiratok letételéről szóló jegyzőkönyv hitelesített másolatát a többi Szerződő Hatalomnak meg fogja küldeni.

A jelen Szerződés, amelynek francia és angol szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Államok kormányának irattárában marad letéve; e kormány a Szerződés hiteleskiadványait a többi szerződő hatalomnak meg fogja küldeni.

Ennek hitelével a fent nevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

Készült Washingtonban, 1922. február 6. napján.

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

A génuai nemzetközi gazdasági konferenciát Anglia kezdeményezésére hívták össze (1922. április 10-május 19.), hogy Szovjet-Oroszország és Németország, Ausztria, Magyarország, Bulgária (vagyis a legyőzöttek) bevonásával kiutat keressenek a gazdasági nehézségekből. De - elsősorban a franciák - arra akarták felhasználni, hogy elismeressék a szovjet kormánnyal a cári adósságokat, és az elkobzott francia tulajdonért is kártérítést fizessen. E feltételekhez kötötték a gazdasági segílyt, és hitelnyújtást. A szovjet kormánynak sikerült megbontania az egységet; a Rapallóban a német kormánnyal külön szerződést kötött, és helyreállították a diplomáciai kapcsolatokat is. Mindkét ország e megegyezéssel kijutott a diplomáciai-gazdasági elszigeteltségekből. Az év végén a szerződés hatályát a többi szovjet köztársaságra is kiterjesztették.

Német-orosz szerződés

a barátsági és kereskedelmi kapcsolatok helyreállításáról

A német kormány, dr. Walter Rathenau birodalmi miniszter által képviselve és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kormánya, Csicserin népbiztos által képviselve a következő rendelkezésekben állapodtak meg.

1. cikk. A két kormány egyetért abban, hogy a Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság között fennálló, a Németország és Oroszország közötti hadiállapot idejéből származó kérdésekkel kapcsolatos nézeteltéréseket a következő alapon fogják rendezni:

a) A Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kölcsönösen lemondanak háborus kiadásaiknak, valamint a háborus károknak, azaz azoknak a károknak megtérítéséről, amelyeket maguk és állampolgáraik a háború által érintett területeken katonai intézkedések következtében, ideértve az ellenséges országokban végrehajtott összes rekvirálásokat is elszenvedtek. Ugyanigy lemond mindkét Fél azoknak a polgári károknak a megtérítéséről, amelyeket az egyik Fél állampolgárainak a másik Fél ugynevezett kivételes háborus törvényei vagy az állami szervek kényszerintézkedései okoztak.

b) A hadiállapot által érintett közjogi és magánjogi jogviszonyokat, ideértve a másik Fél hatalmába került kereskedelmi hajók sorsának kérdését is, a viszonyosság elve alapján fogják szabályozni.

c) Németország és Oroszország kölcsönösen lemondanak a hadifoglyok ellátására fordított kiadásaik megtérítéséről. A német kormány ugyan csak lemond a Vörös Hadsereg Németországba internált tagjainak ellátására fordított kiadások megtérítéséről is. Az orosz kormány a maga részéről lemond az említett internáltak által Németországba hozott kincstári tulajdonnak Németország által történt eladásából befolyt összegnek a megtérítéséről.

2. cikk. Németország lemond azokról az Oroszországgal szembeni igényekről, amelyek az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság törvényeinek és intézkedéseinek német birodalmi állampolgárokra vagy azok magánjogaira, valamint a Német Birodalom és a tertományok jogaira eddig történt alkalmazásából, ugyyszintén az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság vagy annak szervei részéről birodalmi állampolgárokkal vagy azok magánjogaival szemben foganatosított egyéb intézkedésekből keletkeztek, feltéve, hogy az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság harmadik államok hasonló igényeit sem elégíti ki.

3. cikk. A Német Birodalom és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság között a diplomáciai és konzuli kapcsolatokat azonnal ismét felveszik. A két állam konzulai működésének engedélyezését külön egyezmény fogja szabályozni.

4. cikk. A két kormány továbbá egyetért abban is, hogy az egyik Fél állampolgárainak a másik Fél területén élvezett általános jogi helyzetére, valamint a kétoldalú kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok általános szabályozására vonatkozóan a legnagyobb kedvezmény elve érvényesüljön. A legnagyobb kedvezmény elve nem terjed ki azokra az előjogokra és kiváltóságokra, amelyeket az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság valamely szovjet köztársaságnak vagy olyan államnak nyújt, amely ezelőtt az egykori Orosz Birodalom része volt.

5. cikk. A két kormány jó akaratúan kölcsönösen tekintettel lesz a két ország gazdasági szükségleteire. E kérdésnek nemzetközi síkon történő alapvető rendezéséről egymással előzetes eszmecserét fognak folytatni. A német kormány kifejezi készségét arra, hogy a vele legutóbb kötött és magáncégek részéről kezdeményezett megállapodásokat a lehetőség szerint támogatja és megvalósításukat elősegíti.

6. cikk. A jelen szerződés 1. b) és 4. cikkei a megerősítéssel, a szerződés egyéb rendelkezéseivel nyomban hatályba lépnek.

Készült két eredeti példányban, Rapallóban, 1922. április 16. napján.

(Nemzetközi Szerződések 1918-1945.)

66. A berlini szerződés (1926. április 24.)

A locarnoi szerződésekkel (1925) a nyugati hatalmak el akarták téríteni Németországot a "rapallói politikától". A szovjet diplomácia sikere a berlini szerződés, - locarno ellensúlyozása -, bár Németországnak is kedvező volt a gazdasági diplomáciai kapcsolatok fenn-tartása a Szovjetunióval.

Barátsági szerződés

Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között

A német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya,

attól az óhajtól vezérelve, hogy mindent megtegyenek, ami az általános béke fenntartását előmozdithatja,

és abban a meggyőződésben, hogy a német népnek és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége népeinek érdeke állandó bizalomteljes együttműködést követel meg,

megállapodtak abban, hogy a közöttük fennálló baráti kapcsolatok külön szerződéssel megerősítik, és ebből a célból meghatalmazottaikat kinevezték, és pedig

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti kapcsolatok alapja a rapallói szerződés marad.

A német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya barátságos érintkezésben maradnak egymással avégből, hogy országaikat közösen érintő minden politikai és gazdasági természeti kérdésben egyetértésre jussanak.

2. cikk. Ha a Szerződő Felek valamelyikét békés magatartása ellenére harmadik Hatalom vagy több harmadik hatalom részéről támadás érné, a másik Szerződő Fél a viszály egész tartama alatt semleges marad.

3. Cikk. Ha a 2. cikkben említett jellegű viszály következtében, vagy akár olyankor is, amikor a Szerződő Felek egyike sincs háborus bonyodal-makba belevonva, harmadik Hatalmak között szerződés jönne létre abból a célból, hogy a Szerződő Felek egyikével szemben gazdasági vagy pénzügyi bojkottot alkalmazzanak, a másik Szerződő Fél ilyen szövetkezéshez nem fog csatlakozni.

4. cikk. Ezt a szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Berlinben kell kicserélni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésével lép hatályba és öt év tartamára szól. A két Szerződő Fél e határidő lejártá előtt idejében megállapodásra fog jutni egymással politikai kapcsolataik további kialakítását illetően.

Emnek hitelül a meghatalmazottak ezt a Szerződést aláírták. Készült két eredeti példányban, Berlinben, 1926. április 24. napján.

JEGYZÉKVÁLTÁS

Berlin, 1926. április 24.

Kresztinszki urnak, a Szovjet Szocialista Köztársaság Szövetsége németországi nagykövetének,

Berlin

Nagykövet Ur!

Utalással a német kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya között a mai napon aláírt szerződésről folytatott tárgyalásokra, a német kormány nevében van szerencsém a következőket megállapítani:

1. A szerződésről folytatott tárgyalások során és annak aláírásánál mindkét kormány egyetértően abból a felfogásból indult ki, hogy a szerződés 1. cikkének 2. bekezdésében lefektetett alapelv, hogy a két országot közösen érintő minden politikai és gazdasági természetű kérdésben meg-egyezésre jussanak, lényegesen hozzá fog járulni az általános béke fenntartásához. A két kormányt eszmecseréik során mindenkor az általános béke fenntartása szükségességének szempontjai fogják vezérelni.

2. Ebben az értelemben tárgyalta meg a két kormány azokat az elvi kérdéseket is, amelyek Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépésével fűggnnek össze. A német kormány meg van győződva arról, hogy Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való tartozása nem lehet akadály a Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti kapcsolatok barátságos fejlődésének. A Nemzetek Szövetségének, alapvető eszméje értelmében, az a rendeltetése, hogy a nemzetközi ellentéteket békésen és igazságosan kiegyenlítse. A német kormány elhatározott szándéka, hogy ennek az eszmének megvalósításában erejéhez képest közreműködjk. Ha mégis, - amit a német kormány nem feltételez - a Nemzetek Szövetségének keretén belül esetleg olyan törekvések jelentkez-
nének, amelyek ellentétben a béke alapvető eszméjével egyoldaluan a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen irányulnának, úgy Németország az olyan törekvésekkel teljes nyomatékkal szembe fordulna.

3. A német kormány abból indul ki, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével szemben követett német politikának ezt az alapvető beállítását nem korlátozhatja azoknak a kötelezettségeknek lojális megtartása sem, amelyek a Nemzetek Szövetségébe való belépése után az Egyességekmanynak a szankciós eljárásra vonatkozó 16. és 17. cikkeiből Németországra hárulnának. Ezen cikkek szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen szankciós eljárás, egyéb feltételektől tekintve, csak akkor kerülhetne szóba, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége támadó háborút indítana harmadik állam ellen. Emellett figyelembe kell venni, hogy az a kérdés, vajjon a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége harmadik állammal való fegyveres viszálya esetén támadó-e, Németországra nézve kötelező hatállyal csak saját hozzájárulásával dönthető el, és hogy ennél fogva ebben a tekintetben más hatalmak részéről a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége ellen emelt, de német felfogás szerint nem jogosult vád Németországot nem kényszerítheti arra, hogy a 16. cikk alapján elrendelt rendszabályokban részt vegyen. Azt a kérdést illetően, vajon Németország adott esetben egyáltalán részt venne-e és milyen mértékben valamely szankciós eljárásban, a német kormány utal a locarnói szerződés-rendszer aláírása alkalmával a 16. cikk értelemezéséről a német delegációhoz intézett 1925. december 1-i jegyzékre.

4. Avégből, hogy a közöttük felmerülő minden kérdés surlódás nélküli elintézésére szilárd alapot teremtsenek, mindkét kormány célszerűnek tartja, hogy haladéktalanul tárgyalásokat indítsanak olyan általános szerződés megkötéséről, amelynek rendeltetése a két fél között esetleg felmerülő viszályok békés megoldása, s ennek során különösen a választott bírósági eljárás és a békéltető eljárás lehetőségeire volnának tekintetbe veendőek.¹⁵⁾

Fogadja, Nagykövet Ur, kiváló nagyrabecsülésem ismételt kifejezését.

Stresemann

Berlin, 1926. április 24.

Dr. Stresemann birodalmi külügyminiszter urnak,

Berlin

Birodalmi Miniszter Ur!

Amidőn igazolom azon jegyzékének vételét, a melyet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya és a német kormány között a mai napon aláírt szerződésről folytatott tárgyalásokkal kapcsolatban hozám intézett, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormánya nevében van szerencsém a következőket válaszolni:

1. A szerződésről folytatott tárgyalások során és annak aláírásánál mindkét kormány egyetértőleg abból a felfogásból indult ki, hogy a szerződés 1. cikkének 2. bekezdésében lefektetett alapelv, hogy a két országok közösen érintő minden politikai és gazdasági természetű kérdésben meg egyezésre jussanak, lényegesen hozzá fog járulni az általános béke fenn tartásához. A két kormányt eszmecseréik során mindenkor az általános béke fenn tartása szükségességének szempontjai fogják vezérelni.

2. Németországnak a Nemzetek Szövetségébe való belépésével összefüggő kérdéseket illetően, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya tudomásul veszi azokat a nyilatkozatokat, amelyek az Ön jegyzékének 2. és 3. pontjában foglaltak.

3. Avégből, ahogy a közöttük felmerülő minden kérdés surlódás nélküli elintézésére szilárd alapot teremtsenek, mindkét kormány célszerűnek tartja, hogy haladéktalanul tárgyalásokat indítsanak olyan általános szerződés megkötéséről, amelynek rendeltetése a két fél között esetleg felmerülő viszányok békés megoldása, s ennek során különösen a választott bírósági eljárás és a békéltető eljárás lehetőségei volnának tekintetbe veendők.

Fogadja, Birodalmi Miniszter Ur, kiváló nagyrabecsülésem ismételt kifejezését.

Kresztinszki

(Nemzetközi Szerződések 1918-1945.)

67. Az agresszor meghatározása (Tervezet)

Közljük a Litvinov külügyi népbiztos által a leszerelési konferencia elé terjesztett tervezetet, amely az agresszor legpontosabb meghatározását tartalmazza.

A támadó fél meghatározása

A közös bizottság

az általános biztonság és a fegyverkezés maximális csökkentéséről szóló egyezmény megkötésének előmozdítása érdekében szükségesnek tartva a támadás fogalmának a lehető legpontosabb meghatározását, hogy ezzel is elejét lehessen venni annak igazolását;

elismerve, hogy minden államnak egyformán joga van a függetlenségre, a bizton ságra és területének védelmére;

és attól a vágytól lelkesítve, hogy a világbéke érdekében biztosítani kell minden népnek a szabad fejlődés jogát, azzal az eszközzel, amilyent megfelelően tart és abban az ütemben, amilyet szükségesnek vél...valamint az államhatárok keretei közötti védekezés jogát is a külső támadással vagy behatolással szemben; szükségesnek tartván, hogy az agresszor kiderítésére hivatott nemzetközi szervek megfelelő utmutatást kapjanak, kijelenti:

1. a nemzetközi konfliktusban támadó félnek nyilváníttják azt az országot, amely az alábbi tettek egyikét elköveti:

- a) amely hadat üzen egy másik országnak,
- b) amelynek fegyveres erői, ha hadüzenet nélkül is, behatolnak más ország területére;
- c) amelynek szárazföldi, tengeri vagy légi erői egy másik ország területét bombázzák vagy készakarva megtámadják az utóbbi hajóit vagy repülőgépeit;
- d) amelynek szárazföldi, tengeri vagy légi erői egy másik ország területére lépnek, vagy partraszállnak az utóbbi állam kormányának engedélye nélkül, vagypedig az időtartam meghosszabbítása, vagy tartózkodási körzetük kiszélesítése útján megszegik az engedély feltételeit;
- e) amelyik tengeri blokádot létesít egy másik ország partjai vagy kikötői ellen.

2. Semmiféle politikai, stratégiai vagy gazdasági megfontolás, sem a megtámadott ország természeti kincseinek kiaknázását szolgáló indíték vagy más haszon vagy kiváltság megszerzésére irányuló törekvés, ugyyszintén sem az e területeken eszközölt nagymértékű tőkebefektetésre vagy más külön érdekre való hivatkozás, sem az állam jellemző vonásainak e miatti tagadása nem szolgálhat az 1. pontban felsorolt támadás igazolásul.

Nem szolgálhat a támadás igazolásul példának okáért:

- A) valamely ország belső állapota, mint például:
 - a) valamely nép politikai, gazdasági vagy kulturális elmaradottsága;
 - b) kormányzatának tulajdonítható hiányosságok;
 - c) forradalmi, vagy ellenforradalmi mozgalom, polgárháború, zavargások vagy sztrájkok;
 - e) ilyen vagy olyan politikai, gazdasági vagy társadalmi rend létrehozása vagy fenntartása bármely országban;

B) Valamely állam olyan tevékenysége, törvényhozása, intézkedése, mint például:

- a) nemzetközi szerződések megszegése;
- b) a kereskedelem - koncessziók vagy más gazdasági tevékenység területén más ország és más állampolgárok által szerzett jogok és érdekek megsértése;
- c) a diplomáciai és gazdasági kapcsolatok megszakítása;
- d) gazdasági és pénzügyi bojkott;
- e) az adósságfizetés megtagadása;
- f) a bevándorlás megtiltása vagy korlátozása, vagy a külföldiek statútumának megváltozása;
- g) más ország képviselői által hivatalosan elismert privilégiumok megsértése;
- h) egy harmadik ország területére induló fegyveres erő átvonulásának megtagadása;
- i) vallási és vallásellenes jellegű intézkedések;
- j) határincidensek.

3. Abban az esetben, ha bármelyik ország mozgósít vagy határa közelében jelentős csapatösszevonást hajt végre, az az ország, amelyet az ilyen tevékenység fenyeget, diplomáciai vagy más, a nemzetközi vitát békés úton megoldó eszközökhöz folyamodhat. Ez idő alatt, nem lépve át az országhatárt, előbbiekhöz hasonló katonai jellegű ellenintézkedéseket hajt hat végre.

A közös bizottság elhatározza, hogy ezeket az alapelveket befoglalja a később létesítendő biztonsági és leszerelési konvenció szövegébe vagy egy külön megállapodásba, amely nevezett konvenció elszakíthatatlan részét képezi.

(A Szovjetunió története 1926-1945. Vál. Dok. Bp. 1967.)

68. A fasiszmus

A világ békéjét, rendjét fenyegette a fasiszmus. A német fasiszta párt programját 1920-ban kidolgozták. A szociális demagógia, a fajelmélet, a revansista törekvések egyaránt megtalálhatók e programban. A Komintern már akkor, de különösen az 1930-as években számtalan alkalommal leplezte le a fasiszmus igazi céljait.

a) A Nemzeti Szocialista Német Munkáspárt (NSDAP) programja

1. Követeljük, hogy a népek önrendelkezési joga alapján valamennyi német Nagy-Németországban egyesüljön.

2. A német nép számára más nemzetekkel azonos jogokat követelünk. Követeljük a versailles-i és a St. Germain-i békeszerződések hatályon kívül helyezését.

3. Népünk ellátásának biztosítására és népfellegelünk letelepitésére területet és földet (gyarmatot) követelünk.

4. Csak az lehet állampolgár, aki néptárs. Csak az lehet néptárs, aki nek ereiben tiszta német vér folyik, vallásra való tekintet nélkül. Éppen ezért zsidó nem lehet néptárs.

5. Aki nem állampolgár, az csak vendégként élhet Németországban, és az idegenekre vonatkozó törvények rendelkezései alá tartozik.

6. Csak állampolgárnak lehet meg a joga, hogy az állam vezetéséről és törvényeiről dönthesse. Éppen ezért követeljük, hogy mindenféle köz-hivatalt, akár tartományi, akár községi funkcióról van szó, csak állampolgár tölthesse be.

7. ...Követeljük, hogy az állam kötelességszerűen - elsősorban az állampolgárok számára gondoskodjék kereseti és életlehetőség biztosításáról. Ha nem lehetséges az állam egész lakosságáról való gondoskodás, akkor az idegen nemzetekhez tartozókat (a nem állampolgárokat) a birodalom-ból ki kell utasítani.

8. Meg kell akadályozni, hogy további nem német elemek bevándorolhassanak. Követeljük, hogy minden olyan nem német egyén, aki 1914. augusztus 2-a után vándorolt be Németországba, kényszerítve legyen, hogy a birodalmat azonnal hagyja el...

10. Minden állampolgár első számú kötelessége, hogy gyarapodjék, szellemiekben és testiekben. Az egyes ember tevékenysége nem irányulhat a közösség érdekei ellen, sőt minden egyéni tevékenységnek az összesség keretein belül és mindenki hasznára kell folynia.

Követeljük a fentiek érdekében:

11. A munka és fáradság nélkül szerzett jövedelem megszüntetését. A kamatrabszolgaság megtörését.

12. Tekintettel arra a hallatlan nagy anyagi és véráldozatra, amelyet a néptől minden háboru megkövetel, minden háborus meggazdagodást a nép elleni büntényként kell megbélyegezni. Éppen ezért követeljük valamennyi háborus nyereségnek a beszolgáltatását.

13. Követeljük az (eddig) más társaságok tulajdonában levő üzemek (trösztök) államosítását.

15. Követeljük az öregekről való gondoskodás nagyszabású kiépítését.

16. Követeljük az egészséges polgári középosztály kialakítását és fenntartását. Követeljük a nagy áruházak köztulajdonba vételét és annak lehetővé tételét, hogy ezeket kisiparosok olcsó bérért kibérelhessék. Követeljük, hogy az egyes állami, tartományi és községi szállításoknál a legszigorubbán legyenek tekintettel a kisiparosok érdekeire..

18. Kiméletlen harcot követelünk mindenki ellen, aki tevékenységével megsérti a közérdeket. A népellenes közönséges bűnözők, uzsorások, siberek halállal büntetessenek, vallásra vagy fajra való tekintet nélkül.

19. Követeljük, hogy a materialista világrendszert szolgáló római közjogot német közjog váltsa fel...

22. Követeljük a zsoldoscsapat megszüntetését és helyette néphadsereg létrehozását.

23. Követeljük, hogy törvényes harc folyjék a tudatos politikai hazugságok ellen, és ez a harc tág lehetőségeket kapjon a sajtóban. Abból a célból, hogy lehetségessé váljon a valóban német sajtó megteremtése, követeljük:

a) minden szerkesztő és minden olyan újságnak az összes munkatársa, amely német nyelven jelenik meg, kizárólag német néptárs legyen;

b) nem német újságok kizárólag az állam külön engedélyével jelenthetnek meg; ezek a lapok azonban nem közölhetnek német nyelvű cikkeket;

c) a törvény erejével tiltsák meg, hogy nem németek anyagi részese-dést vállalhassanak német újságok kiadására, vagy bármilyen befolyásuk is lehessen azok szerkesztésére; amennyiben ezt a törvényt bárki is megszegné, büntetésként követeljük az ilyen újságok kiadásának azonnali betiltását és a felelős nem német személyeknek a birodalomból való kikutatását;

d) azokat a lapokat, amelyek a közérdek ellen vétenek, be kell tiltani; követeljük, hogy a törvény teljes szigorával sujtson le az állam minden olyan művészeti vagy irodalmi irányzatra, amely népeletünket bomlasztja, és tiltson be minden olyan rendezvényt, kiállítást, amely a fenti követelés szellemében ártalmasnak bizonyul.

24. Követeljük minden olyan vallás szabad gyakorlását az államon belül, amely nem veszélyezteteti és nem vét a germán faj erkölcsi felfogása, morálja ellen. A párt mint olyan a pozitív kereszténység álláspontjára helyezkedik anélkül, hogy valamelyik vallásos hitfelekezethez csatlakozna. A párt harcol a zsidó-materialista szellem megnyilvánulásai ellen, hatá-

rokon innen és határokon túl. A párt meg van arról győződve, néptünk boldogulása csak azon az alapon biztosítható, hogy a közösség érdekének meg kell előznie az egyéni érdekeket.

25. Mindezeknek a megvalósítása érdekében követeljük a birodalom erős központi hatalmának a megeremtését. A központi parlament feltétlen tekintélyét az összbirodalom vonatkozásában; kamarák kialakítását a birodalom által elrendelt kerettörvények végrehajtása céljából az egyes szövetségi államokban.

A párt Fűhrerei ígérik, hogy életüket arra szánják, hogy a fenti követelések maradéktalanul megvalósuljanak.

b) Hitler világuralmi terveiből

"Szükséges tehát, hogy Németországnak elég tágas teret szerezzenek ahhoz, hogy megvédelmezhesse magát minden katonai szövetség ellen. Békeidőben beletörődhetünk a mai viszonyokba. De nem békéről van szó, hanem mozgási szabadságunkról háboru idején. Háboru idején pedig oly módon függünk a külföldtől, hogy az halálossá válhat számunkra. Nem élhetünk, csak nemzetközi csereforgalom mellett, s nincs kijáratunk egyetlen óceánhoz sem. Ez szorít bennünket örökösen politikailag függő helyzeti nemzet szerepére. Olyan térségre van szükségünk, amely függetlenné tesz bennünket minden politikai konstellációtól, minden szövetségtől. Kelet felé ki kell terjesztenünk uralmunkat a Kaukázusig vagy Iránig. Nyugaton szükségünk van a francia tengerpartra. Szükségünk van Flandriára és Hollandiára, s mindezek fölött szükségünk van Svédországra. Gyarmati hatalmassággá kell változnunk... Nem szorítkozhatunk, mint Bismarck, nemzeti célokra. Vagy Európa uraivá válunk, vagy széthullik nemzetünk, s visszasüllyedünk államporszemekké...

Összekovácsolom acélmagját egy új birodalomnak, amelyet szétzúzhatatlan kapcsok fognak össze. Ausztria, Csehország, Magyarország, Nyugat-Lengyelország! Százmillió ember tömbje, szétzúzhatatlan, nincs rajta egyetlen repedés sem, nincsenek benne szabad kisebbségek! Ez lesz a mi uralmunk szilárd alapja. E tömb körül először egy kelet-európai konföderáció: Lengyelország, a balti államok, Magyarország, a Balkáni-államok, Ukrajna, a Volga-vidék, Georgia. Konföderáció persze, de természetesen a beletartozó népeknek nem lesznek meg ugyanazok a jogaik, mint a németeknek. Segédnépek uniója lesz, hadsereg nélkül, saját politika nélkül, saját közgazdaság nélkül. S egy pillanatig sem gondolok arra, hogy e népek bármelyikének emberiességi alapon engedményeket tegyek. Például Magyarországnak régi határai visszaállítására. Nem fogok semmi-

féle különbséget tenni barát és ellenség között. A kis államok kora lejárt ..." - S Hitler belemerült látomásainak önelégült festegetésébe.

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.
Vál. dok.)

c) Részletek a Komintern VII. kongresszusának
határozataiból (1935. augusztus)

1. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa helyesli a Végrehajtó Bizottság politikai irányvonalát és gyakorlati tevékenységét.

2. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa helyesli a Végrehajtó Bizottságnak 1933. márciusában, 1934. októberében és 1935. áprilisában a II. Internacionálé országos szekcióihoz és vezetőségéhez intézett felhívását, amelyekben a fasizmus, a tőke offenzívája és a háború elleni harc akcióegységét javasolta. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy a II. Internacionálé Végrehajtó Bizottsága és szekcióinak többsége mindezeket a javaslatokat a munkásosztály érdekeinek rovására visszautasította; kiemeli annak a ténynek a történelmi jelentőségét, hogy a szociáldemokrata munkások és sok szociáldemokrata szervezet máris vállalva együtt harcol a kommunis-
tákkal a fasiszták ellen és a dolgozó tömegek érdekeiért, s ugyanakkor kötelezi a Végrehajtó Bizottságot és a Kommunista Internacionáléhoz tartozó összes pártokat, hogy a jövőben minden erejükkel törekedjenek az egységfrontnak mind nemzeti mind nemzetközi méretekben való megte-
remtésére.

3. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa megállapítja, hogy a kommunista pártok munkája és jelszavai egyre növekvő forradalmasító hatást gyakorolnak a széles munkástömegekre, köztük a szociáldemokrata párt tagjaira is. Ebből kiindulva a kongresszus kötelezi a Kommunista Internacionálé összes szekciót, hogy a legrövidebb időn belül küszöböljék ki a szektariánus hagyományok maradványait, amelyek megnehezítik a szociáldemokrata munkásokhoz vezető utak megtalálását, s változtassák meg agitációjukat és propagandájuk módszereit, amelyek eddig nem ritkán elvontak és a tömegek számára nehezen hozzáférhetők voltak; az agitációnak és a propagandának szigorúan konkrét, a tömegek közvetlen szükségletével és mindennapi életével összekapcsolódó irányt adjanak...

... A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa meghagyja a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának:

Tevékenysége súlypontját tegye át a nemzetközi munkásmozgalom alapvető politikai és taktikai irányvonalainak kidolgozására, az összes kérdések eldöntésénél az illető ország konkrét viszonyaiból és sajátossá-

galból induljon ki, s általában kerülje el a kommunista pártok belső szervezeti ügyeibe való közvetlen beavatkozást...

5. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa rámutatott arra, hogy mind a kommunista ifjumszervezetek, mind a kommunista pártok lebecsülték az ifjúság közti tömegmunka fontosságát, és ezt a munkát sok országban gyengén folytatták, egyúttal azonban utasítja a Kommunista Internacionálé és a Kommunista Ifjumszervezetek Internacionálé Végrehajtó Bizottságait, hogy hatékony intézkedéseket tegyenek sok ifjumszervezet szektárius elzárkózottságának megszüntetésére, kötelezzék a kommunista ifjumszervezeteket, hogy lépjenek be a dolgozó ifjúság összes polgári demokrata, reformista és más pártok, valamint vallásos egyesületek által alkotott tömegszervezeteibe (szakszervezeti, kulturális, sportszervezetek), ezekben a szervezetekben rendszeres harcot folytatni az ifjúság széles tömegeire való befolyásáért, mozgósítsák az ifjúságot a militarizálás és a kényszer-munkatáborok elleni harcra, anyagi helyzetük megjavításáért, a fiatal dolgozó nemzedék jogaiért. Mindezeknek a céloknak az érdekében arra kell törekedniük, hogy megteremtsék az összes ifjúsági, nem fasiszta tömegszervezetek egységfrontját.

6. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa megállapítja, hogy a szocializmusnak a Szovjetunióban aratott győzelme, a kapitalista államokban dúló válság, a német fasizmus tombolása és az új háború veszélyének hatása alatt az utóbbi években az egész világon megkezdődött a munkások és általában a dolgozók tömegeinek a reformizmustól a forradalmi harc felé, a felaprózottságtól és szétforgácsolódástól az egységfront felé való fordulása. A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa - tekintetbe véve azt, hogy a dolgozóknak akcióegységre való törekvése a jövőben, dacára az egyes szociáldemokrata vezetők ellenállásának, csak fokozódni fog - utasítja a Kommunista Internacionálé összes szekcióját, hogy annak a harcnak a folyamán, amely a proletár egységfrontért és az összes dolgozóknak a tőke offenzívája, a fasizmus és a háború veszély elleni népfrontjáért folyik, minden figyelmüket soraik további megerősítésére és a munkásszféra többségének a kommunizmus számára való megnyerésére összpontosítsák...

(Tört. olvasókönyv, IV/2. köt.)

69. Francia-szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezmény

(1935. V. 2.)

Németország 1935. márciusában - a békeszerződés tilalma ellenére - bevezette az általános hadkötelezettséget. Ezt követte a francia-szovjet, majd a csehszlovák-szovjet egyezmény.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Központi Végrehajtó Bizottsága és a Francia Köztársaság elnöke

attól az óhajtól áthatva, hogy az európai békét megerősítsék és annak jótéteményeit államaik számára elérhetővé tegyék azáltal, hogy tökéletesebben biztosítják a Nemzetek Szövetsége Egyesség-okmányában foglalt, az államok nemzeti biztonságának, területi épségének és politikai függetlenségének a fenntartását célzó rendelkezéseknek pontos alkalmazását,

elhatározva, hogy erőfeszítéseiket egy ilyen célra rendelt európai egyezmény előkészítésének és megkötésének szentelik, és hogy addig is tőlük telhetően hozzájárulnak a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya rendelkezéseinek hatékony végrehajtásához,

elhatározták, hogy ebből a célból szerződést kötnek és meghatalmazottakat kineveztek, éspedig:

.....

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. Abban az esetben, ha Franciaország vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége valamely európai állam részéről fenyegetésnek vagy támadás veszélyének lenne kitéve, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Franciaország kötelezik magukat, hogy azonnal tanácskozni fognak egymással azokra az intézkedésekre vonatkozóan, amelyeket a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 10. cikkében foglalt rendelkezések megtartása céljából fogatosítani kell.

2. cikk. Abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetsége Egyességokmánya 15. cikkének 7. pontjában megjelölt körülmények között Franciaországot vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét őszintén békés szándékaik ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Franciaország haladéktalanul támogatást és segítséget fognak nyújtani egymásnak.

3. Figyelembe véve, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányának 16. cikke szerint a Szövetség minden tagja, amely az Egyességokmány 12., 13. vagy 15. cikkeiben foglalt kötelezettségek ellenére háborút indít,

ipso facto olyannak kell tekinteni, mintha háborus cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen, Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kölcsönösen kötelezik magukat, hogy abban az esetben, ha egyiküket ilyen körülmények között és mindkét állam őszintén békés szándékai ellenére valamely európai állam részéről nem provokált támadás érné, az Egyességokmány 16. cikkének megfelelően eljárva haladéktalanul támogatást és segítséget nyújtanak egymásnak.

Ugyanezt a kötelezettséget vállalják arra az esetre is, ha a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét vagy Franciaországot valamely európai állam részéről a Nemzetek Szövetsége Egyességokmány 17. cikkének 1. és 3. pontjaiban foglalt körülmények között érné támadás.

4. cikk. Minthogy a fent megállapított kötelezettségek a Magas Szerződő Feleknek mint a Nemzetek Szövetsége tagjainak kötelezettségeivel összhangban állanak, a jelen szerződést semminő vonatkozásban sem lehet majd akképpen értelmezni, mintha az korlátozni kívánná a Nemzetek Szövetségének azt a hivatását, hogy a világbéke biztosítására alkalmas hatékony intézkedéseket tegyen, sem pedig azokat a kötelezettségeket, amelyek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányából a Magas Szerződő Felekre hárulnak.

5. cikk. A jelen szerződést, amelynek francia és orosz szövege egyaránt hiteles, meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat Moszkvában mielőbb ki kell cserélni. A szerződést a Nemzetek Szövetségének Titkárságánál be kell iktatni.

A szerződés a megerősítő okiratok kicserélése után lép hatályba és öt évig marad érvényben. Ha azt a Magas Szerződő Felek egyike e határidő lejártá előtt legalább egy évvel fel nem mondja, időbeli korlátozás nélkül hatályban marad, úgy, hogy azt mindegyik Magas Szerződő Fél egy évi felmondási határidővel megfelelő nyilatkozat útján felbonthatja.

Ennek hitelül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt Párizsban, két példányban, 1935. május 2. napján.

ALÁÍRÁSI JEGYZŐKÖNYV

A mai napon kelt francia-szovjet kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírása alkalmából a meghatalmazottak aláírták a következő jegyzőkönyvet, amelyet a szerződéssel együtt kell megerősíteni.

I. Megállapodás van a tekintetben, hogy a 3. cikkből mindegyik szerződő félre az a kötelezettség hárul, hogy a másik félnek azonnal segítséget nyújtson, a Nemzetek Szövetsége Tanácsának ajánlása szerint eljárva, mihielyt azokat az Egyességokmány 16. cikke alapján megtette. Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a két Szerződő Fél egyetértően fog

eljárni annak kieszközlése céljából, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ajánlásait a körülmények által megkívánt gyorsasággal adja meg, és hogy abban az esetben, ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ennek ellenére valamilyen oknál fogva még sem tenne ajánlást vagy ha a Nemzetek Szövetségének Tanácsában egyhangu határozat nem jönne létre, a segélynyújtási kötelezettségnek változatlanul eleget kell tenni.

Ugyancsak megállapodás van a tekintetben, hogy a jelen szerződésben a segélynyújtásra nézve megállapított kötelezettségek csak arra az esetre vonatkoznak, ha a támadás az egyik vagy másik szerződő fél saját területe ellen irányulna.

II. Mínthogy mindkét kormánynak az a közös szándéka, hogy a jelen szerződés semmilyen vonatkozásban se álljon ellentétben azokkal a kötelezettségekkel, amelyeket Franciaország vagy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a közzétett szerződések alapján harmadik államokkal szemben előzőleg vállalt, megállapodás van a tekintetben, hogy a jelen szerződés rendelkezései nem alkalmazhatók olyan értelemben, amely összeegyeztethetetlen lenne a Szerződő Felek egyike által vállalt kötelezettségekkel és így azt a Felet nemzetközi jellegű szankcióknak tenné ki.

III. Mínthogy mindkét kormány kívánatosnak tartja egy olyan regionális megállapodás megkötését, amely a szerződő államok biztonságának megszervezését szolgálja és amely kölcsönös segélynyújtási kötelezettségeket is tartalmazhatna vagy amelyből ilyen kötelezettségek fakadnának, elismerik egymás jogát arra, hogy adott esetben az ilyen megállapodásokban, kölcsönös jóváhagyásuktól feltételezetten, a megfelelőnek látszó közvetlen vagy közvetett formában részt vegyenek, amikor is az ilyen különböző megállapodásokból folyó kötelezettségek a jelen szerződésből eredő kötelezettségek helyébe lépnének.

IV. A kormány megállapítja, hogy a jelen szerződés aláírását eredményező tárgyalások eredetileg azzal a céllal indultak, hogy egy olyan biztonsági megállapodást hozzanak létre, amely Észak-kelet-Európa államait, nevezetesen a Szovjetuniót, Németországot, Csehszlovákiát, Lengyelországot és a Szovjetunióval szomszédos balti államokat ölelte volna fel; e megállapodásokon kívül a Szovjetunió, Franciaországnak és Németországnak segélynyújtási szerződést kellett volna kötnie, amely által e három állam mindegyike arra vállalt volna kötelezettséget, hogy segítséget nyújt annak, amelyet e három állam valamelyike részéről támadás érne.

Jöllehet a körülmények egy ilyen megállapodások megkötését, amit a két Szerződő Fél továbbra is kívánatosnak tart, még nem tettek lehetővé, mégis áll az, hogy a francia-szovjet segélynyújtási szerződésben foglalt kötelezettségek úgy értelmezendők, hogy azok csak a korábban tervezett háromhatalmi megállapodásban megszabott korlátok között fejtik ki hatályukat. Egyben a jelen szerződésből folyó kötelezettségektől függetlenül emlékeztetnek arra, hogy az 1932. november 29-én aláírt francia-szovjet

megnemtámadási szerződésnek megfelelően és az e szerződésből folyó kötelezettségek egyetemességének sérelme nélkül arra az esetre, ha a két szerződő fél egyikét a fent említett háromhatalmi megállapodásban nem említett egy vagy több európai hatalom részéről támadás érné, a másik szerződő fél az összeütközés tartama alatt tartózkodni köteles a támadónak vagy a támadóknak nyújtandó minden közvetlen vagy közvetett támogatástól vagy segítségtől. Egyébként mindkét fél kijelenti, hogy őket semmi-féle olyan segélynyújtási megállapodás nem köti, amely e kötelezettséggel ellentétes lenne.

Kelt Párizsban, 1935. május 2-án.

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

70. Az angol-német flottaegyezmény (1935. VI. 18.)

Angliának Németország iránt tanúsított "megbékélési" politikájának első lépése ez az egyezmény, ami Franciaországban megütközést keltett, holott a francia kormány ugyanilyen engedékeny volt Olaszországgal szemben.

Jegyzékváltás a német és a brit kormány között a tengeri fegyverkezés korlátozásáról

Sir Samule Hoare Ribbetrop Urhoz

Foreign Office, 1935. június 18.

Excellenciás Uram,

1. Az utóbbi napok folyamán a német kormánynak és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányának képviselői tárgyalásokat folytattak, amelynek fő célja az volt, hogy egyengessék az utat a tengeri fegyverkezés korlátozása tárgyában megtartandó általános értekezlet felé. Most örömmel közzétehetem Excellenciáddal, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya kifejezetten elfogadta a német kormánynak a fenti tárgyalásokon megvitatott azt a javaslatát, hogy a német hadiflotta ereje a Brit Nemzetközösség tagjai összes haditengerészeti erejéhez viszonyítva a jövőben a 35:100 arányának feleljen meg. Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya ezt a javaslatot úgy tekinti, mint legnagyobb fontosságu hozzájárulását a tengeri fegyverkezés jövőendő korlátozásának ügyéhez. Ugy véli továbbá, hogy a

megegyezés, amelyre most a német kormánnyal jutottak és amelyet a két kormány között a mai naptól hatályosnak tartva és végleges megegyezésnek tekint, meg fogja könnyíteni a tengeri fegyverkezés korlátozására vonatkozó általános egyezmény megkötését a világ összes tengeri hatalmai között.

2. Őfelség Egyesült Királyságbeli kormánya ugyancsak egyetért azokkal a magyarázatokkal, amelyeket a német megbízottak a legutóbbi londoni tárgyalások folyamán ezen alapelv alkalmazásának módja tekintetében adtak. Ezek a magyarázatok a következőkben foglalhatók össze:

a) A 35:100 arányszám állandó arány, azaz a német flotta össztonnatartalma sohasem haladhatja meg a Brit Nemzetközösség tagjai tengeri hadereje szerződésileg meghatározott össztonna tartalmának 35 százalékát, vagy amennyiben ez a tonnatartalom a jövőben nem esik szerződési korlátozás alá, a Brit Nemzetközösség tagjai tényleges össztonnatartalmának 35 százalékát.

b) Ha a tengeri fegyverkezés korlátozására vonatkozó jövőbeni általános szerződés nem fogadná el a korlátozásnak azt a módszerét, amely a különböző Hatalmak flottái között arányszámot állapít meg, a német kormány nem fog ragaszkodni ahhoz, hogy a megelőző alponthan említett arányszámot ilyen jövőbeni általános szerződésbe belefoglalják, feltéve, hogy a tengeri fegyverkezés jövőbeni korlátozásának abban elfogadott módszere olyan természetű, hogy teljes biztosítékot nyújt Németországnak az iránt, hogy ez az arányszám fenntartható lesz.

c) Németország minden körülmények között tartja magát a 35:100 arányszámhoz, vagyis ezt az arányszámot más Hatalmas flottaépítkezései nem fogják befolyásolni. Amennyiben a tengeri fegyverkezésnek a múltban rendes körülmények között fenntartott általános egyensúlyát, más Hatalmak bármilyen rendkívüli és kivételes flottaépítkezésekkel erőszakkal felborítanák, a német kormány fenntartja magának azt a jogot, hogy felhívja Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányát az így keletkezett új helyzet megvizsgálására.

.....

f) A tengeralattjárók tekintetében mindazonáltal Németországnak joga van arra, hogy az össztonnatartalomra vonatkozó 35:100 arányszámot túllépése nélkül a Brit Nemzetközösség tagjai összes tengeralattjáróinak tonnatartalmával egyenlő tonnatartalmu tengeralattjárókkal rendelkezzen. A német kormány azonban kötelezi magát, hogy az alábbi következő mon-

datban jelzett körülmények kivételével tengeralattjáróinak tonnatartalma nem fogja meghaladni a Brit Nemzetközösség tagjai birtokában levő tengeralattjárók össztonnatartalmának 45 százalékát. Arra az esetre, ha olyan helyzet állna elő... hogy érvényesítse a fent említett 45 százalékot meghaladó százaléku tengeralattjáró-tonnatartalomra vonatkozó igényét, a német kormány fenntartja magának a jogot arra, hogy erről Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányát értesítse és egyetért azzal, hogy a kérdés barátságos megbeszélés tárgya legyen, mielőtt a német kormány ezen jogát gyakorolná.

g) Mivel nagyon valószínűtlen, hogy a 35 százalékos arány kiszámítása minden egyes hajó kategóriára nézve olyan tonnaszámokat ad, amelyek az ezen kategóriába tartozó hajókra engedélyezett maximális egyedi tonnatartalommal pontosan oszthatók, szükségessé válhat, hogy kilgázításokat eszközöljenek avégett, hogy Németország ne legyen korlátozva teljes tonnatartalmának kihasználásában. Következésképpen megegyezés jött létre aziránt, hogy a német kormány és Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya közös egyetértéssel fogják megállapítani, hogy ebből a célból milyen kilgázításra van szükség, és egyetértés van arra nézve is, hogy ez az eljárás nem vezethet a 35:100 aránytól való semmilyen lényeges vagy állandó eltérésre az össztonnatartalomra vonatkozóan.

3. Hivatkozással a fentebb említett magyarázat c) alpontjára, tisztelettel értesitem Önt, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya a fenntartást tudomásul vette és elismeri a benne foglalt jogot, miközben egyetértés van arra nézve, hogy a 35:100 arányszámot, hacsak a két kormány ellenkező értelmű megegyezést nem köt, fenntartják.

4. Tisztelettel kérem Excellenciádat, tájékoztasson arról, egyetért-e a német kormány azzal, hogy e jegyzék fenti pontjai helyesen adják vissza a német kormány javaslatát.

Kérem, fogadja stb.

Samuel Hoare

Von Ribbentropp, a Német Birodalom rendkívüli
és meghatalmazott nagykövete Sir Samuel Hoare brit
kültügyi államtitkárhoz

London, 1935. június 18.

Excellenciás Uram,

Tisztelettel igazolom Excellenciád mai napon kelt levelének vételét, amelyben szíves volt Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya nevében a következőket közölni:

(Következik Sir Samuel Hoare levelének megismétlése.)

Tisztelettel igazolom Excellenciádnak, hogy a fenti levél helyesen adja vissza a Német Birodalom kormányának javaslatát, és örömmel veszem tudomásul, hogy Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormánya ezt a javaslatot elfogadja.

A Német Birodalom kormánya a maga részéről is úgy véli, hogy a meg-egyezés, amelyre Őfelsége Egyesült Királyságbeli kormányával most jutottak és amelyet a két kormány között a mai naptól hatályos tartós és végleges megegyezésnek tekint, még fogja könnyíteni a világ valamennyi tengeri hatalma között ezen kérdésekre vonatkozó általános egyezmény megkötését.

Fogadja, Excellenciás Uram, megkülönböztetett nagyrebecsülésem kifejezését.

von Ribbentrop
(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

71. Az antikominter paktum (1936. XI. 25.)

A paktumot Németország és Japán kötötte, Olaszország egy év múlva csatlakozott hozzá. A második világháború után került nyilvánosságra a paktumhoz csatolt titkos pótegyezmény. A "Komintern elleni harc" csak leplezése volt Németország és Japán terjeszkedési törekvéseinek. E paktum volt Németország és Japán szövetségének alapja.

a) Megállapodás a Kommunista Internacionálé ellen

A Német Birodalom Kormánya és a Japán Császári Kormány felismerve, hogy a Kominternnek nevezett Kommunista Internacionálé célja a fennálló államoknak minden rendelkezésre álló eszközzel való szétbomlasztása és erőszakos elnyomása,

abban a meggyőződésben, hogy a Kommunista Internacionálé által a nemzetek belügyeibe gyakorolt beavatkozásnak türése nemcsak azoknak a belső békéjét és szociális jólétét veszélyezteti, hanem általában a világ-békét is fenyegeti,

attól az óhajtól indítva, hogy a kommunista bomlasztó munka elleni védekezésben együttműködjenek, a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. A Magas Szerződő Államok megegyeznek abban, hogy egymást kölcsönösen tájékoztatni fogják a Kommunista Internacionálé tevékenységéről, tanácskozni fognak a szükséges védekező rendszabályok felől és ezeket szoros együttműködésben fogják végrehajtani.

II. cikk. A Magas Szerződő Államok olyan aharmadik államokat, amelyeknek belső békéjét a Kommunista Internacionálé bomlasztó munkája fenyegeti, közösen fel fogják kérni arra, hogy ennek a Megállapodásnak szellemében védekező rendszabályokat fogantossanak, vagy hogy ehhez a Megállapodáshoz csatlakozzanak.

III. cikk. E Megállapodásnak mind a német, mind a japán szövege eredeti szövegnek tekintendő. E Megállapodás aláírásának napján lép életbe és öt évig fog érvényben maradni. A Magas Szerződő Államok e határidő letelte előtt megfelelő időben meg fognak egyezni együttműködésük további módjairól.

Ennek hitelül az alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, a Megállapodást aláírták s pecsétjeikkel ellátták.

Készült két példányban Berlinben, 1936. évi november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november hó 25-én.

Joachim von Ribbentrop
a Német Birodalom rendkívüli
és meghatalmazott nagykövete

Vicomte Kintomo Mushakoji
japán császári rendkívüli
és meghatalmazott nagykövet

b) Pótjegyzőkönyv

a Kommunista Internacionálé elleni Megállapodáshoz

A Kommunista Internacionálé elleni Megállapodás mai aláírása alkalmával az alulírott meghatalmazottak a következőkben állapodtak meg:

a) Mindkét Magas Szerződő Állam illetékes hatóságai a Kommunista Internacionálé tevékenységére vonatkozó hirtű kicserélése, valamint a Kommunista Internacionálé elleni felvilágosító és védekező rendszabályok tekintetében szorosan együtt fognak működni.

b) Mindkét Magas Szerződő Állam illetékes hatóságai a fennálló törvények keretei között szigorú rendszabályokat fognak alkalmazni azok ellen, akik belföldön vagy külföldön, közvetlenül vagy közvetve a Kommunista Internacionálé szolgálatában tevékenykednek vagy annak bomlasztó munkáját előmozdítják.

c) Abból a célból, hogy a két Magas Szerződő Állam illetékes hatóságainak az a) alatt megállapított együttműködése megkönnyíttessék, állandó bizottság fog felállíttatni. E bizottság fogja a Kommunista Internacionálé

homlasztó munkájának leküzdésére szükséges további védekező rendszabályokat fontolóra venni és megbeszélni.

Berlin, 1936. évi november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november hó 25-én.

Joachim von Ribbentrop
Vicomte Kintomo Mushakoji

c) Jegyzőkönyv

Olaszország csatlakozásáról

A Német Birodalom Kormánya, az Olasz Kormány és a Japán Császári Kormány

fontolóra véve, hogy a Kommunista Internacionálé a művelt világot Nyugaton és Keleten állandóan tovább veszélyezteti, békéjét és közrendjét zavarja és pusztítja,

meggyőződve arról, hogy e veszélyt csak minden a béke és rend fenntartásában érdekelt államnak szoros együttműködése tudja csökkenteni és elhárítani,

fontolóra véve, hogy Olaszország, amely állam a fasiszta kormányzás kezdete óta e veszély ellen tántoríthatatlan határozottsággal küzdött és a Kommunista Internacionálét területéről kiirtotta, elhatározta, hogy Németországgal és Japánnal, amely államok a maguk részéről a Kommunista Internacionáléval szemben ugyanazzal a védekező szellemmel vannak eltöltve, vállalva szembeszáll a közös ellenséggel

a Berlinben, 1936. évi november hó 25-én Németország és Japán között a Kommunista Internacionálé ellen kötött Megállapodás II. cikkével egybehangzóan a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Olaszország hozzájárul az 1936. évi november hó 25-én Németország és Japán között a Kommunista Internacionálé ellen kötött és szó szerinti szövegében idecsatolt Megállapodáshoz és Pótjegyzőkönyvhöz.

II. cikk. A jelenlegi Jegyzőkönyvet aláíró három Hatalom megegyezik abban, hogy Olaszország az előző cikkben említett Megállapodás és Pótjegyzőkönyv eredeti aláírója gyanánt tekintendő, minélfogva a jelenlegi Jegyzőkönyv aláírása egyértelmű a hivatkozott Megállapodás és Pótjegyzőkönyv eredeti szövegének aláírásával.

III. cikk. E Jegyzőkönyv a fent említett Megállapodás és Pótjegyzőkönyv szerves kiegészítő részének tekintendő.

IV. cikk. E Jegyzőkönyv német, olasz és japán nyelven van kiállítva, mindegyik szöveg eredeti szövegnek tekintendő. E Jegyzőkönyv aláírásának napján lép életbe.¹⁶⁾

Ennek hitelül az alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, e Jegyzőkönyvet aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült három példányban Rómában 1937. évi november hó 6-án
- a fasiszta időszakítás XVI. évében, illetőleg a Syowa korszak 12. éve november hó 6-án.

Joachim von Ribbentrop, Ciano, H. Hotta

d) Titkos pótegyezmény

a Kommunista Internacionálé elleni megállapodáshoz

(Berlin, 1936. november 25.)

A Német Birodalom Kormánya és a Japán Császári Kormány, felismerve, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya a Kommunista Internacionálé céljának megvalósításán dolgozik, és ebből a célból be kívánja vetni hadseregét,

abban a meggyőződésben, hogy ez a tény nemcsak a Magas Szerződő Államok fennállását, hanem általában a világbékét is a legkomolyabb módon fenyegeti,

közös érdekeik védelmére a következőkben állapodtak meg:

I. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Államok egyike a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége részéről nem provokált támadás vagy nem provokált támadással való fenyegetés tárgya lenne, a másik Magas Szerződő Állam kötelezi magát, hogy nem tesz semmiféle olyan intézkedéseket, amelyet hatásukban alkalmasak volnának arra, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége helyzetét tehermentesítsék.

Ha az I. cikkben említett eset bekövetkezik, a Magas Szerződő Államok azonnal tanácskozni fognak arról, hogy milyen intézkedéseket tesznek közös érdekeik védelmére.

II. cikk. A Magas Szerződő Államok a jelen Egyezmény tartama alatt kölcsönös egyetértés nélkül nem fognak a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségével semmiféle olyan politikai szerződéseket kötni, amelyek nem egyeznek meg a jelen Egyezmény szellemével.

III. cikk. A jelen Egyezménynek mind a német, mind a japán szövege eredeti szövegnek tekintendő. Az Egyezmény a Kommunista Internacionálé ellen a mai napon aláírt megállapodással egyidőben lép életbe azzal azonos ideig fog érvényben maradni.

Ennek hitelül az alulírottak, kormányaikból jó és kellő alakban meghatalmazva, ezen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Készült két példában, Berlinben, 1936. november hó 25-én, illetőleg a Syowa korszak 11. évi november 25-én.

Joachim von Ribbentrop
Vicomte Kintomo Mushakoji

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

72. A müncheni egyezmény (1938. IX. 29.)

Az egyezmény a "megbékélési" politika csúcspontja volt. A Csehszlovákia rovására nyújtott engedmények csak pillanatnyilag vásárolták meg a békét. Az egyezményt maga Németország szegte meg és tette érvénytelenné, amikor 1939. márciusában megszállta egész Cseh- és Morvaországot. Az egyezménynek szerves része az angol-német és a francia-német nyilatkozat.

Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország között Münchenben 1938. szeptember 29-én létrejött egyezmény

Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország, tekintetbe véve a szudétánemet terület elcsatolására vonatkozólag elvben már elért megállapodást, megegyezett ennek az elcsatolásnak alább következő feltételeiben és módozataiban, valamint az ennek következtében fogatosítandó intézkedésekben és a jelen Egyezménnyel egyenként felelősséget vállalnak az Egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges lépésekért.

1. A kiűrités október 1-én kezdődik.
2. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Olaszország megállapodnak abban, hogy a terület kiűritése október 10-ig befejeződjék, mégpedig anélkül, hogy a meglevő berendezések bármelyikét lerombolnák, és hogy a csehszlovák kormány felelős azért, hogy a kiűrités az említett berendezések megrongolása nélkül menjen végbe.
3. A kiűrités módozatait részleteiben egy Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország és Csehszlovákia képviselőiből álló bizottság fogja megállapítani.

4. A tulnyomórészt németek lakta területnek német csapatok által való fokozatos megszállása október 1-én kezdődik. A mellékelt térképen megjelölt négy zónát a német csapatok a következő sorrendben fogják megszállni:

Az I. számmal jelzett zónát október 1-én és 2-án, a II. számmal jelzettet október 2-án és 3-án, a III. számmal jelzettet október 3-án és 4-én, és 5-én és a IV. számmal jelzettet október 6-án és 7-én.

A többi, tulnyomórészt német jellegű területeket a fent említett nemzetközi bizottság fogja haladéktalanul meghatározni és azokat a német csapatok október 10-ig szállják meg.

5. A 3. pontban említett nemzetközi bizottság határozza meg azokat a területeket, amelyeken népszavazást kell tartani. Ezeket a területeket a népszavazás befejeztéig nemzetközi alakulatok szállják meg. Ugyanaz a bizottság fogja megállapítani a népszavazás megtartásának módozatait, figyelemmel a Saar-vidéken megejtett népszavazás módozataira. A bizottság állapítja meg a népszavazás napját is, ez azonban nem eshetik későbbre, mint november végére.

6. A határok végleges megállapítását a nemzetközi bizottság fogja elvégezni. Ennek a bizottságnak joga van arra, hogy bizonyos kivételes esetekben a négy nagyhatalomnak - Németországnak, az Egyesült Királyságnak, Franciaországnak és Olaszországnak - a népszavazás nélkül átadandó zónák szigorúan néprajzi alapon történő meghatározásától - jelentéktelen eltéréseket ajánljon.

7. Optálási jogot nyújtanak mindazoknak, akik az elcsatolt területekről elköltözni óhajtanak, valamint mindazoknak, akik oda kívánnak letelepedni. Az optálási jogot a jelen Egyezmény aláírásától számított hat hónapon belül kell gyakorolni. Egy német-csehszlovák bizottság fogja meghatározni az optálás részleteit, kidolgozni a lakosságcserét megkönnyítő eljárásokat és tisztázni az ebből a lakosságcseréből eredő alapvető kérdéseket.

8. A jelen Egyezmény aláírását követő négy héten belül a csehszlovák kormány a katonai és rendőri szolgálatból elbocsátja az összes szudétanémeteket, akik ezt kívánják. Ugyanezen határidőn belül a csehszlovák kormány szabadlábba helyezi azokat a szudétanémet foglyokat, akik politikai bűncselekmények miatt szabadságvesztés büntetésüket töltik.

München, 1938. szeptember 29.

A. Hitler
Ed. Daladier
Mussolini
Neville Chamberlain

KIEGÉSZÍTÉS AZ EGYEZMÉNYHEZ

Őfelsége kormánya az Egyesült Királyságban és a francia kormány azon az alapon csatlakozott a fenti egyezményhez, hogy fenntartja a szeptember 19-i angol-francia javaslatok 6. pontjában foglalt ajánlatot a csehszlovák állam új határainak nem provokált támadás elleni nemzetközi garانتálásáról.

Mihelyt a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése rendezést nyer, Németország és Olaszország a maguk részéről szintén garanciát nyújtanak Csehszlovákiának.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A négy jelenlevő kormányfő egyetért abban, hogy a jelen Egyezményben megjelölt nemzetközi bizottság a német külügyminisztérium államtitkárából, Anglia, Franciaország és Olaszország Berlinben akkreditált nagykövetiből és egy a csehszlovák kormány által kinevezendő tagból álljon.

München, 1938. szeptember 29.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A területátadásból eredő összes kérdések a nemzetközi bizottság hatáskörébe tartoznak.

München, 1938. szeptember 29.

KIEGÉSZÍTŐ NYILATKOZAT

A négy hatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek kérdése, amennyiben azt a következő három hónapban belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés útján nem rendezik, a négy hatalom itt jelenlevő kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.

München, 1938. szeptember 29.

Angol-német nyilatkozat

(München, 1938. szeptember 30.)

Mi, a Führer és birodalmi kancellár, valamint a brit miniszterelnök újabb megbeszélést tartottunk és egyetértünk annak felismerésében, hogy az angol-német viszony mind a két ország, mind Európa számára elsőrendű jelentőséggel bír.

A tegnap este aláírt Egyezményt és az angol-német flotta-egyezményt úgy tekintjük, mint a népeink ama óhajának szimbólumát, hogy egymás ellen soha többé ne viseljenek háborút.

Elhatároztuk, hogy az országainkat érdeklő egyéb kérdéseket is a tanácskozások módszerével kezeljük és továbbra is arra törekszünk, hogy az esetleges nézeteltérések okait kiküszöböljük és ilyen módon is hozzájáruljunk Európa békéjének biztosításához.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain

Francia-német nyilatkozat
(Párizs, 1938. december 6.)

Georges Bonnet ur, a Francia Köztársaság külügyminisztere és Joachim von Ribbentrop ur, a Német Birodalom külügyminisztere, kormányaik nevében és azok megbízásából Párizsban 1938. december 6-án történt találkozásuk alkalmával a következőkben állapodtak meg:

1. A francia kormány és a német kormány egyek abban a meggyőződésben, hogy a Franciaország és Németország közötti békés és jószomszédi viszony az európai helyzet megszilárdításának és az általános béke fenntartásának egyik leglényegesebb eleme. Ennélfogva mindkét kormány minden erejét latba fogja vetni aziránt, hogy a két ország közötti kapcsolatok ilyen alakulását biztosítsa.

2. Mindkét kormány megállapítja, hogy országaik között nincs többé semmilyen függőben levő területi kérdés, és a két ország között jelenleg fennálló határokat ünnepélyesen végleges határoknak ismerik el.

3. Mindkét kormány elhatározta, hogy harmadik hatalmakkal való különleges kapcsolataik épségbentartása mellett a két országot érintő minden kérdésben érintkezésben maradnak és ha e kérdések későbbi fejlődése nemzetközi nehézségekhez vezetne, úgy tanácskozni fognak egymással.

Ennek hiteléül a két kormány képviselői aláírták a jelen Nyilatkozatot, amely azonnal érvénybe lép.

Kelt két példányban, francia és német nyelven, Párizsban, 1938. december 6-án.

Georges Bonnet
Joachim von Ribbentrop

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

73. Az "acélpaktum" (1939. V. 22.)

1936 óta mind szorosabbá vált Német- és Olaszország együttműködése, az "életterek" kölcsönös elismerése, Ezt az együttműködést rögzítette a Berlinben kötött szerződés, amely kölcsönös segélynyújtást írt elő, s tulajdonképpen a háború nyílt előkészítése volt.

Barátsági és szövetségi szerződés

Németország és Olaszország között

A Német Birodalmi Kancellár és Őfelsége Olaszország és Albánia királya és Etiópia császára elérkezettnek tartják az időt arra, hogy a barátságnak és együtvértartozásnak azt a szoros viszonyát, amely a nemzeti szocialista Németország és a fasiszta Olaszország között fennáll, ünnepélyes szerződéssel erősítsék meg.

Miután a Németország és Olaszország között örök időkre megállapított közös határral biztos alapot teremtettek a kölcsönös segítés és támogatás számára, a két kormány újra hitet tesz a mellett a politika mellett, amelynek alapjaiban és céljaiban már korábban megegyeztek...

Világnézetünk benső rokonsága és érdekeik széles körű összetartozása révén szorosan egymáshoz kötve, a német és az olasz nép elhatározta, hogy a jövőben is egymás oldalán és egyesült erővel fog fellépni életterének biztosítása és a béke fenntartása érdekében.

Németország és Olaszország ezen a történelem által számukra előírt uton kívánják a nyugtalanság és szétbomlás világában megvalósítani feladatukat, az európai civilizáció alapjainak biztosítását.

Ezeknek az alapelveknek szerződésbe foglalására meghatalmazottaikul kinevezték:

a Német Birodalmi Kancellár Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter urat, Őfelsége Olaszország és Albánia királya és Etiópia császára gróf Galeazzo Ciano di Cortelazzo külügyminisztert,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. cikk. A Szerződő Felek állandóan érintkezésben maradnak egymással avégből, hogy a közös érdekeiket vagy az egész európai helyzetet érintő minden kérdéstről megegyezésre jussanak.

II. cikk. Abban az esetben, ha a nemzetközi események a Szerződő Felek közös érdekeit bármilyen módon veszélyeztetnék, az érdekeik megvédésére alkalmas intézkedésekről haladéktalanul tanácskozni fognak.

Ha az egyik Szerződő Fél biztonságát vagy más életérdekét kívülről

érné fenyegetés, a másik Szerződő Fél a fenyegetés kiküszöbölésére teljes politikai és diplomáciai támogatást fog nyújtani a fenyegetett félnek,

III. cikk. Ha a Szerződő Felek óhajával és reményeivel ellentétben arra kerülne sor, hogy a felek egyike más hatalommal vagy más hatalmakkal háborus bonyodalmakba sodródnék, a másik Szerződő Fél mint szövetségtárs azonnal ennek oldalára áll és ezt minden szárazföldi, tengeri és légi haderejével támogatni fogja.

IV. cikk. Avégből, hogy adott esetben gyorsan végre tudják hajtani a III. cikkben vállalt szövetségi kötelezettségeket, a két Szerződő Fél kormányai katonai téren és a hadigazdálkodás terén tovább mélyítik együttműködésüket.

A két kormány az előző 1. és 2. bekezdésben megjelölt célok érdekében állandó bizottságokat fog alakítani, amelyek a két külügyminiszter vezetése alatt fognak állni.

V. cikk. A Szerződő Felek már most kötelezettséget vállalnak arra, hogy közösen viselt háboru esetében fegyverszünetet és békét csak egymással teljes egyetértésben fognak kötni.

VI. A két Szerződő Fél tudatában van annak a jelentőségnek, amely a velük barátságos hatalmakkal való közös kapcsolatoknak kijár. Eltökélt szándékuk, hogy ezeket a kapcsolatokat, amelyek őket ezekhez a hatalmakhoz kötik, a jövőben is fenntartják és egyező érdekeiknek megfelelően közösen fejlesztik.

VII. cikk. Ez a Szerződés az aláírással azonnal életbe lép. A két Szerződő Fél a Szerződés érvényességének első időszakát közös egyetértéssel tíz évben állapítja meg. E határidő lejárta előtt kellő időben meg fognak állapodni a Szerződés érvényességének meghosszabbításáról.

Ennek hitelül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két eredeti példányban, német és olasz nyelven, azzal, hogy mindkettő egyenlő érvényű.

Kelt Berlinben, 1939. május 22-én - a fasiszta korszak XVII. évében.

(Nemzetközi Szerződések,
1918-1945. Bpest, 1966.)

74. A német-szovjet megnemtámadási szerződés (1939. VIII. 23.)

Az angol-francia-szovjet tárgyalások, amelyek eredményes befejezése megakadályozhatta volna a hitleri agressziót, az angol-francia vonakodás miatt zsákutcába jutottak, majd megszakadtak. Ekkor fogadta el a szovjet kormány a német ajánlatot a szerződés megkötésére, (Előzően - aug. 19-én - kereskedelmi egyezményt kötöttek.) Ezzel a szerződéssel a szovjet kormány értékes időt nyert.

a) A szovjet küldöttség az angol-francia-szovjet tárgyalásokról

Az angol katonai missziós vezetője, Drakes admirális, az angol és francia katonai missziók nevében bejelentésében felvetett néhány kérdést, amelyekre a szovjet katonai misszió magyarázatot kíván adni.

1. A bejelentésben aláhúzzák azt a tényt, hogy a Szovjetunió a francia és angol katonai missziót meghívta a katonai konvenció kidolgozására.

A szovjet katonai misszió megmagyarázza a dolgok valódi állását.

Anglia, Franciaország és a Szovjetunió katonai misszióinak jelenlegi értekezlete természetes folytatása azoknak a politikai tárgyalásoknak, amelyek Anglia, Franciaország és a Szovjetunió képviselői között folytak és amelyeknek célja, mint ismeretes, az volt, hogy kidolgozzák az európai agresszió elleni közös tervet.

Ezzel kapcsolatosan a szovjet kormány többször bejelentette, hogy nem tudja elválasztani a politikai megegyezéseket a katonai konvencióktól, amelyek az országaink közötti politikai és katonai tárgyalások eredményei.

A szovjet kormány véleményével egyetértve Anglia és Franciaország a Szovjetunióba küldték katonai misszióikat.

2. Az angol, francia katonai missziók kijelentése szerint nehéz megérteni a szovjet misszió tevékenységét, amelynek - véleményük szerint - az a szándéka, hogy azonnal bonyolult és fontos politikai kérdéseket vessen fel.

A szovjet katonai misszió szándéka az volt és marad, hogy megegyezzen az angol és francia katonai missziókkal a három szerződő ország fegyveres erőinek katonai együttműködése gyakorlati megszervezésében.

A szovjet misszió úgy véli, hogy a Szovjetunió, amelynek nincsen közös határa Németországgal, segítséget nyújthat Franciaországnak, Angliának, Lengyelországnak és Romániának, de csak abban az esetben, ha seregeit lengyel és román területen átengedik, mivel nincs más út arra, hogy érintkezésbe kerüljön az agresszor seregeivel.

Ahogy az angol és amerikai seregek a múlt világháborúban nem tudtak volna katonailag együttműködni a francia fegyveres erővel, ha nem lett volna módjuk Franciaország területén hadműveleteket végrehajtani,

ugyanígy a szovjet fegyveres erők sem tudnak katonailag együttműködni a francia és angol fegyveres erőkkel, ha nem engedik át őket Lengyelország és Románia területén. Ez katonai axióma.

Ez a szovjet katonai misszió szilárd meggyőződése.

Az angol és francia missziók meglepetésünkre nem értenek egyet ebben a szovjet misszióval. Ebben áll a nézeteltérés közöttünk.

3. A szovjet katonai misszió nem tudja elképzelni, hogy Anglia és Franciaország kormánya és katonai főparancsnoksága, amikor a katonai egyezmények megkötéséről szóló tárgyalásokra a Szovjetunióba katonai küldöttséget menesztett, miért nem adott pontos és pozitív utasítást olyan elemi kérdésekben, mint a szovjet fegyveres erők beengedése és tevékenysége az agresszor seregei ellen Lengyelország és Románia területén, amelyekkel Angliának és Franciaországnak nincs megfelelő politikai és katonai kapcsolata.

Ha azonban ezt az egyszerű kérdést a franciák és az angolok nagy problémává változtatják, amely tartós tanulmányozást igényel, ez azt jelenti, hogy minden alap megvan arra, hogy kételkedjünk abban a törekvésünkben, hogy a Szovjetunióval valóságos és komoly katonai együttműködést akarnak folytatni.

A kifejtettek értelmében a katonai tárgyalások elhúzódásáért, valamint ezeknek a tárgyalásoknak a megszakításáért természetesen a felelősség a francia és az angol felet terheli.

(A Szovjetunió tört. 1926-1945;
Vál. dok.)

b) Megnemtámadási szerződés Németország és Szovjetunió között

A Német Birodalmi Kormány és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya, attól az óhajtól vezérelve, hogy a béke ügyét Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között erősítsék, és kiindulva az 1926. áprilisában Németország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között kötött semlegességi szerződés alapvető rendelkezéseiből, a következő megállapodásra jutottak:

I. cikk. A két Szerződő Fél kötelezi magát, hogy tartózkodik az egymás ellen irányuló minden erőszakos ténykedéstől, minden támadó cselekménytől és minden támadástól, akár külön, akár más Hatalmakkal együtt.

II. cikk. Amennyiben a Szerződő Felek egyike egy harmadik Hatalom részéről háborús cselekmények tárgyává lenne, a másik Szerződő Fél ezt a Harmadik hatalmat semmilyen módon nem fogja támogatni.

III. cikk. A két Szerződő Fél kormányai a jövőben tanácskozás céljából folyamatosan érintkezésben maradnak egymással, abból a célból, hogy egymást kölcsönösen tájékoztassák a közös érdekeiket érintő kérdésekről.

IV. cikk. A két Szerződő Fél egyike sem fog részt venni semmiféle olyan hatalmi csoportosulásban, amely közvetve vagy közvetlenül a másik Fél ellen irányul.

V. cikk. Amennyiben a Szerződő Felek közt bármilyen kérdés tekintetében viták vagy viszályok keletkezésének, a két Fél ezeket a vitákat vagy viszályokat kizárólag barátságos eszmecsere vagy szükség esetén békéltető bizottságok útján fogja tisztázni.

VI. cikk. A jelen Szerződést tíz év tartalmára kötik meg, azzal a kikötéssel, hogy amennyiben azt egy esztendővel e határidőnek a lejártá előtt egyik Szerződő Fél sem mondja fel, a Szerződés hatálya önműködően további öt évre meghosszabbítotttnak tekintendő.

VII. cikk. A jelen Szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat Berlinben kell kicserélni. A Szerződés az aláírással azonnal életbe lép.

Kelt két eredeti példányban, német és orosz nyelven.

Moszkva, 1939. augusztus 23.

von Ribbentrop
V. Molotov

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

**DOKUMENTUMOK
A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDEJÉBŐL**

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

75. A fasiszta nagyhatalmak háborus egyezményei

Amikor az egyezményt megkötötték, Németország már fél Európa ura volt, Olaszország a Balkánon és Észak-Afrikában terjeszkedett, Japán pedig Kínában és Észak-Indokínában hódított. A Háromhatalmi Egyezményben felosztották egymás között az "érdekerőleteket" és kölcsönösen kötelezték magukat egymás segítésére. Amikor Japán megtámadta az Egyesült Államokat, négy nappal később megkötötték egyezményüket az együttes hadviselésről. (A Háromhatalmi Egyezményhez csatlakozott: Magyarország, Románia, Szlovákia, Bulgária; Jugoszlávia csatlakozását két nap múlva az új kormány érvénytelenítette.)

a) Háromhatalmi Egyezmény

Japán, Németország és Olaszország között

Japán, Németország és Olaszország kormányai a tartós béke előfeltételének tekintik, hogy a világ minden nemzete hozzájusson a neki kijáró térhez. Ezért elhatározták, hogy a nagy kelet-ázsiai térre és az európai területekre vonatkozó törekvéseiket illetően válllvetve együtt fognak működni, legfőbb céljuk az lévén, hogy a dolgoknak olyan rendjét teremtsék meg és tartsák fenn, amely alkalmas az ottani népek fejlődésének és jólétének előmozdítására.

Óhaja továbbá a három kormánynak, hogy az együttműködést a világ más részeiben olyan államokra is kiterjesszék, amelyek készek arra, hogy fáradozásaiknak az övékéhez hasonló irányt adjanak, hogy ezáltal a világ-békére, mint végső célra irányuló törekvéseik megvalósíthatók legyenek. Ennek megfelelően Japán, Németország és Olaszország kormányai a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Japán elismeri és tiszteletben tartja Németország és Olaszország vezetését Európában új rend megteremtésénél.

2. cikk. Németország és Olaszország elismerik és tiszteletben tartják Japán vezetését a nagy kelet-ázsiai térben új rend megteremtésénél.

3. cikk. Japán, Németország és Olaszország megegyeznek abban, hogy fáradozásaik során a megelőzőkben megjelölt alapon együtt fognak működni.

Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy egymást minden politikai, gazdasági és katonai eszközzel kölcsönösen támogatják abban az esetben, ha a három Szerződő Fél egyikét olyan hatalom támadja meg, amely jelenleg nem vesz részt az európai háborúban vagy a kínai-japán konfliktusban.

4. cikk. A jelen Egyezmény végrehajtása céljából haladéktalanul közös szakbizottságok fognak összeülni, amelyeknek tagjai Japán, Németország és Olaszország kormányai által nevezendők ki.

5. cikk. Japán, Németország és Olaszország kijelentik, hogy a fenti megállapodások semmiképpen sem érintik azt a politikai állapotot, amely jelenleg a három Szerződő Fél mindegyike és Szovjet-Oroszország között fennáll.

6. cikk. A jelen Egyezmény az aláírással azonnal életbe lép és életbelépésének napjától számított 10 éven át érvényben marad.

Megújítása felől a Magas Szerződő Felek, amennyiben valamelyikük úgy kívánja, az említett határidő lejárta előtt kellő időben tárgyalásokba fognak bocsátkozni.

Ennek hitelül az alulírottak, kormányaik által kellően meghatalmazva, a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban, Berlinben, 1940 év - a fasiszta korszak XVIII. éve - szeptember havának 27-én, ami megfelel a Syowa 15. éve 9 hónapja 27. napjának.

S. Kurusu

Jochim von Ribbentrop

Ciano

b) Egyezmény az együttes hadviselésről

Attól a tántoríthatatlan elhatározástól vezettetve, hogy addig nem tesz le a fegyvert, amíg az Amerikai Egyesült Államok és Anglia ellen együttesen viselt háborút sikeresen be nem fejezik, a német kormány, az olasz kormány és a japán kormány a következő rendelkezésekben állapodott meg:

I. cikk. Németország, Olaszország és Japán az Amerikai Egyesült Államok és Anglia által reájuk kényszerített háborút minden rendelkezésükre álló eszközzel a végső győzelemig közösen folytatják.

II. cikk. Németország, Olaszország és Japán kötelezik magukat, hogy teljes kölcsönös egyetértés nélkül nem kötnek fegyverszünetet vagy békét sem az Amerikai Egyesült Államokkal, sem Angliával.

III. cikk. Németország, Olaszország és Japán a háboru győzelmes befejezése után is az 1940. szeptember 27-én kötött Háromhatalmi Egyezmény szellemében a legszorosabban együtt fognak működni abból a célból, hogy igazságos új rendet valósítsanak meg.

IV. cikk. A jelen Egyezmény aláírásával azonban életbelép és ugyanaddig marad érvényben, mint az 1940 szeptember 27-én kelt Háromtalmi Egyezmény.

A Magas Szerződő Felek az érvényesség időtartamának letelte előtt kellő időben meg fognak állapodni a jelen Egyezmény 3. cikkében foglalt együttműködés további módozatai tekintetében.

Ennek hitelül az alulírottak, kormányaik kellő meghatalmazásainak birtokában, a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban, német, olasz és japán nyelven, Berlinben 1941. december 11-én - a fasizta korszak XX. évében - a Syowa-korszak 16. éve 12. hónapjának 11. napján.

v. Ribbentrop

Dino Alfieri

Oshima

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945. Bp. 1966.)

76. Hitler szovjetellenes tervel

Az alábbi két szemelvényből kiderült, mennyire könnyű hadjáratnak gondolták a Szovjetunió lerohanását és milyen sorsot szántak Kelet-Európa leigázott népeinek.

a) A "Barbarossa"-terv (részlet)

A német fegyveres erőknek készen kell lenniük arra, hogy még az Angliával folytatott háboru befejezése előtt gyors háborúval legyőzzék Szovjetországot ("Barbarossa" változat).

Ezért a hadseregnek fel kell használnia valamennyi rendelkezésre álló egységet, csupán azzal a korlátozással, hogy a meghódított területeket meg kell óvniuk minden váratlan eseménytől.

A katonai légielő feladata az lesz, hogy a keleti front számára felszabadítsa azokat az erőit, melyek szükségesek a hadsereg támogatásához, hogy számítani lehessen a szárazföldi hadműveletek gyors levezetésére, valamint arra, hogy Németország keleti területeinek az ellenséges légielő által való rombolása a lehető legkisebb legyen.

Az alapvető követelmény az, hogy a kezünkben levő hadműveleti és hadtáp területek teljes mértékben védve legyenek az ellenfél légitámadásaitól, és hogy az Anglia elleni, különösképpen a szállítási utjai elleni támadások semmiképpen se csökkenjenek.

A hadiflotta alkalmazásának sulypontja a keleti hadjárat alatt is első-sorban Anglia ellen irányuljon.

Szovjetoroszország megtámadására szükség esetén, a hadművelet tervezett kezdete előtt nyolc héttel meg fogom adni a parancsot.

Azokat az előkészületeket, amelyek több időt követelnek, már most meg kell kezdeni (ha még nem kezdődtek meg) és 41. V. 15-re be kell fejezni.

Különösen nagy figyelmet kell fordítani arra, hogy ne legyen felfedhető a támadási szándék.

A főparancsnokság előkészületeit a következő alapvető tételtől kiindulva kell lefolytatni:

Általános cél

Az orosz hadseregnek Oroszország nyugati területein levő katonai tömegeit a páncélos egységek mély előretörésével merész hadműveletekben meg kell semmisíteni. Meg kell akadályozni a harcképes egységek visszavonulását az orosz terület mélységébe.

Ezután gyors üldözéssel el kell érni azt a vonalat, amelyről az orosz légierő már nem képes támadásokat végrehajtani a német területek ellen. A hadművelet végső célja, hogy elhatároljuk magunkat az ázsiai Oroszországtól, az Arhangelszk-Volga általános vonal mentén. Ily módon Oroszországnak az Uralban maradt utolsó ipari területét, szükség esetén a légi-erő segítségével, meg kell bénítani.

E hadműveletek során az oroszok balti flottája gyorsan elveszti támaszpontjait és így módon harcképtelenné válik.

Már a hadművelet kezdetén hatalmas csapásokkal meg kell akadályozni az orosz légierő aktív beavatkozásának lehetőségét.

A várható szövetségesek és feladataik

1. Hadműveletünk szárnyain számíthatunk Románia és Finnország aktív részvételére a Szovjetoroszország elleni háborúban.

A német hadsereg főparancsnoksága idejében koordinálja és megállapítja, hogy a két ország fegyveres ereje, a háborúba való belépés során milyen formában lesz alárendelve a német parancsnokságnak.

2. Románia feladata az lesz, hogy a fegyveres erők ott támadó csoportjaival együtt lekösse a rátámadó ellenséges erőket, a továbbiakban pedig segédszolgálatot teljesítsen a hátország körzeteiben.

3. Finnországnak fedeznie kell az északi német partraszálló csoportnak (a XXI. csoport egységeinek) a támadását, amelynek Norvégiából kell megindulnia, utána pedig vele együtt végrehajtani a hadműveletet. Ezenkívül Finnországra hárul az orosz erők likvidálása Hankón.

4. Lehet számítani rá, hogy nem később, mint a hadművelet megkezdésekor a svéd vasutak és országutak felhasználhatók lesznek az északi német csoportok előretörése szempontjából.

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.
Válog. dok. Bp. 1967.)

b) Az SS birodalmi vezetője számára készült javaslatból

Általános megjegyzések az elnémetesítéssel, különösen
a volt balti államok lakossága iránti viszonytal kapcsolatban

Elvként mindenekelőtt a következőket kell megjegyezni, magától értetődik, hogy az elnémetesítés politikája csak azokkal a népekkel alkalmazható, amelyeket faji szempontból teljes értékűnek tartunk. Faji szempontból számunkra csak azok a nem német származású helyi lakosok teljes értékűek, amelyek mind maguk, mind utódaik, külső megjelenésükben, magatartásukban és képességeikben rendelkeznek a nordikus faj egyértelműen megnyilvánuló jeleivel...

Véleményem szerint, a mi oldalunkra lehet vonni a balti országok elnémetesítésre alkalmas helyi lakosságát, ha a nem kívánatos lakosság kényszerű kitelepítését a többé vagy kevésbé önkéntes áttelepülés ürügyével folytatjuk le. Gyakorlatilag ezt könnyű lenne végrehajtani. Kelet tágas térségein, ahol nem terveztünk német gyarmatosítást, szükségünk van nagy mennyiségű emberre, akik bizonyos mértékig európai szellemben nevelkedtek és némileg elsajátították az európai kultúra alapvető fogalmát.¹⁷⁾ Ezekkel a feltételekkel jelentős mértékben rendelkeznek az észtek, lettek, litvánok...

Folyamatosan abból kell kiindulnunk, hogy a német birodalom érdekszférájához tartozó hatalmas területeket irányítva, maximálisan takarékoskodnunk kell a német nép erejével... Azután az orosz lakosság számára kellemetlen rendelkezéseket például nem német fogja végrehajtani, hanem a német adminisztrációt alkalmazó lett vagy litván, úgy hogy ennek az elvnek a leleményes megvalósítása feltétlenül biztos eredményeket fog hozni számunkra.¹⁸⁾ Aligha kell tartani attól, hogy eközben a lettek vagy litvánok eloroszosodnak, különösen azért nem, mert számuk már nem olyan kevés, és olyan hivatalokat fognak betölteni, amelyek az oroszok fölé helyezik őket. A lakosság e rétegeinek képviselőibe ugyancsak belé kell oltani annak érzését és tudatát, hogy később a lakosság e rétegének részéről nagyobb veszélyt fog jelenteni az elnémetesedés vágya, mint eloroszosodásának veszélye. Függetlenül a volt balti államok faji szempontból nem kívánatos lakosságának itt javasolt többé vagy kevésbé önkéntes Keletre való áttelepülésétől, arra is lehetőséget kell adni nekik, hogy más országokba letelepülhessenek. Ami a litvánokat illeti, akiknek általá-

nos faji adottságaik sokkal rosszabbak, mint az észteké vagy a letteké, és akik között ezért igen jelentős mennyiségű faji szempontból nem kívánatos ember van, meg kell gondolni, hogy alkalmasak-e a keleti területek gyarmatosítására...

...b) Az ukránok kérdéséhez

A birodalmi biztonsági főhivatal terve szerint a nyugati ukránokat is át kell telepíteni Szibéria területére. Eközben elő van írva a lakosság 65 százalékának áttelepítése is. Ez a szám jelentősen alacsonyabb, mint a lengyel lakosságnak az a százaléka, amelyet ki kell telepíteni...

c) A beloruszok kérdéséhez.

A terv előírja a belorusz lakosság 75 százalékának kitelepítését az általunk elfoglalt területekről. Tehát a birodalmi biztonsági főhivatal terve szerint a beloruszok 25 százalékát el kell németesíteni...

A faji szempontból nem kívánatos belorusz lakosság még hosszú éveken át Beloruszia területén fog élni. Ezzel kapcsolatosan rendkívül szükséges a faji jelek és a politikai felfogóképesség alapján az elnémetesítésre alkalmas nordikus típusú beloruszok lehetőség szerinti, gondodabb kiválogatása, és munkaerőként való felhasználás céljából a birodalomba küldése... Fel lehetne használni őket a mezőgazdaságban mint mezőgazdasági munkást, valamint az iparban is vagy mint kézműveseket. Mivel úgy bántunk velük, mint németekkel, és tekintve, hogy nincs bennük nemzeti érzés, rövid időn belül, legkésőbb egy nemzedék múlva, teljesen elnémetesednek...

A következő kérdés a faji szempontból elnémetesítésre nem alkalmas beloruszok áttelepítésének helye. Az általános tervnek megfelelően őket is Nyugat-Szibériába kell áttelepíteni. Abból kell kiindulni, hogy a beloruszok a legártalmatlanabbak, és ezért ők a legveszélytelenebbek számunkra a keleti területek összes népe közül.¹⁹⁾ Sőt azokat a beloruszokat, akiket a faji okok miatt nem hagyhatunk azon a területen, melyet népünkkel gyarmatosítani fogunk, sokkal inkább felhasználhatjuk saját érdekünkben, mint a keleti területek más népeinek megbízottait. Beloruszia földje szegényes. Ha jobb földet ajánlunk nekik, ez azt jelenti, hogy bizonyos dolgokkal kibékitjük őket, amelyek ellentünk hangolhatták volna őket. Ehhez egyébként hozzá kell tenni, hogy magában véve az orosz és különösen a belorusz lakosság hajlandó elhagyni a megszokott helyet, úgy hogy e területek áttelepítése nem is lenne olyan tragikus a lakosság számára, mint például a balti országokban. Azon is el kellene gondolkozni, hogy a beloruszokat az Urálba vagy Észak-Kaukázus körzetébe telepítsük át, amelyek részben szintén tartalékterületek lehetnének az európai gyarmatosítás számára...

Az orosz lakossággal kapcsolatos magatartásról

Feltétlenül érinteni kell még egy kérdést, amelyet az "Ost" általános terv egyáltalán nem említ meg, azonban nagy jelentősége van általában valamennyi keleti probléma megoldásában, éspedig az, hogy milyen módon lehet megőrizni, és általában hosszú időn át meg lehet-e őrizni a német uralmat az orosz nép hatalmas biológiai ereje előtt. Ezért röviden meg kell vizsgálni az oroszokkal kapcsolatos viszony kérdését, amelyről alig esik szó az általános tervben. Most teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy az oroszokról szerzett korábbi ismereteink, nem is szólva arról, hogy nagyon hiányosak és elavultak voltak, jelentős mértékben helytelenek. Ezt már 1941 őszén megjegyezték a faji politikai vezetés megbízottai és neves német tudósok. Ezt a szempontot még jobban hangsúlyozta doktor Ábel professzor, E. Fischer professzor volt első asszisztense, aki ez év telén a fegyveres erők főparancsnokságának megbízásából beható antropológiai kutatásokat végezett oroszokon...

Abel szerint a problémát csak a következőképpen lehet megoldani: vagy teljesen elnyomni az orosz népet, vagy elnémetesíteni azt a részt, amely a nordikus faj egyértelmű jegyeivel rendelkezik. Abelnek ezek az igen komoly állításai nagyon figyelemre méltóak. Nem csupán annak az államnak a szétzuzásáról van szó, amelynek Moszkvában van a központja. E történelmi cél elérése sohasem jelentené a probléma teljes megoldását. Mindenekelőtt arról van szó, hogy megsemmisítsük, elkülönítsük az orosz, mint népet. Ha ezt a problémát biológiai, különösen faji biológiai szempontból megvizsgáljuk, és ha ennek megfelelően folytatjuk le a keleti körzetekben a német politikát, csak akkor nyílik lehetőség elhárítani azt a veszélyt, amelyet számunkra az orosz nép jelent.

Az Abel által javasolt mód az oroszoknak mint népnek a likvidálására, nem is beszélve arról, hogy aligha lehetne megvalósítani, nem felel meg politikai és gazdasági elgondolásainknak. Ebben az esetben különböző módokat kell találnunk az orosz probléma megoldására. Ez röviden a következő:

a) Mindenekelőtt az illetékes vezető szervekkel együtt meg kell határozni az oroszok által lakott területek különböző politikai körzetekre való felosztását, hogy elszigeteljük egymástól a nemzeti fejlődést...

Egyelőre nyitva lehet hagyni azt a kérdést, hogy kell-e az Urálban birodalmi biztosságot létesíteni, vagy itt kell önálló területi irányítást szervezni speciális helyi központi irányító szerv nélkül az ott élő nem orosz lakosság számára. Azonban itt döntő jelentőségű az, hogy ezek a körzetek ne legyenek alárendelve a központi orosz területeken létesített legfőbb német hatósági szerveknek. Az e körzetekben élő népekbe belé kell nevelni, hogy semmiféle körülmények között se orientálódjanak Moszkva felé, még akkor sem, ha Moszkvában német birodalmi biztos lesz...

Ahogy az Urálban, úgy a Kaukázusban számtalan különböző nemzeti-

ség és nyelv van. Lehetetlen és politikailag bizonyára helytelen lenne az Urálban a tatár vagy a mordvin nyelvet, a Kaukázusban pedig, mondjuk, a gruz nyelvet a többi fölé helyezni. Ez ingerültséget kelthetne e területek többi népeiben. Épp ezért ajánlatos elgondolkozni a német nyelv bevezetéséről, mint amely összekötő kapocs lehet a népek között... Ezzel jelentősen megnövekedhetne Keleten a német befolyás. Azt is meg kell fontolni, hogyan lehet közigazgatásilag elválasztani Észak-Oroszországot azoktól a területektől, amelyek az oroszországi birodalmi biztosság irányítása alá tartoznak... Nem kell elvetni azt a gondolatot, hogy ezt a körzetet a jövőben nagy-német gyarmati körzetté alakítsuk át, mivel lakossága nagyobb mértékben rendelkezik a nordikus faj jeleivel. Oroszország többi központi területén az egyes főbb biztosságok politikájának teljes egészében arra kell irányulnia, hogy elválassza és elkülönítse egymástól e területek fejlesztését.

A gorkiji orosz főbiztosságba belé kell oltani azt az érzést, hogy az orosz területeknek ilyen közigazgatási szétdarabolása és az egyes területi egységek tervszerű elkülönítése az egyik eszköze az orosz nép megerősödése elleni harcnak.

b) Az a) pontban felsorolt intézkedéseknél sokkal hatékonyabb a másik eszköz: az orosz nép faji viszonylatban való gyengítése. Lehetetlen és faji szempontból nem kívánatos számunkra az összes orosz elnémetesítése. Azt azonban meg lehet és meg kell tenni, hogy az orosz nép közt található nordikus csoportokat leválasszuk, és folyamatos elnémetesítésnek vessük alá...

Az a lényeg, hogy az orosz területen a lakosság többségében primitív, féli európai típusu emberekből álljon. Akkor nem okoz sok gondot a német vezetésnek. Ennek a fajlag nem teljes értékű, korlátolt embertömegnek, ahogy e területek évszázados történelme tanúsítja, szüksége van a vezetésre. Ha a német vezetésnek sikerül meggátolni az orosz lakosság közeledését és megakadályozni a német vérnek nem törvényes viszonyok útján való behatolását az orosz népbe, akkor meg lehet őrizni a német uralmat ebben a körzetben azzal a föltétellel, ha gátat tudunk vetni az olyan biológiai veszélynek, mint amilyen e primitív emberek rendkívüli szaporodási képessége.

c) Sok mód van a nép biológiai erejének megtörésére...

Az orosz területek lakosságával kapcsolatos német politikának az lesz a célja, hogy keresztülvigye, hogy az orosz születési arányszám jóval alacsonyabb legyen mint a németeké. Ugyanez vonatkozik egyébként Kaukázus rendkívül szpora népeire, és a jövőben részben Ukrajnára is. Egyelőre az az érdekünk, hogy növeljük az ukrán lakosság számát az oroszok ellen-súlyozására. De ennek nem szabad odavezetnie, hogy az oroszok helyét idővel az ukránok foglalják majd el. Ahhoz, hogy elkerüljük a keleti területek lakosságának számunkra nem kívánatos számbeli megnövekedését, Keleten feltétlen következetesen mellőznünk kell mindazokat az intézkedé-

seket, amelyeket a birodalomban alkalmaztunk a születések számának növelése érdekében. Ezeken a területeken tudatosan olyan politikát kell folytatnunk, amely a lakosság csökkentésére irányul. A propaganda, főleg a sajtó, a rádió, a mozi, röplapok, kis füzetek, előadások stb. segítségével következetesen terjesztenünk kell a lakosság között azt a gondolatot, hogy milyen káros a sok gyerek. Rá kell mutatnunk, milyen nagy anyagi áldozatba kerül a gyerekek nevelése, és hogy mi mindent lehetne ezért az összegért megszerezni. Beszélni kell arról, hogy milyen nagy veszélynek teszik ki egészségüket azok az asszonyok, akik vállalkoznak a szülésre stb.... Propagandát kell folytatni az önkéntes sterilizációnak is, nem szabad megengedni a gyermekhalandóság csökkentésére irányuló küzdelmet, nem kell engedélyezni, hogy az anyákat csecsemőgondozásra és a gyermekbetegségek megelőzésére oktassák. A minimumra kell csökkenteni az orosz orvosok kiképzését ezekben a szakágakban, semmiféle támogatást nem nyújtani az óvodáknak és más hasonló intézményeknek...

Számunkra, németek számára, az a fontos, hogy olyan mértékben elerőtlenítsük az orosz népet, hogy ne lehessen többé abban a helyzetben, hogy megakadályozzon bennünket a német uralom megteremtésében Európában...

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.
Vál. dok.)

77. A kölcsön-bérleti - land-lease - törvény (USA; 1941. III. 11.)

A törvény megalkotása jelentette a szakítást az USA semlegességi politikájával. 1935-39. között négy semlegességi törvényt hoztak. A harmadik kiegészítéseként 1939. IX. 3-án fegyverklviteli tilalmat rendeltek el minden hadviselő országra vonatkozóan, amit a negyedik semlegességi törvény két hónap múlva enyhített: készpénzfizetés ellenében ("fizess és vidd") minden ország számára lehetővé tette a fegyver- és hadianyag-vásárlást. Ez már Angliának kedvezett. A kölcsön-bérleti törvényt kifejezetten Anglia megsegítésére hozták, de a többi szövetségesre is kiterjedt. A törvény értelmében az USA ellátja fegyverekkel, hadianyaggal azokat az országokat, amelyeket biztonsága szempontjából létfontosságúnak ítél (Nagy-Britannia, Görögország, Kína, Belgium, Norvégia, Hollandia, a közép- és dél-amerikai országok nagy része és a Szovjetunió). A hadianyagot kölcsönként, vagy bérlet formájában adta, az elszámolást későbbi, meg nem határozott időre halasztotta.

Az Egyesült Államok védelmének előmozdításáról szóló törvény

Az Amerikai Egyesült Államok szenátusa és képviselőháza kongresszusban összegyűlve, a következő, "Az Egyesült Államok védelmének előmozdításáról szóló törvényt" alkotta"

2. szakasz. a) E törvényben a "védelmi eszköz" kifejezés használata az alábbiakat jelenti:

1. Mindenféle fegyvert, lőszert, repülőgépet, hadihajót vagy hajót.

2. Minden gépet, segédeszközt, szerszámot, anyagot vagy készletet, amely ezen bekezdésben felsorolt bármely tárgy gyártásához, előállításához, elkészítéséhez, javításához, karbantartásához vagy bármely módon való használatához szükséges.

3. Az ezen bekezdésben körülírt minden tárgynak anyagát, alkatrészt vagy a hozzá tartozó felszerelést.

4. Védelmi célokat szolgáló bármely mezőgazdasági, ipari vagy egyéb árut vagy tárgyat.

A "védelmi eszköz" magában foglalja az ezen bekezdésben felsorolt összes tárgyakat, amelyeket a 3. szakasz alapján állították elő vagy szereztek meg és amelyek tulajdonát vagy birtokát az Egyesült Államok, vagy bármely más külföldi kormány bírja, vagy ezután szerzi meg, illetőleg amelyek felett ellenőrzést gyakorol vagy ezután fog gyakorolni.

b) A "védelmi tájékoztatás" fogalma magában foglalja a bármely védelmi eszközre vonatkozó összes terveket, részletes leírásokat, tervrajzokat, mintákat vagy tájékoztatásokat.

3. szakasz. a) Tekintet nélkül bármely más törvényi rendelkezésre, az elnök, időről időre - amikor azt a nemzetvédelem érdekében szükségesnek tartja - felhatalmazhatja a hadügyminisztert, a haditengerészeti minisztert vagy bármely más kormányszerv vagy hivatal vezetőjét a következőkre:

1. Bármely ország kormánya részére, amelynek védelmét az elnök az Egyesült Államok védelme szempontjából életbevágó fontosságúnak tartja, védelmi eszközöknek a hatáskörükbe tartozó fegyvergyárakban, gyárakban, hajógyárakban való előállítására vagy másként való megszerzésére, olyan mértékben, amennyiben e célra fedezet áll rendelkezésre vagy amennyiben a vonatkozó munkák kiadásait a kongresszus időről időre engedélyezi, illetőleg mindkettő erejéig.

2. Minden ilyen kormány részére védelmi eszközöknek eladására, tulajdonuk átruházására, cseréjére, bérbeadására, kölcsönadására, vagy másként rendelkezésre bocsátására. Mindazonáltal e bekezdés egy rendelkezése alapján sem lehet rendelkezni olyan védelmi eszközök felett, amelyeket nem az 1. pont előírásainak megfelelően állítottak elő vagy szereztek

meg, mielőtt a hadsereg vezérkari főnöke vagy a tengeri hadműveletek főnöke, vagy mindkettő véleményét nem nyilvánította. Az e bekezdésben adott felhatalmazás alapján bármiképpen rendelkezésre bocsátható védelmi eszközök értéke, amelyeket már előre előírányzott pénzüsszegekből fognak beszerezni, nem haladhatja meg az 1,3 milliárd dollárt. Az ilyen védelmi eszközök értékét az arra illetékes kormány szerv vagy hivatal vezetője, vagy más olyan kormány szerv, hivatal vagy tisztviselő fogja megállapítani, akit illetőleg amelyet ez a törvény alapján kibocsátandó rendeletek és végrehajtási utasítások erre a célra kijelölnek. Valamely kormány szerv vagy hivatal részére a jövőben rendelkezésre bocsátandó fedezet terhére beszerzendő védelmi eszközök felett e bekezdés alapján csak akkor lehet rendelkezni, ha a fedezetet e törvény alapján irányozták elő; vagy ha a kongresszus a fedezetet előírányzó törvényben vagy egyéb módon megszabott mérték erejéig az ily rendelkezést engedélyezi.

3. E bekezdés 2. pontja alapján minden ilyen kormány részére bármely védelmi eszköz kipróbálására, megvizsgálására, kijavítására, felszerelésére, helyrehozására vagy másként üzemképessé tételére, és pedig olyan mértékben, amennyiben e célra fedezet áll rendelkezésre, vagy amennyiben a vonatkozó szerződések megkötését a kongresszus időről időre engedélyezi, illetőleg mindkettő erejéig.

4. Minden ilyen kormány nak e bekezdés 2. pontja alapján neki szállított védelmi eszközökről minden védelmi tájékoztatás megadására.

5. Minden védelmi eszközöknek, amelyről e bekezdés bármely vonatkozásban rendelkezik, az ilyen kormányoknak való kivétel céljára történő felszabadítására.

b) Az a) bekezdés szerint engedélyezett segítséget az ilyen külföldi kormány olyan módozatok és feltételek mellett kapja, amelyeket az elnök megfelelőnek tart; és az Egyesült Államok részére nyújtott ellenszolgáltatás állhat fizetésben, természetben vagy javakban történő megtérítésben vagy bármely más közvetlen, vagy közvetett juttatásban, amelyet az elnök megfelelőnek tart.

c) Az elnök, valamely kormány szerv vagy hivatal vezetője az a) bekezdéssel reá ruházott vagy abból eredő felhatalmazással csupán 1943. június 30-ig, illetőleg a kongresszus két háza által 1943. június 30. előtt olyan egybehangzó határozat meghozataláig élhet, amely az a) bekezdésben adott vagy az abból eredő felhatalmazást az Egyesült Államok védelme szempontjából immár szükségtelennek nyilvánítja, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a felhatalmazásból folyó jogok gyakorlása 1946. július 1-ig, az 1943. július 1-e előtti vagy a két ház ilyen együttes határozata előtti időből származó, külföldi kormánnyal kötött szerződés vagy megegyezés teljesítéséhez szükséges.

d) E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető az amerikai hadiflottát hajók kísérésére felhatalmazó vagy a felhatalmazás megadását engedélyező rendelkezésnek.

e) E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, mintha felhatalmazást adna vagy felhatalmazás adását engedélyezné arra, hogy az 1939. évi semlegességi törvény 3. szakaszának megsértésével amerikai hajók hadművelleti területre behatoljanak.

4. szakasz. A védelmi eszközök és védelmi tájékoztatások tárgyában a 3. szakasz alapján kötött minden szerződésnek vagy megegyezésnek olyan záradékot kell tartalmaznia, amelyben a külföldi kormány kötelezi magát arra, hogy az elnök beleegyezése nélkül az ilyen védelmi eszközöket és tájékoztatásokat sem ajándék, sem adásvétel, sem bármely más módon nem ruházza át és azok használatát saját tisztviselőin, alkalmazottain vagy megbízottain kívül senki másnak nem engedí meg.

5. szakasz. a) Mihelyt valamely védelmi eszköz vagy tájékoztatás külföldre való kivitelre kerül, a hadügyminiszter, a haditengerészeti miniszter, bármely más érdekelt kormány szerv vagy hivatal vezetője az 1940. július 2-i törvény +54. Stat. 714.) 6. szakasza értelmében az elnök által kijelölt szervnek a kivitelre került javak mennyiségét, minőségét, értékét és rendeltetését, valamint az intézkedés módjait haladéktalanul bejelenteni köteles.

b) A jelen törvény alapján végzett műveletekről az elnök időről időre, de legalább 90 naponként, a kongresszust tájékoztatni tartozik, kivéve mégis az olyan tájékoztatást, amelynek nyilvánosságra hozatalát a közérdekkel nem tartja összeegyeztethetőnek. Az e bekezdés alapján készült jelentéseket a szenátus titkárnak vagy a képviselőház titkárnak kell átadni, aszerint egyiknek vagy másiknak, hogy melyik ház nem ülésezik.

6. szakasz. E törvény rendelkezéseinek végrehajtására és céljainak megvalósítására szükséges összeget, amennyiben azok más célra előirányozva nincsenek, a kincstár pénzkészletéből időről időre folyósítani szabad.

A 3. szakasz alapján bármely külföldi kormánytól befolyt minden pénzösszeg és minden pénzösszeggé konvertált vagyontárgy, a költségvetési ügyek igazgatójának hozzájárulásával, annak a költségvetési tételnek a javára fizetendő vissza, amelynek terhére a vonatkozó védelmi eszközökkel és védelmi tájékoztatásokkal kapcsolatban annak idején fizetések történtek. Ezek az összegek a folyó vagy a rákövetkező költségvetési évben felhasználhatók arra a célra, amelyre a kiadást fedező költségvetési tételt a törvény előirányozta. Az így befolyt összegek semmi esetre sem használhatók fel kiadásokra 1946. július 30. után.

7. szakasz. A hadügyminiszter, a haditengerészeti miniszter, bármely más illetékes kormány szervnek vagy hivatalnak a vezetője az e tör-

vény alapján kiszolgáltatható védelmi eszközök és védelmi tájékoztatások tárgyában kötött szerződésekből vagy egyezményekben köteles gondoskodni az ilyen eszközökben és tájékoztatásokban szabadalmi joggal bíró amerikai állampolgárok jogainak teljes mértékben való megóvásáról. Az ilyen szabadalmi jogokért befolyó díjakat a szabadalmi jog tulajdonosának vagy birtokosának ki kell fizetni.

8. szakasz. A hadügyminiszter és a haditengerészeti miniszter ezennel felhatalmaztatnak az olyan országokban előállított fegyver, lőszer és hadianyag megvételére vagy egyébként való megszerzésére, amelyekre a 3. szakasz alkalmazást nyerhet, feltéve, hogy az elnök úgy találja, hogy az ilyen vétel vagy megszerzés az Egyesült Államok védelmének érdekében szükséges.

9. szakasz. Az elnök, esetről esetre, e törvény rendelkezéseinek végrehajtására szükséges és alkalmas rendeleteket és rendelkezéseket bocsáthat ki és a jelen törvény által rá ruházott minden hatáskört vagy jogosítványt az általa kijelölt kormány szerv, hivatal vagy tisztviselő útján gyakorolhat.

10. szakasz. E törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, mintha az az Egyesült Államok szárazföldi és tengeri haderejének felhasználására vonatkozólag érvényben levő törvényeket megváltoztatná, kivéve azokat az eseteket, amikor védelmi eszközök előállításáról, megszerzéséről és javításáról, továbbá tájékoztatások közléséről vagy egyéb az e törvény felsorolt, nem hadviselő jellegű célok megvalósításáról van szó.

11. szakasz. Ha e törvény bármely rendelkezése, vagy bármely rendelkezésének valamely tényállásra való alkalmazása alkotmányellenesnek találtatnék, ez nem érinti sem a törvény egyéb rendelkezéseinek érvényét, sem pedig a törvény rendelkezéseinek egyéb tényállásokra való alkalmazhatóságát.

(Nemzetközi Szerződések,
1918-1945.)

78. Az Atlanti Charta (1941. VIII. 14.)

Roosevelt és Churchill a két állam közös politikájának alapelveit hozta a világ tudomására. Szeptember 24-én a Szovjetunió és kilenc másik állam is csatlakozott az alapelvekhez (Belgium, Csehszlovákia, Görögország, Hollandia, Jugoszlávia, Lengyelország, Luxemburg, Norvégia, és a Szabad Franciaország).

a) Az Egyesült Államok elnökének és Nagy-Britannia
miniszterelnökének közös nyilatkozata

Az Egyesült Államok elnöke és Churchill miniszterelnök mint Ő Felsége Egyesült Királyságbeli kormányának képviselője, találkozáskor egymással, helyénvalónak találják, hogy kinyilvánítsák országaik nemzeti politikájának bizonyos közös alapelveit, amelyekre a világ jobb jövőjébe vetett reményüket alapozták:

Először, országok nem törekednek semmiféle területi vagy egyéb növekedésre.

Másodszor, nem kívánnak semmiféle olyan területi változásokat, amelyek nem egyeznének meg az érdekelt népek szabadon kifejezett óhájával.

Harmadszor, tiszteletben tartják minden nép jogát arra, hogy megválassza azt a kormányformát, amely alatt élni akar; kívánják továbbá, hogy állítsák vissza mind azoknak a népeknek szuverén jogait és önkormányzatát, amely népeket ettől erőszakkal megfosztottak.

Negyedszer, fennálló kötelezettségeik kellő tiszteletben tartása mellett arra törekednek, hogy minden állam, legyen az nagy vagy kicsi, győztes vagy legyőzött, egyenlő feltételekkel vegyen részt a világkereskedelemben és jusson hozzá a világ nyersanyagforrásaihoz, amelyekre gazdasági virágzásához szüksége van.

Ötödször, azt kívánják, hogy gazdasági téren megvalósuljon minden nemzet legszorosabb együttműködése abból a célból, hogy mindannyiok számára biztosítsák a jobb munkakörülményeket, a gazdasági haladást és a szociális biztonságot.

Hatodszor, remélik, hogy a náci zsarnokság végleges szétzúzása után olyan békét teremtenek, amely minden nemzet számára lehetővé teszi, hogy saját határain belül biztonságban éljen, és amely biztosítékot nyújt arra, hogy minden ember minden országban félelem és szükség nélkül élhessen.

Hetedszer, egy ilyen békének minden ember számára lehetővé kell tennie, hogy akadály nélkül kelhessen át a tengereken és az óceánokon.

Nyolcadszor, meg vannak győződve arról, hogy a világ valamennyi nemzetének, gyakorlati vagy eszmei okokból el kell jutni odáig, hogy lemondjon az erőszak alkalmazásáról. Mivel a jövő békéje nem tartható fenn, ha azok a nemzetek, amelyek határaikon kívül támadással fenyegetnek vagy fenyegethetnek, továbbra is rendelkezzenek szárazföldi, tengeri és légi fegyverzettel, meg vannak győződve arról, hogy addig is, amíg az általános biztonság szélesebb és állandó rendszerét meg nem teremtik, lényeges követelmény ezeknek a nemzeteknek a lefegyverzése. Hasonlóképpen támoogatni és elősegíteni fognak minden egyéb olyan gyakorlati intézkedést, amelyek csökkentik a békeszerető népekre nehezedő fegyverkezés nyomasztó terhet.

b) A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányának
1941. szeptember 24-i nyilatkozata a londoni szövetségesközi
konferencián az Atlanti Chartához való csatlakozásról

A jelen konferencia Londonban azokban a napokban ült össze, amikor a hitleri Németország, amely leigázta és feldulta Európa számos országát, különleges erővel és hallatlan kegyetlenséggel rabló háborút folytat a Szovjetunió ellen. Három hónap telt el attól a naptól, amikor a hitleri Németország páncélos hordái álnokul rátámadtak a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségére, betörték a Szovjetunió határait. A szovjet nép és dicső Vörös Hadserege, Haditengerészeti Flottája és Légi Hadereje három hónapja hősi csatákat vív az aljas ellenséggel, vállán viselte a szabadságszerető népek szociális és politikai vívmányait, a kulturát és a civilizációt alapjaiban fenyegető véres agresszor elleni harc fő terhére.

Ebben a háboruban, amelyet a hitleri fasizmus kényszerített a demokratikus országokra, sok évtizedre eldőlt Európa és az egész emberiség sorsa. Nem szabad megengedni, hogy békés és szabadságszerető népek sorsát a náciizmus igája fenyegetse, hogy a hitleri rablók állig felfegyverzett bandája, amely magát túl sokra tartotta és felsőbbrendű fajnak nyilvánította, büntetlenül romboljon városokat és falvakat, feldulja a szántóföldeket, elpusztítsa a békés emberek sokezezeit és százezreit a hitleri banda világuralmi fantazmagóriája megvalósításának jelszavával.

A hitleri Németország és szövetségesei elleni, rájuk kényszerített háborút folytatni kényszerülő népeknek és államoknak az a feladatuk, hogy az agresszorokat minél hamarabb és végleg megsemmisítsék, hogy e feladat tökéletes végrehajtására minden erejüket és minden eszközüket mozgósítsák és rendelkezésre bocsássák, hogy e cél megvalósításának leghatékonyabb módjait és módszereit meghatározzák. E feladat egyesíti az adott pillanatban országainkat és kormányainkat, amelyek elküldték képviselőiket a jelen konferenciára.

Országaink előtt áll az a szintén rendkívül fontos feladat, hogy meghatározzuk a nemzetközi kapcsolatok szervezetének és a világháború utáni berendezkedésének útját és eszközeit, abból a célból, hogy népeinket és a jövő nemzedéket az emberi kultúrával összeegyeztethetetlen bűnös, véres fasizmustól megszabadítsuk.

A Szovjetunió mélyen meg van győződve arról, hogy ez a feladat is sikeresen megoldódik és hogy a hitlerizmus feletti teljes és végleges győzelem eredményeként lerakják a nemzetközi együttműködésnek és barátságnak helyes, a szabadságszerető népek öhajának és eszményeinek megfelelő kapcsolatok alapjait. Ezek a törekvések lelkesítik a Szovjetunió valamennyi népét. Ezek a törekvések vezérlik a szovjet kormány minden tevékenységét és külpolitikáját.

A Szovjetunió külpolitikájában megvalósította és megvalósítja a népek szuverén jogai tiszteletben tartásának magasztos elveit. A Szovjetuniót külpolitikájában a nemzetek önrendelkezésének elve vezérelte és vezérli.

A Szovjetunió államrendszerének alapját képező nemzetiségi politikájában ebből az elvből indul ki, amelynek alapja a nemzetek szuverenitásának és egyenjogúságának az elismerése. Ebből az elvből kiindulva a Szovjetunió védelmezi minden nép jogát az állami függetlenségre és országa területi sérthetetlenségére, jogát olyan társadalmi rendszer megteremtése és olyan kormányzási forma megválasztására, amelyet az célszerűnek és szükségesnek tart, abból a célból, hogy országa gazdasági és kulturális felvirágzását biztosítsa.

Egész politikájában és más népekkel való minden kapcsolatában ezekről az elvektől vezéreltetve, a Szovjetunió változatlanul teljes következetességgel és határozottsággal fellépett a népek szuverén jogainak bármiféle megsértése ellen, az agresszió és az agresszorok ellen, az agresszív országoknak minden és mindenféle olyan kísérletei ellen, hogy a népekre rákényszerítsék saját akaratukat és háboruba sodorják őket. A Szovjetunió állhatatosan és határozottan védelmezte és védelmezi - mint ezeknek az elveknek a diadaláért, a békéért és a népek biztonságáért folyó harc egyik hatékony eszközét - az agresszorok elleni kollektív cselekvés szükségességét.

A Szovjetunió, miközben arra törekedett, hogy radikálisan megoldja azt a feladatot, hogy a szabadságszerető népeket az agresszorok részéről fenyegető minden veszélytől megóvja, egyidejűleg harcot folytatott a teljes és általános leszerelésért. Bár a Szovjetunió kész méltóan válaszolni az agresszor bármely támadására, ugyanakkor egész külpolitikáját a békés és jószomszédi kapcsolatokra való törekvés alapjára építette és építi mindazon országokkal, amelyek tiszteletben tartják határai épségét és sérthetetlenségét, és kész minden lehető támogatást megadni azoknak a népeknek, amelyek az agresszió áldozatává váltak és harcolnak hazájuk függetlenségéért.

A Szovjetunió által tántoríthatatlanul folytatott, fent említett elvekre támaszkodó és nagyszámu aktában és okmányban kifejezésre jutó politikának megfelelően a szovjet kormány kifejezi egyetértését az Egyesült Államok elnöke, Roosewelt ur és Nagy-Britannia miniszterelnöke, Churchill ur nyilatkozatának alapelveivel, a jelenlegi nemzetközi helyzetben oly nagy jelentőséggel bíró elvekkel.

A szovjet kormány, szem előtt tartva, hogy a fent említett elvek gyakorlati megvalósításának elkerülhetetlenül alkalmazkodnia kell majd az egyik vagy másik ország körülményeihez, szükségleteihez és történelmi sajátosságaihoz, szükségesnek tartja kijelenteni, hogy ezeknek az elveknek a következetes megvalósítása biztosítja számukra a legerőteljesebb támogatást a szovjet kormány és a Szovjetunió népei részéről.

A szovjet kormány egyuttal szükségesnek tartja különös erővel hangsúlyozni, hogy a hitleri agresszió szétverésének és a náci iga megsemmisítésének szükségességét elismerő népek alapvető feladata az, hogy a szabadságszerető népek minden gazdasági és hadi erőforrásait a hitleri

hordák elnyomása alatt színlódó népek teljes és mielőbbi felszabadítására összpontosítsák.

Nagy jelentőséget tulajdonítva minden anyagi erőforrás és élelmiszer-készlet helyes felhasználásának a háboru utáni időszakában, a szovjet kormány úgy véli, hogy napjaink legfontosabb és parancsoló feladata: minden gazdasági erőforrás és hadi felszerelés helyes elosztásának a megszer-vezése Európa népeinek a véres hitleri rezsim elnyomása alóli gyors és végleges felszabadítása céljából.

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945. Bpest, 1966.)

79. Partizánmozgalom a Szovjetunióban

Részlet a brjanszki erdők déli körzetének partizánjairól szóló jelentésből.

1942. július

... Az osztagok harctevékenységének aktivitása gyorsan fokozódott. E tevékenység megélénkülésében óriási jelentősége volt a szovjet repülőkről ledobott röplapoknak és újságoknak, melyeket rongyosra olvastak. Mindenki meg akarta tudni az igazságot a Szovjetunióról, a Vörös Hadseregről, amely hősi harcot vívott a német barbárokkal. Ezeknek a cikkeknek a hatására egyre többen jöttek az osztagokba olyanok, akik sokat szenvedtek a német megszállóktól, s az osztagok gyorsan növekedtek.

A Navljai kerületben egyesültek a kerületi munkások erdőben levő csoportjai és a megsemmisítő zászlóalj harcosai. Megszervezték a fegyver- és lőszergyűjtést. Kiválasztva azt az időt, amikor a németek kimentek Altuhovóból, a Vörös Hadsereg ott tartózkodó, gyűrtübe került harcosaiból és parancsnokaiból 41 fős új csoportot szerveztek és beolvasztották egységükbe.

Az osztagok megnövekedése nagyobb arányú műveletek végrehajtását tette lehetővé.

Ilyenformán két rajtaütést hajtottak végre Navlja kerületi központ ellen, melynek során megöltek 32 németet és sok rendőrt, öt géppuskát, öt géppisztolyt, pisztolyokat és sok töltenyt zsákmányoltak, és visszavettek a megszállóktól sok rablott holmit.

A Sztálinról elnevezett trücsövszki egység támadást szervezett a németek erős megtorló osztaga ellen, szétverte őket, megsemmisített 30 németet és egy egész kocsisort, teheneket, lovakat és összerabolt javakat zsákmányolt. Ezeket a javakat visszaadta a lakosságnak, akik óriási örömmel fogadták.

mel fogadták a partizánokat, tejjel, szalonnával kínálták meg őket, kenyeret, kétszersültet és sok élelmiszert adtak nekik az utra.

Az osztagok aktivitásának növekedése és sikerei növelték tekintélyüket a lakosság szemében. A németek féltek bemenni olyan falvakba, ahol partizánok jártak és ritkábban fosztogatták a lakosságot. A nép kezdte arra kérni a partizánokat, hogy gyakrabban jöjjenek falvaikba, sőt az osztagok hatására maga is fegyverkezni kezdett önvédelmi csoportokat hozva létre, hogy megvédje falvait a fasiszta rablóktól.

Sok helységről érkeztek küldöttek a partizánosztagokhoz azzal a kéréssel, hogy szervezzenek önvédelmi csoportokat. Az osztagok puskákat adtak nekik a hadizsákmányból, melyet az ellenséggel folytatott harc során szereztek, lőszert adtak nekik, megszervezték a lőszer összegyűjtését, segítettek leszámolni a sztárosztákkal és az árulókkal, megszabadítva a falvakat a német kreaturáktól, állandóan növekedett a fegyveres önvédelmi csoportok száma, nőtt a partizánok által felszabadított terület.

Ezek az önvédelmi csoportok tevékenyen támogatták a partizánosztagokat a gyűlölt ellenséggel vívott harcban, szívs ütközeteket folytattak a megszállókkal.

Például a radutyinói önvédelmi csoport, amelynek 120 tagja és 35 puskája volt, egy teljes napon át feltartotta egy aknavetővel, géppuskákkal, géppisztolyokkal felfegyverzett német zászlóalj rohamait, amíg segítségére nem ment a partizánosztag. A harc következtében a fasiszták 200 halottat vesztettek, az önvédelmi csoport viszont német géppisztolyokkal, puskákkal és egy 77 milliméteres löveggel fegyverezte fel magát.

A partizán csoportok növekedésén kívül a Brjanszki erdőkben új osztagok is alakultak a bekerítésből kitört és visszamaradt katonákból. Ezek a csoportok, megtartva fegyvereiket és katonai fegyelmüket, kíméletlen harcot folytattak az ellenséggel a megszállt területen...

A Brjanszki erdők déli vidékén erős katonai partizánosztagok alakultak a 3., 13. és más hadseregek katonáiból, akik ezen a fronton harcoltak és bekerítették őket, olyan osztagok, mint például a Pokrovszkij főhadnagy parancsnoksága alatt álló 1. sz. Vorosilov-osztag, a Gudzenko százados parancsnoksága alatt álló 2. sz. Vorosilov-osztag. Ezek az osztagok - együttműködve az erdők déli vidékein harcoló Szaburov, Kovpak és mások által vezetett ukrán osztagokkal - nem csak a Brjanszki erdők déli részén levő helységeket szabadították fel a német megszállók alól, hanem mélyebben beékelődtek a Szumi terület sztyeppéi részébe, állandóan támadva a németek utvonalaikat, csapást mértek bázisaikra és összpontosítási helyeikre (Mihajlovszkij-tanya, Szeregyina-Buda stb.).

Az egységek nagyobb létszáma már lehetővé tette jelentősebb műveletek megszervezését a nagyobb német helyőrségek ellen.

Igy például február 2-án a Szaburov elvtárs, a Koseljev elvtárs, a Sztálinról elnevezett, két trubicsevszki osztag és Sztrelec elvtárs csoportja egyesülve, elhatározták, hogy elfoglalják Trubicsevszk városát és a partizánkerület központjává teszik, valamint mozgósítást hajtanak végre

és létrehozzák az első partizándandárt. Harcolva előretörtek és elfoglalták a várost. Tizenkilenc órát töltöttek a városban, s csak akkor kényszerültek elhagyni, mikor elfogyott a lőszerük. Ebben a harcban megsemmisült 108 német és rendőr, közte két főhadnagy, egy százados; s a város polgármestere súlyosan megsebesült. A partizánok 100 tehenet, hat tonna lisztet, másfél tonna kenyeret, sertéseket, ruházatot, töltényt, okmányokat zsákmányoltak, csak hét halottat veszítettek és 19 ember sebesült meg.

A partizánmozgalom népi felkeléssé szélesedett a megszállt területen.

A megszállt falvak és községek lakosai a párt vezetésével egytől-egyig felfegyverkeztek a gyűlölt fasizmustal vívott harcra. Napról napra növekedtek az osztagok, az önvédelmi csoportok, nőtt a partizánkörzet felfegyverzett harcosainak száma. A felszabadított kerületben újból megalakultak a szovjethatalom szervei.

...Az ellenség területén a partizánkörzet keresztezte a fasiszta megszállók szándékait, és kénytelenek voltak az arcvonalból erős reguláris csapatokat elvonni a partizánok elleni harchoz.

A partizánok ellen a németek a partizánkörzet köré erős katonai csapatokat összpontosítottak. Így például a Brjanszki erdők déli vidékén harcoló partizánok ellen a 200. lövészhadosztály, állományában a 46. és a 32. magyar gyalogezreddel, és a német reguláris hadsereg több csapata, valamint a Gestapo számos büntető osztaga. A Szuzemkai kerületben bevették a partizánok ellen egy teljes létszámú magyar hadosztályt.

Pocsepnál, M. Trubcsevszknál és más nagyobb központnál a németek több zászlóaljából álló erőket vontak össze.

A Lokotyi járásban, Szeregyina-Buda helységben, a Mihajlovszkij-tanyán, Navljában a szovjethatalom által megbüntetett bűnözőkből és kulákokból erős rendőri osztagok alakulnak.

Ennek a hitlerista bérencekből és gyilkosokból összefércelt bandának kellett volna végeznie a partizánmozgalommal, megsemmisíteni a partizánosztagekat. Ezek a véres hódérok kinozzák, elnyomják, felakasztják, agyonlövők apáinkat, anyáinkat, asszonyainkat, gyermekeinket, de erre az a válasz, hogy a partizánmozgalom rettenetes lavínája tör elő, amely hatalmas népi felkeléssé terebélyesedik a megszállt területen...

A megszállók, akik képtelenek elfoglalni a partizánkörzetet, megkísérik betüzni a partizánokat az erdő mélyébe, hogy kiszorítsák őket az élelmiszertelepekről és a lakott területekről. Az utóbbi időben olyan eseteket figyeltek meg, amikor az ellenség arra kényszerítette a lakosságot, hogy zölden vágja le a gabonát, ezzel megfosztva a partizánokat attól a lehetőségtől, hogy az új termésből élelmiszert kapjanak.

Állatian lemészárolva a békés lakosságot, megsemmisítve természet és felgyujtva lakóházait a Szuzemkai kerület 84 helységéből a németek 43-at felégették. Emberek százait ölték és kinozták meg, amíg szét nem verték és el nem üzték őket a nép bosszuállól, a Szuzemkai kerület partizánjai.

Az ellenség minden eddigi támadása a partizánok ellen, akár kisebb,

akár nagyobb csoportosítással hajtotta végre, kudarccal végződött, és a partizánkörzet kiterjedése változatlanul maradt, sőt növekedik.

Igy legutóbb, június 20-án, a Frunze-, a Csapajev, a 2. sz. Vorosilov-partizánosztagek csoportja a 2000 főt kitevő önvédelmi csoportokkal együtt támadást intézett a Gyeszna melletti Pogar község irányában. Négy napos harc után a partizánok megtisztítottak 31 helységet, megsemmisítettek csaknem 250 németet és rendőrt, elfoglaltak egy nagy élelmiszerraktárt, 10 géppuskát, egy löveget, öt aknavetőt, több mint 10 000 töltényt zsákmányoltak, és Pogart hat kilométerre megközelítve, tüzéséggel lövik.

A súlyos vereségek nem játszódtak le nyomtalanul az ellenség közt, zavart keltenek soraiban, demoralizálják katonáit és tisztjeit...

...A párt- és szovjet szervek gondosan megszervezték a vetési munkát, biztosították a tavaszi vetésterület teljes bevetését. Először a kolhozok vetettek, s amikor elfogyott a vetőmag, javasolták azoknak a rajoknak, amelyeknek volt gabonájuk, hogy vessék be a szabad területet, s a megmaradt földet felajánlották személy szerint mindenkinek, akinek vetőmagja volt. Ilyen módon a lakosság felkutatva a vetőmagot, bevetette az egész szabad területet.

A szovjethatalom szerveinek egyik legfontosabb intézkedése az volt, hogy kerületeikben a partizánosztagek számára élelmiszertelepet hoztak létre.

A német megszállók, arra törekedve, hogy elfojtsák a partizánmozgalmat, megkísérlik beüzni a partizánokat az erdőbe, hogy megfosszák őket az élelmiszerektől, amelyeket elsősorban a partizánok által elfoglalt, s a Brjanszki erdőkkel szomszédos sztyeppeik kerületek helységeiből szereznek be. Ezért mindenképpen szükségessé vált tartalékok képzése az erdőkben, arra az eshetőségre, ha a partizánosztagek időlegesen kénytelenek visszavonulni.

Az a hatalmas felvilágosító munka, melyet a pártszervezetek és a szovjet hatalom szervei a lakosság körében végeztek, ezt a kampányt a legszélesebb néptömegeknek a partizánosztagekkal való barátság politikai demonstrációjának színvonalára emelte. A lakosság önként adta a gabonát, burgonyát, darát, tojást, vaját ezen telepek közös alapjában, elismerve létrehozásuk fontosságát...

Gnyilevóban továbbá a Trubcsevszki kerületben, az élelmiszerek begyűjtése és a partizánosztageknek való átadása a kerületi pártbizottság épületénél megtartott gyűlésen zajlott le; ez után kitézték a vörös zászlót, és a kolhozparasztok élelmiszerekkel megrakott, hosszú szekérkaravánja megindult az élelemmel az erdőbe, a partizántelepekre. Erről a vörös karavánról filmfelvétel készült a híradó számára.

Az osztagek a mai napig félhavi élelmiszertartalékkal vannak ellátva, és a telepek feltöltése még folyamatban van. A rendőrökkel és németekkel folytatott harcokban zsákmányolt szarvasmarhákból és aprómarhákból több

osztagnál csaknem 100 nagy tejfeldolgozó gazdaságot alakítottak, hol tejtermékeket állítanak elő, húst és kolbászt készítenek.

Verjnerovics
a Brjanszki Front Politikai Vezetőségének
filmoperatőrje

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.)

80. A moszkvai értekezlet (1943. X. 19-30.)

A három szövetséges hatalom - Szovjetunió, USA, Nagy-Británia - első értekezlete volt a moszkvai, amelyen a külügyminiszterek vettek részt. Négy nyilatkozatot adtak ki, és létrehozták az Európai Tanácskozó Bizottságot. E bizottság (EAC) dolgozta ki a háború folyamán a Németországgal szövetséges államok fegyverszüneti feltételeit, a német kapituláció okmányát, a megszállási övezetek határait és a megszállási, ellenőrzési rendszereket. (E bizottságot a potsdami konferencián oszlatták fel.)

A moszkvai értekezleten elfogadott nyilatkozatok

a) Négy nemzet nyilatkozata az általános biztonságról

Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Szovjetunió és Kína kormányai:

egységesen abbeli elhatározásukban, hogy az Egyesült Nemzetek 1942. január 1-i nyilatkozatának és az ezt követő nyilatkozatoknak megfelelően a hadműveleteket azon tengelyhatalmak ellen, ⁽²⁰⁾ amelyekkel az illető kormányok hadiállapotban vannak, mindaddig folytatják, amíg ezek a hatalmak feltétel nélküli kapituláció alapján ⁽²¹⁾ le nem tették a fegyvert;

tudatában az iránti felelősségüknek, hogy megszabadítsák saját népeiket, valamint a velük szövetkezett népeket az agresszió fenyegetésétől;

felismerve annak szükségességét, hogy biztosítsák a háborúból a békébe való gyors és rendezett áttérést és megteremtsék és fenntartsák a nemzetközi békét és biztonságot, a világ embertartalékainak és gazdasági erőforrásainak fegyverkezési célokra való lehető legkisebb igénybevétele mellett;

együttesen kijelentik, hogy:

1. Egyesített akciójukat, amelynek a saját ellenségeik ellen viselt háboru szolgálatában való állítására kötelezték magukat, a béke és biztonság megszervezésének és fenntartásának érdekében folytatni fogják.

2. Közülük azok, amelyek közös ellenséggel vannak hadiállapotban, az ellenség kapitulációjával és lefegyverzésével kapcsolatos minden kérdésben együttesen járnak el.

3. Megtesznek minden olyan intézkedést, amelyet szükségesnek tartanak az ellenségre kényszerített feltételek bármilyen megsértésének megelőzésére.

4. Elismerik annak szükségességét, hogy a lehető legrövidebb időn belül a nemzetközi béke és biztonság fenntartására általános nemzetközi szervezetet létesítsenek, ⁽²²⁾ amely az összes békeszerető államok szuverén egyenlőségén alapul és nyitva áll minden ilyen - nagy és kis - állam tagként való belépésére.

5. Addig is, amíg a törvény és rend uralmát újra helyre nem állítják és egy általános biztonsági rendszert meg nem teremtenek, a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából tanácskozni fognak egymással és szükség szerint az Egyesült Nemzetek más tagjaival is azzal a szándékkal, hogy a nemzetek közössége nevében együttesen járjanak el.

6. Az ellenségeskedések befejezése után fegyveres erőket más államok területén csak a jelen nyilatkozatban jelzett célok és csak együttes tanácskozás után fogják felhasználni.

7. Tanácskozni és együttműködni fognak egymással és az Egyesült Nemzetek más tagjaival abból a célból, hogy egy gyakorlatilag megvalósítható általános egyezményt hozzanak létre a fegyverkezés szabályozásáról a háboru utáni időszakban.

b) Nyilatkozat Olaszországról⁽²³⁾

Az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió külügyminiszterei megállapították, hogy kormányaik teljesen egyetértenek abban, hogy a szövetségesek Olaszországgal szemben követendő politikájának azon az elven kell alapulnia, hogy a fasiszmust és annak minden káros befolyását és következményét teljesen megsemmisítsék és hogy az olasz népnek minden lehetőséget megadjanak arra, hogy demokratikus elveken alapuló állami és egyéb intézményeket hozzon létre.

Az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság külügyminiszterei kijelentik, hogy kormányaik akciója, amióta Olaszország területének invázióját megkezdték, ezen a politikán alapult, amennyire az elsőrendű katonai követelmények ezt megengedték.

Ennek a politikának jövőbeni elősegítése érdekében a három kormány külügyminiszterei megegyeztek, hogy az alábbi intézkedések fontosak és azokat végre kell hajtani:

1. Lényeges követelmény, hogy az olasz kormányt demokratikusabbá tegyék az olasz nép azon rétegei képviselőinek bevonásával, akik mindig szemben állottak a fasiszmussal.

2. A szólásszabadságot, valamint a vallásgyakorlat, a politikai véleménynyilvánítás szabadságát, a sajtó- és a gyülekezési szabadságot teljes mértékben vissza kell adni az olasz népnek, amelynek joga kell, hogy legyen arra is, hogy antifasiszta politikai csoportokat létesítsen.

3. A fasiszta rendszer által teremtetett összes intézményeket és szervezeteket fel kell oszlatni.

4. Az összes fasiszta vagy fasisztabarát elemeket a közigazgatásból, a közintézményekből és szervezetekből el kell távolítani.

5. A fasiszta rendszer összes politikai foglyait szabadon kell bocsátani és teljes amnesztiában kell részesíteni.

6. Meg kell teremteni a helyi önkormányzat demokratikus szerveit.

7. A fasiszta vezetőket és más háborús bűnösökként ismert vagy gyanúsított személyeket le kell tartóztatni és az igazságszolgáltatásnak átadni.

A három külügyminiszter ezzel a nyilatkozattal kapcsolatban elismeri, hogy amíg az Olaszországban folyó tényleges hadműveletek folynak, azt az időpontot, amikor a fentebb lefektetett alapelveknek teljes mértékben érvényt lehet majd szerezni, a főparancsnokok határozzák meg azoknak az utasításoknak alapján, amelyeket az egyesített vezérkaroktól kapnak. A jelen nyilatkozatot tevő három kormány e tárgyban bármelyikük kérésére tanácskozní fog egymással.

Egyetértés áll fenn továbbá a tekintetben, hogy ennek a határozatnak egyetlen része sem csorbíthatja az olasz népnek azt a jogát, hogy végül is maga válassza meg kormányformáját.

c) Nyilatkozat Ausztriáról

Az Egyesült Királyság, a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok kormányai megegyeztek abban, hogy Ausztriát, a hitleri agresszió áldozatául esett első szabad országot fel kell szabadítani a német uralom alól.

Ausztriának Németország által 1938. március 15-én történt bekebelezését semmisnek és meg nem történtnek tekintik. Ez időpont óta Ausztriában bekövetkezett bárminemű változásokat semmiképpen sem tekintik magukra nézve kötelezőnek. Kinyilvánítják azt az óhajukat, hogy Ausztria

szabad és független országgént visszaállíttassék, és ezáltal az osztrák nép részére éppugy, mint azon szomszédos államok részére, amelyek hasonló problémákkal kerülnek majd szembe, megnyissák az utat, amelyen megtalálhatják azt a politikai és gazdasági biztonságot, amely a tartós béke egyedüli alapja.

Ausztriát mindazonáltal emlékeztetik arra, hogy a hitleri Németország oldalán viselt háboruban való részvétele miatt felelősség terheli, amely alól nem szabadulhat, és hogy a végső rendezés során elkerülhetetlenül figyelembe fogják venni, mennyiben járult hozzá önmaga felszabadításához.

d) Háromhatalmi nyilatkozat a kegyetlenkedésekről

Az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjetunió sok helyről bizonyítékokat kaptak a hitleri fegyveres erők által elkövetett kegyetlenkedésekről, mészárlásokról és hidegvérrel végrehajtott tömeges kivégzésekről sok olyan országban, amelyeket ezek az erők lerohantak és amelyekből most folyamatosan klűzik őket. A hitleri uralom erőszakoskodásai nem új dolgok, és a karmai közé került összes népek vagy területek kénytelenek voltak elszemvedni a terror útján való kormányzás legszörnyűbb formáit. Új helyzet állott elő annyiban, hogy most sok ilyen területet a felszabadító hatalmak előrenyomuló csapatai felmentenek, a visszaözlő hitlerista hunok pedig kétségbeesésükben megkészszerelik könyörtelen kegyetlenkedéseiket. Ezt mos különösen szemléltetően tanusítják a hitleristáknak a Szovjetunió most felszabaduló területén, valamint Franciaország és Olaszország területén elkövetett szörnyű gáztettei.

Ennélfogva a fent nevezett három szövetséges hatalom, a harminckét Egyesült Nemzetek érdekében szólva, ezennel ünnepélyesen kinyilvánítja és komoly figyelmeztetésnek szánja az alábbi nyilatkozatot:

Amikor majd fegyverszünetet engedélyeznek valamely Németországban megalakuló kormánynak, azokat a német tiszteket és katonákat, valamint náci párttagokat, akik a fent említett kegyetlenkedésekért, mészárlásokért és kivégzésekért felelősek vagy azokban beleegyezően részt vettek, visszaküldik azokba az országokban, amelyekben förtelmes büntetteiket elkövették, avégből, hogy a felszabadított országok és az ott megalakuló szabad kormányok törvényei szerint ítélkezhessenek felettük és büntethessék meg őket. Ezekben az országokban lehetőleg minden részletre kiterjedő listákat fognak összeállítani, különös tekintettel a Szovjetunió előzlőlt részeire, Lengyelországra és Csehszlovákiára, Jugoszláviára és Görögországra, ideértve Kréta szigetét és más szigeteket, továbbá Norvégiára, Dániára, Hollandiára, Belgiumra, Luxemburgra, Franciaországra és Olaszországra.

Igy azok a németek, akik részt vesznek olasz tisztek tömeges agyonlövésében vagy francia, holland, belga, vagy norvég tuszok vagy krétai

parasztok kivégzésében, vagy akik részt vettek a lengyel nép sorában vagy a Szovjetunió azon területén elkövetett öldöklésekben, amelyekről most söpri ki az ellenséget, tudni fogják, hogy vissza fogják őket vinni bűncselekményeik színhelyére, és az általuk gyalázatosan bántalmazott népek fognak ítélkezni felettük. Azok pedig, akik eddig még nem mocskolták be kezüket ártatlanok vérével, óvakodjanak attól, hogy csatlakozzanak a bűnösök sorához, mert a három szövetséges hatalom teljes biztonsággal a világ legtávolabbi buvóhelyéig üldözni fogja őket és kiszolgáltatja őket vádlóknak, hogy elvegyék igazságos büntetésüket.

Fenti nyilatkozat semmiképpen sem érinti azoknak a főbűnösöknek az esetét, akiknek bűncselekményei nincsenek földrajzilag helyhez kötve és akiket a szövetséges országok kormányai együttes döntésének megfelelően fognak megbüntetni.

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

81. A teheráni értekezlet (1943. XI. 28 - XII. 1.)

Teheránban - Irán fővárosában⁽²⁴⁾ ültek össze először a három hatalom kormányfői, határozataik erőteljesen elősegítették Németország legyőzését.

A három hatalom nyilatkozata

Mi, az Egyesült Államok elnöke, Nagy-Britannia miniszterelnöke és a Szovjetunió miniszterelnöke az elmúlt négy nap folyamán találkoztunk Iráni szövetségesünk fővárosában és kialakítottuk és megerősítettük közös politikánkat.

Kifejezzük eltökéltségünket arra, hogy nemzeteink szorosan együtt fognak működni egymással mind a háború, mind az elkövetkezendő békében.

A háborút illetően - katonai vezérkaraink csatlakoztak kerekasztal-megbeszéléseinkhez, és a német haderő szétzuzására irányuló tervünket összeegyeztettük. Teljes megegyezésre jutottunk a kelet, nyugat és dél felől megindítandó hadműveletek terjedelme és időzítése tekintetében.

Itt elért egyetértésünk biztosítéka annak, hogy miénk lesz a győzelem.

A békét illetően pedig - bizonyosak vagyunk afelől, hogy összetartásunk tartós békét fog lehetővé tenni. Teljes tudatában vagyunk annak a magas felelősségnek, amely reánk, valamint az Egyesült Nemzetekre hárul abban a tekintetben, hogy olyan békét alkossunk, amely a világ népei tul-

nyomó többségének megelégedésére szolgál és amely sok nemzedéken át számúzi a háboru csapásait és rémségeit.

Diplomáciai tanácsadóinkkal együtt áttekintettük a jövő feladatait. Keresni fogjuk minden olyan nemzet - legyen az nagy vagy kicsi - együttműködését és cselekvő részvételét, amelynek népei a mi népeinkhez hasonlóan szívvel és értelemmel ragaszkodnak a zsarnokság és rabszolgaság, az elnyomás és a türelmetlenség megszüntetéséhez. Örömmel fogjuk üdvözlölni belépésüket a demokratikus nemzetek világának családjába, ha ezt az utat választják.

Nincs az a hatalom a földön, amely megakadályozhatna bennünket abban, hogy Németország hadseregeit a szárazföldön, tengeralattjáróit a tengeren és hadlanyaggyárait a levegőből megsemmisítsük.

Támadásaink könyörtelenek és egyre erősebbek lesznek.

E szívélyes tanácskozások végeztével bizalomnak tekintünk az elé, amikor a világ valamennyi népe megszabadulva a zsarnokságtól saját vágyai és lelkiismerete szerinti szabad életet fog élni.

Reménységgel és eltökéltséggel gyűltünk itt egybe. Tetteinken, léleken és célokon barátokként távozunk most innen.

Kelt Teheránban, 1943. december 1.

Roosevelt Sztálin Churchill

A teheráni értekezlet katonai következtetései⁽²⁵⁾

A konferencián:

1. Megegyeztek abban, hogy a jugoszláv partizánokat utánpótlás és felszerelés szállításával, valamint kommandó-hadműveletekkel is, a lehető legnagyobb mértékben támogatni kell.

2. Megegyeztek abban, hogy katonai szempontból föltöbb kívánatos, hogy Törökország az év vége előtt a szövetségesek oldalán belépjen a háborúba.

3. Tudomásul vették Sztálin marsall abbéli nyilatkozatát, hogy abban az esetben, ha Törökország háborúba kerülne Németországgal és ennek következtében Bulgária hadat üzenne Törökországnak vagy megtámadná azt, a Szovjetunió azonnal hadiállapotba kerülne Bulgáriával. A konferencia továbbá tudomásul vette, hogy ezt a tényt kifejezetten meg lehetne említeni azokon a tárgyalásokon, amelyeket abból a célból fognak folytatni, hogy Törökországot rábírja a háborúba való belépésre.⁽²⁶⁾

4. Tudomásul vették, hogy az Overlord hadműveletet 1944. májusában indítják meg, egy dél-franciaországi hadművelettel kapcsolatban.⁽²⁷⁾ Utóbbi hadműveletet olyan nagy erővel hajtják végre, amint azt a rendelkezésre álló partraszállási eszközök lehetővé teszik. A konferencián to-

vábbi tudomásul vették Sztálin marsall nyilatkozatát, hogy a szovjet haderők ugyanezen időpont körül támadást indítanak abból a célból, hogy megakadályozzák német haderők átszállítását a keleti frontról a nyugati front-ra. (28)

5. Megegyeztek aziránt, hogy a három hatalom katonai vezérkarainak, tekintettel a küszöbön álló európai hadműveletekre, ezentul szoros érintkezésben kell maradniok egymással. Megegyeztek aziránt is, hogy a vezérkaroknak ezekkel a hadműveletekkel kapcsolatban az ellenség megtevesztése és félrevezetése céljából egy fedőtervet is ki kell dolgoznlok.

Teharán, 1943. december 1.

Franklin D. Roosevelt Joszif V. Sztálin Winston S. Churchill

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

82. A jaltai konferencia (1945. II. 4-11.)

A három kormányfő legjelentősebb tanácskozását a krim-félszigeti Jaltában tartották. A megállapodásokat három okmányban rögzítették: a nyilatkozatban, a jegyzőkönyvben (csak később tették közzé teljes terjedelmében) és a Japánra vonatkozó titkos egyezményben.

A jaltai nyilatkozat

Az elmúlt nyolc nap folyamán Winston S. Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke, Franklin D. Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, J. V. Sztálin, a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának elnöke, a külügyminiszterek, a vezérkari főnökök és más tanácsadók kíséretében találkoztak a Krimi-félszigeten.

.....

A krimi értekezlet eredményeiről Nagy-Britannia miniszterelnöke, az Egyesült Államok elnöke és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosi Tanácsának elnöke a következő nyilatkozatot tették:

I. Németország szétzúzása

Megvizsgáltuk és megállapítottuk a három szövetséges hatalomnak a közös ellenség végleges szétzúzására irányuló haditervet. Az értekezlet tartalma alatt a három szövetséges hatalom katonai vezérkarai naponta tanácskozásra ültek össze. E tanácskozások minden tekintetben a legnagyobb mértékben kielégítőek voltak és a három szövetséges hatalom katonai erőfeszítéseinek minden eddigénél szorosabb összehangolására vezettek.

Teljes mértékben kölcsönösen tájékoztattuk egymást. Teljes egyetértéssel jóváhagytuk és részletesen kidolgoztuk azoknak az új és még sokkal hatalmasabb csapásoknak időpontját, kiterjedését és összehangolását, amelyeket hadseregeink, valamint légi haderőink kelet, nyugat, észak és dél felől fognak Németország szívére mérni.

Összeegyeztetett haditerveink majd csak akkor válnak ismeretessé, amikor már végrehajtjuk őket, de meg vagyunk győződve arról, hogy a három vezérkar között ezen az értekezleten elért igen szoros tevékeny együttműködés a háború megrövidítéséhez fog vezetni. A három vezérkar a jövőben mindannyiszor tanácskozásra ül össze, valahányszor erre szükség lesz.

A náci Németország sorsa meg van pecsételve. A német nép, ha megkísérli folytatni a reménytelen ellenállást, vereségének következményeit még csak súlyosabbá teszi.

II. Németország megszállása és ellenőrzése

Megegyeztünk a közös politikában és tervekben, amelyek a feltétel nélküli kapituláció rendelkezéseinek végrehajtására irányulnak, s ezeket a rendelkezéseket közösen fogjuk rákényszeríteni a náci Németországra, miután a német fegyveres ellenállás végleg megtört. E rendelkezések addig nem kerülnek nyilvánosságra, amíg Németország végleges veresége be nem következett.

Az elfogadott terv értelmében a három hatalom fegyveres erői külön-külön övezetet szállnak meg Németországban. A terv egybekapcsolt igazgatást és ellenőrzést irányoz elő Központi Ellenőrző Bizottság útján, amely a három hatalom főparancsnokaiból áll, Berlin székhellyel.

Megegyezés jött létre az iránt is, hogy a három hatalom felkéri Franciaországot, hogy - amennyiben ohajtja - vállalja egy övezet megszállását és vegyen részt negyedik tagként az Ellenőrző Bizottságban. A francia övezet határát a négy érdekelt kormány fogja megállapítani az Európai Tanácskozó Bizottságban működő képviselők útján.

Megmászhatatlan célunk a német militarizmus és nácizmus szétzúzása és olyan biztosítékok megteremtése, hogy Németország soha többé ne zavarhassa meg a világ békéjét. Eltökéltük, hogy az egész német fegyve-

res erőt leszereljük és elbocsátjuk a német vezérkart, amely ismételten feltámasztotta a német militarizmust, mindörökre feloszlatjuk; az egész német hadfelszerelést elszállítjuk, vagy megsemmisítjük; az egész német ipart, amelyet haditermelésre lehetne felhasználni, megsemmisítjük vagy ellenőrzés alá helyezzük; az összes háborús bűnösöket bíróság elé állítjuk és haladéktalanul és igazságosan megbüntetünk, ugyanakkor megköveteljük a németek által okozott pusztítások természetben való jóvátételét; eltöröljük a föld színéről a náci pártot, a náci törvényeket, szervezeteket és intézményeket; kiküszöböljük a náciizmus és militarizmus mindennemű befolyását a közhivatalokból, a német nép kulturális és gazdasági életéből és közös egyetértéssel megtesszük mindazokat az egyéb intézkedéseket Németországban, amelyek szükségesek lehetnek a jövő békéjének és a világ biztonságának érdekében.

Nem célunk a német nép megsemmisítése, de csak akkor, ha a náciizmus és militarizmus gyökeresen ki lesz irtva, lesz remény arra, hogy a német nép méltó életet éljen és megtalálja helyét a nemzetek közösségében.

III. A Németország által teljesítendő jóvátétel

Megvizsgáljuk a Németország által a háború folyamán a szövetséges nemzeteknek okozott károk kérdését és méltányosnak találtuk, hogy Németországot az okozott károk teljes és lehető legnagyobb mértékű természetbeni megtérítésére kötelezzük. Jóvátételi Bizottságot fogunk létesíteni, amelyet utasítunk, hogy vizsgálja meg a Németország által a szövetséges országoknak okozott károk megtérítésének mértékét és módzatait. A Bizottság székhelye Moszkvában lesz.

IV. Az Egyesült Nemzetek értekezlete

Elhatároztuk, hogy szövetségeseinkkel együtt a lehető leghamarabb általános nemzetközi szervezetet létesítünk a béke és biztonság fenntartása céljából.

Ugy hisszük, hogy ez döntő jelentőségű mind az agresszió megelőzése, mind a háború politikai, gazdasági és szociális okainak kiküszöbölése szempontjából, az összes békeszerető népek szoros és állandó együttműködése révén.

Ehhez Dumbarton Oaks-ban lefektettük az alapelveket. A szavazási eljárás fontos kérdésében azonban ott még nem jutottunk megegyezésre. A jelenlegi értekezleten sikerült megoldani ezt a nehézséget.

Megegyeztünk abban, hogy 1945. április 25-én San Franciscóban, az Egyesült Államokba összehívjuk az Egyesült Nemzetek értekezletét,

hogy az előkészítse ennek a szervezetnek az alapokmányát, a Dumbarton Oaks-ban tartott tájékoztató megbeszéléseken javasolt irányelveknek megfelelően.

Kína kormányával és Franciaország ideiglenes kormányával haladéktalanul tanácskozunk és felszólítjuk őket, hogy az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége kormányával együtt küldjék ki az értekezletre szóló meghívókat.

Mihelyt a tanácskozások Kínával és Franciaországgal befejeződtek, nyilvánosságra hozzuk a szavazási eljárásra vonatkozó javaslatok szövegét.

V. Nyilatkozat a felszabadított Európáról

Kidolgoztunk és aláírtunk egy nyilatkozatot a felszabadított Európáról. E Nyilatkozat előírja a három hatalom politikájának egybehangolását és közös eljárását a felszabadított Európa politikai és gazdasági kérdéseinek demokratikus szellemében történő megoldása tekintetében. A Nyilatkozat szövege a következő:

"A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének miniszterelnöke, az Egyesült Királyság miniszterelnöke és az Amerikai Egyesült Államok elnöke országok népeinek, valamint a felszabadított Európa népeinek közös érdekében tanácskozásokat folytattak egymással. Együttesen kinyilvánítják kölcsönös egyetértésüket aziránt, hogy a felszabadított Európa átmeneti bizonytalanságának időszakában a három kormány egybehangolja politikáját abból a célból, hogy segítsék a náci Németország uralma alól felszabadított európai népeket, valamint a tengely volt európai csatlós államainak népeit abban, hogy sürgős megoldásra váró politikai és gazdasági kérdéseiket demokratikus eszközökkel oldják meg.

Európában a rend helyreállítását és a nemzeti gazdasági élet ujjáépítését olyan módon kell elérni, amely a felszabadított népeknek lehetővé teszi, hogy a náciizmus és fasiszmus utolsó maradványait is megsemmisítsék és maguk választotta demokratikus intézményeket teremtsenek maguknak.

Az Atlanti Charta ama alapelvének megfelelően, hogy minden népnek joga van arra, hogy megválassza azt a kormányformát, amely alatt élni akar, vissza kell állítani mindazoknak a népeknek szuverén jogait és önkormányzatát, amely népeket ettől a támadó nemzetek erőszakkal megfosztottak.

Ama feltételek megteremtése érdekében, amelyek mellett a felszabadított népek ezeket a jogukat gyakorolhatják, a három kormány, valahányszor a körülmények azt megkövetelik, együttesen támogatni fogja a felszabadított európai államoknak vagy a tengely volt európai csatlós államainak népeit abban,

- a) hogy megteremtsek országuk belső békéjének feltételeit;
- b) hogy szükségintézkedéseket foganatosítsanak az inséget szenvedő lakosság megsegítésére;
- c) hogy a lakosság összes demokratikus elemeit széleskörűen képviselő ideiglenes kormányhatóságokat létesítsenek, amelyek kötelesek legyenek a lehető legrövidebb időn belül szabad választások útján olyan kormányokat alakítani, amelyek megfelelnek a nép akaratának,
- d) hogy elősegítsék ilyen választások megtartását mindenütt, ahol ez szükségesnek mutatkozik.

A három kormány tanácskozni fog a többi Egyesült Nemzetekkel és az európai ideiglenes hatóságokkal vagy más európai kormányokkal, valahányszor az őket közvetlenül érdeklő kérdések megvizsgálására kerül sor.

Ha a három kormány úgy véli, hogy valamely felszabadított európai államban vagy a tengely valamely volt európai csatlós államában a körülmények ilyen eljárást szükségessé tesznek, a három kormány haladéktalanul tanácskozni fog egymással azok felől az intézkedések felől, amelyek a jelen Nyilatkozatban lefektetett közös kötelezettségek teljesítéséhez szükségesek.

A jelen Nyilatkozatunkkal újból hitet teszünk az Atlanti Charta elvei mellett, megerősítjük az Egyesült Nemzetek Nyilatkozatában vállalt kötelezettségeinket, valamint azon elhatározásunkat, hogy a többi békeszerető nemzetekkel együttműködve felépítjük a jog uralmán alapuló világrendet, amely a béke, a biztonság, a szabadság és az emberiség általános jóléte szolgálatában áll.

Midőn a három hatalom ezt a Nyilatkozatot közzéteszi, egyben kifejezést ad ama reményének, hogy a Francia Köztársaság ideiglenes kormánya a javasolt eljárásban csatlakozik hozzájuk.

VI. Lengyelország

Azzal az elhatározással jöttünk a krími konferenciára, hogy rendezzük nézeteltéréseinket a lengyel kérdésben. Részletesen megtárgyáltuk a kérdés minden oldalát. Újból megerősítettük egy erős, szabad, független és demokratikus Lengyelország megteremtésére irányuló közös céljunkt. Tárgyalásaink eredményeképpen megegyeztünk azokban a feltételekben, amelyek alapján megalakulhat egy olyan új lengyel kormány, a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya, amelyet mind a három nagyhatalom elismerhet.

A létrejött megállapodás a következő:

"Lengyelországnak a Vörös Hadsereg által történt teljes felszabadítása folytán, ebben az országban új helyzet állott elő. Ez megköveteli egy olyan ideiglenes lengyel kormány megalakítását, amely szélesebb alagra támasz-

kodhatik, amint az Nyugat-Lengyelország nemrégén történt felszabadítása előtt lehetséges volt. Ennélfogva a Lengyelországban jelenleg működő ideiglenes kormányt szélesebb demokratikus alapon át kellene szervezni, mind a Lengyelországban élő, mind a külföldön tartózkodó demokratikus vezetők bevonásával. Ezt az új kormányt ennek megfelelően a Nemzeti Egység Ideiglenes Kormányának kellene nevezni.

V. M. Molotov, V. A. Harriman és Sir A. Clark Kerr meghatalmazást kapnak arra, hogy bizottságot alkotva tanácskozzanak Moszkvában, elsősorban a jelenlegi ideiglenes lengyel kormány tagjaival, valamint más lengyelországi és külföldi lengyel demokratikus vezetőkkel abból a célból, hogy a jelenlegi kormányt a fentiek szerint átalakítsák. A Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya köteles lesz a lehető legrövidebb időn belül szabad és kényszerből mentes választásokat kiírni az általános választójog és titkos szavazás alapján. E választásokon minden demokratikus és náciellenes pártnak joga lesz részt venni és jelölteket állítani.

Miután a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormánya a fentieknek megfelelően megalakult, a Szovjetunió kormánya, amely ez idő szerint Lengyelország jelenlegi ideiglenes kormányával tart fenn diplomáciai kapcsolatot, valamint az Egyesült Királyság kormánya és az Amerikai Egyesült Államok kormánya felveszik a diplomáciai kapcsolatot az új lengyel kormánnyal, a Nemzeti Egység Ideiglenes Lengyel Kormányával és egymáshoz nagyköveteket küldenek, akiknek jelentései alapján az illető kormányok állandóan tájékoztatva lesznek a lengyelországi helyzetről.

A három kormányfő úgy véli, hogy Lengyelország keleti határának a Curzon-vonalat kell követnie, bizonyos szakaszokon öt-nyolc kilométer mélységű eltérésekkel Lengyelország javára. A három kormányfő elismeri, hogy Lengyelországnak jelentékeny területi növekedésben kell részesülnie északon és nyugaton. Úgy vélik, hogy e területnövekedés terjedelme felől megfelelő időpontban ki kell kérni a Nemzeti Egység Ideiglenes Kormányának véleményét, és hogy Lengyelország nyugati határának végleges megállapítása a békekonferenciára vár.

VII. Jugoszlávia

Megegyeztünk abban, hogy Tito marsallnak és dr. Subasicsnak javasoljuk, hogy a közöttük létrejött egyezményt azonnal léptessék életbe és hogy ezen egyezmény alapján alakítsanak új kormányt.

Javasoljuk továbbá, hogy mielőtt az új kormány megalakult, nyilatkoztassa ki, hogy

1. Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsát (AVNOJ) kiszélesítik az utolsó jugoszláv parlament (szkupscsina) azon tagjaival, akik nem kompromittálták magukat az ellenséggel való együttműködés által, és ekként olyan testületet alakítanak meg, amely ideiglenes parlamentnek lesz nevezhető;

2. a Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsa által hozott törvényeket később az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elé terjesztik megerősítés végett.

Az értekezleten általánosságban áttekintettek más balkáni kérdéseket is.

VIII. A külügyminiszterek találkozói

Az értekezlet tartama alatt, a kormányfők és a külügyminiszterek mindennapos ülésein kívül, a három külügyminiszter tanácsadói bevonásával naponként külön üléseket is tartottak.

E találkozások igen hasznosnak bizonyultak, és az értekezlet meg-egyezésre jutott abban, hogy a három külügyminiszter közötti rendszeres tanácskozások céljából állandó szervezetet kellene létrehozni. Ennélfogva a külügyminiszterek ezentúl találkozni fognak egymással, valahányszor ez szükségesnek mutatkozik, éspedig előreláthatóan minden három vagy négy-hónapban. E találkozókat váltakozva a három fővárosban fogják megtartani; az első találkozó Londóban lesz az Egyesült Nemzeteknek a világszervezet megalakítására összehívandó értekezlete után.

IX. Egység a béke megszervezésében, mind a háború viselésében

Krimi találkozásunk újból megerősítette azt a közös elhatározásunkat, hogy az elkövetkezendő békében fenntartsuk és megerősítsük céljainknak és cselekvéseinknek azt az egységét, amely az Egyesült Nemzetek győzelmét ebben a háborúban lehetővé és bizonyossá tette. Ugy hisszük, hogy ez kormányaink szent kötelessége népeink, valamint a világ összes népei iránt.

Csak a három ország és az összes békeszerető nemzetek közötti állandó és növekvő együttműködés és kölcsönös megértés útján valósítható meg az emberiség legmagasztosabb törekvése: a biztos és tartós béke, amely az Atlanti Charta szava szerint "biztosítékot nyújt arra, hogy minden ember minden országban félelem és szükség nélkül élhessen".

Ugy találjuk, hogy az ebben a háborúban elért győzelem és a tervezett nemzetközi szervezet megalakítása a történelem eddigi legnagyobb lehetőségét nyújtja arra, hogy a legközelebbi években megteremtjük egy ilyen béke lényeges feltételeit.

Winston S. Churchill
Franklin D. Roosevelt
J. V. Sztálin

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

A HÁBORÚ UTÁN

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM
TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

SZERKESZTETTE:
Polányi Imre

TANKÖNYVKIADÓ

83. A potsdami értekezlet (1945. VII. 7 - VIII. 2.)

A háboru utáni újjárendezésre vonatkozó megállapodásokat tartalmazzák a potsdami egyezmények. A "Jelentést" aug. 2-án hozták nyilvánosságra, a "Jegyzőkönyvet" csak 1947-ben. E gyűjteményben csupán a "Jelentést" közöljük.

I. Jelentés a berlini hármas értekezletről

1945. július 17-én Harry S. Truman, az Amerikai Egyesült Államok elnöke, J. V. Sztálin generalisszimusz, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosi Tanácsának elnöke és Winston S. Churchill, Nagy-Britannia miniszterelnöke, C. R. Attlee urral együtt, Berlinben háromhatalmi értekezleten találkoztak. Kíséretükben voltak a három hatalom külügyminiszterei: V. M. Molotov, D. F. Byrnes és A. Eden, valamint a vezérkar főnökök és más tanácsadók.

Július 17-e és július 25-e között kilenc ülést tartottak. Ezután az angol alsóházi választások eredményei kihirdetésének időpontjában az értekezletet két napra felfüggesztették.

Július 28-án C. R. Attlee visszatért az értekezletre mint Nagy-Britannia miniszterelnöke, E. Bevin, az új külügyminiszter kíséretében. Ezután még négy napon át tartottak üléseket. Az értekezlet időtartama alatt a három kormányfő külügyminisztere kíséretében rendszeresen találkozott, ezenkívül rendszeres megbeszélések folytak a külügyminiszterek között is. A bizottságok, amelyeket a külügyminiszterek megbeszéléseiken a különböző kérdések előkészítésére neveztek ki, szintén mindennap üléseztek.

Az értekezlet ülései Cecilienhof-ban folytak, Potsdam közelében. Az értekezlet 1945. augusztus 2-án fejeződött be.

Az értekezleten fontos határozatokat hoztak és fontos egyezményeket köttek. Számos egyéb olyan kérdésről is folyt eszmecsere, amelyeknek megbeszélését az értekezleten létesített Külügyminiszterek Tanaácsában fogják folytatni.

Truman elnök, Sztálin generalisszimusz és Attlee miniszterelnök azzal a meggyőződéssel hagyták el az értekezletet - amely megerősítette a kormányaik közötti kapcsolatokat és kiszélesítette együttműködésük és

kölcsönös megértésük kereteit -, hogy kormányaik és népeik az Egyesült Nemzetek többi államaival együtt megteremtik az igazságos és tartós békét.

II. A Külügyminiszterek Tanácsának megalakítása

Az értekezlet egyezményt kötött az öt nagyhatalmat képviselő Külügyminiszterek Tanácsának létesítéséről, hogy az folytassa a békerendezésekhez szükséges előkészítő munkákat és foglalkozzék olyan egyéb kérdéssel, amelyet a Tanácsban részt vevő kormányok megegyezés szerint időről időre a Tanács elé utalhatnak.

A Külügyminiszterek Tanácsának megalakítására vonatkozó egyezmény szövege a következő:

"1. Az Egyesült Királyság, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Kína, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztereiből Tanácsot kell alakítani.

2. a) A Tanács rendszeren Londonban ülésezik, a Tanács által felállítandó közös Titkárság állandó székhelyén. Mindegyik külügyminisztert olyan magasrangú helyettes kíséri, aki fel van hatalmazva arra, hogy miniszterre távolléte esetén a munkákat folytassa; a külügyminisztert ezenkívül kis számú szaktanácsadó is kíséri.

b) A Tanács első ülését Londonban tartják, legkésőbb 1945. szeptember 1-én. Az ülések közös megegyezés alapján más fővárosban is megtarthatók, amiről esetről esetre határoznak.

3. a) Azonnali és fontos feladatként vár a Tanácsra, hogy az Egyesült Nemzetek elé való terjesztés végett megszövegezze az Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal és Finnországgal kötendő békeszerződéseket és javaslatokat dolgozzon ki az európai háború befejezése kapcsán felmerült megoldatlan területi kérdések rendezésére. A Tanács foglalkozni fog a Németországra vonatkozó békerendezés előkészítésével, hogy azt Németország kormánya elfogadja, ha Németországnak megfelelő ilyen kormánya lesz.

b) Az említett feladatok mindegyikének megoldásánál a Tanácsnak azok a tagjai vesznek részt, akik az illető ellenséges államra rákényszerített fegyverletételi feltételeket aláíró államokat képviselik. Az Olaszországra vonatkozó békerendezésnél Franciaországot úgy kell tekinteni, mint az olasz fegyverletételi feltételek aláíróját. Más tagokat is meghívhatnak a tárgyalásokon való részvételre abban az esetben, ha az őket közvetlenül érintő kérdések kerülnek megvitatásra.

c) A Tanácsot alkotó kormányok közötti megegyezéssel időről időre más kérdéseket is a Tanács elé lehet terjeszteni.

4. a) Ha a Tanács olyan kérdést vizsgál meg, amelyben egy a Tanácsban nem képviselt állam van közvetlenül érintve, ezt az államot felhívják, hogy képviselője útján vegyen részt a kérdés megvitatásában és tanulmányozásában.

b) A Tanács eljárását a vizsgálandó kérdés jellege szerint szabhatja meg. Bizonyos esetekben a szóban forgó kérdést előzetesen maga is meg tárgyalhatja, más érdekelt államok bevonása előtt. Más esetekben a Tanács hivatalos értekezletre hívhatja meg azt az államot, amely valamely adott kérdés megoldásában leginkább érdekelt."

Az értekezlet határozatainak megfelelően a három kormány mindegyike azonos szövegű meghívást intézett Kína és Franciaország kormányaihoz a fenti szöveg elfogadása és a Tanács megalakításában való részvétel végett.

Az ebben a szövegben meghatározott sajátos célokra létesült Külügyminiszterek Tanácsa nem érinti a krimi értekezleten elfogadott megállapodást, amely szerint az Egyesült Államok, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Egyesült Királyság külügyminiszterei időszakonként tanácskozásokat folytatnak egymással.

Az értekezlet a Külügyminiszterek Tanácsának létesítéséről szóló egyezmény fényében megvizsgálta az Európai Tanácskozó Bizottság helyzetét is. Megelégedéssel vette tudomásul, hogy a Bizottság sikerrel oldotta meg fő feladatait azoknak a javaslatoknak a beterjesztésével, amelyek Németország feltétel nélküli kapitulációjára, a németországi és ausztriai megszállási övezetekre és az ezekben az államokban létesítendő szövetséges ellenőrző rendszerre vonatkoznak.

Ugy találták, hogy a Németország és Ausztria ellenőrzésével kapcsolatos szövetséges politika egybehangolására irányuló további részletmunkák a jövőben a berlini Szövetséges Ellenőrző Tanács és a bécsi Szövetséges Bizottság hatáskörébe tartoznak. Ennek megfelelően megegyezés jött létre aziránt, hogy javasolják az Európai Tanácskozó Bizottságok feloszlását.

III. Németország

A szövetséges hadseregek megszállják egész Németországot és a német nép bűnhődik szörnyű bűnelért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett.

Az értekezlet megállapodott a szövetségesek által legyőzött Németországgal szemben a szövetséges ellenőrzés tartama alatt követendő egyetemes magatartás politikai és gazdasági alapelveiben.

Ennek az egyezménynek célja a krimi nyilatkozat Németországról szóló fejezetének végrehajtása. A német militarizmust és náciizmust gyökerestől kiirtják és a szövetségesek most és a jövőben egymással egyet-

értve fogják az egyéb szükséges intézkedéseket is foganatosítani, hogy Németország soha többé ne veszélyeztesse szomszédait vagy a világbékét.

A szövetségeseknek nem szándékuk megsemmisíteni vagy rabszolgaságba vetni a német népet. A szövetségeseknek az a szándéka, hogy alkalmat nyújtsanak a német népnek arra, hogy felkészülhessen életének demokratikus és békés alapon történő újjászervezésére. Ha a német nép erőfeszítései állhatatosan e célra fognak irányulni, akkor idővel lehetségessé válik, hogy elfoglalhassa helyét a világ szabad és békés népei között.

Az egyeményi szövege a következő:

A Németországgal való bánásmódot irányító politikai és gazdasági alapelvek az ellenőrző időszak kezdetén

A) Politikai alapelvek

1. A németországi ellenőrzési rendszerről szóló egyezmény szerint Németországban a legfőbb hatalmat kormányaik utasításai szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a Francia Köztársaság haderőinek főparancsnokai gyakorolják, mindegyik saját megszállási övezetében, vagy pedig mint az Ellenőrző Tanács tagjai együttesen is azokban a kérdésekben, amelyek egész Németországra vonatkoznak.

2. Amennyiben az gyakorlatilag megvalósítható, a német lakossággal szemben egész Németországban egységes bánásmódot kell alkalmazni.

3. Németország megszállásának az Ellenőrző Tanács számára irányt adó céljai a következők:

1. Németország teljes lefegyverzése és leszerelése; a hadiipar céljaira felhasználható egész német ipar felszámolása vagy ellenőrzése. E célból:

a) teljesen és véglegesen felszámolják Németország egész szárazföldi, tengeri és légi haderejét, az SS, SA, SD és a Gestapó összes alakulatait, parancsnokságait és intézményeit, beleértve a német nagyvezérkart, a tényleges és tartalékos tisztikart, a katonai iskolákat, a háború veteránjainak szervezeteit, valamint minden más katonai és katonai jellegű szervezetet és mindazokat a klubokat és egyesületeket, amelyek Németország katonai hagyományainak fenntartását szolgálták - úgy, hogy a német militarizmus és nácizmus újjászületését vagy újjászervezését örök időkre eleve megakadályozzák;

b) minden fegyvert, lőszert és hadianyagot, minden gyártásukra szolgáló különleges eszközt a szövetségesek rendelkezésére kell bocsátani vagy meg kell semmisíteni. Bármiféle repülőgép és hadianyag gyártása és birtoklása tilos.

II. A német népet meg kell győzni arról, hogy teljes katonai vereséget szenvedett és nem kerülheti el a felelősséget a saját magának okozott szerencsétlenségért, minthogy kiméletlen hadviselése és a nácik fantasztikus ellenállása rombolta szét a német gazdaságot és tette elkerülhetetlenné a káoszt és a szenvedéseket.

III. Meg kell semmisíteni a nemzeti szocialista pártot, annak szervezeteit és az általa ellenőrzött szerveket, fel kell oszlatni valamennyi náci intézményt és gondoskodni kell arról, hogy azok semmiféle formában újjá ne születhessenek és elejét kell venni minden náci és militarista tevékenységnek vagy propagandának.

IV. Előkészületeket kell tenni a német politikai élet demokratikus alapon történő végleges újjászervezésére és arra, hogy Németországot esetleg bevonják a békés együttműködésbe a nemzetközi életben.

4. A nácik által kiadott összes törvények, amelyeket a hitleri uralom alapján alkottak vagy amelyek megkülönböztetést tettek faji, vallási vagy politikai alapon, érvénytelenítendőek. Ilyen címen semmilyen jogi, igazgatási vagy más megkülönböztetésnek helye nem lehet.

5. A háborús bűnösöket és azokat akik részt vettek az olyan náci intézkedések tervezésében és végrehajtásában, amelyek atrocitásokat vagy háborús bűncselekményeket céloztak vagy eredményeztek, le kell tartóztatni és bíróság elé kell állítani. A náci vezetőket, a befolyásos náci-támogatókat és a náci intézmények és szervezetek vezetőit, valamint bármilyen más személyt, aki veszélyes a megszállásra és annak céljaira, le kell tartóztatni és internálni.

• • •

II. egész Németországban engedélyezni kell minden demokratikus politikai párt működését, működésüket elő kell mozdítani, győlekezési és nyilvános tárgyalási jogukat el kell ismerni;

• • •

B) Gazdasági alapelvek

11. Németország háborús erejének megsemmisítése céljából meg kell tiltani és meg kell akadályozni a fegyver-, lőszer- és hadianyaggyártást, valamint mindennemű repülőgép és tengeri hajó előállítását. A hadigazdálkodáshoz közvetlenül szükséges fémek, vegyianyagok és gépek, valamint más anyagok gyártását szigorúan ellenőrizni kell és Németország háboru utáni békeszükségleteinek megfelelően a 15. pontban meghatározott célokra kell korlátozni.

Az engedélyezett termelés részére nem szükséges termelési kapacitást a Szövetségi Jótétel Bizottság által ajánlott és az érdekelt kormányok által jóváhagyott jótételi terv szerint el kell szállítani, vagy ha nem szállítják el, le kell rombolni.

12. A német gazdasági életet a lehető legrövidebb időn belül decentralizálni kell abból a célból, hogy véget vessenek a gazdasági erők túlzott koncentrációjának, amely különösen kartellek, szindikátusok, trösztök és egyéb monopolista megállapodások formájában jelenleg fennáll.

13. A német gazdaság megszervezésénél a fő figyelmet a mezőgazdaság és a belső szükségletre szolgáló békés iparágak fejlesztésére kell fordítani.

19. A jóvátétel kifizetése után a német népnek elegendő erőforrása kell, hogy maradjon arra, hogy külső segítség nélkül is fenn tudja tartani magát. Németország államháztartási tervének összeállításánál elő kell irányozni a németországi Ellenőrző Tanács által megengedett behozatal kiegyenlítéséhez szüksége s eszközöket. A folyó termelés és a készletek kivételéből származó bevételt elsősorban ennek a behozatalnak a kifizetésére kell fordítani.

A fenti rendelkezés nem vonatkozik a német jóvátételről szóló egyezmény 4. a) és 4. b) pontjaiban említett berendezésekre és termékekre.

IV. A Németország által teljesítendő jóvátétel

A krimi konferenciának azzal a határozatával kapcsolatban, hogy Németország a lehető legnagyobb mértékben köteles az Egyesült Nemzeteket az általa okozott károkért és szenvedésekért kártalanítani és hogy a német nép nem vonhatja ki magát a felelősség alól, a következő jóváteli egyezményt kötötték meg:

1. A Szovjetunió jóvátételi követeléseit a Szovjetunió által elfoglalt németországi övezetből történő elszállításokkal és a megfelelő külföldi német vagyonból fogják kielégíteni.

2. A Szovjetunió magára vállalja, hogy Lengyelország jóvátételi követeléseit a saját jóvátételéből elégíti ki.

3. Az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és a többi jóvátételre jogosult állam jóvátételi követeléseiket a nyugati övezetektől történő elszállításokból és a megfelelő külföldi vagyonból fogják kielégíteni. ⁽²⁹⁾

A német békegazdaság számára nem szükséges és így jóvátételi célra felhasználható felszerelések mennyiségét és jellegét az Ellenőrző Tanács fogja meghatározni a Szövetséges Jóvátételi Bizottság által, Franciaország részvételével, elfogadott irányelveknek megfelelően, a végleges jóvágyást pedig azoknak az övezeteknek főparancsnokai fogják megadni, amelyekből a felszereléseket elszállítják.

7. Amíg az elszállításra szánt felszerelések egész mennyiségét meghatározzák, a felszerelésekből előlegezett részleges szállításokat fognak teljesíteni a 6. pont utolsó mondatában előírt eljárás szerint.

8. A szovjet kormány lemond jóvátétel címén támasztható minden igényéről a Németország nyugati megszállási övezetben levő német vállalatokban való részesedés iránt, valamint lemond a német tulajdonban levő külföldi követelésekről minden országban, kivéve azokat, amelyek a 9. pontban szerepelnek.

9. Az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság lemond jóvátétel címén támasztható minden igényéről a Németország keleti megszállási övezetében levő német vállalatokban való részesedés iránt, valamint lemond a német tulajdonban levő külföldi követelésekről Bulgáriában, Finnországban, Magyarországon, Romániában és Kelet-Ausztriában.

10. A szovjet kormány nem tart igényt a szövetséges csapatok által Németországban zsákmányolt aranyra.

V. A német hadiflottával és kereskedelmi flottával való rendelkezés

Az értekezlet elvileg megegyezett a magát megadott német hadiflotta és a kereskedelmi hajók felhasználására és az azokkal való rendelkezésre vonatkozóan. Elhatározták, hogy a három kormány szakértőket nevez ki, akik együttesen kidolgozzák az elfogadott elvek végrehajtásának részletes tervét. Ezt követően a három kormány megfelelő időben közös nyilatkozatot tesz közzé.

VI. Königsberg város és környéke

Az értekezlet megvizsgálta a Szovjetunió kormányának javaslatát arra vonatkozóan, hogy addig is, amíg a területi kérdéseket a békerendezés véglegesen eldönti, a Szovjetunió nyugati határának balti-tengeri részét terjesszék ki a Danzigi-öböl keleti partján fekvő ponttól kelet felé, Braunschweig-Goldap-tól északra Litvánia, a Lengyel Köztársaság és Kelet-Poroszország határszögletéig.

Az értekezlet elvben egyetértett a szovjet kormány javaslatával, hogy Königsberg várost és környékét a fentebbi leírás alapján csatolják a Szovjetunióhoz; a pontos határvonal megállapítását szakértőkre bizza.

Az Egyesült Államok elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke kijelentették, hogy az értekezletnek ezt a javaslatát a békerendezés alkalmával támogatni fogják.

VII. Háborus bűnösök

A három kormány tudomásul vette, hogy az elmúlt hetekben Londonban megbeszélések folytak a brit, amerikai, szovjet és francia megbízottak közt abból a célból, hogy megegyezés jöjjön létre azoknak a háborus főbűnösök fölötti ítélkezés módszereire nézve, akiknek bűncselekményei az 1943. októberi moszkvai nyilatkozat szerint függetlenek a földrajzi helyzettől.

A három kormány újból megerősíti azt a szándékát, hogy ezeket a háborus bűnösöket sürgősen átadja az igazságszolgáltatásnak. Remélik, hogy a Londonban folyó megbeszéléseknek e célok megvalósítása szempontjából gyors eredménye lesz, és rendkívüli fontosságot tulajdonítanak annak, hogy a háborus főbűnösök perét a lehető legrövidebb időn belül megkezdjék. A vádlottak első névsorát ez év szeptember 1-e előtt közzéteszik. (30)

VIII. Ausztria

Az értekezlet tanulmányozta a szovjet kormány javaslatát Ausztria ideiglenes kormánya joghatóságának egész Ausztriára történő kiterjesztéséről.

E három kormány megegyezett abban, hogy ezt a kérdést a brit és amerikai csapatoknak Bécs városába való bevonulása után tanulmányozni fogja.

IX. Lengyelország

Az értekezlet megvizsgálta az ideiglenes lengyel kormányra és a Lengyelország nyugati határaitra vonatkozó kérdéseket.

A) A lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányával kapcsolatban az értekezlet a következő nyilatkozatban fogalmazta meg álláspontját:

Megelégedéssel vettük tudomásul a lengyelországi és külföldi lengyelek képviselői közt létrejött megegyezést, amely lehetővé tette, a krimi konferencián hozott határozatoknak megfelelően, a három nagyhatalom által elismert lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának megalakítását. (31) A brit kormány és az Egyesült Államok kormánya által a lengyel ideiglenes kormánnyal létesített diplomáciai viszony a többé nem létező egykori londoni lengyel kormány elismerésének visszavonására vezetett.

Nagy-Britannia és az Egyesült Államok kormánya megtették a szükséges intézkedéseket avégett, hogy megvédjék a lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának mint a lengyel állam elismert kormányának érdekeit a lengyel állam minden olyan tulajdonát illetően, amely területükön vagy az ellenőrzésük alatt álló területeken felfalálható, tekintet nélkül ezeknek a tulajdonoknak formájára.

Intézkedéseket fogyanatosítottak továbbá azíránt, hogy megakadályoz-
zák az ilyen tulajdonok elidegenítését harmadik személyek részére.
A lengyel nemzeti egység ideiglenes kormányának megadnak minden lehe-
tőséget ahhoz, hogy élhessen a szokásos jogi eszközökkel a lengyel állam
minden olyan tulajdonának visszaszerzésére, amelytől törvénytelenül meg-
fosztották.

A három hatalom segítséget kíván nyújtani a lengyel nemzeti egység
ideiglenes kormányának annak megkönnyítésére, hogy - mihelyt gyakorla-
tilag lehetséges - visszatérhessenek Lengyelországba mindazok a lengye-
lek, akik külföldön tartózkodnak és vissza kívánnak térni Lengyelországba,
ideértve a lengyel fegyveres erők és a kereskedelmi flotta tagjait is. El-
várják, hogy a hazájukba visszatérő lengyeleknek megadják ugyanazokat a
személyi és vagyoni jogokat, mint a többi lengyel polgárnak.

A három hatalom tudomásul veszi, hogy a lengyel nemzeti egység
ideiglenes kormánya, a krími konferencia határozatainak megfelelően, ki-
fejezte azt a szándékát, hogy mihely lehetséges, szabad és minden meg-
kötés nélküli választást tart az általános választójog alapján, titkos szava-
zással; a választásokon minden demokratikus és antifasiszta pártnak joga
van részt venni és jelölteket állítani; a szövetséges sajtó képviselői teljes
szabadságot élveznek majd abban, hogy tudósításokat küldhessenek kül-
földre a lengyelországi eseményekről a választások előtt és azok folyamán.

B) Lengyelország nyugati határait illetően a következő egyezményt
kötötték:

A krími konferencián Lengyelországra nézve létrejött megállapodás
értelmében a három kormányfő meghallgatta a lengyel nemzeti egység
ideiglenes kormányának véleményét azokat az északi és nyugati területeket
illetően, amelyeket Lengyelországnak kell megkapnia.

Lengyelország Nemzeti Tanácsának elnökét és a lengyel nemzeti
egység ideiglenes kormányának tagjait az értekezlet meghallgatta, s ők
teljes egészében kifejtették nézeteiket. A három kormányfő újból kifejezte
azt a véleményét, hogy Lengyelország nyugati határának végleges megál-
lapítása a békerendezésre vár.

A három kormányfő megegyezett abban, hogy addig is, amíg Lengyel-
ország nyugati határának végleges megállapítása megtörténik, azok a volt
német területek, amelyek a Balti-tengertől, Swinemündétől közvetlenül
nyugatra kezdődő és innen az Odera folyó mentén a Nelsse nyugati ágának
az Oderába való torkolásáig, majd a Nelsse nyugati ága mentén a cseh-
szlovák határig húzódó vonaltól keletre fekszenek, beleértve Kelet-Porosz-
országnak azt a részét, amely ezen az értekezleten létrejött megállapodás-
nak megfelelően nem került a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsé-
gének igazgatása alá, és beleértve a volt Danzig szabad város területét is,
a lengyel állam igazgatása alá kerülnek és így nem tekintik őket a német-
országi szovjet megszállási övezet részeinek.

XI. Gyámsági területek

Az értekezlet megvizsgálta a szovjet kormány javaslatát a gyámsági területek kérdésében, amint azt a krimi konferencia határozata és az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya meghatározta.

Véleményeik kicserélése után elhatározták, hogy a volt olasz gyarmati területek kérdésében az Olaszországgal kötendő békeszerződés előkészítése kapcsán kell dönteni és hogy az olasz gyarmati területek kérdését a Külügyminiszterek Tanácsa szeptember hónapban fogja megvizsgálni.

XII. A romániai, bulgáriai és magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság eljárásának módosítása

A három kormány tudomásul vette, hogy a romániai, bulgáriai és magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságban helyet foglaló szovjet képviselők most, hogy az ellenségeskedések Európában véget értek, javaslatot tettek az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok képviselőinek az Ellenőrző Bizottság munkájának megjavítására.

A három kormány megegyezett abban, hogy az ezekben az államokban működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságok munkamódszerét az alapul elfogadott indítvány alapján felülvizsgálja, figyelembe véve a három kormány érdekeit és felelősségét, amely kormányok együttesen szabták meg a szóban forgó államok fegyverszüneti feltételeit.

(Nemzetközi Szerződések
1918-1945.)

84. Az ENSZ

a) Közlemény a Nemzetközi Biztonsági Szervezet megalakításáról

Az antifasiszta nagyhatalmak elhatározott szándéka volt egy - a "Népszövetségnél" hatékonyabb - nemzetközi szervezet létrehozása, amely a háború után biztosítja a békét és a nemzetek együttműködését. Az elhatározás eredményeként született meg az ENSZ. Az a) szemelvény az 1944. augusztus-szeptemberi előzetes tárgyalásokról kiadott közleményből való, a b) szemelvény az ENSZ-1945. VI. 26-án aláírt - alapokmányából ad részleteket.

Az egyetemes Nemzetközi Biztonsági Szervezet
megalakítására vonatkozó javaslatok

"Egyesült Nemzetek" néven nemzetközi szervezet alakul, alapokmányának tartalmaznia kell az alábbiakat:

I. fejezet

Célok

A szervezet céljai:

1. A nemzetközi béke és biztonság fenntartása, és e célból hathatós kollektív rendszabályok elfogadása a békét fenyegető veszély megelőzése és elhárítása érdekében, agressziós ténykedéseknek, vagy a béke más megbontásának elfojtása, és azon nemzetközi vitáknak, amelyek a béke megbontásához vezethetnek, békés eszközökkel való rendezése és elsimításának biztosítása.

2. Baráti kapcsolatok fejlesztése a nemzetek között és más hasonló rendszabályok hozatala az általános béke megszilárdítása érdekében.

3. Nemzetközi együttműködés létesítése a nemzetközi gazdasági, társadalmi és más, humanitárius problémák megoldására.

4. Legyen a nemzetek tevékenysége összeegyeztetésének központja e közös célok elérésének ügyében.

II. fejezet

Elvek

Az I. fejezetben összefoglalt célok eléréséért a szervezetnek és tagjainak a következő elvek alapján kell tevékenykedniük:

1. A szervezet valamennyi békeszerető állam szuverén egyenlőségének elvén alapul.

2. A szervezet minden tagja köteles az alapokmánynak megfelelően teljesíteni a vállalt kötelezettségeket azért, hogy biztosítsa a szervezetben a tagságból következő valamennyi jogot és kiváltságot.

3. A szervezet minden tagja békés eszközökkel dönti el vitás kérdéseit oly módon, hogy a nemzetközi békét és biztonságot ne fenyegetse.

4. A szervezet minden tagja nemzetközi kapcsolataiban tartózkodik attól, hogy erejével fenyegetőzzék, vagy erejét bármilyen módon a szervezet céljainak nem megfelelően használja fel.

5. A szervezet minden tagja a legteljesebb segítséget fogja nyújtani a szervezetnek bármely, a szervezet által vállalt tevékenységben, az alapokmány szabályzatai szerint.

6. A szervezet minden tagja tartózkodik attól, hogy segítséget nyújtson olyan államnak, amely ellen a szervezet preventív vagy kényszer jellegű akciót fogantatosított.

A szervezet gondoskodik róla, hogy azon államok, amelyek nem tagjai a szervezetnek, ezeknek az elveknek megfelelően tevékenykedjenek, amennyire ez lehetséges, feltétlenül a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében.

III. fejezet

Tagság

1. A szervezetnek tagja lehet minden békeszerető állam.

IV. fejezet

Alapvető szervek

1. A szervezet alapvető szervei:

a) közgyűlés; b) Biztonsági Tanács; c) Nemzetközi Biróság és d) Titkárság.

2. A szervezetnek olyan segédszervei lesznek, amelyek szükségesnek nyilváníttatnak...

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.
Vál. dok.)

b) Az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányá-ból

1. cikk. Az Egyesült Nemzetek célja, hogy

1. fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot, és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek;

2. a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze, és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantasson;

3. gazdasági, szociális, kulturális vagy emberbaráti jellegű nemzetközi feladatok megoldása útján, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok mindenki részére fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen;

4. Az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenységek összeegyeztetésének központja legyen.

2. cikk. Az 1. cikkben felsorolt célok elérése érdekében a Szervezet és tagjai a következő elveknek megfelelően járnak el:

1. A Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.

2. A Szervezet összes tagjai abból a célból, hogy a tagságból eredő jogokat és előnyöket mindannyiuk számára biztosítsák, kötelesek a jelen Alapokmányban vállalt kötelezettségeiket jóhiszeműen teljesíteni.

3. A Szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszályakat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe....

23. cikk. 1. A Biztonsági Tanács a Szervezet tizenegy tagjából áll. A Kínai Köztársaság, Franciaország, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Nagy-Britannia és Észak-Írország, (Egyesült Királyság) és az Amerikai Egyesült Államok a Biztonsági Tanács állandó tagjai. A Szervezet 6 további tagját a Közgyűlés a Biztonsági Tanács nem állandó tagjává választja meg, különös tekintettel elsősorban az Egyesült Nemzetek tagjainak a nemzetközi béke és biztonság fenntartására és a Szervezet egyéb céljai tekintetében nyújtott hozzájárulására, valamint a méltányos földrajzi elosztásra is.

2. A Biztonsági Tanács nem állandó tagjait két évre választják.

(Történelmi Olvasókönyv IV. /2.)

85. A Szovjetunió kiadásai és veszteségei a háboruban

A Szovjetunió népei rendkívül súlyos történelmi feladatot vállaltak magukra - rövid idő alatt helyreállítani a felszabadított területek népgazdaságát és begyógyítani azokat a sebeket, amelyeket a Hitler-Németország ütött a szovjet haza testén. A Szovjetunió azon területel, amelyek ideiglenes megszállás alá kerültek, a Honvédő Háború előtt a Szovjetunió egész területéhez viszonyítva igen jelentős pozíciót töltöttek be: az összlakosság 45%-a, az ipari össztermelés 33%-a, az összes vetésterületek 47%-a, az állatállomány 45%-a az összes vasúthálózat 55%-a esett ezekre a területekre.

Azok az anyagi veszteségek és kiadások, amelyeket a Szovjetunió népgazdasága Hitler-Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása következtében szenvedett, a következő tételeket foglalják magukba:

először, a Szovjetunió vagyonát, vagyis a megszállók által megsemmisített és kirabolt álló- és forgóalapokat ért egyenes veszteségeket;

másodszor, a közvetlen háborús kiadásokat, valamint a népgazdaság átépítésével kapcsolatos pótkiadásokat;

harmadszor, a megszállás alatt volt területeken a termelés megszűnése következtében a termelésben és a nemzeti jövedelemben előálló veszteségeket;

negyedszer, a nemzeti jövedelemnek a háború idején és a háború után az emberveszteségek, a hadműveletek, továbbá a Szovjetunió lakosságának egy részének a megszállók által való pusztítása, illetve kiirtása következtében mutatkozó csökkenését.

Az az anyagi veszteség, amelyet a Hitler-Németország és csatlósai okoztak a Szovjetunió népgazdaságának, mindenekelőtt a megszállott területek szovjet lakossága egy részének kiirtásában jutott kifejezésre. Az Orosz SzSzk, az Ukrán SzSzk, a Belorusz SzSzk, a Moldva SzSzk, a Lett SzSzk, a Littyán SzSzk, az Észti SzSzk és a Karél-Finn SzSzk városainak és falvainak lakossága a megszállás alatt jelentős mértékben csökkent. A megszállás alá került városok és falvak lakosságát a Szovjetunió keleti teületeire költöztette át; akiknek nem sikerült a hátszobába költözni; azok, hogy megmeneküljenek a német területtrablók kegyetlenkedéseitől, beálltak a partizánkötelékbe, vagy elrejtőztek az erdőkben. Ennek ellenére a Hitler-Németország megszállása alá esett területeken a németek igen sok szovjet embert irtottak ki. Az éhség és a betegségek is szedték áldozataikat, ugyanakkor a németek igen sok szovjet embert hajtottak el Németországba kényszermunkára, ott terrorral, éheztetéssel és erejüket meghaladó munkával gyötörték őket.

A szovjet emberek pusztulása és ezzel kapcsolatban a Szovjetunió munkástartalékainak csökkenése a nemzeti jövedelem csökkenését vonja maga után, a háború utáni időszakban. Ha a nemzeti jövedelem és az emberek átlagos élettartamának háború előtti színvonalát vesszük alapul,

azok a pótolhatatlan veszteségek, amelyek a Szovjetunió nemzeti jövedelmét... érték, kolosszális összeget tesznek ki. De a német rabságot is átélt szovjet területek lakosságának gyásza és gyötrelmei megmérhetetlenek és számokban ki nem fejezhetők.

Az az anyagi kár, amelyet a Hitler-Németország és csatlósai okoztak a Szovjetunió népgazdaságának, kifejezésre jut a németek által megszállott területek álló- és forgóalapjainak megsemmisülésében és kifosztásában is. A Szovjetunió megszállott területeln egészen vagy részben szétromboltak és kifosztottak 31 850 gyárat, üzemet, és más ipari vállalatot, nem számítva a kis vállalatokat és műhelyeket, 1876 szovhozott, 2890 gép- és traktorállomást, 98 000 kolhozot, 216 700 üzletet, étkezdét, vendéglőt és más kereskedelmi vállalatot, 4100 vasutállomást, 36 000 posta és táviróhivatalt, telefonállomást, rádióállomást és más postaintézményt, 6000 kórházat, 33 000 poliklinikát, diszpanszert és rendelőt, 976 szanatóriumot, 656 üdülőt, 82 000 elemi és középiskolát, 1520 közép-foku, szakiskolát, 334 főiskolát, 605 tudományos kutatóintézetet és más tudományos intézményt, 427 muzeumot, 43 000 nyilvános könyvtárat és 167 színházat.

A németek és cinkosaik a Szovjetunió megszállott területein szétromboltak, megsemmisítettek vagy elraboltak 175 000 fémvágógépet, 34 000 gőzkalapácsot és sajtoltót, 2700 furógépet, 15 000 fejtőkalapácsot, 5 millió kilowatt összteljesítményű villanytelepet, 62 nagyolvasztót, 213 Martin-kemencét, 45 ezer szövőgépet, 3 millió fonóorsót. Anyagi kárt szenvedtek a Szovjetunió legértékesebb és legfontosabb ipari alapjai.

Semmivel sem kisebb az a kár, amely a Szovjetunió mezőgazdaságát érte. A Szovjetunió megszállott területein a megszállók a 11,6 milliót kitevő loállományból 7 milliót elpusztítottak vagy elhurcoltak; 31 millióra tehető szarvasmarha-állományból elhajtottak 17 milliót; a 23,6 milliót kitevő sertésállományból elpusztítottak 20 milliót; levágtak 27 millió juhot és kecskét abból a 43 millióból, ami a Szovjetunió megszállás alá kerülő területein volt. A megszállók elrabolták a gépesített földművelés anyagi bázisát: a Szovjetunió megszállott területén szétromboltak vagy elraboltak 137 000 traktort, 49 000 kombájnt, 46 000 traktorvetőgépet, 35 000 cséplőgépet. Rombadöntöttek 285 000, a kolhozok birtokát képező istállót és ólat, leromboltak 505 000 hektárnyi gyümölcsösöt és 153 000 hektárnyi szőlőt.

A Szovjetunió megszállott területein a németek szétrombolták a forgalmi és postaberendezéseket, tönkretették vagy elrabolták a mozgóállományt. Abból a 122 ezer km-t kitevő vasúthálózatból, ami a háború előtt a Szovjetunió később megszállás alá kerülő területein volt, a megszállók szétromboltak és felszakítottak 65 000 km hosszúságú vasutvonalat. Tönkretettek 15 800 mozdonyt és 428 ezer vagon. A megszállók megsemmisítettek, elsüllyesztettek vagy elhurcoltak 4280 folyami utasszállító, teher-, vontató- és technikai segédhajót, tovább 4029 uszályt, 26 000 vasúti híd közül 13 000-et szétromboltak. A Szovjetunió megszállott területeire eső

mintegy 2 078 000 km hosszúságú postal telefon- és távíróvezetékkel teljesen tönkretettek.

A szovjet lakosság lakóház alapját robbantásokkal és gyújtogatással pusztították a barbár megszállók. Azokban a szovjet városokban, amelyek megszállás alá kerültek, az összes 2 567 000 lakóházból 1 209 000-et tettek tönkre és romboltak le, ami a fent említett városokban az összes rendelkezésre álló lakástér 50%-ának pusztulását jelentette. A Szovjetunió megszállott területein a falusi lakosság 12 millió lakóháza közül a németek több mint 3,5 milliót romboltak szét.

Oriási árukészleteket, rengeteg mezőgazdasági terméket, félgyártmányt, nyersanyagot, fűtőanyagot, készárut és sok más anyagi értéket tettek tönkre vagy raboltak el a német megszállók. A megszállott területen a lakosság saját házi vagyontárgyainak több mint fele pusztult el vagy elveszett.

Egészében véve a Szovjetunió álló- és forgóalapjait ért veszteségek, vagyis az a kár, amelyet az állam és a lakosság a háború folyamán a Szovjetunió megszállott területein levő állami, szövetkezeti és egyéni, vagyon elpusztulása, illetőleg elrablása következtében szenvedett, háború előtti árakban kifejezve 679 milliárd rubelt, vagy 128 milliárd amerikai dollárt tesz ki. A szovjetunió vagyonának ahhoz a részéhez viszonyítva, amely a háború előtt a később megszállás alá kerülő területen volt, a háborús veszteségek ezen vagyon kétharmadát teszik ki.

A Szovjetunió népgazdaságát ért anyagi károsodáshoz számíthatók még:

a) a közvetlen kiadások és azok a pótkiadások, amelyet a háború és a népgazdaság átépítése tett szükségessé, beleértve a háborús építkezések, a légvédelem, a vállalatok kiürítése, és visszaköltöztetése, valamint a katonai nyugdíjak kifizetése pénzügyi eszközzel való ellátása;

b) a lakosság és a szocialista vállalatok jövedelemveszteségei a Honvédő Háború idején megszállott területek termelésének kiesése következtében.

Ez az anyagi károsodás, vagyis a háború által előidézett közvetlen háborús kiadások és pótkiadások, továbbá a lakosság és a szocialista vállalatok jövedelemvesztesége a Honvédő Háború alatt, háború előtti állami árakban kifejezve 1890 milliárd rubelt, vagyis 357 milliárd amerikai dollárt tettek ki.

Az az anyagi kár, amelyet a Hitler-Németország és csatlósia okoztak a Szovjetunió népgazdaságának, kifejezésre jut a termelési veszteségekben, továbbá azokban a jövedelmi veszteségekben, amelyeket a lakosság és az állam szenvedett a Szovjetunió megszállott területei termelésének kiesése következtében. A Szovjetunió jelentős nagyságú megszállott területén megállt a termelés mind az állami, mind a szövetkezeti vállalatokban. A termelés színvonala ezen a területen a felszabadulás után még huzamosabb

időre a háboru előtti színvonal alatt maradt. Így a Szovjetunió területén hatalmas árumennyiség kiesett a termelésből.

A Hőnvédő Háboru alatt a Szovjetunió megszállott területén a népgazdaság nem termelte ki, nem állította elő, következésképpen elvesztette a következő árumennyiséget: 307 millió tonna kőszén, 72 milliárd kilowattóra villamos energiát, 38 millió tonna acélt, 136 000 tonna alumíniumot, 58 000 traktort, 90 000 fémvágógépet, 63 millió mázsa cukrot, 1 milliárd pud gabonát, 1922 millió mázsa burgonyát, 68 millió mázsa húst és 567 millió hektoliter tejet. Ilyen hatalmas árumennyiséget termeltek volna a Szovjetunió megszállott területein levő vállalatok, ha termelésük az 1940. évi színvonalon maradt volna.

Sem a múltban, sem a most lefolyt világháboruban egyetlen kapitalista állam sem szenvedett olyan hatalmas veszteséget és olyan barbár rombolást az agresszorok részéről, mint a Szovjetunió...

(A Szovjetunió tört. 1926-1945.
Vál. dok.)

86. A KGST

1949. januárjában hozták létre a szocialista országokat tömörítő Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát, a gazdasági együttműködés megerősítése érdekében.

A KGST nyílt szervezet, amelybe más országok is beléphetnek, ha annak célkitűzéseivel és elveivel egyetértenek, és magukra nézve kötelezőnek tartják az Alapszabályt, Új tagokat a KGST Ülésszaka vehet fel. Szervezeti felépítése a következő: 1. a KGST Ülésszaka; 2. a Végrehajtó Bizottság; 3. az Állandó Bizottságok; 4. a Titkárság. Az 1. ponthoz tartozik, hogy a KGST legfelsőbb irányító szerve a Tanács Ülésszaka. Ennek joga és feladata, hogy a KGST feladatkörébe tartozó minden kérdést megvitasson, az Alapszabállyal összhangban ajánlásokat és határozatokat fogadjon el. Az Ülésszak a tagállamok delegációiból áll, amelyek összetételét az illető tagállamok kormányai határozzák meg. Az Ülésszakon minden tagállam egy szavazattal rendelkezik. Rendes Ülésszakait évente kétszer hívják össze. Színhelye az egyes tagállamok soron következő fővárosa. Az Ülésszak alábbi kérdésekkel foglalkozik: a) Megvizsgálja a tagországok közötti gazdasági és tudományos-műszaki együttműködésre vonatkozó javaslatokat. Ilyen javaslatokat terjeszthetnek az Ülésszak elé az egyes tagállamok, a Végrehajtó Bizottság, az Állandó Bizottságok és a Titkárság. b) Megvitatja a titkárság beszámolóját a KGST tevékenységéről. c) Meghatározza a KGST többi szerveinek feladatait és a soron következő Ülésszak

legfontosabb napirendi pontjait. d) Egyéb olyan funkciókat is betölt, amelyek szükségesnek mutatkoznak céljai eléréséhez. Az ülásszaknak joga van, hogy a kirótt feladatok megoldása érdekében - ha szükségesnek találja - új szerveket hozzon létre. 1962-től szokássá vált, hogy az egyes nagy horderejű kérdések megvitatása és eldöntése céljából az Ülásszak keretében a tagállamok kommunista és munkáspártjainak első titkárai és miniszterelnökei értekeztek. Ezen értekezletek elvi határozatait és utmutatásait későbbi Ülásszakok konkretizálták. - A Végrehajtó Bizottság a KGST legfontosabb operatív szerve. Tagjai a tagországok miniszterelnök-helyettesei. Kompetenciáján belül ajánlásokat fogadhat el, és határozatokat hozhat, valamint javaslatokat terjeszthet az Ülásszak elé. A Végrehajtó Bizottság irányítja a KGST-nek az Ülásszakok határozatainak és ajánlásainak megvalósítására irányuló tevékenységét. Rendszeresen figyeli a tagállamok által elfogadott ajánlások és határozatok megvalósításának menetét. Irányítja a Titkárság és az Állandó Bizottságok munkáját, meghatározza azok tevékenységét és irányvonalát. Fontos feladata a tagországok népgazdasági tervei-nek, termelésük szakosításának és kooperációjának összehangolása. Megvitatja az Állandó Bizottságok szakosítási javaslatait. Rendszabályokat dolgoz ki a tagországok közötti áruforgalom, a szolgáltatások és a tudományos-műszaki együttműködés fejlesztése érdekében. Jövőhagyja a Titkárság költségvetését és a személyi állományba történő kinevezéseket, valamint meghallgatja a Titkárság beszámolóját a KGST költségvetésének teljesítéséről. Legalább kéthavonta egyszer ülésezik, általában a Titkárság székhelyén, hacsak erről másképpen nem határoz. A tagállamok tervmutatóinak összehangolására Népgazdasági Terveket Egyeztető Irodát létesített. Az Irodában a tagállamokat az állami tervintézmények helyettes vezetői képviselik.

(Diplomáciai és Nemzetközi
jogi lexikon, Bp. 1967.)

87. Az Északatlanti Szerződés Szervezete (NATO)

Az USA vezetésével a 11 európai tőkés ország hozta létre katonai "védelmi" szervezetét, a NATO-t, 1949. április 4-én. - A szervezet tulajdonképpen a Szovjetunió és a szocialista országok ellen irányult. A szervezethez 1954-ben az NSzK is csatlakozott.

2. cikk. A Felek a békés és baráti nemzetközi kapcsolatok további kiszélesítéséhez azzal járulnak hozzá, hogy megerősítik szabad intézményeket, biztosítják azoknak az elveknek jobb megértését, amelyeken ezek az intézmények nyugszanak, és kifejlesztik a stabilitás és jólét előmozdít-

tására alkalmas körülményeket. Arra fognak törekedni, hogy nemzetközi gazdasági politikájukban kiküszöböljenek minden ellentétet, és bátorítani fogják a bármelyikük és valamennyiük közötti gazdasági együttműködést.

3. cikk. A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsön segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben. . .

5. cikk. A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamenynyikük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket - ideértve a fegyveres erő alkalmazását is -, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart. . .

9. cikk. A Felek ezennel egy tanácsot állítanak fel, amelyben mindegyikük képviselve lesz, és amelynek feladata, hogy a jelen Szerződés alkalmazásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozzék. A tanácsot úgy kell megszervezni, hogy bármely pillanatban gyorsan összeülhessen. A tanács a szükséghez képest segédszerveket állít fel; nevezetesen azonnal felállít egy védelmi bizottságot, amely a szerződés 3. és 5. cikkei alkalmazásaként teendő intézkedésekre fog javaslatokat tenni.

11. cikk. Ezt a Szerződést a Feleknek saját alkotmányos előírásaiknak megfelelően meg kell erősíteniük és végrehajtaniuk. A megerősítő okiratokat, mihamarabb lehetséges, az Amerikai Egyesült Államok kormányánál kell letenni, amely minden egyes letétéről értesíti a többi aláíró Feleket. A Szerződés az azt megerősítő államok között életbe lép, mihamarabb az aláíró államok többsége, közöttük Belgium, Kanada, Franciaország, Luxemburg, Hollandia, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok, megerősítő okirataikat letették; a többi aláíró állammal a Szerződés megerősítő okirataik letételének napján lép életbe.

(Történelmi Olvasókönyv IV/2.)

88. A Varsói Szerződés

A szocialista országok 1954-ben, miután az NSzK-t felvették a NATO-ba, létrehozták a maguk katonai védelmi szervezetét.

1. cikk. A Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának megfelelően, nemzetközi kapcsolatokban tartózkodnak az erővel való fenyegetéstől vagy annak alkalmazásától, és nemzetközi vitákat békés eszközökkel ... oldják meg, hogy ne veszélyeztessék a nemzetközi békét és biztonságot.

2. cikk. A Szerződő Felek kijelentik, hogy az őszinte együttműködés szellemében készek részt venni minden nemzetközi akcióban, amelynek célja a nemzetközi béke és biztonság biztosítása, és minden erejüket e célok megvalósítására fordítják,

A Szerződő Felek egyben arra fognak törekedni, hogy más olyan államokkal való megegyezés alapján, amelyek hajlandók ebben együttműködni, hatékony intézkedéseket fogjanak intézni a fegyverzet általános csökkentésére és az atom- és hidrogénfegyver, valamint a tömegpusztító fegyverek egyéb fajtáinak betiltására.

3. cikk. A Szerződő Felek a nemzetközi béke és biztonság megerősítésének érdekeit szem előtt tartva tanácskozni fognak egymással a közös érdekeiket érintő minden fontos nemzetközi kérdésben.

Az együttes védelem biztosítása és a béke és a biztonság fenntartása érdekében mindannyiszor haladéktalanul tanácskozni fognak egymással, valahányszor valamelyikük véleménye szerint a Szerződésben részt vevők egy vagy több államot fegyveres támadás fenyegeti.

4. cikk. Ha valamely állam vagy valamely államcsoport Európában fegyveres támadást intéz a Szerződésben részt vevő egy vagy több állam ellen, a Szerződésben részt vevő minden állam, az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya 51. cikkének megfelelően, az egyéni vagy kollektív önvédelem jogának megvalósításaképpen, egyenként és a Szerződés többi tagállamával való megegyezés szerint, minden szükségesnek mutakozó eszközzel, a fegyveres erő alkalmazását beleértve, azonnali segítséget nyújt a megtámadott államnak vagy államoknak. A Szerződésben részt vevő államok haladéktalanul tanácskozni fognak a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges együttes intézkedésekről.

5. cikk. A Szerződő Felek megállapodtak abban, hogy megalakítják azon fegyveres erőknek egyesített parancsnokságát, amelyeket a Felek megegyezése szerint az együttesen megállapított elvek alapján működő parancsnokság vezénylete alá helyeznek: Védelmi képességük megerősítésére szükséges egyéb összeegyeztetett intézkedéseket is tesznek, hogy

megvédelmezzék népeik békés munkáját, biztosítsák határaik és területük sérthetlenségét és az esetleges támadással szembeni védelmet.

6. cikk. Abból a célból, hogy a Szerződésben részt vevő államok megvalósítsák a jelen Szerződésben előírt egymás közötti tanácskozást, és megvizsgálják az e Szerződés végrehajtásával kapcsolatban felmerülő kérdéseket, Politikai Tanácskozó Bizottságot állítanak fel, amelyben a Szerződésben részt vevő minden államot a kormány valamelyik tagja vagy más külön kinevezett kiküldött képvisel.

(Történelmi Olvasókönyv. IV/2.)

89. A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak

NYILATKOZATÁBÓL (1957. november)

... Az értekezlet véleménye szerint a jelenlegi helyzetben különösen nagy jelentőségre tesz szert a szocialista államok, a különböző országokban működő kommunista és munkáspártok egységének és testvéri együttműködésének erősítése, a nemzetközi munkásmozgalom, a nemzeti felszabadító mozgalom és a demokratikus mozgalom szoros összefogása.

A szocialista világrendszer országai és valamennyi kommunista és munkáspárt kölcsönös viszonyának alapját a marxizmus-leninizmusnak az élet által igazolt elvei, a proletár internacionalizmus elvei alkotják. Napjainkban minden ország dolgozójának életbe vágó érdeke, hogy támogassák a Szovjetuniót és valamennyi szocialista országot, amelyek a világbéke megőrzésére irányuló politikát folytatnak, s a béke és a társadalmi haladás támaszát képezik. Valamennyi ország munkásosztályának, demokratikus erőinek, minden dolgozójának érdeke, hogy fáradhatatlanul erősítsék a testvéri kapcsolatokat a közös ügy érdekében, hogy a szocializmus ellenségeinek mindenmesterkedésével szemben megvédjék azokat a történelmi jelentőségű politikai és szociális vívmányokat, amelyeket a Szovjetunióban az első és legerősebb szocialista államban - a Kínai Népköztársaságban és valamennyi szocialista államban megvalósítottak; érdekük, hogy e vívmányokat tovább szélesítsék és megszilárdítsák.

A szocialista országok kölcsönös viszonyukat a teljes egyenjogúság, a területi sérthetlenség, az állami függetlenség és szuverenitás tiszteletbentartásának és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak elveire alapozzák. Ezek fontos elvek, de nem merítik ki a szocialista országok közötti kapcsolatok egész lényegét. A szocialista országok kölcsönös viszonyának elválaszthatatlan része a kölcsönös testvéri segítség. E kölcsönös segítségben tevélegesen nyilvánulnak meg a szocialista internacionalizmus elvei.

A teljes egyenjogúság, a kölcsönös előnyök és a kölcsönös elvtársi segítségnyújtás alapján a szocialista államok széles körű gazdasági, és kulturális együttműködést létesítettek egymás között, amely fontos szerepet tölt be minden egyes szocialista ország gazdasági és politikai függetlenségének erősítésében, valamint az egész testvéri szocialista közösség erősítésében. A szocialista országok továbbra is szélesíteni és tökéletesíteni fogják gazdasági és kulturális együttműködésüket.

A szocialista államok sikraszállnak azért is, hogy a gazdasági és kulturális kapcsolatokat az egyenlőség, a kölcsönös előnyök és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján minden más országgal sokoldalúan szélesítsék, ha ezek az országok hasonlóképpen ezt óhajtják.

A szocialista államok szolidaritása nem irányul semmiféle más állam ellen. Sőt, minden békeszerető nép érdekeit szolgálja, támogatja és bátorítja a béke izmosodó erőit. A szocialista országok ellenzik a világnak katonai tömbökre osztását. De a kialakult helyzetben, amikor a nyugati hatalmak visszautasítják a szocialista országoknak a katonai tömbök kölcsönös alapon történő felszámolására irányuló javaslatait, fenn kell tartani és erősíteni kell a Varsói Szerződés szervezetét, amely védelmi jellegű, Európa népeinek biztonságát és a világbéke megőrzését szolgálja.

A szocialista államokat egységes baráti közösségben tömöríti - a szocializmus közös útja, a társadalmi-gazdasági rendszer és az államhatalom közös osztálytartalma, a kölcsönös támogatás és segítség szükségessége, a célok és érdekek közössége az imperializmus ellen a szocializmus és a kommunizmus győzelméért vívott harcban, valamint közös marxista-leninista ideológiájuk.

A szocialista országok összetartozása és szoros egysége minden egyes szocialista ország nemzeti függetlenségének és szuverenitásának igazi biztosítéka. A szocialista országok közötti testvéri viszony és barátság szorosabbra fűzéséhez elengedhetetlen a kommunista és munkáspártok marx-lenini internacionalista politikája, dolgozóinak az internacionalizmus és a hazafiság egybekapcsolásának szellemében nevelése, valamint a burzsoá nacionalizmus és sovinizmus maradványainak leküzdéséért vívott erélyes harc. A szocialista országok közti kölcsönös viszony minden kérdését teljes mértékben meg lehet oldani a szocialista nemzetköziség elveinek feltétlen betartásán alapuló elvtársi megbeszélések útján.

.....

A kommunista és munkáspártok előtt nagy történelmi feladatok állnak. Ezek megoldásához nemcsak magunknak a kommunista és munkáspártoknak összeforrottsága szükséges, hanem egyszersmind az egész munkáosztály tömörülése, a munkáosztály és a parasztság szövetségének erősítése, valamennyi dolgozó és az egész haladó emberiség összefogása, az egész világ szabadság- és békeszerető erőinek tömörülése is.

Napjainkban az egész világon a legfontosabb feladat a béke védelméért való harc. Valamennyi ország kommunista és munkáspártjai a legnagyobb

arányu közös akciókra törekednek minden békeszerető, háborut ellenző erővel. Az Értekezlet résztvevői kijelentik, hogy támogatják minden olyan állam, párt, szervezet, mozgalom és egyes személy erőfeszítését, amely, illetve aki sikraszáll a békéért, a háboru ellen, a békés egymás mellett élésért, az európai és ázsiai kollektív biztonság létrehozásáért, a fegyverkezés csökkentéséért, a nukleáris fegyverek alkalmazásának és kipróbálásának betiltásáért.

A kommunista és munkáspártok hűségesen védelmezik minden ország népének nemzeti és demokratikus érdekeit. Sok ország munkásosztálya, egész népe előtt még mindig a nemzeti függetlenségért, a gyarmati agresszió és a feudális elnyomás ellen vívott harc történelmi feladatai állnak. Itt az a kérdés van napirenden, hogy létre kell hozni a munkások, parasztok, városi kispolgárok, a nemzeti burzsoázia és más hazafias demokratikus erők egységszövetét az imperializmus és a feudalizmus ellen. Sok tény bizonyítja, hogy minél szélesebb és erősebb a különféle hazafias és demokratikus erők összefogása, annál biztosabb a győzelem a közös harcban.

A munkásosztály, a néptömegek a háborus veszély ellen küzdve, létérdekeikért harcolva, egyre inkább a nagy monopolista tőkéscsoportok ellen, a fegyverkezési hajszá fő okozói, az új világháborút előkészítő tervek szerzői és sugalmazói ellen, az agresszió és a reakció oszlopai ellen lépnek fel a legélesebben. A monopóliumok e szűk csoportjának érdeke és politikája egyre inkább ellentétbe kerül nemcsak a munkásosztály érdekeivel, hanem a kapitalista társadalom többi rétegeinek érdekeivel - a parasztság, az értelmiség a városi kis- és középburzsoázia érdekeivel is. Azonban a kapitalista országokban, amelyeket az amerikai monopóliumok igekeznek maguk alá rendelni, s azokban az országokban, amelyek szenvednek az amerikai gazdasági és katonai terjeszkedés politikájától, létrejönnek az objektív feltételek ahhoz, hogy a munkásosztály és forradalmi pártja vezetése alatt a nép legszélesebb rétegei egyesüljenek a békéért, a nemzeti függetlenség és a demokratikus szabadságjogok védelméért, a dolgozók életkörülményeinek megjavításáért, radikális agrárreformok végrehajtásáért, a nemzeti érdekeket eláruló monopóliumok teljhatalmának megdöntéséért vívott harcra.

A nemzetközi küzdőtéren a szocializmus javára végbement mélyreható történelmi változásokkal és az erőviszonyok gyökeres eltolódásával kapcsolatban, annak eredményeként, hogy a szocializmus eszméjének vonzóereje nagyon megnőtt a munkásosztály, a dolgozó parasztság és a dolgozó értelmiség körében, a szocializmus győzelmének kedvezőbb feltételei jönnek létre.

Különböző országokban a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet formái különfélék lehetnek. A munkásosztály és élcsapata, a marxista-leninista párt arra törekszik, hogy békés módon valósítsa meg a szocialista forradalmat. Ennek a lehetőségnek a valóra váltása megfelelne a munkásosztály és az egész nép érdekeinek, az ország általános nemzeti érdekeinek.

A jelenlegi viszonyok között az élcsapat vezette munkásosztálynak egy sor kapitalista országban megvan a lehetősége arra, hogy a munkásegység és a népfront alapján, valamint a különböző pártok és társadalmi szervezetek megegyezésének és politikai együttműködésének más lehetséges formái alapján egyesítse a nép többségét, polgárháború nélkül hódítsa meg az államhatalmat, és biztosítsa a fő termelési eszközöknek, a nép kezébe juttatását. A nép többségére támaszkodva, s határozottan szembe szállva a kapitalistákkal és földbirtokosokkal való paktálásról lemondani nem tudó opportunistákkal, a munkásosztálynak megvan a lehetősége, hogy leverje a reakciós erők ellenállását, és megteremtse a szocialista forradalom békés megvalósításához szükséges feltételeket. Mindezt csak a munkásság, a paraszttömegek és a városi középrétegek által a monopolista nagytőke, a reakció ellen, a mélyreható társadalmi reformokért, a békéért és a szocializmusért vívott osztályharc széles körű, állandó fejlesztése útján válik majd lehetővé.

Olyan viszonyok között, amikor a kizsákmányoló osztályok a nép elleni erőszakhoz folyamodnak, feltétlenül számolni kell a másik lehetőséggel is, a szocializmusba való nem békés átmenet lehetőségével. A leninizmus azt tanítja, és a történelmi tapasztalat megerősíti, hogy az uralkodó osztályok nem engedik át önként a hatalmat. Ilyen körülmények között az osztályharc hevességének foka és formája nem annyira a proletariátustól függ majd, hanem attól, hogy a reakciós körök milyen mértékben állnak ellen a nép tulnyomó többsége akaratának, hogy ezek a körök milyen erőszakot alkalmaznak a szocializmusért vívott harc egyik vagy másik szakaszában.

A szocializmusba való átmenet ilyen vagy olyan módjának reális lehetőségét minden egyes országban a konkrét történelmi viszonyok határozzák meg.

Mind a dolgozók életkörülményeinek javításáért, demokratikus jogaik kiszélesítéséért és megőrzéséért, a nemzeti függetlenség kivívásáért, illetve megvédelmezéséért és a népek közötti békéért, mind pedig a hatalom meghódításáért és a szocializmus felépítéséért vívott harcban a kommunista pártok a szocialista pártokkal való együttműködés megteremtése mellett szállnak síkra. Annak ellenére, hogy a szocialista pártok jobboldali vezetői minden eszközzel akadályozni igyekeznek ezt az együttműködést, a kommunisták és a szocialisták közötti együttműködés lehetőségei sok kérdésben mégis növekednek. A kommunista és szocialista pártok közötti ideológiai nézeteltérések nem akadályozhatják az akcióegység létrehozását sok, jelenleg a munkásmozgalom előtt álló időszerű kérdésben.

A szocialista országokban, ahol a munkásosztály kezébe vette a hatalmat, a kommunista és munkáspártoknak, amelyek minden feltétellel rendelkeznek ahhoz, hogy szoros kapcsolatot teremtsenek a legszélesebb tömegekkel, egész tevékenységükben állandóan a néptömegekre kell támaszkodniuk, a szocializmus építését és védelmezését a dolgozók millióinak ügyévé kell tenniük, akik mélyen átértik, hogy ők az ország gazdái. A szé-

les néptömegek aktivitásának és alkotó kezdeményezésének fokozása, a néptömegek tömörítése, a szocialista rend erősítése és a szocialista építés fejlesztése céljából nagy jelentőségűek azok a lépések, amelyeket a szocialista államok az utóbbi években tettek a szocialista demokrácia klszélesítése, a bírálat, és önbírálat fejlesztése terén.

A munkásosztály hatékony összefogásának, valamennyi dolgozó és az egész haladó emberiség összefogásának, az egész világ szabadságszerető és békeszerető erői összefogásának eléréséhez kétségtelenül mindenekelőtt az szükséges, hogy maguk a kommunista és munkáspártok erősítsék soraik egységét, s tegyék szorosabbá minden ország kommunista és munkáspártjainak tömörülését. Ez a tömörülés a magva a szélesebb körű összefogásnak, legfőbb tiztosítéka annak, hogy a munkásosztály ügye győzelmet arasson.

A kommunista és munkáspártokra különösen nagy történelmi felelősség hárul a szocialista világrendszer és a nemzetközi kommunista mozgalom sorsáért. Az értekezleten részt vevő kommunista és munkáspártok kijelentették, hogy a szocialista államok családjának további tömörítése érdekében, a nemzetközi munkásmozgalom, a béke és a szocializmus érdekében fáradhatatlanul erősíteni fogják egységüket és elvtársi együttműködésüket.

(Az emberiség békéjéért, jövőjéért.

Bpest, Kossuth. 1957.)

90. Az európai tőkésállamok kommunista pártjai

1965. június 1-3. között tartott értekezletének dokumentumaiból

Kö z l e m é n y

Az európai tőkésállamok kommunista pártjai 1965. június 1-én, 2-án és 3-án Brüsszelben, a "Rogier Nemzetközi Központban" értekezletet tartottak.

Belgium kommunista pártjának meghívására ezen az értekezleten részt vettek: a Német Kommunista Párt, Németország Egyesült Szocialista Pártja (Nyugat-Berlin), Ausztria Kommunista Pártja, Belgium Kommunista Pártja, a Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártja (AKEL), Dánia Kommunista Pártja, Spanyolország Kommunista Pártja, Finnország Kommunista Pártja, a Francia Kommunista Párt, Nagy-Britannia Kommunista Pártja, a Görög Kommunista Párt, Észak-Irország Kommunista Pártja, az Írországi Munkások Pártja (Dél-Irország), az Olasz Kommunista Párt, a Luxemburgi

Kommunista Párt, Norvégia Kommunista Pártja, Németalföld (Hollandia) Kommunista Pártja, a Portugál Kommunista Párt és a Svájci Munkapárt.

A konferenciának célja volt, hogy azon a jelen égetően fontos kérdéseire vonatkozólag a résztvevők véleményt nyilvánítsanak és kicseréljék tapasztalataikat, de ezenkívül hogy ezekre a problémákra vonatkozólag a követendő eljárás tekintetében bizonyos közös megállapodásokra jussanak. Az értekezlet munkájának megkezdésekor az ezeknek a célkitűzéseknek megfelelő ügyszabot fogadott el. Ezek a célkitűzések voltak:

1. Milyen intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy a népek közös harcot folytassanak az amerikaiak Vietnámban folytatott támadó háborújával szemben, és a világbéke megóvása érdekében miképpen nyilvánítsák ki szolidaritásukat a vietnámi nép iránt.

2. Megvizsgálandók az európai biztonság problémái: a német militarizmus, az atomfegyverzés (M. L. F.) elleni harc, az atlanti és az európai ütőképes atomerők helyzete, valamint az atomfegyverzés egyéb módjai ellen folytatandó küzdelem, meg kell vitatni az atommentes övezet létrehozásának módjait, a lefegyverzés lehetőségeit, az európai kollektív biztonság megvalósítását stb., s a tennivalókat ezek megvalósítása érdekében.

Megállapodtak az értekezlet résztvevői abban is, hogy megfelelő figyelemmel fogják kísérni a Földközi-tenger keleti medencéjében kialakuló helyzetet (Ciprus).

3. Megbeszéljük a fasizmusnak áldozatul esett népek (Spanyolország és Portugália), valamint a reakció más megnyilvánulásaitól szenvedő népek (Görögország, Német Szövetségi Köztársaság) iránti együttérzésük kifejezésének módjait.

Az értekezlet megbélyegezte azt a barbár agressziót, amelyet az amerikaiak Vietnámban a Demokratikus Észak-Vietnam és Dél-Vietnam népe részéről a jogalkért és függetlenségükért vívott küzdelem ellen folytatnak, s amely barbár támadás mindjobban fenyegeti a világkét is. A "Felhívás", amelyet az értekezlet ezekre a kérdésekre nézve elfogadott, az ezt aláírt pártok szolidaritását bizonyítja, amikor ezeket széles körű, egységes akció megindítására hívja fel.

Az értekezlet ezenkívül együttérzését tanúsító "Üzenetet" intézett Dominika népéhez is, megbélyegezve az amerikai imperialisták beavatkozását az ország ügyeibe.

Az értekezlet kifejezésre juttatta aggodalmát az amerikai, nyugat-német és a NA TO többi tagja imperialistáinak azokkal a törekvéseivel szemben, hogy kleroszakolja a multilaterális atomerő létrehozását, illetve hogy az atomfegyverzést egyéb változataiban megvalósítsa, vonatkozzék ez akár az atlanti, akár az európai vagy nemzeti atomerő létrehozására, illetve arra a javaslatra, amelyet legutóbb az angol kormány terjesztett elő. Mindezek a tervek ugyanis azt szolgálják, hogy Nyugat-Németország

is hozzájuthasson az atomfegyverekhez, illetve az atomfegyverek alkalmazása felett rendelkező központok valamelyikéhez.

Az értekezleten résztvevők széles körre kiterjedően nyújtottak egymásnak tájékoztatást azokról az egységes akciókról, amelyeket a kommunista pártok a különböző országokban folytatnak, továbbá a békemozgalmon belül jelentkező különböző megmozdulásokról, a szakszervezetek, az ifjúsági és a női szervezetek stb. által tett kezdeményezésekről is. A résztvevők tudomásul vették azoknak az akcióknak mind szélesebben kiterjedő visszhangját, amely akciók már eddig is nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a közvélemény, de bizonyos kormányok is ma már más álláspontot foglalnak el ezzel a kérdéssel szemben.

Ami a hidegháborút, az európai világrész megosztását, és a NATO-n belül az amerikai tulsuly érvényesülését illeti, lehetséges lenne egy olyan alternatíva előterjesztése, amely megfelelne Európa valamennyi népe érdekeinek, de ezzel együtt a világbéke fenntartásának is. Ez lenne: az EURÓPAI KOLLEKTÍV BIZTONSÁG;

Ez ugyanis azt jelentené, hogy egész Európa népei között új kapcsolatokat alakítsanak ki, és pedig a békés egymás mellett élés elvei alapján, figyelembe véve az egyes országokban uralkodó társadalmi rendszereket és az egyes nemzeti érdekeket is.

Elsősorban - ez volt az értekezleten résztvevők nézete - meg kell szüntetni egy új világháború kitörésének veszélyét azáltal, hogy végre husz évvel a háború befejezése után normalizáljuk a helyzetet. Németországot mentesíteni kell az atomfegyverektől, a Demokratikus Német Köztársaságot pedig el kell ismerni. Ünnepelesen ki kell nyilatkoztatni Európa jelenlegi határainak érinthetetlenségét. Nyugat-Berlint szabad várossá kell nyilvánítani és azt demilitarizálni kell. A békeszerződést mind a két Német-országgal meg kell kötni.

A különböző országokban a közvélemény széles rétegei foglaltak már állást abban az irányban, hogy hozzanak konkrét rendelkezéseket az általános és ellenőrzött lefegyverzés érdekében, amely lényegesen hozzájárulna Európában a feszültség enyhítéséhez. Ilyenek lennének: Közép-Európában atommentes övezet létrehozása, ugyancsak Közép-Európában, Skandináviában, a Földközi-tenger térségében és Dél-Európában a korlátozott fegyverkezés megvalósítása, bizonyos területeken a már meglévő fegyverek befagyasztása. Az értekezlet ugyancsak élénk érdeklődést tanúsított a külföldi országok területén létesített támaszpontok kérdése iránt is. Ezzel kapcsolatban kifejezést adott nyugtalanságának a ciprusi helyzetre tekintettel és Ciprusba "Üzenetet" is intézett, amelyben ismételtén kifejezésre juttatta azt a követelését, hogy onnan vonják vissza a külföldi csapatokat, és szüntessenek meg Cipruson minden külföldi beavatkozást, és ismerjék el a ciprusi nép önrendelkezési jogát.

Az imperialista katonai szerződések egyre súlyosodó válsága, a NATO kebelén belül az ellentétek kiélesedése minél inkább közeledik az 1969. év, amikor ennek a támadó jellegű szerződésnek érvénye lejár,

mind annak a lehetőségét igazolja, hogy ezzel a paktummal szemben helyes lenne a kollektív európai biztonság érvényre juttatása. Az értekezlet résztvevői úgy vélték, hogy a NATO tagállamai és a Varsói Szerződésben részes államok között egy meg nem támadási szerződés megkötése igen nagy jelentőségű, előre megtett lépést jelentene ebben az irányban. Kifejezésre juttatták azt a kívánságukat is, hogy harcoljanak azért, hogy tovább, fejlődjenek a kulturális, gazdasági tapasztalatcserék és kulturális kapcsolatok minden területen, a kontinens valamennyi népe között.

Az értekezlet tárgyalásai folyamán kicserélték a résztvevők nézeteket azokra a lehetőségekre vonatkozólag is, hogy a nukleáris fegyverek elterjedése, a lefegyverzés, az európai biztonság és a népek közötti barátság erősítése érdekében miképpen fejlesszék ki a közös harcot, és hogyan mozdítsák elő a munkások akcióegységét és a demokratikus erők egyesítését.

Az értekezleten arról folytatott vita, miképpen lenne megerősíthető a szolidaritás a fasiszmusnak és az erőszaknak áldozatul esett népek érdekében, kifejezésre juttatta azt a megállapítást is, hogy ezen a téren már jelentős sikerekről számolhatunk be. Ennek bizonyossága, hogy a terrort már biztosan sikerült megfékezni. Az érdem elsősorban az érdekelt népeké. Viszont ez is élénk bizonyítéka a nemzetközi szolidaritás fontosságának. Az értekezlet résztvevői hangsúlyozták, hogy ez elsősorban a proletár internacionalizmus kötelessége és ugyanakkor a reakció erőinek minden veresége, és azok visszaszorítása a demokrácia előrehaladását is jelenti, ami mindannyiunk számára a fejlődést biztosítja.

A vita megmutatta azt is, hogy minden különálló problémára vonatkozólag és minden egyes országra nézve külön-külön is az egységesen végrehajtott akciók lehetőségei is igen nagyok.

Figyelembe véve a történelmi hagyományokat, azt láthatjuk, hogy a munkásság és a demokrácia erői a spanyol nép szabadságának ügyét szolgálva az együttműködésre mindenkor megtalálták a megfelelő talajt. A Franco-ellenes küzdelem kiterjedésében most is megnövekedett, mert megsokszorozták azt a munkástömegek, a parasztok, a diákság, a kultura különböző területeihez tartozó értelmiségiek által véghezvitt és nagyra növekedett akciók. Az egyes országokban kommunisták, szocialisták, keresztények, szakszervezeti és más demokratikus érzelmű emberek sokasága közös akciókat indított a spanyol nép iránt érzett szolidaritás kifejezésére. Ezeknek a nemzetközi méreteit bizonyította a legújabb londoni konferencia is. A Kommunista Pártnak ezen a konferencián részt vevő képviselői kifejezésre juttatták azt az óhajukat, hogy hozzá kívánnak járulni az ezen a konferencián egyhangulag elhatározott kezdeményezések sikeréhez, nevezetesen ahhoz, hogy fel fognak lépni az elnyomás ellen, minden politikai bebörtönzött és száműzött részére a közkegyelem megadása és a szakszervezetek működési szabadságának helyreállítása érdekében. Az értekezlet a legnagyobb fontosságot tulajdonította annak, hogy a spanyol népet támogassa demokratikus szabadságjogainak biztosításáért folytatott harcban.

Fontosnak tartjuk, hogy bővebben ismertessük azokat a drámai viszonyokat, amelyek között a portugál nép a fasiszmus 40 éves uralma óta ez ellen harcolt. Ez a harc pedig állandóan erősödik, újabb és újabb erőket gyűjtve a lakosság legkülönbözőbb rétegeiből s ezzel Salazar diktatúráját mind nagyobb nehézségek elé állítja. Bár a harc már e ddig is bizonyos sikereket ért el a foglyok egy részének kiszabadítása által, de az önkényeskedő megtorlások, az emberek kínzása tovább folyik. A fegyveres erők körében erősödik a mozgalom, különösen olyan irányban és céllal, hogy annak tagjai tiltakozzanak az ellen a gyarmati háború ellen, amelyet a portugál fasiszta uralom Angola, Mozambique és Portugál-Guinea népének függetlensége, demokratikus jogai ellen folytat. Az értekezlet kinyilatkoztatván szolidaritását a portugál néppel, kifejezést adott annak a törekvésnek, hogy teljes támogatásban részesíti a portugál gyarmatok népeinek a felszabadulásáért vívott harcát.

A görög nép elszánt küzdelme megbuktatta Karamanlisz neofasiszta kormányát és ezáltal az országban a helyzet javulását idézte elő. Mindazonáltal a megtorlások tovább folytatódnak és a kivételes állapotot sem szüntették meg. A menekülteknek nem szabad az országba visszatérniük, a demokraták továbbra is letartóztatásban maradnak. Az értekezlet támogatja azt a jogos követelést, hogy Görögország Kommunista Pártját helyezék vissza a legalitásba, tegyék újból törvényesen elismert párttá, aminek megtörténte a demokrácia győzelmének is kifejezője lenne.

Az 1956-ban betiltott, elszánt Német Kommunista Pártnak a legalitásba való visszahelyezése most, a Német Szövetségi Köztársaságban ez év szeptember folyamán megtartandó választások előtt igen időszerű követelés. Nem lehet ugyanis valóban demokratikus szavazásról beszélni addig, amíg a körünkben annyira nagy szerepet játszó kommunista eszmének a tömegek körében való terjesztése tilos, és a kommunisták nem vehetnek részt az általános választásokon. Amikor az értekezlet támogatja a Német Kommunista Pártnak a legalitásba való visszabocsátását, nagyon elégedett azért, hogy ez az eszme a Német Szövetségi Köztársaságban már nagy tömegek körében örvendő népszerűségnek. Jogokat követel az összes demokratikus erők számára, követeli a német béke megkötését, és azt, hogy ennek érdekében szabadon szervezkedhessenek, és hogy minden üldözésnek haladéktalanul vessenek véget.

Az értekezlet tárgyalásai folyamán több párt azt kívánta, tegyék lehetővé, hogy a jövőben Európa tőkésországainak kommunista pártjai újból találkozhassanak, s ezen a találkozón az őket közösen érdeklő kérdéseket megbeszélhessék.

Az értekezlet résztvevői - miután örömuket fejezték ki az értekezlet megtartása és azon megállapodások felett, amelyek ott létrejöttek, hangsúlyozni kívánták még azt az óhajukat is, hogy a testvérpártok akciógységét továbbra is állandóan tartsák fenn a munkáosztály, valamint minden

nép érdekében éppen úgy, mint a kommunista és munkásmozgalom összességének érdekében is.

.....

(Olvasókönyv a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom történetének tanulmányozásához, 1945-1967; Bp. Kossuth, 1967-68.)

91. Korea, Vietnam

A japán uralom alól felszabadult Korea déli része amerikai, északi része szovjet megszállás alá került. 1948. augusztusában délen kikiáltották a Koreai Köztársaságot, szeptemberben válaszul északon a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot. 1950. június 25-én támadás érte a KNDK-t, az USA az ENSZ lobogója alatt Dél-Koreát támogatta. A támadást a koreai néphadsereg kínai önkéntesek segítségével visszaverte és hosszú tárgyalások után fegyverszünet aláírására kényszerítette (1953. VII. 27.)

A vietnami nép a japánok kiűzése után a francia gyarmatosítókkal vívott elkeseredett küzdelmet. A harc eredményeként a franciák elhagyták Indokínát, s a genfi egyezmény (1954. VII. 21.) Vietnámot két részre osztotta.

a) A koreai fegyverszüneti egyezmény

Az aláíró felek a fegyverszüneti egyezmény bevezető részében ki mondják: annak érdekében, hogy véget vessenek a mindkét félnek súlyos szenvedéseket és vérontást okozó koreai háborúnak, és abból a célból, hogy fegyverszünetet kössenek, amely biztosítja az ellenségeskedések és az összes fegyveres akciók teljes megszüntetését mindaddig, amíg létre nem jön a koreai kérdés békés rendezése, egyénileg és kollektíve elfogadják és megtartják az egyezmény cikkében és pontjaiban foglalt fegyverszüneti feltételeket.

Az 1. cikk (1-11 pont) a katonai demarkációs vonallal és a demilitarizálás övezettel foglalkozik.

Kimondja, hogy katonai demarkációs vonalat kell megállapítani, és mindkét fél tartozik visszavonni fegyveres erőit ettől a vonaltól két-két kilométerre, hogy demilitarizált övezetet teremtsenek, amely ütköző övezetül szolgáljon a szemben álló felek fegyveres erői között, és így meg-

akadályozzon minden olyan incidenst, amely az ellenségeskedések kiújulásához vezethet. . .

A fegyverszüneti egyezmény hatálybalépésétől számított tíz napon belül mindkét félnek vissza kell vonnia összes katonai fegyveres erőit, el kell szállítania hadianyagát és fegyverzetét a másik fél mögöttes területeiről, Korea part menti szigeteiről, valamint vizeiről. Amennyiben ezen határidőn belül nem történik meg a katonai fegyveres erők visszavonása - és ennek nincsen kölcsönös megállapodással rendezett, helytálló oka -, a másik fél jogosult minden olyan akcióra, amelyet a biztonság és a rend fenntartása érdekében szükségesnek tart. . .

A katonai fegyverszüneti bizottsága a két fél által kinevezett öt-öt magas rangú tisztből áll. . .

A katonai fegyverszüneti bizottság általános feladata, hogy ellenőrizze a fegyverszüneti egyezmény végrehajtását, és tárgyalások útján rendezze a fegyverszüneti egyezmény bármilyen megszegését. A katonai fegyverszüneti bizottság Panmindszon közelében rendezi be főhadiszállását, és vegyes szervezetként elnök nélkül működik.

A katonai fegyverszüneti bizottság - vagy bármelyik félnek a bizottságában helyet foglaló rangidős tagja - jogosult vegyes megfigyelőcsoportokat kiküldeni, hogy azok megvizsgálják a fegyverszüneti egyezménynek a demilitarizált övezetből vagy a Han folyó torkolatvidékéről jelentett megszegéseit. A katonai fegyverszüneti bizottságot alkotó egyik fél sem jogosult azonban arra, hogy a katonai fegyverszüneti bizottság által még ki nem küldött vegyes megfigyelőcsoportok felénél többet kiküldjön.

A katonai fegyverszüneti bizottság - vagy valamelyik félnek a bizottságban helyet foglaló rangidős tagja - felkérheti a semleges nemzetek képviselőiből álló felügyelőbizottságot, hogy külön megfigyelést folytasson a demilitarizált övezeten kívül fekvő helyeken, ahonnan a fegyverszüneti egyezmény megszegését jelentették.

A katonai fegyverszüneti bizottságnak naponta össze kell ülnie. A két félnek a bizottságban helyet foglaló rangidős tagjal megállapodhatnak a bizottság munkájának hét napnál nem hosszabb szüneteltetésében, úgy azonban, hogy ennek a szüneteltetésnek véget lehessen vetni, mielőtt valamelyik fél rangidős tagja 24 órával előbb kéri a bizottság munkájának folytatását. A katonai fegyverszüneti bizottság javaslatokat tehet a szűfben álló felek parancsnokainak a jelen fegyverszüneti egyezmény módosítására, illetőleg kiegészítésére. Az ilyen javaslatoknak általában az legyen a céljuk, hogy a fegyverszünet nagyobb eredményességét biztosítsák.

... A fegyverszüneti egyezmény összes rendelkezései - amellett, hogy az ellenségeskedések a fegyverszüneti egyezmény aláírása után 12 órával teljesen megszűnnek - 1953. július 27-én 22 órakor lépnek hatályba.

Készült Panmindszonban, 1953. július 27-én, 10 órakor (koreai idő) angol, koreai és kínai nyelven, azaz, hogy mindhárom szöveg egyenlően hiteles.

Az egyezményt Nam Ir tábornok, a koreai néphadsereg és a kínai népi önkéntesek küldöttségének vezetője, valamint William K. Harrison altábornagy az Egyesült Nemzetek Hadserege parancsnoksága küldöttségének vezetője írta alá.

(Történelmi Olvasókönyv IV/2.)

b) Az indokínai béke helyreállítása

Az 1954. július 27-én kelt zárónyilatkozat az indokínai béke helyreállításának kérdésével foglalkozó genfi értekezletről, amelyen Kambodzsa, Vietnam állam, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Laosz, a Vietnami Demokratikus Köztársaság, a Kínai Népköztársaság, az Egyesült Királyság és a Szovjetunió képviselői vettek részt.

1. Az értekeztet tudomásul veszi azokat az egyezményeket, amelyek Kambodzsában, Laoszban és Vietnámban véget vetnek az ellenségeskedéseknek, és amelyek megszervezik az egyezményekben foglalt rendelkezések végrehajtásának nemzetközi ellenőrzését és felügyeletét...

7. Az értekeztet kijelenti, hogy Vietnambot illetően a politikai kérdések rendezésének - amelynek a függetlenség, az egység és a területi épesség elveinek tiszteletben tartásával kell megtörténnie - lehetővé kell tennie a vietnami nép számára az alapvető szabadságok élvezését, amelyeket általános, szabad és titkos választások révén megteremtendő demokratikus intézményekkel biztosítanak. Avégből, hogy a béke megteremtése kellőképpen előrehaladhasson, és hogy a nemzeti akarat kinyilvánításához szükséges összes előfeltételek kialakulhassanak, az általános választásokra 1956. júliusában kerül sor, nemzetközi bizottság ellenőrzése alatt, amelynek tagjai az ellenségeskedések megszüntetéséről szóló egyezmény felügyeletére és ellenőrzésére létesített nemzetközi bizottságban részt vevő államok képviselői...

Egyezmények a hadműveletek megszüntetéséről

A Vietnamba vonatkozó egyezmény 6 fejezetéből és 47 pontból áll...

... demarkációs vonalat kell megállapítani, amelynek két oldalán a két fél fegyveres erőit visszavonulásuk után átcsoportosítják: Vietnam néphadseregének erőit ettől a vonaltól északra, a Francia Unió fegyveres erőit ettől a vonaltól délre.

Hasonlóképpen megegyeztek abban, hogy a demarkációs vonal két oldalán, maximálisan 5 km mélységben, demilitarizált övezetet teremtenek,

hogy az ütköző övezetül szolgáljon, és megakadályozzon minden olyan incidenst, amely az ellenségeskedések kiújulásához vezethet.

(Tört. Olvasókönyv, IV/2.)

92. Az ázsiai és az afrikai országok határozata az imperializmusról

(1958. I. 1.)

A bandungi értekezlet (1955. április) folytatásaként 1957. decemberében Kairóban ült össze 40 felszabadult ázsiai és afrikai ország szolidaritási értekezlete, ahol az alábbi határozatot hozták.

Ázsia és Afrika népei elítélik az imperializmust minden formájában és megnyilvánulásában.

Határozat az imperializmusról:

Az afrikai és ázsiai népek konferenciájának szilárd meggyőződése, hogy az imperialista törekvések más országok belügyeibe való beavatkozásra, a világbéke ellen irányuló katonai és politikai paktumokhoz és szövetségekhez vezetnek. E törekvések nyomán szövődnek az összeesküvések a nemzeti kormányok ellen, alakul ki a nemzetközi feszültség, s bitorolják a kis nemzeteknek a szabadsághoz, szuverenitáshoz és függetlenséghez való természetes jogát. E törekvések következménye a hidegháború és a fegyverkezési hajsza fokozása. Az e fajta tényezők alkalmasak arra, hogy elindítsanak egy igazi háborút, amely katasztrofális lenne az emberiségre nézve.

Ebből a meggyőződésből kiindulva... a konferencia elítéli:

- a) az imperializmust minden formájában és megnyilvánulásában;
- b) más országok ügyeibe való külföldi beavatkozást;
- c) a katonai és politikai paktumokat és szövetségeket, amelyek uralkodó befolyási övezeteket teremtenek, veszélyeztetik a világékét;
- d) egy országnak vagy országok csoportjának nyújtott azt a katonai segítséget, amely veszélyezteti a szomszédos országokat, s arra kényszeríti őket, hogy növeljék katonai költségvetésüket, s így módon lassítsák a népek gazdasági fejlődését;
- e) az olyan szerződéseket, amelyek sértik az államok nemzeti szuverenitását;
- f) más országok nemzetgazdaságának az imperialista hatalmak előnyére történő kiaknázást;

g) az imperialisták érdekében nemzeti kormányok megdöntésére irányuló összeesküvéseket;

h) az olyan segítséget, amelynek feltételei sértik a kis államok érdekeit, és végső fokon megnyirbálják ezek szuverenitását és függetlenségét;

i) idegen katonai támaszpontok létesítését, és fegyveres erők elhelyezését más országok területén.

A konferencia ezért jelenti, hogy a legteljesebb mértékben támogatja a népek jogait:

- a) a szabadsághoz, a szuverenitáshoz és teljes függetlenséghez;
- b) a belső problémáknak saját erőből való rendezéséhez;
- c) kormányformájuknak saját kívánságaik szerint való megválasztásához.

(Történelmi olvasókönyv IV/2.)

93. A kommunista és munkáspártok moszkvai nyilatkozatából

(1960. november)

A világ roppant területén diadalmaskodtak a nemzeti felszabadító forradalmak. A háboru után 15 esztendő alatt Ázsiában és Afrikában 38 szuverén állam jött létre. A kubai forradalom győzelme hatalmas erővel serkentette a latin-amerikai népeknek a teljes nemzeti felszabadulásért vívott harcát. Az emberiség életében új történelmi időszak köszöntött be: Ázsia, Afrika és Latin-Amerika felszabadult népei a nemzetközi politika aktív résztvevőivé váltak.

A gyarmati rendszer teljes összeomlása elkerülhetetlen. A gyarmati rabság rendszerének a nemzeti felszabadító mozgalom előretörése következtében végbemenő összeomlása - történelmi jelentőségét tekintve a szocialista világrendszer megalakulása óta a legfontosabb jelenség.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom felrázta a Keletet, bevonta a gyarmati népeket a forradalmi világmozgalom általános áradatába. A Szovjetunió győzelme a második világháborúban, a népi demokratikus rendszer megteremtése több európai és ázsiai országban, a szocialista forradalom diadala Kinában, a szocialista világrendszer megalakulása óriási mértékben meggyorsította e folyamatot. A nemzetközi szocializmus erői döntő mértékben előmozdították a gyarmatok és a függő országok népeinek az imperializmus járma alól való felszabadulásukért folyó harcát. A szocialista rendszer a felszabadult népek független nemzeti fejlődésének megbízható védelmezője. A nemzetközi munkásmozgalom nagy támogatást nyújt a nemzeti felszabadító mozgalomnak.

Gyökeresen megváltozott Ázsia képe. Összeomlóban a gyarmati rendszer Afrikában. Az imperializmus elleni harc arcvonala létrejött Latin-Amerikában is. Ázsiában, Afrikában és a világ más részlein az imperializmus ellen folytatott elkeseredett harcban az emberek százmilliói vívták ki függetlenségüket. A kommunisták mindig elismerték a nemzeti felszabadító háborúk haladó, forradalmi jelentőségét; a kommunisták a nemzeti függetlenségért folyó küzdelem legaktívabb harcosai. A szocialista világrendszer fennállása és az imperializmus pozíciójának gyengülése a függetlenség kivívásának új lehetőségeit nyitotta meg a leigázott népek előtt.

A gyarmati országok népei az illető ország konkrét viszonyainak figyelembevételével fegyveres harc vagy nem fegyveres harc útján vívják ki függetlenségüket. Szilárd győzelmük alapja: a hatalmas nemzeti felszabadító mozgalom. A gyarmattartó hatalmak nem adományozzák a szabadságot a gyarmatok népeinek, és önként nem hagyják el az általuk kizsákmányolt országokat.

A jelenkori gyarmatosítás fő támasza az Amerikai Egyesült Államok. Az imperialisták, élükön az Egyesült Államokkal, kétségbeesett erőfeszítéseket tesznek, hogy új módszerekkel és új formákban fenntartsák az egykori gyarmatok népeinek gyarmati kizsákmányolását. A monopóliumok továbbra is igyekeznek kezükben tartani a gazdasági ellenőrzés és a politikai befolyás kulcspozícióit Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országaiiban. Erőfeszítések arra irányulnak, hogy megőrizzék régi pozícióikat a felszabadult országok gazdaságában és a gazdasági "segélynyújtás" leple alatt újabb pozíciókat szerezzenek, a felszabadult országokat bevonják katonai tömbjeikbe, katonai diktatori rendszereket erőszakoljanak rájuk, és katonai támaszpontokat létesítsenek ezekben az országokban. Az imperialisták arra törekszenek, hogy elsikkasszák és aláássák a felszabadult országok nemzeti szuverenitását, kiforgassák a nemzetek önrendelkezésének értelmét, az úgynevezett "kölcsonös függőség" örvé alatt rájuk kényszerítsék a gyarmati uralom új formáit, hatalomra juttassák bábjaikat ezekben az országokban, megvesztegessék a burzsoázia bizonyos részét, felhasználják a nemzeti viszálykodás mérgezett nyilát a még fiatal, még nem szilárd államok erejének gyengítésére. E célra felhasználják az agresszív katonai tömböket és a kétoldalu agresszív katonai szövetségeket. Az imperialisták cinkosaiként a helyi kizsákmányoló osztályokhoz tartozó legreakciósabb körök lépnek fel.

Azokban az országokban, amelyek lerázták magukról a gyarmati ígát, a nemzeti megújodás létfontosságú feladatai csak akkor oldhatók meg sikeresen, ha elszánt harcot folytatnak az imperializmus és a feudalizmus maradványai ellen, s a nemzet valamennyi hazafias ereje nemzeti demokratikus egységfrontban tömörül. A politikai önállóság megszilárdítása, a parasztság érdekelt szolgáló agrárátalakítások végrehajtása, a feudalizmus maradványainak és csökevényeinek felszámolása, az imperialista uralom gazdasági gyökereinek kiirtása, a külföldi monopóliumok korlátozása és

kiszorítása a gazdaságból, a nemzeti ipar megteremtése és fejlesztése, a lakosság életszínvonalának emelése, a társadalmi élet demokratizálása, a független, békeszerető külpolitika megvalósítása, a gazdasági és kulturális együttműködés fejlesztése a szocialista és más baráti országokkal - ezek az össznemzeti demokratikus feladatok alkotják azt a talajt, amelyen a felszabadult országokban egyesülhetnek és valóban egyesülnek is a nemzet haladó erői.

A munkásosztály, amely kimagasló szerepet játszott a nemzeti felszabadulásért vívott harcban, fellép a nemzeti, imperialistaellenes, demokratikus forradalom feladatainak következetes végigviteléért, a reakciós erők ama kísérletei ellen, hogy lefékezzék a társadalmi haladást.

Ezen országok számára elsőrendű jelentőségű a parasztkérdés megoldása, amely közvetlenül érinti a lakosság óriási többségének érdekelt. Mélyreható a gyárátalakítások nélkül nem lehet megoldani az élelmezési problémát, elsöpörni a középkor minden maradványát, amely akadályozza a termelőerők fejlődését a mezőgazdaságban és az iparban. Ezekben az országokban nagy jelentőségű a nemzetgazdaságban és különösen az iparban a külföldi monopóliumoktól független, az ország gazdaságának fokozatosan döntő tényezőjévé váló állami szektor megteremtése és továbbfejlesztése demokratikus alapokon.

A munkásosztály és a parasztság szövetsége a legfőbb erő a nemzeti függetlenség kivívásában és megvédésében, a mélyreható demokratikus átalakítások megvalósításában és a szociális haladás biztosításában. Ez a szövetség hivatott arra, hogy a széles nemzeti arc vonal alapja legyen. Erelétől és szilárdságától nem kismértékben függ az is, hogy a nemzeti burzsoázia milyen mértékben vesz részt a felszabadító harcban. Nagy szerepet tölthetnek be az összes nemzeti hazafias erők, a nemzet összes elemei, akik készek harcolni a nemzeti függetlenségért az imperializmus ellen.

A jelenlegi körülmények között a gyarmati és függő országoknak az imperialista körökkel kapcsolatban nem álló nemzeti burzsoáziája objektíve érdekelt az imperialistaellenes, antifeudális forradalom fő feladatainak megvalósításában, és ezért megőrzi azt a képességét, hogy részt vegyen az imperializmus és a feudalizmus elleni forradalmi harcban. Ebben az értelemben a nemzeti burzsoázia haladó jellegű. De nem állhatatos, és haladó jellege mellett hajlamos a megalkuvásra az imperializmussal és a feudalizmussal. A nemzeti burzsoázia kettős jellege folytán a forradalomban való részvételének mértéke a különféle országokban különböző. Ez a konkrét körülményektől, az osztályerőviszonyok változásától, az imperializmus, a feudalizmus és a néptömegek közötti ellentétek élességétől, az imperializmus, a feudalizmus és a nemzeti burzsoázia közötti ellentétek mélységétől függ.

A népek politikai függetlenség kivívása után választ keresnek az élet által felvetett társadalmi problémákra, és a nemzeti függetlenség megszi-

lárduításának kérdéseire. A különböző osztályok és pártok különböző megoldásokat ajánlanak. Hogy a fejlődés melyik útját kell választani - ez minden nép belső ügye. Minél jobban éleződnek a társadalmi ellentétek, annál inkább hajlamosnak bizonyul a nemzeti burzsoázia megalkudni a belső reakcióval és az imperializmussal. A néptömegek pedig meggyőződnek arról, hogy az évszázados elmaradottság felszámolásának és életkörülményeik megjavításának legjobb útja - a nem kapitalista fejlődés útja. Csak ezen az úton haladva szabadulhatnak meg a népek a kizsákmányolástól, a nyomortól és az éhezéstől. E sarkalatos társadalmi kérdés megoldásában a legfontosabb szerep a munkásosztályra és a parasztság nagy tömegeire hárul.

A jelenlegi történelmi helyzetben sok országban kedvező külső és belső feltételek alakulnak ki független nemzeti demokratikus állam megteremtésére, vagyis olyan állam megteremtésére, amely következetesen védelmezi politikai és gazdasági függetlenségét, harcol az imperializmus és katonai tömbjei ellen, a területén levő katonai támaszpontok ellen; amely küzd a gyarmatosítás új formái és az imperialista tőke behatolása ellen; amely elutasítja a diktatori és zsarnoki kormányzási módszereket; amelyben biztosítva vannak a nép széles körű demokratikus szabadságjogai (szólás-, a sajtó-, a gyülekezési szabadság, a tüntetés, a politikai pártok és társadalmi szervezetek alakításának joga), és megvan a lehetőség a földreform végrehajtásának kiharcolására, valamint arra, hogy a nép kivívja egyéb követeléseinek teljesítését a demokratikus és a szociális átalakítások területén, és részt vegyen az állami politika meghatározásában. A nemzeti demokratikus államok megalakulása és megszilárdulása biztosítja számukra azt a lehetőséget, hogy gyorsan haladjanak a társadalmi fejlődés útján, aktív szerepet játszanak abban a harcban, amelyet a népek a békéért, az imperialista tábor agresszív politikája ellen és a gyarmati elnyomás teljes felszámolásáért folytatnak.

A kommunista pártok aktívan harcolnak az imperialistaellenes, anti-feudális, demokratikus forradalom következetes végigviteléért, a nemzeti demokratikus állam megteremtéséért, a néptömegek életszínvonalának érezhető megjavításáért. Támogatják a nemzeti kormányok azon akcióit, amelyek az elért vívmányok megszilárdítására vonatkoznak, és aláássák az imperializmus pozícióit. Fellépnek az antidemokratikus, népellenes akciók ellen, a kormánykörök minden olyan intézkedése ellen, amely veszélyezteteti a nemzeti függetlenséget. A kommunisták leleplezik a burzsoázia reakciós szárnyának azon kísérleteit, hogy a maga önző, korlátozott osztályérdekeit az egész nemzet érdekeinek tüntesse fel; leleplezik azokat a burzsoá politikusokat, akik a szocialista jelszavakat ugyanabból a célból demagóg módon felhasználják; a társadalmi élet tényleges demokratizálására törekednek: tömörítik az összes haladó erőket a zsarnoki rendszerek elleni harcra, illetve az ilyen rendszerek létesítését célzó törekvések megakadályozására.

A kommunisták céljai megfelelnek a nemzet legfőbb érdekeinek. A reakciós köröknek az a törekvése, hogy az "antikommunizmus" jelzavával felrobbantsák a nemzeti frontot, elszigeteljék a kommunistákat, akik a felszabadító mozgalom leghaladóbb részét alkotják, gyengíti a nemzeti mozgalom erőt, ellenkezik a népek nemzeti érdekeivel, előidézi az elért nemzeti vívmányok elvesztésének veszélyét.

A szocializmus országai őszinte és hűséges barátai azoknak a népeknek, amelyek harcolnak felszabadulásukért, vagy már felszabadultak az imperialista járom és elnyomás alól. Elvből elvetnek mindennemű beavatkozást fiatal nemzeti államok belügyeibe, s internacionalista kötelességüknek tartják, hogy segítsék e népeket a nemzeti függetlenség megerősítéséért vívott harcban. Minden segítséget és támogatást megadnak ezeknek az országoknak a haladás útján való fejlődésükhöz, hazai iparuk megteremtéséhez, nemzeti gazdaságuk fejlesztéséhez és megszilárdításához, saját kádereik kiképzéséhez, együttműködnek velük a világbékéért, az imperialista agresszió ellen vívott harcban.

Az anyaországok öntudatos munkásai következetesen harcoltak imperializmus által leigázott nemzetek önrendelkezéséért, annak tudatában, hogy "nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom". Ma, amikor ezek a népek a nemzeti függetlenség útjára lépnek, az iparilag fejlett kapitalista országok munkásainak és összes demokratikus erőinek internacionalista kötelességük, hogy minden segítséget megadjanak nekik az imperialisták ellen, nemzeti függetlenségükért és annak megszilárdításáért vívott harcukhoz, segítsék őket a gazdasági és kulturális megújulás feladatainak sikeres megoldásában. Ha így cselekszenek, egyben országuk néptömegének érdekeit is védelmezik.

A világtörténelem az utóbbi évtizedekben a gyarmati rendszer minden formájának és megnyilvánulásának teljes és végleges felszámolását írja elő. Minden népet, amely még gyarmati rabságban sínylődik, messze-menő támogatásban kell részesíteni nemzeti függetlenségének kivívásában! Meg kell szüntetni a gyarmati elnyomás minden formáját. A gyarmati rendszer felszámolásának órlási jelentősége lesz a nemzetközi feszültség enyhítése és az általános béke megszilárdítása szempontjából is. Az Értekezlet együttérzéséről biztosítja Ázsia, Afrika, Latin-Amerika, Óceánia népeit, amelyek hőiesen harcolnak az imperializmus ellen. Az Értekezlet üdvözlöi a fiatal afrikai államok népeit, amelyek kivívták politikai függetlenségüket, ami fontos lépés teljes felszabadulásuk felé. Az Értekezlet forró rokonszenvérről és támogatásáról biztosítja a szabadságáért és nemzeti függetlenségéért harcoló hős algériai népet, követeli, hogy azonnal szüntessék be az Algéria elleni agresszív háborút. Felháborodással ítéli el a faji üldözésnek és zsarnokságnak a Dél-afrikai Unióban fennálló embertelen rendszerét, az "apartheid"-et, és felhívja a nemzetközi demokratikus közvéleményt: támogassa tevékenyen Dél-Afrika népeit a szabadságért és egyenjogúságért vívott harcukban. Az Értekezlet követeli, hogy

senki ne avatkozzék be Kuba, Kongó és a többi felszabadult ország népeinek szuverén jogaiba.

Valamennyi szocialista ország, a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom kötelességének tartja, hogy minden erkölcsi és anyagi támogatást megadjon azoknak a népeknek, amelyek harcolnak az Imperialista és gyarmati járom alóli felszabadulásukért.

.....

(A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. Bpest, Kossuth. 1961.)

94. Az Afrikai, Ázsiai és Latin-Amerikai országok

1966. január 3-14-i szolidaritási értekezletének dokumentumaléből

ÁLTALÁNOS NYILATKOZAT

A három földrész népeinek - 1966. január 3-14. között a Kubai Köztársaság fővárosában megtartott - I. konferenciája nagy jelentőséggel bír. Az emberiség történetében először ültek össze a három kontinens forradalmi erőinek képviselői, hogy megvitassák és kicseréljék az imperializmus ellen vívott harcban szerzett tapasztalataikat, megerősítsék a szolidaritás szálait, szövetséget kössenek egymással az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus elleni harcra. A tanácskozás során bebizonyosodott, hogy az imperializmus, a kolonializmus és a neokolonializmus - az amerikai imperializmus irányításával rendszeressé tette a politikai és katonai nyomást a három földrész országaival ellen.

Dramai erővel bontakozott ki a konferencián az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus valósága. Amikor összehasonlítjuk az imperializmus monopóliumainak nyereségeit, - amelyeket e három kontinens népei életkörülményeinek rontásából szípolyoznak ki, csak akkor lehet igazán megérteni, hogy korunkban milyen kiélezett és kibékíthetetlen ellentét áll fenn egyrészt a fejlett kapitalista országok uralkodó osztályai, másrészt az elmaradott országok népei, az imperializmus és a felszabadító mozgalmak között. Az amerikai imperializmus irányítja, táplálja, és fenntartja a még meglevő kizsákmányoló rendszereket.

Az imperialista hatalmak monopóliumainak nyereségei Afrika, Ázsia és Latin-Amerika népeinek gazdag nyersanyagforrásaiból és természeti kincseiből erednek. Évszázadok óta különböző módon fosztják meg

e népeket javaiktól, kisajátították földjeik és tengereik természetes nyersanyagforrását; az általuk eszközölt beruházások segítségével ellenőrzik az ipar legjelentősebb ágait, uralmuk alá hajtották a külkereskedelmet; a nemzetközi szerződésekben hátrányos feltételeket erőszakoltak a népekre, és uralják ezen országok hitel- és pénzgazdálkodását. Mindez összességében biztosítja az imperialista, a kolonialista és neokolonialista hatalmaknak azt a lehetőséget, hogy az elnyomott országok nemzetgazdaságait uralmuk alá hajtsák és tartsák; hogy folyamatosan kirabolják a népeket és ezáltal a monopóliumok állandó adófizetőivé tegyék őket.

A három földrész országaiiban az egy főre eső évi átlagjövedelem elképesztően alacsonyabb, mint az uralkodó nemzetek országaiiban. A monopóliumok csillagászati profitjaival ellentétben a három földrész lakossága olyan életkörülmények között tengődik, amelyek állandóvá teszik a nyomort. Állandósult a gyermekek elhalálozásának igen magas aránya; az iskolák hiánya nem engedi meg az analfabetizmus felszámolását; a kórházak és az orvosok hiánya miatt a járványok és betegségek nagymérvű pusztítást végeznek a lakosság soraiiban. Ezek az igazságtalanságok még nagyobb méreteket öltenek, ha a tudomány a technika és kultúra mai eredményei alapján figyelembe vesszük - egyrészt, hogy milyen nagy előrehaladás várható az emberiség fejlődésében, másrészt azt a szomorú valóságot, hogy Afrika, Ázsia és Latin-Amerika kisemmizett tömegei elöl elzárnak minden olyan lehetőséget, amely megengedné, hogy az emberi ész és munka által évszázadokon át felhalmozott szellemi és anyagi javakhoz ők is hozzáférhessenek.

Népeink nem férhetnek hozzá a tudomány és technika vívmányaihoz, mert a kizsákmányoló rendszer ezt megtagadja tőlük; ennek következtében egyre rosszabb életkörülmények közé kerülnek és ez a kizsákmányoló és kizsákmányolt nemzetek közötti színvonalbeli távolságot csak fokozza. Világos és kézzel fogható, hogy Afrika, Ázsia és Latin Amerika népei a fennálló társadalmi viszonyok között képtelenek jobb anyagi és szellemi színvonalat elérni. Ezek az okok is elegendőek ahhoz, hogy feltétel nélkül elítéljék az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus által rájuk erőszakolt kizsákmányolást.

Az imperializmus igyekszik a népek feltörő akaratát azáltal is feltartóztatni, és megállítani, hogy nemzetközi feszültséget hoz létre, veszélyezteti a békét és a népek biztonságát. Behálózza a világot támadó katonai bázisokkal; olyan katonai szerződéseket köt, amelyek sértik a nemzeti önrendelkezést; hallatlan cinizmussal vindikálja magának azt a jogot, hogy beavatkozhasson más országok belügyeibe, azt részben vagy teljesen megszállhassa, és a világ csendőrijének szerepében tetszeleghessen. Magára vállalja a hanyatló koloniaslista nemzetek felmerülő költségeit és fegyverekkel való ellátását, hogy fenntarthassák uralmukat gyarmataikon és a kizsákmányolásból eredő nyereségből együtt részesedjenek. Szemtelenül és gögösen kitart amellett, hogy ráerőszakolja ideológiáját a világra. Széles propagandahálózatot hozott létre, hogy terjessze dekadens kulturáját;

meghamisítja a történelmi tényeket; fegyverként alkalmazza a rágalmazást; gazdasági blokáddal kléhezteti azokat a népeket, amelyek nem hajlandók uralma alá kerülni. Amennyiben célkitűzései nem járnak eredménnyel, bűnös irányvonalát igyekszik szövetségeseire is ráerőszakolni. Nemzetközi méretekben összeesküvést sző annak érdekében, hogy létrehozzon és támogasson nemzet- és népellenes kormányokat. Az amerikai monopóliumok az egész világon elhelyezik tőkájüket, hogy busás jövedelemre tegyenek szert. Förtelmes bűncselekményeket követnek el a népek ellen és aktívan készülődnek a szocialista országok megtámadására.

Az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus kizsákmányolási rendszerének természetéből fakad, hogy minden erővel és eszközzel szembehelyezkednek a népek önrendelkezésével, szuverenitásával és nemzeti felszabadító harcokkal. Ezzel szemben a világ elnyomott népei az önrendelkezés és nemzeti függetlenség elveinek megvalósításáért és tiszteletben tartásáért harcolnak. Az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus ellen világméretekben folytatott harc, a három földrész népeinek felszabadító mozgalma - a szocialista országok és a nemzetközi proletariátus oldalán - az emberiség történelmében döntő jelentőségű. Az imperializmus elszigetelődik és meggyengül. Napról-napra fokozódik rendszerének válsága.

A nemzeti felszabadulás szorosan és elválaszthatatlanul kapcsolódik a szocialista forradalomhoz.

A nemzeti felszabadító mozgalom, a parasztság földkövetelő mozgalma, a munkásosztály harcai és vívmányai, az ifjuság és diákság megmozdulásai, az értelemiségi dolgozók és a lakosság más rétegeinek követelése, hogy állítsák helyre és tartsák tiszteletben megcsufolt és megtaposott jogokat, az uralkodó osztályok szolgálatában álló oligarchák és katonai diktatúrák ellen vívott harc, a faji megkülönböztetés, és más szociális egyenlőtlenség ellen vívott küzdelem olyan feltörő áradatot és rendkívüli mozgalmat hozott létre, amelynek szerepe felbecsülhetetlen az emberiség haladásáért vívott harcban.

Azok a népek, amelyek megszüntették az ember ember által való kizsákmányolását és a szocializmust építik, példamutatásaikkal felbecsülhetetlen segítséget és serkentést nyújtanak azoknak a népeknek, amelyek az imperializmus igája alóli felszabadulásukért küzdenek. A kapitalista világ proletárosztályai és haladó rétegei hathatós és közvetlen segítséget tudnak nyújtani a három földrész felszabadító harcához. Megdönthetetlen bizonyítéka ennek az a tiltakozó mozgalom, amelyet az észak-amerikai állampolgárok az Egyesült Államok kormányának vietnami háborúja ellen bontakoztattak ki. A Dél-vietnami Nemzeti Felszabadítási Front eredményes akciói és a Vietnami Demokratikus Köztársaság hőstes ellenállása elősegíti, hogy magasabb szintre emelkedjen az Egyesült Államok népének politikai öntudata és harca, hogy nagyobb erővel és energiával helyezkedjenek szemben a háborúval. Mindez egyben azt is bizonyítja, hogy Afrika, Ázsia és Latin-Amerika népeinek felszabadító mozgalmai fokozzák

a fejlett kapitalista országok munkásosztályainak és a lakosság más elnyomott rétegeinek harcát a monopolkapitalizmus elnyomása és kizsákmányolása ellen, a szociális haladásért.

De a kapitalista országok proletárosztályainak és dolgozóinak egyre fokozódó küzdelme is előmozdítja Afrika, Ázsia és Latin-Amerika népeinek nemzeti felszabadító harcát. Így közös erővel le fogják győzni valamennyi nép közös ellenségét, az imperializmust, a kolonializmust és neokolonializmust, mindenekelőtt az amerikai imperializmust.

A három földrész országainak egy csoportja már kivívta a politikai függetlenséget, de vannak még országok, ahol azért harcolnak, hogy azt elnyerhessék. Afrika, Ázsia és Latin-Amerika népei, első szolidaritási konferenciájukkal még szorosabbra fűzik soraikat, egyrészt azok, akik már elnyerték szabadságukat, másrészt azok, akik ennek elnyeréséért még harcolnak. Tanulmányozzák, hogy miként kell nemzetközi kötelezettségeinek az imperializmus, a kolonializmus, és neokolonializmus felszámolásának - a lehathatósabbban eleget tenni.

Vannak még olyan területek, amelyek a legkegyetlenebb gyarmati rendszerek uralkodása alatt sínylődnek. E népeknek számos képviselője jelen van a konferencián. A tanácskozások során keresik azt, hogy miként lehet felszabadulási harcukat előmozdítani, gazdasági és szociális előrehaladásukat, az önrendelkezést és nemzeti függetlenséget biztosítani.

A konferencia kinyilatkoztatja, hogy minden népnek elidegeníthetetlen joga, hogy elnyerje a teljes politikai önállóságát és a jog érvényesítése érdekében igénybe vegye e harc minden formáját, beleértve a fegyveres felkelést is. Afrika, Ázsia és Latin-Amerika elnyomott népeinek nincs ennél fontosabb céljuk. A három földrész azon nemzetei előtt, amelyek elnyerték politikai függetlenségüket, egyre jobban tudatossá válik, hogy a szuverenitás jogi státuszának formális kinyilatkoztatásával még nem érték el teljes felszabadulásukat. Hogy az teljessé váljon, meg kell szüntetni az imperialista kizsákmányolást, meg kell valósítani a gazdasági és szociális struktúra átalakítását, le kell rakni azokat az alapokat, amelyeken fel lehet építeni a szabad emberek társadalmát. A teljes függetlenséghez hozzátartozik a gazdasági felszabadulás is. Csakis így válik valóra és így biztosítható az emberek szociális egyenlősége és az államok valódi függetlensége.

A konferencia kinyilatkoztatja Afrika, Ázsia és Latin-Amerika népeinek azon közös akaratát, hogy véget vetnek az imperializmus gazdasági elnyomásának, kiirtanak minden abból fakadó maradványt és felépítik önálló nemzetgazdaságukat. E cél érdekében szükséges, hogy az alapvető természeti nyersanyagforrásokat nemzeti ellenőrzés alá helyezzék, a bankokat és a legfontosabb iparágakat államosítsák, a külkereskedelem, a bank és hitelgazdálkodás a kormány ellenőrzése alá kerüljön. A felszabadult nemzeteknek jogukban áll felülvizsgálni és megtagadni azokat a nemzetellenes és csaló kölcsönöket, amelyeket az imperialisták rákényszerítettek nem-

zetgazdaságukra. Jogukban áll igazságos agrárreformot végrehajtani és megszüntetni a feudális és félfudális tulajdonokat. Mindez előmozdítja a mezőgazdaság és állattenyésztés fejlődését, növeli a parasztság és más mezőgazdasági dolgozók életszínvonalát, hozzájárul a nemzetgazdaság bővítéséhez és az export növekedéséhez. Ezeknek az elveknek a megvalósítása lehetővé teszi a természeti nyersanyagforrások jobb kihasználását és az ország iparosítását.

Az imperialisták nagy erőfeszítéseket tesznek, hogy a függetlenségtüket elnyert országok külkereskedelmének útjába akadályokat állítsanak. Felhasználják erre a monopóliumoknak a szállítás felett gyakorolt ellenőrzését és egyoldalú, erőszakos diktátummal leszállítják a nyersanyagok árait. Bűnös gazdasági blokádhöz folyamodnak, hogy lerombolják a felszabadult országok nemzetgazdaságát. A konferencia kinyilatkoztatja, hogy minden felszabadult népnek jogában áll a világ bármely országával egyenlő alapokon kereskedni. Szükséges az alapanyagtermékek árainak állandó változását leállítani, az árakat igazságosan rögzíteni. A konferencia kinyilatkoztatja, hogy minden felszabadult népnek jogában áll a világ bármely országával egyenlő alapokon kereskedni. Szükséges az alapanyagtermékek árainak állandó változását leállítani, az árakat igazságosan rögzíteni. A konferencia kinyilatkoztatja, hogy a három földrész népének a világ többi részén harcoló haladó erőkkel összhangban meg kell törni a felszabadult népekre erőszakolt imperialista kereskedelmi és szállítási blokádot.

Az imperialista, a kolonialista, és a neokolonialista uralkodásnak drámai következményei vannak a három földrész országában; a technikai elmaradottság megakadályozza, hogy a város és a falu dolgozói a legfejlettebb technika segítségével növelhessék az ipar és a mezőgazdaság termelékenységét.

A konferencia kinyilatkoztatja a népeknek azt a jogát, hogy hozzáférhessenek a technikai vívmányokhoz és kiképezhessenek saját, népi származású kádereket a technikai elmaradottság felszámolása céljából. Ennek érdekében a közoktatásnak forradalmi változáson kell keresztülmennie. Elsődleges feladat az írástudatlanság felszámolása. A felszabadult országok nem rendelkeznek még egészségügyi hálózattal, meg vannak fosztva a kórházi, orvosi és egyéb közegészségügyi ellátástól. A konferencia kinyilatkoztatja a három földrész népeinek azt a jogát, hogy egészségesebb életfeltételeket élvezzenek; rendelkezzenek orvosi és közegészségügyi rendszerral. Ennek érdekében szükséges, hogy a felszabadult országok a három földrész fejlettebb országaitól minden segítséget megkapjanak ahhoz, hogy megszervezhessék közegészségügyi rendszerüket, kiképezhessék az ehhez szükséges szak- és kisegítő kádereket.

Az imperialisták, a kolonialisták és neokolonialisták még igen jelentős területeken tartják fenn a faji megkülönböztetést, az apartheid a legbrutálisabb és legvisszatasztálóbb politika, amely elnyomja a dél-afrikai népet, és Zimbabwe lakosságát azzal fenyegeti, hogy állandó szolgáslorba süllyesz-

ti. Ez a politika a legigazságtalanabb és a legbarbárabb kizsákmányolás. A konferencia kinyilatkoztatja, valamennyi ember teljes egyenlőségét; minden nép köteles a fejlődés és a faji megkülönböztetés, minden megnyilvánulása ellen harcolni; minden segítséget megadni Zimbabwe népének, hogy felszabaduljon a Ian Smith-féle fajüldözők elnyomása alól; támogatni kell a dél-afrikai rendszer ellen kibontakozó nemzetközi szolidaritási mozgalmat. A konferencia felhívja a tanácskozáson résztvevő országok képviselőit, hogy harcolják ki a politikai és kereskedelmi blokádot Dél-Afrika ellen.

A katonai szerződések; katonai bázisok; imperialista és zsoldos csapatok tartózkodása idegen területeken - mindez veszélyezteti a népek szuverenitását, a világ békéjét. Az imperializmus annak érdekében hozta létre és tartja fenn ezeket a szerződéseket és katonai bázisokat, hogy rájuk keresztül is nyomást gyakoroljon a nemzeti felszabadító mozgalmakra és befolyása alá kényszerítse a független országokat. A konferencia kinyilatkoztatja a népeknek azt a jogát, hogy megszabaduljanak a külföldi katonai bázisoktól, arra buzdítja a népeket, hogy kettőzött erővel harcoljanak a katonai paktumok megszüntetéséért, az imperialista és zsoldos csapatok idegen területekről történő eltávolításáért.

A három földrész népei harcolnak a nemzeti reakciós osztályok legyőzéséért, mert ezek külföldi érdekeket szolgálnak, közreműködnek a kizsákmányoló neokolonialista rendszerek fenntartásában. E harcban a reakciós osztályok kegyetlen ellenállást tanúsítanak és nem engedik könnyen, hogy a forradalmi erők elragadják tőlük a hatalmat, amely lehetővé tette számukra a tömegek elnyomását és kizsákmányolását.

Minden nép forradalmi és hazafias harca hozzájárul más országok felszabadításához.

A konferencia kinyilatkoztatja, minden népnek azt a jogát, hogy saját maga határozza meg, milyen uton - beleértve a fegyveres felkelést is - kívánja politikai, gazdasági és szociális felszabadulását elérni.

Az imperializmus és valamennyi ország reakciós osztályai a felszabadító mozgalmak ellen folytatott harcukban igénybe veszik a rendelkezésükre álló katonai és törvénykezési eszközöket.

Semmibe veszik a nemzetközi kötelezettségeket, önkényesen, tetszésük szerint cselekednek.

Gaztetteik igazolására mindenféle hamis érveket agyalnak ki, bűncselekményeket és visszaéléseket követnek el, ügynökeiket felforgató, szabotázs, kém- és bűncselekmények végrehajtásával bízzák meg, szükség esetén még a közvetlen támadástól sem riadnak vissza, hogy elfojtsák a népek igazságos törekvéseit.

A konferencia kinyilatkoztatja, a népeknek azt a jogát, hogy az imperializmus erőszakos cselekedeteivel a népek forradalmi erőszakát helyezzék szembe, mert ilyen körülmények között csakis ennek segítségével lehet a nemzeti függetlenséget és szuverenitást kiharcolni és megvédeni.

A három földrész népei ilyen irányu harcaikkal nagymértékben előrelendítik Afrika, Ázsia és Latin-Amerika országokban az imperialistaellenes küzdelmeket; hathatósan hozzájárulnak népeik felszabadításához és a világbéke fenntartásához. Minden népi győzelem újabb harcokra buzdít.

A konferencia kinyilatkoztatja a három földrész népeinek, valamint a világ haladó államainak és kormányainak azt a jogát és kötelezettségét, hogy anyagi és erkölcsi támogatást nyújtsanak a felszabadulásukért harcoló népeknek, azoknak, akiket az imperialista hatalmak megtámadnak.

Jelenleg az észak-amerikai katonai erők megszállva tartják a Dominikai Köztársaság területét. Az amerikai imperializmus erőszakot követett el a dominikai nép ellen, beavatkozott a dominikai nép forradalmába, megsértette nemzeti szuverenitását, lábbal tiporja a be nem avatkozás elvét, és nem riad vissza attól sem, hogy lemészároljon fegyvertelen, védtelen asszonyokat és gyermekeket.

A konferencia ezért kinyilatkoztatja a dominikai népnek azt a jogát, hogy az észak-amerikai megszállók ellen a rendelkezésére álló minden eszközzel harcoljon. Ehhez a küzdelemhez a világ valamennyi népe és haladó kormánya nyújtson hathatós segítséget.

A vietnami nép hősieles ellenállása az imperialista agresszióval szemben nemcsak ez ország függetlenségének megvédését szolgálja, hanem hozzájárul a népek önrendelkezési jogának és a nemzetek szuverenitásának megvédéséhez is.

A konferencia határozottan elítéli az amerikai imperializmus támadó háborúját a dél-vietnami nép ellen; azokat a barbár légitámadásokat, amelyeket a VDK ellen folytat; e barbár cselekedettel az amerikai imperialista és lakájaik háborus bűnösökké válnak.

A konferencia leleplezi a Johnson-kormány megtévesztő békenyilatkozatait és feltétel nélkül támogatja a VDK és a Dél-vietnami Nemzeti Felszabadító Front javaslatait a vietnami kérdés tárgyalások útján történő rendezésére. A konferencia kinyilatkoztatja, hogy a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front az egyedüli és valódi képviselője a dél-vietnami népnek; ezért határozottan kinyilvánítja meggyőződését, hogy a Front vezetésével a dél-vietnami nép kivívja végső és igazságos győzelmét.

A konferencia kinyilatkoztatja szolidaritását Venezuela, Guatemala, Peru, Kolumbia, az un. portugál Guinea, Mozambik, Angola, Kongó (Leopoldville) népeinek fegyveres harcával, valamint a Zöldfok, Szent Tamás és más gyarmati uralom alatt levő szigetek népeinek azon szándékával, hogy felszabaduljanak a kolonialista uralom alól. Támogatja francia Szomália, a spanyol afrikai birtokok és Zimbabwe népeinek az önrendelkezéshez és függetlenséghez való jogát. Támogatja a ciprusi népnek a teljes függetlenséghez és önrendelkezéshez való jogát. Támogatja Dél-Jemen azon követelését, hogy azonnal elnyerhesse függetlenségét. Követeli, hogy számolják fel Adenben a brit és Szaud-Arábiában az észak-amerikai katonai bázisokat. Felhívja valamennyi népet, hogy fejezze ki együttérzését a

palesztinai arabokkal, akik igazságos harcukkal fel akarják szabadítani hazájukat az imperializmus és a cionista agresszorok uralma alól.

Elítéli az Egyesült Államok Kormányának és ázsiai ügynökeinek agresszív politikáját a békés és semleges Kambodzsa ellen. Felhívja a három földrész országait és népeit, hogy tagadjanak meg mindenféle politikai, gazdasági és kulturális együttműködést az amerikai kormánnyal és a szolgálatában álló országokkal, amelyek az indokinai népek ellen irányuló imperialista agresszióhoz támogatást és segítséget nyújtanak. Támogatja a hős laoszi népnek az észak-amerikai imperializmus és a szolgálatában álló zsoldos kormány ellen vívott harcát. Leleplezi az amerikai imperializmusnak azt az agresszív manőverét, amely egy északkelet-ázsiai katonai tömb létrehozására irányul. Támogatja a hős koreai nép harcát, hogy ismét egyesítse hazáját és kiűzze Dél-Koreából a megszálló amerikai csapatokat. Szolidaritását fejezi ki a koreai és japán néppel, a dél-koreai-japán szerződés felszámolásáért folyó harcukban. Elítéli az észak-amerikai imperializmus Kuba ellen kieroszakolt blokádját, amellyel még az élelem és a gyógyszer szállítását is megakadályozza. Ezzel a cselekedetével közvetett agressziót hajt végre a kubai nép ellen. Felhívja a három földrész népeit, hogy növeljék kereskedelmüket a megtámadott testvéri kubai néppel, hogy ennek segítségével áttörjék az imperializmus blokádját.

A konferencia felhívja Afrika, Ázsia és Latin-Amerika dinamikus és aktív népeit, hogy a Jenki imperializmus által irányított reakciós erők támadásaival szemben fűzzék még szorosabbra egységüket és szolidaritásukat. Növeljék a nemzeti felszabadító mozgalmak imperialistaellenes jellegét, szélesítsék és tömörítsék e harc körül az egész haladó emberiséget.

Az imperializmus nagy erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a három földrész országainak tömegét megfertőzze dekadens kultúrájával és annak segítségével is gátat vessen a nemzeti öntudat kibontakozásának; szétrombolja ezen országok tudományos, technikai és kulturális örökségeit.

A konferencia kinyilatkoztatja, a népeknek azt a jogát, hogy megővjék és gyarapítsák kulturális örökségeiket. Szükséges, hogy a három földrész népei aktívan harcoljanak a dekadens megnyilvánulások, az imperializmus mindenféle eszmei behatolása ellen.

A konferencia üdvözlí az Egyesült Államok és a nyugat-európai kapitalista országok dolgozóit és haladó mozgalmait. Felhívja őket, hogy vonják még szorosabbra testvéri, szolidaritási kapcsolataikat a három földrész népeivel, harcoljanak együtt továbbra is az imperializmus politikai beavatkozásai és fegyveres agressziói ellen, hiszen ezeknek az országoknak a népei is az elnyomás és kizsákmányolás áldozatai.

Az első trikontinentális szolidaritási konferencia és az itt létrehozott szervezet a három földrész népeinek ant imperialista és anti-neokolonialista hazafiás és nemzeti akarataból született. Ezért kinyilatkoztatja, hogy a három földrész népei törvényes képviselőjének tekinti magát.

A konferencia kinyilatkoztatja, hogy a három földrész népeinek elsődleges feladata növelni az imperializmus, a kolonializmus és neokolonializmus elleni harcot, elnyerni és konszolidálni a nemzeti függetlenséget, a demokráciát, a szociális haladást és a békét.

Koordinálja a három földrész népeinek erőfeszítéseit annak szellemében, ahogyan a konferencia a jövőbeni feladatokat és a távolabbi perspektívát meghatározta. Az aktív szolidaritás a mi földrészeinken olyan hatalmas történelmi erővé fejlődött, amely képes végleg lerombolni az imperializmusnak, a kolonializmusnak és neokolonializmusnak azokat a bástyáit, amelyeket az utóbbi években a felszabadító mozgalmak már erősen megrongáltak és amelyek alapjait a történelem kérlelhetetlen menete már korábban megingatott.

E nagy emberi társadalom azt mondta: elég volt! És most már nem fog mindaddig megállni, míg el nem nyeri szabadságát.
(Olvasókönyv... Bp. Kossuth, 1967-1968.)

Jegyzetek

- (1) Vagyis a Párizsi Kommün által teremtetett állam.
- (2) A "szociáldemokrata" elnevezés helyett a "kommunista" elnevezést javasolja.
- (3) Ezek a "területek": Lengyelország, Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia és Belorusszia egy része.
- (4) Az Ukrán Rada független állammá nyilvánította Ukrajnát (nagy részét a németek tartották megszállva); ezzel az Ukrán Népköztársasággal a központi hatalmak Breszt-Litovszkban külön békeszerződést kötöttek, 1918. február 9-én.
- (5) Az Aaland-szigetek finn fennhatóság alá kerültek, de az erről szóló Genfi egyezmény (1921. okt. 20.), amelyből a SzU-t kirekesztették, elrendelte a szigetek demilitarizálását.
- (6) 1918. nov. 12-én az ideiglenes osztrák nemzetgyűlés "Német-Ausztriát" a Német Köztársaság szerves részének nyilvánította. E szerződés is és az Ausztriával kötött békeszerződés is megtiltotta az Anschlusst.
- (7) Az un. hlucini körzetről, és a lelbschützi kerület feléről.
- (8) A népszavazást 1921. márc. 20-án tartották meg Felső-Sziléziában. A városokban a szavazatok többségét Németország javára adták le, a falvakban Lengyelország javára. A Népszövetség által kiküldött "négyes bizottság" javaslata alapján Felső-Szilézia déli- és délkeleti része Lengyelországhoz került, a szénbányák 90 százalékaival együtt.
- (9) A népszavazás 1920. júliusában zajlott le, a szavazatok 92-97 százalékát Németország kapta.
- (10) Az 1924. májusában kötött egyezmény értelmében Memel mint autonóm terület - Litvániához került.
- (11) Az alkotmány 1920. aug. 1-én született meg, 1930-ban módosították.
- (12) Kamerun, Togo, Német-Délnyugat-Afrika, Német-Kelet-Afrika; Nyugat-Szamoa, a Mariana-, a Karolina- és a Marshall-szigetek, Kiau-Csau, Santung.

- (13) Erre nem került sor.
- (14) Az arány: Franciaország 52%, Anglia 22%, Olaszország 10%, Japán 0,75%, Belgium 8%, Portugália 0,75%, a többi állam 6,5%.
- (15) Az erre vonatkozó szerződést 1929-ben írták alá Moszkvában.
- (16) A három részből álló paktumhoz a következő államok csatlakoztak: Magyarország, Mandzsukuo, Spanyolország 1939-ben, Bulgária, Dánia, Finnország, Horvátország, Románia, Szlovákia és az un. nankingi kínai kormány 1941-ben.
- (17) Rosenberg 1941-ben Oroszország belsejébe kívánta telepíteni a "nem kívánatos" értelmiséget.
- (18) Ez a kísérlet csődöt mondott.
- (19) Ebben is tévedtek; 1943 végén Belorussziában 153 ezer partizán működött s a terület 60%-át ellenőrizték.
- (20) "Azon...": a SZU ugyanis Japánnal nem volt hadállapotban.
- (21) A feltétel nélküli kapituláció elvét Roosevelt és Churchill mondotta ki a casablancal értekezleten (1943. I.)
- (22) Az értekezlet 1944. aug. -okt. ben ülésezett Dumbarton Oaksban (USA), itt dolgozták ki az ENSZ alapokmány-tervezetét.
- (23) Olaszország már kilépett a háborúból, 1943. IX. 3-án fegyverszünetet kötött, október 13-án hadat üzent Németországnak.
- (24) Előzőleg, 1942. januárjában kötötték meg az angol-szovjet-iráni szövetségi szerződést.
- (25) E titkos jegyzőkönyvet csak 1947-ben hozták nyilvánosságra.
- (26) Törökország 1945. I. 3-án megszakította Németországgal a diplomáciai kapcsolatokat, II. 2-án pedig hadat üzent Németországnak.
- (27) A normandiai partraszállás 1944. június 6-án történt meg, Dél-Franciaországban aug. 15-én szálltak partra.
- (28) A szovjet offenzíva 1944. június 11-én indult meg a front teljes hosszában.
- (29) A részesedés arányai (SZU-on és Lengyelországon kívül) a jóvátétel valamennyi formájából: USA 28%, Anglia 28%, Franciaország 16%, Jugoszlávia 6,6%, Hollandia 3,9%, Kanada 3,5%, Csehszlovákia 3,0%, Belgium és Görögország 2,7-2,7%, India 2%, Norvégia 1,3%, Albánia, Ausztrália, Dánia, Egyiptom, Luxemburg, Új-Zéland, Délafrikai-Unió együttesen 2,3%.

(30) A háborús bűnösök megbüntetéséről szóló egyezményt 1945. aug. 8-án írta alá az USA, a SzU, Anglia és Franciaország.

(31) 1945. június 28-án alakult meg.

TARTALOMJEGYZÉK

Első rész	3-186
AZ UJKOR (A francia forradalomtól az első világháború végéig)	
A FRANCIA FORRADALOM ÉS NAPOLEON KORA	5-44
• 1. Sleyés: Mi a harmadik rend?	7
2. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata	10
3. A Le Chapelier törvény	12
4. Az 1791. évi alkotmány	13
5. A jakobinusok agrártörvényei	18
6. A "sans-culottizmus" kiáltványa	21
7. Robespierre: A forradalmi kormány alapelvei	27
8. Mercier: Tánccsüret, meztelenség	29
9. A Plebejus Kiáltvány	31
10. Részlet a Code Napoleonból	38
• 11. Napoleon és Metternich megbeszélése Drezdában	41
A SZENT SZÖVETSÉG KORA (1815-1848)	45-92
Nemzetközi viszonyok, függetlenségi és forradalmi mozgalmak	47-75
• 12. A Szent Szövetség alapokmánya	47
• 13. A Szent Szövetség beavatkozási politikája	48
a) A troppai nyilatkozat, 1820. november 19.	49
b) A veronai nyilatkozat, 1822. november 19.	50
14. Tudor Vladimirescu felkelése	51
15. A Monroe-elv	52
16. A dekabristák alkotmánytervezetéből	54
17. A júliusi forradalom Franciaországban	56
a) A párizsi Községi Bizottság Kiáltványa, 1830. július 30. 56	
b) A Párizsban tartózkodó képviselők a francia néphez, 1830. július 31.	57
• c) Az 1830. évi francia alkotmány	57
18. Az Ifjú Itália programja	59
19. A krakkói felkelés	61
20. A galliciai parasztfelkelés	63
21. Az 1848-as februári forradalom Franciaországban ...	65

a) Lamartine február 23-a estéjéről	65
b) Az ideiglenes kormány első kiáltványa, február 24.	68
c) A Francia Köztársaság dekrétuma a munkához való jogról, 1848. február 25.	68
d) Rendelet a zálogházi tárgyakról, február 25.	69
e) Rendelet a királyi palota felhasználásáról, 1848. február 25.	69
f) Rendelet a nemzeti műhelyek felállításáról 1848. február 25.	69
g) A közmunkák miniszterének rendelete a nemzeti mű- helyek megszervezéséről, 1848. február 28.	70
22. Az 1848-as forradalom Havasalföldön	70
23. A prágai szláv kongresszu kiáltványa az európai nemzetekhez	72
Az utópista szocializmus és a munkásmozgalom kezdetei	75-92
24. Owen terve termelői közösségek alakítására	75
25. Saint-Simon: Az iparosok kiskatéja	78
26. Fourier a falanszterről	84
27. A chartista mozgalom	87
a) A dolgozó Osztályok Általános Konventjének kiáltvá- nya, 1839. május 13.	88
b) A chartista mozgalom első országos petíciója, 1839.	89
A SZABADVERSENYES KAPITALIZMUS ELŐRETÖRÉSE	
(1849-1871)	93-114
28. Marx: A brit uralom Indiában	95
29. A tiencsini szerződés Franciaország és Kína között ..	98
30. A jobbágyszabadság Oroszországban	101
a) Általános rendelkezés a jobbágyl függőség alól kikerülő parasztokról	101
b) Rendelet a jobbágyl függőség alól kikerülő parasztok belső telkeinek megváltásáról	106
31. Az amerikai Köztársasági Párt Programja	108
32. Lincoln kiáltványa a rabszolgaszabadságról	110
33. A német császárság létrejötte	112
A NEMZETKÖZI MUNKÁSMOZGALOM KIBONTAKOZÁSA	
(1864-1914)	115-152
34. A Nemzetközi Munkásszövetség szervezeti szabályzata	117
35. A német Szociáldemokrata Munkáspárt programja ...	120
36. A Párizsi Kommün	122
a) A Kommün felhívása "A francia néphez"	122
b) A Kommün intézkedései	124
37. Engels beszéde Marx sirjánál	128

38. A II. Internacionálé párizsi (alapító) kongresszusának határozatai, 1889. július 20.	130
39. "A Munka Felszabadítása" csoport programja	134
40. Petíció II. Miklós orosz cárhoz	137
• 41. Lenin az 1905-ös forradalom tanulságairól	141
42. A bolsevikok önálló marxista párttá alakulása	145
43. A II. Internacionálé 1912. évi (bázeli) kongresszusának kiáltványa	147
HARC A VILÁG TERÜLETI UJRAFELOSZTÁSÁÉRT	153-186
44. A hármass szövetség Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország között 1882. május 20.	155
a) A hármass szövetség szerződése	155
b) Bismarck - a hármass szövetségről	156
• 45. A pángermán szövetség politikai célkitűzései	160
46. Az antant kialakulása	162
a) A francia-orosz katonai egyezmény tervezete, 1892. augusztus 5. (17)	162
b) Az angol-francia egyezmény, 1904. április 8.	163
c) Az angol-orosz egyezmény, 1907. augusztus 18. (13)	166
(47) Az I. világháború kitörése	168
• a) Ausztria-Magyarország ultimátuma Szerbiához, 1914. július 23.	169
• b) A szerb kormány válasza Ausztria-Magyarország ultimátumára, 1914. július 12. (25)	170
48. A szocialista munkásmozgalom küzdelme a háború ellen	173
a) Lenin: Kiáltvány a háborúról	174
b) A Zimmerwaldi Nemzetközi Szocialista Konferencia kiáltványa	176
• 49. Wilson békeprogramja, 1918. január	178
50. Az imperializmus helye a történelemben	180
Jegyzetek	183
Második rész, LEGUJABB KOR	187-372
Dokumentumok a Szovjetunió történetéhez	189-290
51. Lenin, A proletáriátus feladata a jelenlegi forradalomban	191
52. A szovjetek második oroszországi kongresszusának határozata a szovjethatalomról	195
53. A szovjetek II. Összoroszági kongresszusának határozata a földről	196
54. Dekrétum a békéről	199
55. A breszt-litovszki békeszerződés	201
56. Az orosz béke delegáció nyilatkozata	205
57. A breszt-litovszki békeszerződés érvénytelenítése ..	207

58. A polgárháboru és intervenció	209
a) Az Összoroszerzsági Központi Végrehajtó Bizottság határozata Szovjet-Oroszország katonai táborrá nyilvánításáról	210
b) A Népbiztosok Tanácsának határozata a vörös terrorról	210
c) A Munkás és Paraszt Védelmi Tanács megalakításáról	211
d) A kötelező árucseréről a gabonatermelő vidékeken	212
e) Rendelet a kommunista szombatokról	213
• 59. Rendelet a NEP életbeléptetéséről	216
• 60. Az SZSZKSZ megalakulásáról	220
• 61. Kollektivizálás, kolhozépítés	222
62. A Kommunista Internációnáléba való felvétel feltételei.	225
Nemzetközi viszonyok 1918-1939	231-284
• 63. A versaillesi békeszerződés	233
64. A washingtoni szerződések	248
a) A "négyhatalmi szerződés"	249
b) A "kilenchatalmi szerződés"	250
65. A rapallói szerződés	253
66. A berlini szerződés	255
67. Az agresszor meghatározása	258
68. A fasizmus	260
• a) A Nemzeti Szocialista Német Munkás (NSDAP)-párt programja	261
b) Hitler világuralmi tervéről	263
c) Részletek a KomIntern VII. Kongresszusának határozataiból	264
• 69. A francia-szovjet segélynyújtási egyezmény	266
• 70. Az angol-német flottaegyezmény	269
71. Az antikomintern paktum	272
a) Megállapodás a Kommunista Internációnálé ellen ..	272
b) Pótjegyzőkönyv	273
c) Jegyzőkönyv Olaszország csatlakozásáról	274
d) Titkos pótegyezmény	275
72. A müncheni egyezmény	276
• 73. Az "acélpaktum"	280
• 74. A német-szovjet megnehtámadási szerződés	282
a) A szovjet küldöttség nyilatkozata az angol-francia- szovjet tárgyalásokról	282
b) A szovjet-német megnehtámadási szerződés	283
A második világháboru ideje	285-320
75. A fasizsta nagyhatalmak háborus egyezményei	287
a) A háromhatalmi egyezmény	287
b) Egyezmény az együttes hadviselésről	288

76. Hitler szovjetellenes tervei	289
• a) A Barbarossa-terv (részlet)	289
b) Az SS vezetője számára készített javaslatból	291
• 77. A kölcsönbérleti törvény	295
78. Az Atlanti Charta	259
• a) Az Egyesült Államok elnökének és Nagy-Britannia miniszterelnökének közös nyilatkozata	300
b) A Szovjetunió nyilatkozata a csatlakozásról	301
79. Partizánharcok a Szovjetunióban	303
80. A moszkvai értekezlet	307
a) Négy nemzet nyilatkozata az általános biztonságról ..	307
b) Nyilatkozat Olaszországról	308
c) Nyilatkozat Ausztriáról	309
d) Háromhatalmi nyilatkozat a kegyetlenkedésekről ..	310
• 81. A teheráni értekezlet	311
• 82. A jaltai konferencia	313
A háború után	321-369
83. A potsdami értekezlet (jelentés a berlini hármas értekezletről)	323
84. Az Egyesült Nemzetek Szervezete	332
a) Közlemény a Nemzetközi Biztonsági Szervezet megalakításáról	332
• b) Az ENSZ alapokmányából	334
• 85. A Szovjetunió kiadásai és veszteségei a háborúban ...	336
• 86. A KGST	339
• 87. Az Északatlanti Szerződés Szervezete (NATO)	340
• 88. A Varsói Szerződés	342
89. A szocialista országok kommunista és munkáspártjai- nak nyilatkozatából (1957. november)	343
90. Az európai tőkésállamok kommunista pártjainak 1965. június 1-3. között tartott értekezletének dokumentu- máiból, a Közlemény	347
91. Korea; Vietnam	352
• a) A koreai fegyverszüneti egyezmény	352
b) Az indokina béke helyreállítása	354
92. Az ázsiai és afrikai országok határozata az imperializ- musról	355
93. A kommunista és munkáspártok moszkvai nyilatkoza- tából (1960. november)	356
94. Az afrikai, ázsiai és latin amerikai országok 1966. I. 3-14-i szolidaritási értekezletének dokumentumaiból. Általános nyilatkozat	361
Jegyzetek	370

A kiadásért felelős:

a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karának dékánja

Megjelent a Tankönyvkiadó Vállalat műszaki gondozásában

Felelős osztályvezető: Kontra Zita

Műszaki szerkesztő: Pomázi Ágnes

Megrendelve: 1990. július. Megjelent: 1990. szeptember. Példányszám: 330

Készült: kisofszet eljárással, az MSZ 5601-59

és az MSZ 5602-55 szabvány szerint,

33,2 (A/5) ív terjedelemben

Készült a Dabasi Nyomdában

Felelős vezető: Bálint Csaba igazgató

Munkaszám: 90-1189